

Maiju Strömmer

Mahdollisuuksien rajoissa

Neksusanalyysi suomen kielen
oppimisesta siivoustyössä

JYVÄSKYLÄ STUDIES IN HUMANITIES 336

Maiju Strömmer

Mahdollisuuksien rajoissa

Neksusanalyysi suomen kielen
oppimisesta siivoustyössä

Esitetään Jyväskylän yliopiston humanistis-yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi yliopiston vanhassa juhlasalissa S212
joulukuun 15. päivänä 2017 kello 12.

Academic dissertation to be publicly discussed, by permission of
the Faculty of Humanities and Social Sciences of the University of Jyväskylä,
in building Seminarium, auditorium S212, on December 15, 2017 at 12 o'clock noon.

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

JYVÄSKYLÄ 2017

Mahdollisuuksien rajoissa

Neksusanalyysi suomen kielen
oppimisesta siivoustyössä

JYVÄSKYLÄ STUDIES IN HUMANITIES 336

Maiju Strömmer

Mahdollisuuksien rajoissa

Neksusanalyysi suomen kielen
oppimisesta siivoustyössä

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

JYVÄSKYLÄ 2017

Editors

Minna Suni

Department of Language and Communication Studies, University of Jyväskylä

Pekka Olsbo, Ville Korhonen

Publishing Unit, University Library of Jyväskylä

Jyväskylä Studies in Humanities

Editorial Board

Editor in Chief Heikki Hanka, Department of Music, Art and Culture Studies, University of Jyväskylä

Petri Toiviainen, Department of Music, Art and Culture Studies, University of Jyväskylä

Petri Karonen, Department of History and Ethnology, University of Jyväskylä

Sabine Ylönen, Centre for Applied Language Studies, University of Jyväskylä

Epp Lauk, Department of Language and Communication Studies, University of Jyväskylä

Permanent link to this publication: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-7265-3>

URN:ISBN:978-951-39-7265-3

ISBN 978-951-39-7265-3 (PDF)

ISSN 1459-4331

ISBN 978-951-39-7264-6 (nid.)

ISSN 1459-4323

Copyright © 2017, by University of Jyväskylä

Jyväskylä University Printing House, Jyväskylä 2017

ABSTRACT

Strömmer, Maiju

A nexus analysis of Finnish language learning in cleaning work

Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2017, 118 p.

(Jyväskylä Studies in Humanities

ISSN 1459-4323; 336 (print) ISSN 1459-4331; 336 (PDF))

ISBN 978-951-39-7264-6 (print)

ISBN 978-951-39-7265-3 (PDF)

This dissertation focuses on Finnish language learning opportunities in cleaning work, which is the most common job for immigrants in Finland. The study investigates what opportunities and constraints there are for Finnish language learning in cleaning work, how a work community supports language learning, and what factors facilitate or constrain investment in language learning at work. Language learning opportunities are explored from an ecological approach as affordances – the reciprocal relations between an individual and his/her social and physical environment. The study also explores the scaffolding provided by the work community and investment in second language learning. Nexus analysis based on the research traditions of critical discourse analysis, linguistic anthropology, and interactional sociolinguistics is applied as the methodological framework of the study. The data were generated ethnographically in two cleaning workplaces and they consist of interviews, observations, fieldnotes, photographs and audio- and video-recorded interaction situations. The findings of the four sub-studies are reported in four research articles. The findings show that Finnish language learning opportunities in cleaning work are limited because cleaning is routine-like and the structures of outsourced cleaning services restrict cleaners' language use. The availability of affordances and their pedagogical value depend largely on the work community, which plays a crucial role in providing verbal and embodied scaffolding to workers who speak Finnish as a second language. This study did, however, identify a virtuous circle that enables second language learning: learning requires perceiving and utilising meaningful affordances, more affordances are opened up with the scaffolding provided by the work community, and learners' positive positioning and meaningful career plans motivate them to invest in work-related language learning. On the other hand, because immigrants are often positioned in manual work in low-paid sectors, their opportunities to invest in developing professional language skills are limited. Providing meaningful education and career trajectories would support the goal-oriented language learning of immigrants.

Key words: Finnish as a second language, second language learning, language in the workplace, nexus analysis, scaffolding, investment

Author's address Maiju Strömmer
Department of Language and Communication Studies
P.O. BOX 35
FI-40014 University of Jyväskylä
FINLAND
maiju.strommer@jyu.fi

Supervisors Professor Minna Suni
Department of Language and Communication Studies
University of Jyväskylä

Professor Sari Pietikäinen
Department of Language and Communication Studies
University of Jyväskylä

Reviewers Docent Maria Ahlholm
University of Helsinki

Docent Leena Kuure
University of Oulu

Opponent Docent Leena Kuure
University of Oulu

TIIVISTELMÄ

Strömmer, Maiju

Mahdollisuuksien rajoissa: Neksusanalyysi suomen kielen oppimisesta siivoustyössä

Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2017, 118 p.

(Jyväskylä Studies in Humanities

ISSN 1459-4323; 336 (print) ISSN 1459-4331; 336 (PDF))

ISBN 978-951-39-7264-6 (print)

ISBN 978-951-39-7265-3 (PDF)

Tämä väitöstutkimus keskittyy suomen kielen oppimisen mahdollisuuksiin siivoustyössä, joka on maahanmuuttajien yleisin työ Suomessa. Tutkimuksessa tarkastellaan, mitä mahdollisuuksia ja rajoitteita suomen kielen oppimiselle siivoustyössä on, miten työyhteisö tukee kielenoppimista ja mitkä tekijät edesauttavat ja mitkä tekijät rajoittavat kielenoppimiseen investoimista työssä. Oppimisen mahdollisuuksia tutkitaan ekologisesta näkökulmasta yksilön ja häntä ympäröivän sosiaalisen ja materiaalian ympäristön välisinä vastavuoroisina suhteina – tarjoumina (*affordance*). Huomiota kiinnitetään myös työyhteisön tarjoamaan oikea-aikaiseen tukeen (*scaffolding*) ja kielenoppimiseen investoimiseen (*investment*). Työn metodologisena viitekehysenä sovelletaan neksusanalyysia, joka pohjautuu kriittisen diskurssintutkimuksen, kielellisen antropologian ja vuorovaikutuksellisen sosiolingvistiikan tutkimusperinteisiin. Tutkimuksen aineisto on kerätty etnografisella otteella kahdessa siivouskohteessa, ja se sisältää haastatteluja, havainnoiteja, kenttämuistiinpanoja, valokuvia sekä ääni- ja videotallennettuja vuorovaikutustilanteita. Tulokset on raportoitu neljässä tutkimusartikkelissa. Ne osoittavat, että suomen kielen oppimisen mahdollisuudet siivoustyössä ovat rajalliset, koska työ on luonteeltaan rutiininomaista ja ulkoistettujen siivouspalvelujen rakenteet rajoittavat kielenkäyttöä siivoustyössä. Pääsy oppimisen mahdollistaviin tarjoumiin ja näiden tarjoumien pedagoginen laatu riippuvat pitkälti työyhteisöstä. Parhaassa tapauksessa työyhteisö tarjoaa niin kielellistä kuin kehollistakin tukea suomea toisena kielenään puhuville työntekijöille. Tutkimuksessa tunnistettiin toisen kielen oppimisen mahdollistava sosiaalisen toiminnan kehä: oppimisen edellytyksenä on merkityksellisten tarjoumien havainnoiminen ja hyödyntäminen, tarjoumia avautuu lisää työyhteisön tuella, ja oppijoiden myönteinen positioiminen sekä merkitykselliset urasuunnitelmat motivoivat heitä investoimaan kielenoppimiseen työssä. Korkeasti kouluttautuneitakin maahanmuuttajia positioidaan kuitenkin suorittavan tason työhön matalapalkka-aloille, mikä rajoittaa heidän mahdollisuuksiaan ponnistaa tarkoituksenmukaisesti ammatillisen kielitaitonsa kehittämiseen. Maahanmuuttajien ohjaaminen heitä kiinnostaville ja tarkoituksenmukaisille koulutus- ja urapoluille tukisi tavoitesuuntautunutta kielenoppimista.

Avainsanat: suomi toisena kielenä, toisen kielen oppiminen, kieli työpaikalla, neksusanalyysi, scaffolding

ESIPUHE

Tutkimuksessani painotan yhteisön tuen merkitystä oppimiselle, ja kiittollisena saan nyt muistella kaikkia niitä ihmisiä ja yhteisöjä, jotka ovat tukeneet minua väitöstyöni varrella. Kaiken lisäksi tuki on usein osunut juuri oikeaan saumaan – lähtökohdat tutkimukselleni ovat olleet suotuisat!

Tuntuu uskomattomalta, miten suuri onni minulla on ollut saada ohjaajikseni niin viisaat ja vahvat naiset. Minna Sunia on kiittäminen inspiroivasta tutkimusaiheesta, joka jaksaa yhä innostaa minua ja herättää kiinnostusta maailmalla. Tarjosit minulle tärkeän sisääntulopaikan Suomi työkielenä -hankkeessa, jossa tein jo pro gradu -tutkielmani ja jossa kannustit minua jatkamaan kohti väitöskirjaa. Laaja-alainen asiantuntemuksesi ja näkemyksellisyytesi ovat olleet suureksi hyödyksi työni eri vaiheissa. Kiitos siitä, että sitouduit työni ohjaamiseen niin paneutuneesti! Toista ohjaajaani Sari Pietikäistä kiitän asiantuntevasta ja perusteellisesta ohjauksesta sekä työni kannalta merkityksellisten kansainvälisten kontaktien tarjoamisesta. Teet tutkimusta taidolla ja intohimolla, ja olen kiittollinen siitä, että yhteistyömme jatkuu. Intosi tarttuu!

Työni esitarkastajina ovat toimineet Leena Kuure ja Maria Ahlholm, joiden lausunnot auttoivat minua näkemään työni vahvuudet ja kehittämiskohteet ja olivat näin suureksi hyödyksi työn viimeistelyssä. Leenalle kiitos myös siitä kunniaista, että hän lupautui vastaväittäjäkseni.

”Akateemista isoäitiäni” Maisa Martinia on kiittäminen siitä, että ylipäänsä kiinnostuin S2-alasta. Maisa ohjasi kandidaatintutkielmani ja kannusti minua hyödyntämään vaihto-opintoaikani tarkastelemalla tutkielmassani italialaisten yliopisto-opiskelijoiden suomenoppimista. Silloin heräsi myös kiinnostukseni tutkimusentekoon! Väitöstutkimuksen ajan olen osallistunut ensin Maisan ja sittemmin Minnan vetämään S2-seminaariin, joka on ollut turvallinen ja hedelmällinen ympäristö ihmetellä suomen kieltä ja sen oppimista. Kiitokset kaikille seminaariin vuosien varrella osallistuneille! Erityiskiitos Virkku-ryhmälle eli Aija Virtaselle, Tuija Lehtoselle, Nina Reimanille, Marja Seiloselle ja Anna Kaikkoselle myös epämuodollisemmista virkistäytymisilloista, jotka ovat auttaneet tätä ryhmän noviisia pääsemään sisälle akateemisen maailman kiemuroihin. Aija on kulkenut väitösprosessissani mukana alusta loppuun ja tukenut minua niin tutkimuksenteossa kuin työn ja elämän muillakin osa-alueilla. Kiitos lukemattomista aineistoaamiaisista, lounaskeskusteluista ja illanvietoista, joissa olet tarjonnut sekä teoreettisia oivalluksia että arkirealismia! Suomen kielen väitöskirjatutkijoista tahdon kiittää myös Sirkku Lesosta, Hilikka Paldaniusta, Katharina Ruuskaa ja (jo väitellyttä) Sanna Mustosta. Kiitos tärkeistä keskusteluista, hengähdyshetkistä ja tuestanne!

Olen osallistunut näiden vuosien ajan myös Sari Pietikäisen Discourse hub -seminaareihin, jotka ovat laajentaneet ja syventäneet ymmärrystäni diskurssintutkimuksesta mutta myös monista muista tutkimuksen osa-alueista, kuten kirjoittamisesta, kansainvälistymisestä ja tutkijanurasta. Kiitos Sanna Tapionkaski, Minna Tiainen, Sini Lemmetty, Anna-Liisa Ojala, Kati Dlaske, Sarah Compton, Reetta Karjalainen, Emanuel da Silva, Jari Parkkinen ja Anna Kavoura – seuran-

ne seminaareissa ja niiden ulkopuolella on ollut iloksi ja hyödyksi! Kiitos palautteesta, jota olette antaneet teksteistäni ja työstäni.

Suurimman osan työstä tein upeassa miljöössä Fennicumin avokonttorissa, jossa oli myös työskentelyilmapiiri kohdillaan. Siitä kuuluu kiitos jo mainittujen Aijan, Sirkun ja Hilkan lisäksi Saeed Karimi-Aghdamille, Anna Puupposelle, Petra Linderoosille, Miika Kuhalle, Zahra Edalati Kianille ja Katalin Nagylle. Vertaistukea tarjoutui myös Kielikampuksen nuorten tutkijoiden tapahtumissa, joista kirjoitustapaamiset olivat tutkimusartikkeleideni edistymisen kannalta erityisen tärkeitä. Kiitos Sonya Sahradyan, Katarzyna Kärkkäinen, Päivi Iikkonen, Kara Ronai, Saara Jäntti, Saija Peuronen, Pauliina Sopanen, Tuire Oittinen, Elina Tergujeff, Riikka Ullakonoja, Kristiina Skinnari ja Teppo Jakonen! S2-alan kollegoiden Eija Aallon, Mari Hongon, Niina Liljan, Maaria Oksalan, Johanna Saarion, Taina Tammelin-Laineen, Mirja Tarnasen ja Heidi Vaaralan kiinnostus työtäni kohtaan on ollut minulle tärkeää. Kielikampuslaisista moni muukin on osoittanut tukeaan matkan varrella. Kiitos Hannele Dufva, Jarmo Jantunen, Samu Kytölä, Leila Kääntä, Petteri Laihonen, Mika Lähtenmäki, Anne Mäntynen, Riikka Nissi, Arja Piirainen-Marsh, Anne Pitkänen-Huhta, Sari Pöyhönen, Sari Sulkunen ja Tamás Péter Szabó! Suomi työkielenä -hankkeen tutkijoita Sirkku Latomaata ja Tuula Jäppistä kiitän rakentavasta palautteestanne työtäni kohtaan.

During these years, I have had the privilege of taking part in many relevant seminars and courses led by experts in the fields of sociolinguistics and applied language studies. I would like to thank Prof. Alexandre Duchêne for being my mentor in an article writing programme: in addition to helping me a lot with the second sub-study of this dissertation, I learned a great deal about critical research on language in the workplace. In the first year of my doctoral studies I attended Prof. Monica Heller's discourse master class on ethnography in language disciplines, which was very useful for the fieldwork that I began immediately after the class. It is a privilege to be able to continue to work with you both in the Cold rush project. I would also like to thank Prof. Ben Rampton, Prof. Celia Roberts, Prof. Alexandra Georgakopoulou and Prof. Roxy Harris for guidance, seminars, and courses: my research visit to the Centre for Language, Discourse and Communication at King's College London deepened my knowledge of both theory and methods. During different phases of my research process I attended three writing courses led by Dr. Lindsay Bell. Thank you – I learned a lot from you!

Elina Jokista tahdon kiittää kirjoitusretriitistä ja muista kurseistasi, joilla olen oppinut ymmärtämään akateemista kirjoittamista totuttua laajemmin. Kiitos myös yhteenvedon tulosluvusta antamastasi palautteesta! Eleanor Underwoodia, Mari Aroa ja Michael Freemia kiitän englanninkielisten tekstieni kielihuollosta. Kirsi Leskiselle kuuluu kiitos siitä, että hän litteroi osan tämän tutkimuksen haastatteluista.

Valtakunnallinen tohtorikoulutusverkosto Langnet ja sen piirissä kielen oppimisen alaryhmä ovat olleet väitösupintojeni kannalta merkityksellisiä. Olen osallistunut Langnetin seminaareihin, kurseille, kesäkouluihin, mentorointi-

kokeiluun ja ulkomaan ekskursioille, joissa olen oppinut paljon, mutta mikä tärkeintä, saanut myös mahdollisuuden tutustua muissa Suomen yliopistoissa kielentutkimusta tekeviin. Kiitos kaikille langneeteille!

Olen saanut keskittyä työhöni katkeamattoman rahoituksen turvin. Väitöstutkimukseni on osa Emil Aaltosen säätiön rahoittamaa hanketta *Suomi työkielenä: sosiokognitiivinen näkökulma maahanmuuttajien ammatilliseen kielitaitoon*. Työtä ovat rahoittaneet myös tohtorikoulutusverkosto Langnet, kielten laitos, Nyyssösen säätiö sekä Ella ja Georg Ehrnroothin säätiö, ja olen saanut viimeistellä työn osana projektitutkijan tehtävääni Suomen akatemian rahoittamassa hankkeessa *Cold rush: Dynamics of language and identity in expanding Arctic economics*. Lisäksi olen saanut matka-apurahoja Langnetilta, Humanistiselta tiedekunnalta, kieli- ja viestintätieteiden laitokselta, Jyväskylän yliopiston tieteenkijät ry:ltä ja Konkordia-liitolta, mikä on mahdollistanut osallistumisen useaan työni kannalta relevanttiin konferenssiin ja tutkimusvierailun King's College Londoniin.

Ystäväni ja läheiseni ovat pitäneet huolen siitä, että tutkimustyö ja muu elämä ovat pysyneet tasapainossa. Vanhempiani tahdon kiittää siitä, että olette aina luottaneet minuun ja kykyihini, ja että minä olen aina voinut luottaa teihin. Esimerkillänne olette osoittaneet, että aina voi oppia uutta ja opiskella lisää. Anni, Jaakko ja Nelli: kiitos kiinnostuksestanne työtäni kohtaan ja kaikesta, minkä olemme yhdessä jakaneet ja kokeneet! Juholle kuuluu kiitos vertaistuesta, teknisestä avusta ja tutkimusvierailusta Englantiin. Improvisaatioteatteri Miellettömän sitruunan jäseniä kiitän ystävydestänne ja siitä, että olette viikoittain vieneet ajatukseni muihin maailmoihin. Dana, Siiri, Pasi, Johanna, Ulla, Hanski ja Kimmo - teille erityiskiitos kannattelusta, virkistyksestä ja rentoutuksesta! Olette olleet suureksi avuksi etenkin tämän työn loppuun saattamisessa.

Lopuksi tahdon kiittää mitä lämpimimmin tutkimukseni osallistujia. Teidän ansiostanne työni on tuntunut merkitykselliseltä.

Jyväskylässä isänpäivänä 2017
Maiju Strömmer

VÄITÖSKIRJAAN SISÄLTÄVÄT ARTIKKELIT

- I Partanen, Maiju 2013. Suomen kielen oppimisen mahdollisuudet ja työyhteisön tuki puhdistuspalvelualalla: afrikkalaisten maahanmuuttajien käsityksiä ja kokemuksia. Teoksessa Tiina Keisanen, Elise Kärkkäinen, Mirja Rauniomaa, Pauliina Siitonen & Maarit Siromaa (toim.) Osallistumisen multimodaaliset diskurssit. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 71. Jyväskylä: AFinLA, 55–76.
- II Strömmer, Maiju 2016a. Affordances and constraints: Second language learning in cleaning work. *Multilingua: Journal of Cross-Cultural and Interlanguage Communication* 35 (6), 697–721.
- III Strömmer, Maiju 2016b. Material scaffolding: Supporting the comprehension of migrant cleaners at work. *European Journal of Applied Linguistics* 4 (2), 239–275.
- IV Strömmer, Maiju (arvioitavana lehdessä *Apples – Journal of Applied Language Studies*). Work-related language learning trajectories of migrant cleaners in Finland.

KUVIOT

KUVIO 1	Tutkimuksen pääkäsitteet ja tutkimuskohde.....	16
KUVIO 2	Tarjoumien havaitseminen, tulkitseminen ja käyttäminen merkitykselliseen toimintaan (sovellus kuviosta "Affordance", van Lier 2004: 92).....	30
KUVIO 3	Aineiston keräämisen aikajana.....	49
KUVIO 4	Neksusanalyysin käsitteiden soveltaminen tässä tutkimuksessa (sovellus kuviosta Scollon & Scollon 2004: 20).....	55
KUVIO 5	Osatutkimusten kysymyksenasettelut.....	68
KUVIO 6	Kielenoppimisen mahdollistava sosiaalisen toiminnan kehä.....	80
KUVIO 7	Hyviä käytänteitä kielenoppimisen tukemiseen työyhteisössä (sovellus kuviosta Scollon & Scollon 2004: 20).....	83
FIGURE 8	A positive cycle that enables second language learning at work.	99

TAULUKOT

TAULUKKO 1	Kahdessa siivouskohteessa kerätty aineisto.....	50
------------	---	----

SISÄLLYS

ABSTRACT

TIIVISTELMÄ

ESIPUHE

VÄITÖSKIRJAAN SISÄLTYVÄT ARTIKKELIT

KUVIOT JA TAULUKOT

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	15
1.1	Tutkimuksen lähtökohdat	15
1.2	Yhteiskunnallinen tausta	17
1.2.1	Maahanmuuttajien työmarkkina-asema ja sisääntuloammatit	17
1.2.2	Siivousalaan kohdistunut aiempi tutkimus	19
1.3	Tutkimuskysymykset.....	23
1.4	Työn rakenne.....	24
2	KIELENOPPIMISEN MAHDOLLISUUDET TYÖSSÄ.....	25
2.1	Ekologinen näkökulma kielenoppimiseen.....	25
2.2	Tutkimuksen pääkäsitteet	28
2.2.1	Affordanssit eli tarjoumat.....	28
2.2.2	Scaffolding eli oikea-aikainen tuki	30
2.2.3	Kielenoppimiseen investoiminen	33
2.3	Kielenoppiminen työssä	35
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	39
3.1	Tutkimuksen teoreettis-metodologiset lähtökohdat	39
3.2	Tutkimusaineisto	44
3.2.1	Aineistonkeruu.....	44
3.2.2	Aineisto.....	48
3.2.3	Avainosallistujat.....	52
3.3	Aineiston analysointi	54
3.3.1	Neksusanalyysin soveltaminen tutkimuksen analyyttisenä viitekehyksenä.....	54
3.3.2	Vuorovaikutustilanteiden analysointi: välitteisen diskurssin analyysi.....	58
3.3.3	Suullisten kertomusten analysointi: narratiivinen positiointianalyysi	60
3.4	Tutkimuseettinen pohdinta.....	61
4	SUOMEN KIELEN OPPIMINEN SIIVOUSTYÖSSÄ.....	64
4.1	Tutkimuksen päätulokset	64
4.2	Osatutkimusten kysymyksenasettelut.....	68
4.3	Tutkimus 1: Työtehtävien suorittamiseen nivoutuva kielenkäyttö.....	69

4.4	Tutkimus 2: Rajalliset kielenoppimisen mahdollisuudet siivoustyössä.....	71
4.5	Tutkimus 3: Materiaalinen tuki työtilanteissa	74
4.6	Tutkimus 4: Kielenoppimiseen investoiminen urasuunnitelmien ohjaamana	77
5	PÄÄTÄNTÖ.....	79
5.1	Kielenoppimisen mahdollistava toiminnan kehä	79
5.2	Hyviä käytänteitä kielenoppimisen tukemiseen työssä	83
5.3	Tutkimuksen arviointia	88
5.4	Jatkotutkimusehdotuksia	92
	SUMMARY	95
	LÄHTEET	102
	ORIGINAL PAPERS	

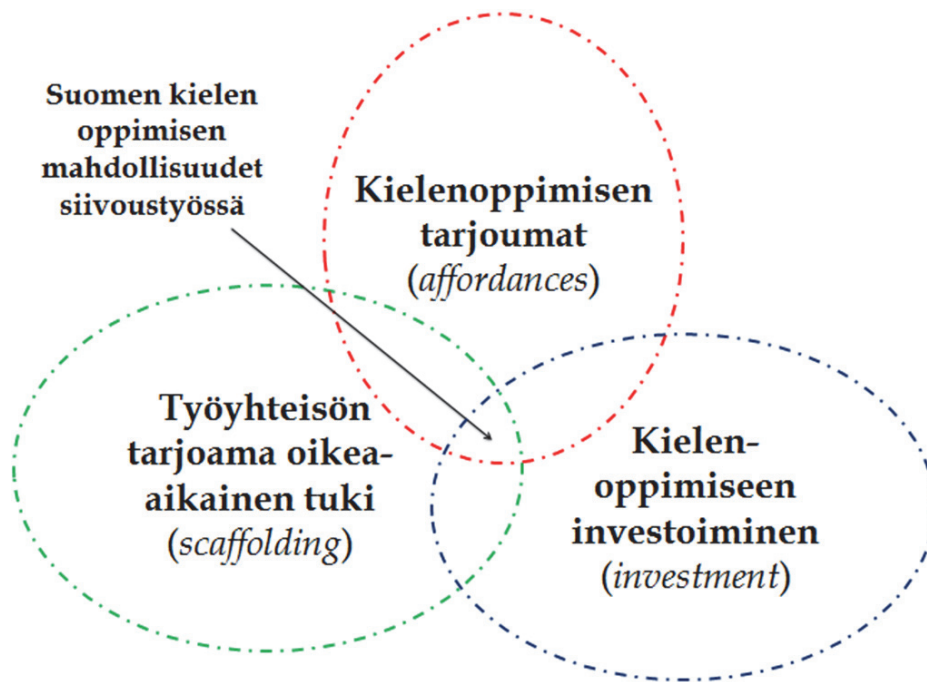
1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen lähtökohdat

Uuden asuinmaan valtakielen oppimista ja työllistymistä pidetään yleensä aikuisten maahanmuuttajien kohdalla osoituksina kotoutumisesta. Työn saaminen ja kielenoppiminen nivoutuvatkin toisiinsa monin tavoin. Esimerkiksi aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen on tarkoitus olla työelämälähtöistä, ja kotoutumiskoulutukseen sisältyvän kielikoulutuksen tavoitteena on antaa eväitä ammatin opiskeluun, täydennyskouluttautumiseen tai työelämään siirtymiseen (Tarnanen & Pöyhönen 2011: 143). Suomessa työnhakijoilta edellytetään useimmilla aloilla ainakin jonkin verran suomen kielen osaamista. Toisaalta työllistyminen voi auttaa yksilöä kehittämään kielitaitoaan entisestään ja sosiaalistumaan myös uuteen kieliyhteisöön. Työpaikkaa pidetäänkin usein kielellisen sosiaalistumisen areenana (Duff 2007: 310). Maahanmuuttajat työllistyvät usein aluksi suoritustason töihin niin sanotuille sisääntuloaloille, joilla kielitaito- ja koulutusvaatimukset ovat alhaiset (Kyhä 2011: 76). Tähänastisessa tutkimuksessa on jäänyt vähälle huomiolle se, millaisia kielenoppimisen mahdollisuuksia tarjoutuu työssä, jossa kielellisiä työtehtäviä on vain vähän.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää suomen kielen oppimisen mahdollisuuksia ja työyhteisön tukea siivoustyössä, joka on maahanmuuttajien yleisin työ Suomessa. Tutkimus sijoittuu soveltavan kielitieteen alalle ja kiinnittyy sen piirissä erityisesti suomi toisena kielenä -tutkimukseen ja diskurssintutkimukseen. Oppimista tarkastellaan ekologisesta näkökulmasta, jossa oppimisen mahdollisuudet nähdään oppijan ja hänen sosiaalisen ja fyysisen ympäristönsä välisinä vastavuoroisina suhteina – tarjoumina (*affordance*, van Lier 2004). Kielenoppimisen mahdollisuuksia tarkastellaan myös tutkimalla työyhteisön tarjoamaa oikea-aikaista tukea (*scaffolding*, Wood, Bruner & Ross 1976) ja kielenoppimiseen investoimista (*investment*, Darwin & Norton 2015). Oppimisen mahdollisuuksia tutkitaan sekä konkreettisia työtilanteita että työntekijöiden käsityksiä ja narratiiveja analysoimalla. Kielenoppiminen nähdään kontekstisidonnaisena, materiaalisena ja kehollisena toimintana. Tässä työssä keskiössä

ovat nimenomaan kielenoppimisen mahdollisuudet, niin sanotut toimintapotentiaalit, eikä oppimisen prosessi tai kielitaidon tai tiettyjen kielenpiirteiden kehittyminen sinänsä. Tämän mahdollistavat paitsi tukeutuminen ekologiseen näkökulmaan myös etnografinen ja diskursiivinen tutkimusote. Suomen kielen oppiminen siivoustyössä nähdään sosiaalisten käytänteiden risteymänä (*nexus of practice*, Scollon & Scollon 2004: 12), jonka työpaikan tarjoumat, työyhteisön jäseniltä saatu tuki ja kielenoppimiseen investoiminen mahdollistavat (ks. kuvio 1).

KUVIO 1 Tutkimuksen pääkäsitteet ja tutkimuskohde.

Työn teoreettis-metodologisena viitekehyksenä sovelletaan neksusanalyysia (Scollon & Scollon 2004; Lane 2014; Pietikäinen 2012; Hult 2010): tutkimuksen kohteena olevaa sosiaalista toimintaa - suomen kielen oppimista työssä - tarkastellaan vuorovaikutuksen järjestäytymisen, toimijoiden elämänhistorioiden ja diskurssien toisiaan leikkaavien kaarien solmukohtana. Neksusanalyysi on monitieteinen ja monimenetelmäinen tutkimusstrategia, joka pohjautuu etnografian, kriittisen diskurssitutkimuksen ja vuorovaikutuksellisen sosiolingvistiikan tutkimusperinteisiin. Tutkija voi hyödyntää neksusanalyttisessä tutkimuksessa kaikkien näiden alojen lähtökohtia ja analyttisiä työkaluja sen mukaan, mikä on tarkoituksenmukaista tutkimusongelmaan vastaamisessa (ks. Pietikäinen 2012: 419). Tässä työssä neksusanalyttisen tutkimusprosessin vaiheita (Scollon & Scollon 2004: 152-178) sovelletaan etnografisella otteella toteu-

tetussa aineistonkeruussa ja aineiston analysoinnissa. Suullisten narratiivien analysoinnissa käytetään myös narratiivista positiointianalyysia (Bamberg & Georgakopoulou 2008).

Tämä työ on toteutettu osana tutkimushanketta *Suomi työkielenä: sosiokognitiivinen näkökulma maahanmuuttajien ammatilliseen kielitaitoon* (Jyväskylän yliopisto, rahoitus Emil Aaltosen säätiö 2011–2013, johtaja Minna Suni). Hankkeessa on selvitetty, miten maahanmuuttajat oppivat työelämässä tarvittavaa suomen kieltä. Tutkimuskohteena ovat olleet muun muassa monikulttuuristen ja monikielisten työyhteisöjen vuorovaikutuskäytänteet, maahanmuuttajien ammatillisen kielitaidon kehitys sekä ammattialakohtaiset kielitaitotarpeet erityisesti terveydenhoitoalalla (ks. Suni 2011, 2017; Virtanen 2017a; Lehtonen T. 2013; Härkönen 2011; Mähönen 2014; Heimala-Kääriäinen 2015). Tutkimukseni tarkastelee hankkeen teemoja suorittavan tason työn kannalta.

1.2 Yhteiskunnallinen tausta

1.2.1 Maahanmuuttajien työmarkkina-asema ja sisääntuloammatit

Maahan muuttaneiden asema suomalaisilla työmarkkinoilla on monin tavoin heikompi kuin valtaväestöön kuuluvilla. Valtakielen osaamista korostetaan työllistymisessä, ja maahanmuuttajien heikomman työmarkkina-aseman ajatellaan johtuvan ainakin osittain heidän suomen kielen taidon puutteistaan (Arajärvi 2009; Tarnanen & Pöyhönen 2011). Useat Suomeen muuttavista ovat taustaltaan monikielisiä, mutta maahanmuuttajien hallitsemia kieliä ei kovin yleisesti tunnisteta yhteiskunnassa tärkeäksi kielivarannoksi, vaan työmarkkinoilla korostetaan suomen kielen taidon merkitystä ja myös tyypillisten koulukielten, kuten englannin, ruotsin ja venäjän, osaamista pidetään etuna (Latomaa, Pöyhönen, Suni & Tarnanen 2013: 181). Valtakielen taidolla on siis epäilemättä merkitystä työllistymiselle, mutta kielitaidon ja työmarkkina-aseman suhde ei ole yksiselitteinen. Työmarkkinat voidaan nähdä sosiokulttuurisesti rakentuneina vuorovaikutuksen areenoina, joissa yksilön mahdollisuudet vaikuttaa omaan työmarkkina-asemaansa ovat rajalliset; globaali hierarkia sekä yksilöiden juridinen ja sosiaalinen asema vaikuttavat monin tavoin työllistymisen mahdollisuuksiin (Forsander 2013: 221).

Suomessa on asetettu tietyt kielitaitovaatimukset joihinkin ammatteihin, kuten Eurooppalaisen viitekehysten B1-tasoa vastaava Yleisten kielitutkintojen taso (Eurooppalainen viitekehys 2003) tai Valtionhallinnon kielitutkinnon tyydyttävä taso laillistettaville terveydenhuollon ammattilaisille (Latomaa, Pöyhönen, Suni & Tarnanen 2013: 176). Suurimpaan osaan ammateista ei ole kuitenkaan määritelty vaadittavaa kielitaidon tasoa. Esimerkiksi siivousalalla työnantaja saa itse päättää rekrytointikriteerit, joihin kielitaitovaatimuksetkin kuuluvat. Rekrytoinnissa painottuvat myös koulutus, työkokemus, ammattitaito ja sellaiset yksilön ominaisuudet, jotka ovat eduksi tehtävän hoitamisessa. Jos muut tekijät, kuten ikä, sukupuoli tai etninen tausta, vaikuttavat työntekijän valintaan,

kyseessä on rekrytointisyrjintä (Kortteinen & Makkonen 2000). Etnisiin vähemmistöihin kuuluvia syrjitään rekrytoinnissa tutkimusten mukaan ammatilasta riippumatta esimerkiksi nimen, aksentin tai ihonvärin perusteella (Aalto, Larja & Liebkind 2010: 41–46).

Kielitaidon merkitys työllistymisessä herättää kysymyksiä esimerkiksi Ahmadin (2005) tutkimuksessa, jossa erinomaisesti suomea osannut pakistolaislähtöinen tutkija haki itse neljäsataa avointa työpaikkaa, joista olisi saanut vain muutaman. Hänen kielitaitonsa puutteita pidettiin liian suurina esimerkiksi puhelintyöskentelyyn, vaikka hänen suomen kielen taitonsa arvioitiin toisaalta riittäväksi tulkin ja kääntäjän tehtäviin. Maallikot saattavat arvioida kielitaitoa hyvin suppein perustein, ja esimerkiksi vieras aksentti voi ohjata arvioimaan suomen kielen taitoa heikommaksi kuin mitä se todellisuudessa on (Leinonen 2015; Kokkonen 2009). Työntekijän kielitaitoa arvioidaan usein työhaastatteluuissa, ja työnantaja voi myös pyytää erilaisia kielitaitotodistuksia nähtäväkseen. Roberts (2013) on havainnut Isossa-Britanniassa, että puutteet englannin kielen taidossa aiheuttavat työntekijöille haasteita suoriutua menestyksellä työhaastattelusta myös siksi, että heidän voi olla vaikea tuottaa kohde-kulttuurin mukaista hyvän työntekijän diskurssia. Työhaastattelu on sosiaalisesti vaativa vuorovaikutustilanne, jossa tulisi onnistua luomaan uskottava ja houkutteleva kuva itsestään sopivana ja joustavana työntekijänä, ja kielitaidon puutteellisuus voikin aiheuttaa niin sanotun kielellisen rangaistuksen (*linguistic penalty*; Roberts 2013: 91). Tanskaan muuttaneiden työhaastatteluja tutkineen Kirilovan (2013) mukaan tanskan taidon puutteellisuus ei ollut ainoa este työhaastatteluuissa, vaan haastateltavien oli vaikea tuottaa työnantajan vaatimaa reflektointia diskurssia. Osa haastateltavista ei myöskään ollut tottunut tanskalaiseen työhaastattelun vuorovaikutusmalliin, jossa haastattelija puhuu ensin ja haastateltava sitten. Kirilovan (2013: 220) mukaan työhaastattelu ei ole paras valintamenetelmä etenkin manuaalisiin töihin, joissa työtehtävät eivät sisällä sellaisia kielellisiä taitoja kuin mitä työhaastattelussa onnistuminen edellyttää.

Siivoojan ammatti on tyypillinen suorittavan tason sisääntuloammatti Suomessa. Sisääntuloammateiksi kutsutaan sellaisia töitä, joihin työmarkkinoiden ulkopuolelta tulevien on mahdollista työllistyä ja näin ikään kuin astua sisään työelämään. Tällaisia töitä ovat etenkin sellaiset suoritusasteen tehtävät, joissa ei vaadita erityisosaamista, sekä etnospesifit ammatit, joihin edellytetään tietyn kielen ja kulttuurin hallintaa ja usein myös tietyn etnisen ryhmän jäsenyyttä. Suomessa tyypillisiä etnospesifejä ammatteja ovat asioimistulkki, oman äidinkielen opettaja tai omakielinen koulunkäyntiavustaja. Suorittavan tason työtehtäviä on etenkin palvelualalla, ja moni kantaväestön nuori samoin kuin vasta maahan muuttanut saa ensimmäisen työnsä siivous- tai ravintola-alalta. Parhaassa tapauksessa sisääntuloammattissa hankittu suomalainen työkokemus, suomen kielen taito ja muu osaaminen edistävät työllistymistä omaa ammattitaitoa paremmin vastaaviin tehtäviin. (Forsander 2013: 222–223.) Nämä ammatit voivat kuitenkin muodostua etenkin maahanmuuttajille liikkuvuusansoiksi, jos siirtyminen laajemmille työmarkkinoille ei syystä tai toisesta onnistu (Ahmad 2005). Urban (2013) osoitti, että Ruotsissa valtaväestön nuoret etenivät ravinto-

la-alan sisääntulotehtävistä muihin työtehtäviin viiden vuoden seuranta-ajan kuluessa, kun taas maahanmuuttajataustaisista valtaosa oli viiden vuoden kuluessa yhä ravintola-alan tehtävissä tai työttöminä. Myös etnospesifeistä usein epävarmoista ja osa-aikaisista tehtävistä on haastavaa edetä varmemmille niin kutsutuille primaarityömarkkinoille (Forsander 2013: 223). Könösen (2015) mukaan sisääntuloammattin käsite onkin harhaanjohtava, koska siihen sisältyy ajatus työn väliaikaisuudesta ja etenemismahdollisuuksista, joita etenkin epävarmassa oikeudellisessa asemassa olevilla maahanmuuttajilla ei käytännössä välttämättä ole.

Maassaoloajan piteneminen kuitenkin tutkitusti parantaa maahanmuuttajien työmarkkina-asemaa (Forsander 2013: 242). Kaksikymmentä vuotta sitten tehdyssä tutkimuksessa työllistyminen oman alan tehtäviin vei maahan muuttaneilta keskimäärin viidestä seitsemään vuotta (Forsander & Alitolppa-Niitamo 2000: 22, 69). Sisääntuloammateissa työskenteleminen voi ainakin potentiaalisesti edistää työllistymistä laajemmille työmarkkinoille etenkin, jos työssä on mahdollista kehittää kielitaitoa ja kulttuurista osaamista.

1.2.2 Siivousalaan kohdistunut aiempi tutkimus

Siivous on maahanmuuttajien yleisin työ Suomessa: noin joka viides siivoojista on maahanmuuttaja (Suomen virallinen tilasto 2013). Osaltaan siivoustyön yleisyys selittyy alan työvoimapulalla, osaltaan joustavilla kielitaito- ja koulutusvaatimuksilla (Trux 2002). Siivoustyöstä pääosa on suorittavaa rutiininomaista toimintaa, jonka suorittamisessa kielenkäyttö ei ole välttämätöntä. Osa siivousyrityksistä on luopunut suomen kielen taidon osaamisen vaatimuksesta kokonaan – englannin kieli on yhtenä työkielenä monissa siivousyrityksissä ja pääasiallisena työkielenä pääkaupunkiseudulla (Könönen 2011: 106; ks. myös Helsingin Sanomat 20.9.2015). Englannin kielen lisäksi perehdytys ja ohjeistus saatetaan antaa myös työntekijän omalla äidinkielellä esimerkiksi thaiksi, viroksi tai venäjäksi. Työkieli valitaan työkohteen työntekijöiden ja siivousohjaajan kielitaidon mukaan. Myös puhelimitse tulkkaamista saatetaan käyttää tilanteissa, joissa siivoojalla ja asiakkaalla ei ole yhteistä kieltä (Vihavainen 2009: 53).

Siivousalaan on kohdistunut tutkimusta lähinnä yhteiskuntatieteissä ja jonkin verran myös kasvatustieteessä, mutta kielentutkimuksessa aihetta ei Suomessa ole aiemmin tutkittu. Käyhkön (2006) etnografinen tutkimus tarkastelee sukupuolen ja yhteiskuntaluokan merkitystä siivousalan koulutuksessa, jossa suomalaisista työläistäustaisista nuorista naisista kasvatetaan puhdistuspalvelualan ammattilaisia. Tulosten mukaan siivoajan työtä luonnollistetaan naisille sopivaksi, koska siivoustehtävät ovat kuuluneet perinteisesti naisille myös kodin piirissä (Käyhkö 2006: 17). Suomessa siivoojina työskentelevistä maahanmuuttajista pääosa on kuitenkin miehiä (Forsander & Alitolppa-Niitamo 2000: 23). Käyhkö (2006: 106, 181–183) kuvaa siivoustyöhön liittyviä ristiriitoja: Siivoajan tulisi olla tarvittaessa saatavilla mutta pääasiassa poissa tieltä. Siivouspalveluiden ulkoistamisen myötä siivoaja saatetaan jättää työyhteisön ulkopuolelle, jolloin siivouksenkin kannalta oleellinen tieto saattaa jäädä kulkematta. Siivoustyön epäsäännöllisyys ja työkohteesta toiseen siirtyminen

voi käytännössä kahlita yksilön koko ajankäyttöä, jos vapaa-aikaa työpäivinä jää vain vähän.

Yhteiskuntatieteissä siivoojia tarkastellaan nykyään enenevässä määrin nimenomaan maahanmuuttotutkimuksessa. Könönen (2015) on tutkinut väitöskirjassaan Afrikasta ja Aasiasta Suomeen tulleiden turvapaikanhakijoiden ja opiskelijoiden kokemuksia työnteosta ennen pysyvän oleskeluluvan saamista. Hän tarkastelee myös laajemmin maahanmuuttoa sääteleviä rajoja työelämän muutoksen näkökulmasta. Könösen mukaan tilapäisen oleskeluluvan turvin tai luvatta Suomessa olevat muodostavat ainakin pääkaupunkiseudulla joustavan työvoimareservin siivous- ja ravintola-alan suorittaviin tehtäviin. Heillä on epävarmasta oikeudellisesta asemasta johtuen heikko neuvotteluasema työmarkkinoilla, mitä työnantaja voi hyödyntää vaatimalla joustoa työehdoissa (ks. myös Alho 2012: 49). Siivousala on pääkaupunkiseudulla muuttunut maahanmuuttaja-alaksi, jolla työskentelee vain vähän suomalaisia ja jonka pääasiallisena työkielenä on englanti. Työn uudenlainen organisointi tarkoittaa työntekijälle vaihtuvia työkohteita, pitkiä työmatkoja, hankalia työaikoja ja lyhyitä varoitusaikoja. Vaihteleva työmäärä yhdistettynä matalaan palkkaan aiheuttaa toimeentulo-ongelmia ja epävarmuutta. Näin ollen Suomessa siivoustyötä tekevien maahanmuuttajien mahdollisuudet integroitua yhteiskuntaan ovat usein heikot. (Könönen 2015: 105–109.)

Mankki ja Sippola (2015) ovat analysoineet rakennus- ja palvelualoilla työskentelevien maahanmuuttajien elämäntarinoita. He tarkastelevat siivousalaa ylikansallisten työmarkkinoiden näkökulmasta, koska alalla toimii paljon kansainvälisiä yrityksiä ja maahanmuuttajataustaisia työntekijöitä. Haastateltavista monet osasivat hyvin suomea ja olivat kouluttautuneita, osa myös Suomeen opiskelemaan tulleita. He korostivat työn tekemisen tärkeyttä ja toivoivat tulevansa osaksi yhteiskuntaa työllistymisensä kautta. Työn tekeminen ei kuitenkaan suoraan merkinnyt kotoutumista, koska osallistujat eivät olleet työtä lukuun ottamatta välttämättä lainkaan tekemisissä suomalaisten kanssa, ja moni heistä teki niin paljon töitä, ettei vapaa-aikaa tai mahdollisuuksia opiskella suomea juuri ollut. Tutkimuksen tulokset vahvistavat Könösen (2015) havaintoja – etenkin EU-maiden ulkopuolelta tulevia miehiä syrjitään suomalaisilla työmarkkinoilla ja ohjataan matalapalkka-aloille. Myös siivousalan sisällä vaikuttaa olevan etnisiä hierarkioita ja syrjiviä käytänteitä. (Mankki & Sippola 2015: 197, 198, 204–206.)

Helkkula (2014) on maisterintutkielmassaan tarkastellut siivoustyötä Suomessa tekeviä korkeasti kouluttautuneita afrikkalaisia miehiä ja todennut, että heidän työnantajansa ja siivouspalveluja tilaavat asiakkaat positioivat ja arvioivat miehiä rodullistavien kategorioiden perusteella ja jättivät koulutuksen ja ammattitaidon huomiotta. Syrjinnän kokemukset, työn yksinäisyys, hankalat työajat, epäsäännöllinen keikkatyö ja kiire eristivät osallistujia vuorovaiikutustilanteista ja aiheuttivat uupumusta ja sairastelua. Vaikka tutkimukseen osallistuneet olivat tehneet siivoustyötä jo vuosia, he pitivät sitä väliaikaisena.

Yhteiskuntatieteissä on tarkasteltu myös siivoustyön muutosta (esim. Abbasian & Hellgren 2012; Duffy 2007; Gavanas 2010; Herod & Aguiar 2006a;

Rowbotham 2006; Trux 2002). Duffyn (2007) mukaan siivoustyön muututtua Yhdysvalloissa enemmän yksityisten yritysten kuin kotiapulaisten suorittamaksi on myös alalla toimivien demografia muuttunut: etnisiin vähemmistöihin kuuluvat naiset ovat selkeästi yliedustettuina ja myös etnisiin vähemmistöihin kuuluvia miehiä on suhteellisen paljon siivousalalla, kun taas valkoisten naisten osuus on selkeästi vähentynyt. Julkisten tilojen näkyvämmissä tehtävissä valkoisia työntekijöitä työskentelee kuitenkin etnisiin vähemmistöihin kuuluvia enemmän. Näin ollen työmarkkinat ja työtehtävät ovat jakautuneet rodun ja sukupuolen perusteella. (Duffy 2007: 331.) Herodin ja Aguiarin (2006b: 531) mukaan globaalissa pohjoisessa valkoiset työntekijät ovat paremmassa asemassa siivousalalla kuin vähemmistöihin kuuluvat, jotka työskentelevät näkymättömissä. Myös Ruotsissa maahanmuuttajien määrä alalla on kasvanut siivouspalveluiden yksityistämisen myötä (Gavanas 2010: 73; Abbasian & Hellgren 2012: 164). Tukholman alueella kaksi kolmasosaa siivoojista on maahanmuuttajataustaisia, ja heistä monet ovat korkeasti koulutautuneita ja kielitaitoisia. Eriytisesti EU-maiden ulkopuolelta tulevat miehet ovat heikossa asemassa siivousalalla, koska heille kasaantuvat osa-aikaiset työsuhteet ja niin sanotut nol-latuntisopimukset. Siivousalalla työskentelee myös ilman oleskelulupaa olevia maahanmuuttajia, jotka suostuvat usein työskentelemään muita matalammalla palkalla. (Abbasian & Hellgren 2012: 164–165, 170.)

Siivousalasta on Suomessakin muodostunut ala, jolle maahanmuuttajilla on moneen muuhun alaan nähden hyvät mahdollisuudet työllistyä. Truxin (2002) mukaan maahanmuuttajien lisääntynyt määrä siivousalalla johtuu osittain siivousalan rakenteellisesta muutoksesta 1990-luvulla. Silloin suurin osa julkisen sektorin siivouspalveluista ulkoistettiin, ja siivouspalveluita tarjoavien yritysten kesken alkoi tiukka hintakilpailu (ks. myös Jokinen & Ollus 2014: 21–22). Kilpailutuksesta johtuen työn tehokkuusvaatimuksia on lisätty, ja käytännössä siivoojien odotetaan suoriutuvan työstä aiempaa lyhyemmässä ajassa. Siivoustyöstä saatava palkka ei ole juuri sosiaalietuuksia suurempi, minkä vuoksi siivoustyö ei ole enää kovin vetovoimainen vaihtoehto niille, joilla on oikeus sosiaaliturvaan. Työntekijöiden vaihtuvuus siivousalalla onkin suuri, ja paikkaansa työmarkkinoilla etsivät maahanmuuttajat ovat alalla tärkeä työvoimaresurssi. (Trux 2002: 176, 185–186.) Tässä väitöstutkimuksessa pidetään esillä kuitenkin myös sitä, että siivous on toisaalta ammattitaitoa vaativa työ, johon kouluttaudutaan ja joka on osalle alalla työskentelevistä elämäntyö. Esimerkiksi toimistosiiivoijilta vaaditaan nykyään entistä enemmän osaamista, kuten taitoa liikkua työkohteesta toiseen, aktivoida turvajärjestelmät ja kierrättää jätteitä, sekä tietoa esimerkiksi eri pintamateriaaleihin sopivista siivousaineista ja asiakkaiden tietojen luottamuksellisuudesta (Trux 2002: 180; Herod & Aguiar 2006a: 429).

Siivous- ja puhtaanapitoalan ammatillista koulutusta on tarkasteltu Suomessa kasvatustieteen alalla kahdessa tuoreessa väitöstutkimuksessa (Samppala 2017; Kärkkäinen 2017). Samppalan (2017) tutkimus tarkastelee laitoshuoltojaopiskelijoiden käsityksiä ja kokemuksia oppimisesta työpaikalla. Tulosten mukaan opiskelijoiden käsityksissä korostui tekemällä oppiminen: konkreettis-

ten siivoustehtävien oppimisessa painottuivat toiminnan havainnointi, jäljittely ja toistaminen. Tutkimuksen mukaan työpaikalla tapahtuvassa oppimisessa olisi hyvä kiinnittää entistä enemmän huomiota oppimisprosessien tukemiseen, opiskelijoiden ja työyhteisön väliseen vastavuoroiseen vuorovaikutukseen ja opiskelijoiden mahdollisuuksiin osallistua työyhteisön toimintaan. (Samppala 2017: 113, 176, 189–192.) Samppalan väitöstutkimuksessa oppimista ei tarkastella kielitaidon tai maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden näkökulmasta, mutta havainnot ovat myös tämän kohderyhmän kannalta relevantteja. Kärkkäisen (2017) väitöstutkimus sen sijaan keskittyy ammatillisessa koulutuksessa opiskelevien aikuisten maahanmuuttajien oppimiseen, opetukseen ja kotoutumiseen, ja tutkimukseen haastateltiin myös siivousalan opettajia ja opiskelijoita. Tutkimuksen mukaan suomen kielen taidon ja kulttuurieroavaisuuksien merkitystä korostetaan ammatillisen koulutuksen kontekstissa liikaa, jolloin henkilökohtaiset eroavaisuudet ja elämäntilanteiden erot jäävät helposti huomaamatta. Suomen kielen osaamisen on tärkeää olla riittävällä tasolla suomenkielisessä koulutuksessa, mutta pienetkin kielitaidon puutteet saattavat aiheuttaa epäluotamusta maahanmuuttajien osaamista kohtaan esimerkiksi näyttötilanteissa, mikä hankaloittaa tutkinnon suorittamista. (Kärkkäinen 2017: 71, 235.)

Vaikka Suomessa siivoustyötä ei ole aiemmin tarkasteltu kielentutkimuksen piirissä, kansainvälistä tutkimusta on jonkin verran. Gonçalvesin ja Schluterin (2017) etnografinen tutkimus keskittyi Brasiliasta Yhdysvaltoihin muuttaneen naisen perustamaan siivousyritykseen ja sen kielellisiin käytänteisiin. Tutkimuksen mukaan portugalin kielellä oli yrityksessä symbolista arvoa, ja yrityksen omistaja piti arvossaan myös Euroopan portugalilaisten työmoraalia. Hän toimi itse välittäjänä (*broker*) portugalia ja espanjaa äidinkielenään puhuvien työntekijöiden ja yhdysvaltalaisien asiakkaiden välillä, ja kielenkäyttö yrityksen työntekijöiden ja asiakkaiden kesken oli monikielistä. De Saint-Georges (2004) tarkasteli puolestaan ammattisiivoojiksi opiskelevien koulutusta. Ryhmän koulutuspäivät alkoivat aamutapaamisilla, joissa ilmoitettiin päivän tehtävät ja sovittiin käytännön asioista. Tässä vaiheessa käytettiin ennakoivaa diskurssia (*anticipatory discourse*; Scollon & Scollon 2000): siivouksen kohteeksi tulevat tilat nimettiin ja tilaan kohdistuvat tehtävät ohjeistettiin. Materiaalinen tila loi rajat yhteistoiminnalle; siivouksen kohteena olevalta ullakolta oli rajattu näkö- ja kuuloyhteys siihen yhteydessä oleviin tiloihin. Tarkastellut puheenvuorot saivat merkityksensä juuri tiettyyn materiaaliseen tilaan sijoittuneina, mutta puheella myös muokattiin tilaa sopimalla, miten tilaa siivotaan ja järjestetään uudelleen. Näin ollen diskursiivisella toiminnalla ja materiaalisella tilalla havaittiin toisiinsa vaikuttava yhteys. (de Saint-Georges 2004: 72–73, 85–86.) Sekä nämä kielentutkimuksessa että yhteiskuntatieteellisessä ja kasvatustieteellisessä tutkimuksessa tehdyt havainnot siivoustyöstä ovat relevantteja tämän väitöstutkimuksen kannalta.

1.3 Tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, mitä mahdollisuuksia suomen kielen oppimiselle siivoustyössä tarjoutuu. Osatutkimuksilla on omat tutkimuskysymyksensä, jotka valottavat tutkimusongelmaa eri näkökulmista. Ne esitellään luvussa 4.2 johdatuksena osatutkimusten tuloksiin. Koko tutkimusta yhdistävät tutkimuskysymykset ovat:

1. Mitä mahdollisuuksia ja rajoitteita suomen kielen oppimiselle siivoustyössä on?
2. Miten työyhteisö tukee suomen kielen oppimista siivoustyössä?
3. Mitkä tekijät edesauttavat ja mitkä tekijät rajoittavat kielenoppimiseen investoimista työssä?

Ensimmäisen kysymyksen tarkoituksena on jäsentää siivoustyön luonnetta kielenoppimisen näkökulmasta. Tarkastelun kohteena ovat siivoustyössä tarjoutuvat mahdollisuudet oppia suomen kieltä. Kysymykseen vastataan analysoimalla, mitä mahdollisuuksia siivoojan työtehtävät, vuorovaikutustilanteet ja työympäristö tarjoavat suomen kielen oppimiselle. Teoreettisesti kysymys kiinnittyy etenkin kielenoppimisen mahdollistavien affordanssien eli tarjoumien käsitteeseen (van Lier 2000). Koska siivoustyössä ja siivouspalveluiden rakenteissa on aiemman tutkimustiedon valossa myös sellaisia tekijöitä, jotka selvästi rajoittavat suomen kielen oppimisen mahdollisuuksia, tutkitaan myös näitä rajoitteita. Tämä on laaja koko työtä läpäisevä kysymys, johon vastaavat osaltaan kaikki osatutkimukset 1–4.

Toisen kysymyksen tavoitteena on pureutua tarkemmin siihen, miten työyhteisö tarjoaa suomea toisena kielenään puhuville työntekijöille oikea-aikaista tukea, joka auttaa heitä ymmärtämään ja suoriutumaan työtehtävistään. Kysymykseen vastataan analysoimalla työyhteisön tarjoamaa tukea siivoustyön työtehtävissä osatutkimuksessa 3 ja siivoojina työskentelevien maahanmuuttajien kokemuksia ja kertomuksia työyhteisöltä saamastaan tuesta tai sen puutteesta osatutkimuksissa 1 ja 4. Tulosten pohjalta pohditaan, millaisilla perehdytykseen, ohjeistamiseen ja työnjakoon liittyvillä käytänteillä kielenoppimisen mahdollisuuksia siivoustyössä voisi lisätä.

Kolmannen kysymyksen tavoitteena on analysoida niitä tekijöitä, jotka mahdollistavat tarkoituksenmukaisen ja tavoitesuuntautuneen kielenoppimisen työssä. Tutkimuskysymys ei rajaudu ainoastaan siivoustyöhön vaan hakee laajemmin vastausta siihen, kuinka maahanmuuttajien urasuunnitelmat vaikuttavat työhön liittyvän kielenoppimisen merkityksellisyyteen. Teoreettisesti tämä tutkimuskysymys kiinnittyy etenkin kielenoppimiseen investoimiseen (Darvin & Norton 2015). Tämän näkökulman mukaan oppijat voivat investoida kielenoppimiseen tavoitesuuntautuneesti vain niiden resurssien varassa, joihin heillä on pääsy. Resurssieihin pääsemiseen taas vaikuttaa oppijoiden positioi-

minen. Tätä kysymystä käsitellään osittain jo osatutkimuksessa 1, mutta varsinaisesti teemaan keskitytään osatutkimuksessa 4.

1.4 Työn rakenne

Väitöstutkimukseni jakautuu neljään osatutkimukseen, jotka on raportoitu tutkimusartikkeleissa (Partanen 2013, Strömmer 2016a, 2016b ja Strömmer tulossa). Tämän yhteenvedon tavoitteena on esitellä tutkimuksen menetelmälliset ja teoreettiset lähtökohdat, kuvata tutkimusprosessin toteutus ja koota ja tiivistää keskeiset tutkimustulokset. Yhteenvedossa myös arvioidaan tutkimuksen toteutusta ja tieteellistä antia sekä esitellään jatkotutkimusnäköymiä.

Tämä artikkeliväitöskirjan kokoava ja arvioiva osuus koostuu viidestä luvusta, joista seuraavat kaksi kuvaavat tutkimuksen teoreettisia ja metodologisia lähtökohtia, neljäs luku tutkimuksen tuloksia ja viides luku päätelmiä. Laadulliselle tutkimukselle tyypillisesti tämä tutkimus taipuu lineaarisen raportoinnin muotoon hieman vaikeasti (ks. myös Lappalainen 2007: 13): tutkimuksen teoreettista ja metodologista taustaa ei voi täysin erottaa toisistaan, koska teoreettiset lähtökohdat vaikuttavat tarkoituksenmukaisten analyysimenetelmien valintaan, ja myös aineiston keräämiseen ja analysoimiseen liittyvät vaiheet ovat osin limittäisiä. Olen kuitenkin pyrkinyt pääosin noudattamaan tutkimusraportin perinteistä rakennetta, jossa esimerkiksi teoriatausta ja menetelmät esitellään erillisissä luvuissaan. Luvun 3 aluksi esitellään kuitenkin niitä diskurssintutkimuksen ja etnografian lähtökohtia, jotka ovat luonteeltaan teoreettis-metodologisia ja jotka ovat ohjanneet tämän tutkimuksen toteuttamista.

Luvussa 2 käsitellään kielenoppimiseen liittyviä teoreettisia lähtökohtia ja käsitteitä, joihin tämä tutkimus nojaa. Ensimmäisessä alaluvussa 2.1 esitellään ekologista näkökulmaa kielenoppimiseen ja eritellään, miten näkökulmaa sovelletaan tässä tutkimuksessa. Luvussa 2.2 avataan tutkimuksen kielenoppimiseen liittyviä pääkäsitteitä tarjouma, oikea-aikainen tuki ja investoiminen. Luvussa 2.3 tiivistetään keskeisiä tuloksia aiemmista tutkimuksista, jotka ovat tarkastelleet kielenoppimista työssä tai kielen merkitystä suoritustason tehtävissä. Luku 3 keskittyy työn teoreettis-menetelmällisiin ratkaisuihin ja tutkimuksen toteutukseen. Neksusanalyysi pohjautuu lingvistisen antropologian, vuorovaiikutuksellisen sosiolingvistiikan ja kriittisen diskurssintutkimuksen perinteille, ja luvussa 3.1 esitetään, mitä nämä tutkimusperinteet tarjoavat tälle tutkimukselle. Luvussa 3.2 esitellään tutkimuksen aineisto, sen keruu ja avainosallistajat. Alaluku 3.3 keskittyy aineiston analyysimenetelmiin. Luvussa 4 esitetään väitöskirjan päätulokset ja osatutkimukset. Lopuksi, luvussa 5, esitetään johtopäätökset ja sovellusmahdollisuudet, arvioidaan tutkimusta ja ehdotetaan jatkotutkimusaiheita, jotka nousevat tässä raportoitavasta tutkimuksesta.

2 KIELENOPPIMISEN MAHDOLLISUUDET TYÖSSÄ

2.1 Ekologinen näkökulma kielenoppimiseen

Kielenoppimista tarkastellessani nojaan tässä väitöstyössä etenkin Leo van Lie-rin (2000, 2004, 2007) ekologiseen näkökulmaan, joka ohjaa hahmottamaan oppimisen mahdollisuuksia kokonaisvaltaisesti toimijan ja ympäristön välisinä suhteina ja ottamaan huomioon myös kielenoppimisen materiaalisuuden, kehollisuuden ja tilallisuuden. Ekologinen näkökulma voidaan laskea sosiokognitiivisen kielentutkimuksen suuntauksiin, koska se pohjautuu sosiokulttuuriseen oppimisenäkemykseen (Vygotsky 1978, Lantolf 2000, Lantolf & Thorne 2006) ja Bahtinin piirin dialogiseen kielifilosofiaan (Bakhtin 1981, Vološinov 1986). Etenkin ensimmäisessä osatutkimuksessa tukeudun myös dialogisuuden ja sosiokulttuurisuuden lähtökohtiin tarkastellessani oppijoiden käsityksiä kielenoppimisesta ja työyhteisöltä saamastaan oikea-aikaisesta tuesta (*scaffolding*, ks. tarkemmin 2.3.2). Tässä luvussa esittelen ensin tiiviisti dialogista kielenfilosofiaa ja sosiokulttuurista näkökulmaa kielenoppimiseen, minkä jälkeen esittelen tarkemmin ekologista näkökulmaa kieleen, kognitioon ja oppimiseen.

Dialoginen näkemys kielestä pohjautuu Bahtinin piirin kirjallisuudentutkimuksen filosofiaan (Bakhtin 1981, 1986; Vološinov 1986). Näkökulma ei siis ole alun perin kieleen keskittyvä, mutta dialogiseen näkökulmaan nojaututaan nykyään kielentutkimuksessa paljonkin (esim. Lähteenmäki 2002; Johnson 2004; Marchenkova 2005; Dufva 2006; Pietikäinen & Dufva 2006; Vitanova 2010). Bahtinin mukaan kieli on tilanteittain vaihteleva ja dynaaminen ilmiö, jossa voi kuulua ääniä monista lähteistä (Bakhtin 1981: 291, 1986: 124). Tämän tutkimuksen kannalta oleellinen on dialoginen äänen (*voice*) käsite, jota sovellan ensimmäisessä osatutkimuksessa suomenoppijoiden käsitysten tarkastelemiseen. Dialogisesta näkökulmasta käsitykset (*beliefs*) muodostuvat vuorovaikutuksessa muilta haltuun otettujen sanojen kautta, ja käsityksissä kaikuvat muiden äänet. Bahtin (Bakhtin 1981: 341–345) puhuu autoritaarisesta, sisäisesti vakuuttavasta ja irrelevantista äänestä. Autoritaarisella (*authoritative*) äänellä tarkoitetaan erilaisia auktoriteettien, kuten asiantuntijoiden ja opettajien, ilmi tuomia ajatuksia

tai kulttuurisia totuuksia, joita toistetaan sellaisenaan. Jos näihin lisätään oma näkökulma eli ne kerrotaan omin sanoin, voidaan puhua sisäisesti vakuuttavasta (*internally persuasive*) äänestä, joka on ”puoliksi oma ja puoliksi toisen”. Tällaiset käsitykset siis ovat muodostuneet muilta kuultujen ajatusten kautta, ja ne ovat siksi dialogisia, mutta niissä kuuluu kuitenkin vahvasti myös oma ääni. Irrelevantteja ovat äänet, jotka ohitetaan, koska ne eivät tunnu itselle merkityksellisiltä. (Bakhtin 1981: 341–345.) Kielenoppimisen kannalta kielen moniäänisyys merkitsee sitä, että ympäristössä kuuluvista äänistä valitaan ne, jotka tuntuvat omilta ja jotka ovat sisäistettävissä osaksi omaa ääntä.

Sosiokulttuurisissa näkökulmissa painotetaan oppimisen välittyneisyyttä, historiallisuutta ja sosiaalisuutta. Näkökulman juuret ovat psykologi Lev Vygotskyn työssä, johon pohjautuvat useat kielen sosiaalisuutta korostavat suuntauukset. Vygotsky (1982: 17–19) painotti kielen kommunikatiivista funktiota, mikä merkitsee kielenoppimisen näkökulmasta sitä, että kielellä pyritään ilmaistamaan sosiaalisessa kanssakäymisessä oleellisia merkityksiä ja että kieltä opitaan toisten tuella. Oppiminen nähdään kulttuurisesti ja sosiaalisesti välittyvässä (Lantolf & Thorne 2006: 59). Toisen kielen oppimisessa välittyneisyys näkyy siinä, mitä puhukumppanit välittävät sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, miten minuus välittyy yksityisen puheen kautta ja mitä artefaktit, kuten teknologia, välittävät (van Lier 2004: 12).

Kielen toimintapohjaisuutta kuvaa termi *linguaging* (Maturana 1995; Cowley 2005), jolle ei ole vakiintunutta suomenkielistä vastinetta; on puhuttu muun muassa kieleilystä, kielenämisestä ja kielennyksestä (Dufva, Aro, Suni & Salo 2011: 30; Lehtonen H. 2015: 53; Mustonen 2015: 31). Käsite painottaa kielen dynaamisuutta ja tapahtumaluonteisuutta; kieli reaalistuu ainoastaan käytössä, eikä se ole olemassa abstraktina objektina (Dufva ym. 2011: 31). Käsite *translanguaging* taas tarkoittaa sellaista useamman kielen yhtäaikaista käyttöä, jossa kielenkäyttäjä hyödyntää joustavasti erilaisia resursseja ilmaistakseen itseään erottelematta eri kieliä toisistaan (Creese & Blackledge 2010; García & Wei 2014; ks. myös *polylingual languaging*, Jørgensen 2008).

Ekologinen näkökulma painottaa yksilön ja ympäristön välisiä suhteita tutkimalla, miten ihmiset käyttävät kieltä ja muita merkkijärjestelmiä liittyäkseen yhteisöihin ja toisiinsa (van Lier 2002: 147). Näkökulman juuret ovat Einar Haugenin kirjoituksissa. Esseessään ”The ecology of language” Haugen (1972: 325) peräänkuuluttaa keskittymistä fonologian, kieliopin ja sanaston lisäksi myös kielen ekologiaan, jonka tutkimisen kielitieteilijät olivat hänen mukaansa jättäneet pääasiassa yhteiskuntatieteilijöiden tehtäväksi. Kielen ekologian hän määritteli laajasti tarkoittamaan kielen ja yhteiskunnan välisiä keskinäisvaikutuksia. Nykyiset ekologisuuuden suuntauukset eroavat kuitenkin hänen näkökulmastaan muun muassa siinä, että Haugen näki kielten sijaitsevan ensisijaisesti yksilön mielisissä, kun taas nykyään painotetaan sekä kielen että kognition jaettua luonnetta. Hajautetun tai jaetun kognition käsite (*extended/distributed cognition*) viittaa siihen, ettei kognitio ole pelkästään yksilön mielen sisäinen ilmiö, vaan kognitionkin alkuperä on sosiaalinen: kognitio on hajautunut sosiaalisiin käytänteisiin ja materiaaliseen maailmaan (Clark & Chalmers 1998;

Cowley 2009; Atkinson 2010). Tätä kuvaa esimerkiksi se, että järjestämme toimintaamme kellon ja kalenterin avulla, jäsenämme ajatteluamme muistiinpanoja tekemällä ja teemme päätöksiä työryhmän kesken kokouksissa ”lyömällä viisaat päämme yhteen” (Atkinson 2010: 600–601).

Van Lierin (2000) mukaan ekologinen kielitiede keskittyy tutkimaan objektien, kuten sanojen, lauseiden tai sääntöjen, sijaan erilaisia suhteita – ajattelun, toiminnan ja vallan välisiä suhteita tai yleisemmin ottaen yksilön ja yhteisön välisiä suhteita. Kaikki oppiminen alkaa resurssien havaitsemisesta, joka johtaa toimintaan ja päättyy tulkintojen tekemiseen. Kielellinen toiminta nähdään kehollisena toimintana, johon voi liittyä materiaalistien artefaktien käyttöä. (van Lier 2000: 251.) Ekologinen näkökulma ottaa siis huomioon niin yksilön aistitoiminnan ja kehollisen toiminnan kuin ympäristön ominaisuudetkin. Ympäristöllä tarkoitetaan fyysistä, sosiaalista ja symbolista maailmaa (van Lier 2004: 21). Tässä tutkimuksessa tarkastellaan osallistujien työympäristöjä kielenoppimisen näkökulmasta. Van Lierin (2000: 252) mukaan ympäristö tarjoaa eräänlaisen semioottisen varannon (*semiotic budget*), jossa oppija osallistuu merkitysten muodostamiseen toisten kanssa. Sosiaaliseen ympäristöön sisältyvät myös siinä toimivat ihmiset – tässä tutkimuksessa esimerkiksi kollegat, esimiehet ja asiakkaat.

Ekologista näkemystä kielenoppimisesta ovat kehittäneet eteenpäin myös Kramsch (2002), Steffensen (2011; ks. myös Kramsch & Steffensen 2008) ja työelämän kontekstissa Suni (2017). Suni (2017) on soveltanut työympäristöön ekolokeron (*niche*) käsitettä, joka viittaa yksilön toimintatilaan. Ekolokero sisältää tiettyjä vapauksia ja resursseja tavoitteelliselle toiminnalle, mutta rajautuu muiden yhteisön jäsenten reviiireihin ja työpaikan totuttuihin käytänteisiin ja toimintaperiaatteisiin (Sunin 2017: 198). Maahan muuttaneiden työntekijöiden ekolokero on erityisen rajattu kielitaidon puutteellisuuden vuoksi. Vasta Suomeen muuttaneiden osa-aikaista siivoustyötä tekevien maahanmuuttajien ekolokero saattaa olla erityisen ahdas, koska suuri osa heistä ei osaa ennestään suomen kieltä, jota kuitenkin yleensä vaaditaan laajemmille työmarkkinoille etenemiseen. Heidän tavoitteenaan saattaa olla kehittää suomen kielen taitoaan ja saavuttaa näin laajemmat toiminnan mahdollisuudet suomalaisilla työmarkkinoilla (ks. lisää luku 1.2.2).

Ekologisen näkökulman mukaan kielenoppiminen emergoituu toimintaan ja viestintätilanteisiin osallistuttaessa. Kielenoppimista ei siis nähdä lineaarisena ja asteittain etenevänä vaan emergoituvana prosessina, jossa kulttuuristen välineiden (Vygotsky 1978) käyttö ja yhteisöjen toimintaan osallistuminen (Lave & Wenger 1991) ovat merkityksellisiä (van Lier 2004: 5). Kielenoppimisen emergenssiluonne korostuu myös sellaisissa nousevissa kielenoppimisen suuntauksissa kuin käyttöpohjaisessa teoriassa (Eskildsen 2008), kaaos- ja kompleksisuusteoriassa (Larsen-Freeman 2002) ja kompleksisten dynaamisten systeemi-teoriassa (de Bot, Lowie & Verspoor 2007). Larsen-Freemanin (2003) mukaan kielenoppimista emergoituu kielellisestä toiminnasta usein yllättävilläänkin, ei ennustettavissa olevilla tavoilla. Näissä suuntauksissa keskitytään kuitenkin kehittyviin lingvistisiin rakenteisiin eikä kehityskulkuja välttämättä pyritä selit-

tämään kielenulkoisilla sosiaalisilla syillä (Mustonen 2015: 19) eikä historiallisesta näkökulmasta eli ottamalla huomioon aiemmat oppimistilanteet (Karimi-Aghdam 2016: 59–60). Ekologista näkökulmaa voidaan pitää ”pehmeänä” ja laadullista selitysvoimaa hyödyntävänä dynaamisena näkökulmana, jos sitä verrataan luonnontieteisiin pohjautuvaan ja matemaattisia malleja hyödyntävään dynaamisten systeemien teoriaan (de Bot 2011: 127). Suomessa Mustonen (2015) ja Karimi-Aghdam (2017) ovat väitöskirjoissaan kehittäneet dynaamisten systeemien teorian ja sosiokulttuurisen kielentutkimuksen lähtökohtia yhdistäviä malleja kielenoppimisen tutkimiseen.

Kielen oppiminen kietoutuu kielen käyttämiseen niin monella tapaa, ettei näitä kahta pysty selkeästi erottamaan toisistaan (Batstone 2010: 7). Kuitenkaan mikä hyvänsä kielenkäyttö ei välttämättä edistä oppimista, vaan erityisesti kielen tarkoituksenmukaisesta käyttämisestä oppijalle merkitykselliseen toimintaan on hyötyä (ks. van Lier 2007: 46). Tässä tutkimuksessa ei tutkita kielitaidon kehittymistä tai tiettyjen kielen piirteiden oppimista sinänsä, vaan tarkastelun keskiössä ovat oppimisen mahdollisuudet, jotka nähdään yksilön ja yhteisön välisinä suhteina (van Lier 2000: 252–253; ks. seuraava alaluku affordansseista). Eri osatutkimukset valottavat oppimisen mahdollisuuksia siivoustyössä hieman eri näkökulmista, mutta koko tutkimus nojaa käsitykseen kielenkäytön ja oppimisen kontekstisidonnaisuudesta ja sosiokognitiivisuudesta. Van Lierin (2004: 6) mukaan ekologinen kielenoppimisen tutkimus ei voi olla arvovapaata, vaan aktivistinen ja kriittinen ote on perusteltu:

If we look at language learning from a contextual perspective, if we put quality before quantity, and if we focus on value and values rather than on so-called objective facts or the status quo, then it is inevitable that our approach will be a critical one. – – Notions of power and constraints on principled action (by bureaucratic and other forms of irrational control) will undoubtedly come to the fore in any critical approach to thought and action, and when that happens, critical ecology implies an activist stance. (van Lier 2004: 6.)

Toteutan kriittistä näkökulmaa tässä tutkimuksessa tarkastelemalla kielenoppimisen mahdollisuuksien lisäksi myös niitä rajoitteita, joita siivousalan rakenteet ja valtasuhteet asettavat kielenoppimiselle. Tarkastelussa sovellan neksusanalyttistä viitekehystä, joka sekin pohjautuu kriittiselle tutkimusperinteelle (ks. lisää luku 3.1). Tavoitteenani on myös esittää, kuinka kielenoppimisen esteitä voisi purkaa.

2.2 Tutkimuksen pääkäsitteet

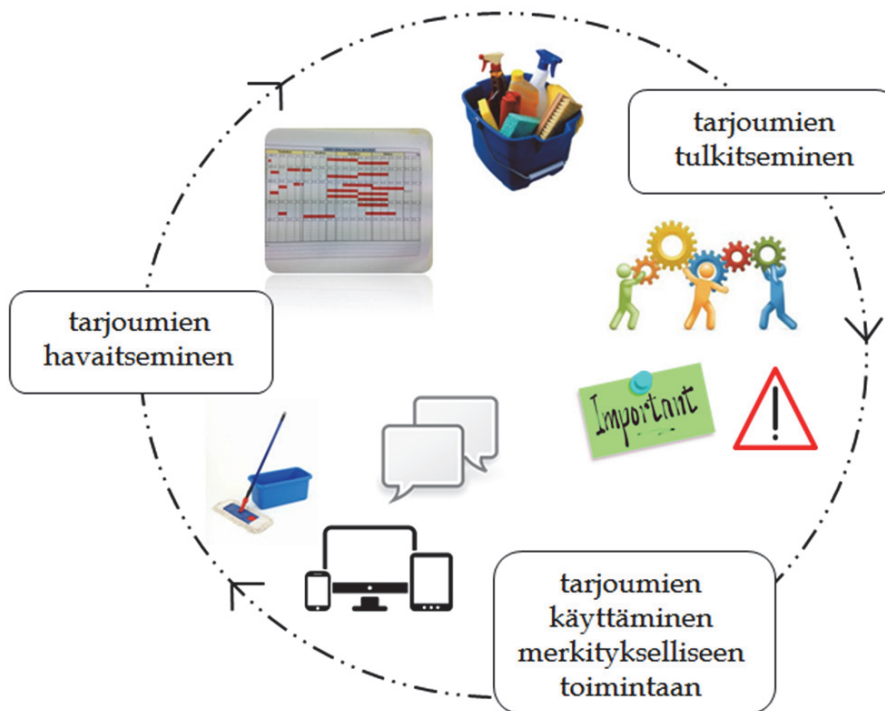
2.2.1 Affordanssit eli tarjoumat

Ekologisessa viitekehyksessä oppimisen edellytyksenä pidetään merkityksellisten resurssien havaitsemista ja käyttämistä toimintaan. Oppijan ja (sosiaalisen) ympäristön väliset yhteydet mahdollistavat kielen käyttämisen ja oppimisen, ja näistä yhteyksistä käytetään käsitettä affordanssi eli tarjouma (*affordance*). Af-

fordanssin käsite tulee alun perin havaintopsykologi Gibsonilta (1979), joka määritteli käsitteen tarkoittavan organismin ja sen ympäristössä olevan ominaisuuden välistä vastavuoroista suhdetta, toisin sanoen ympäristössä tarjoutuvaa toiminnan mahdollisuutta. Affordanssi ei ole kuitenkaan ainoastaan ympäristön ominaisuus vaan vastavuoroinen suhde ympäristön ja toimijan välillä. Ympäristössään kielenoppijat kiinnittävät huomiota ja tarttuvat eri asioihin omien tavoitteidensa ja kokemustensa suuntaamina (van Lier 2000: 252).

Affordanssin käsitettä on sovellettu eri tieteenaloilla eri tavoin, ja kielenoppimisen teoriaan ja pedagogiikkaan sitä sovelsi ensimmäisenä van Lier (2000), joka ehdotti käsitettä vaihtoehdoksi kielentutkimuksessa vakiintuneelle syötöksen (englanniksi *input*) käsitteelle. Syötöksen käsite kiinnittyy sellaisiin näkemyksiin, jotka pitävät kieltä muuttumattomana koodina ja kielenoppimista tämän koodin osasten vastaanottamisena ja prosessoimisena (van Lier 2004: 90). Van Lierin (2000: 252–253) kielellisen syötöksen määrän ja laadun sijaan tulisi keskittyä siihen, millaisia mahdollisuuksia merkitykselliseen kielelliseen toimintaan tilanteessa tarjoutuu. Affordanssin käsite painottaa myös oppijan aktiivisuutta oppimisprosessissa eli sellaista näkökulmaa, jota syötöksen tarkastelu ei tuo näkyviin. Ympäristössä tarjoutuu erilaisia kielellisiä resursseja, joita aktiivinen oppija voi käyttää kielenoppimiseen. Asia ei kuitenkaan ole näin yksinkertainen: maailma on paitsi täynnä mahdollisuuksia, myös rajoitteita ja vaatimuksia (Shotter & Newson 1982: 34). Oppijan pääsy resursseihin vaihtelee, ja oppimisen mahdollisuudet riippuvat siitä, mihin toimintaan hänet kutsutaan mukaan ja missä tilanteissa hänet torjutaan (ks. van Lier 2000: 253).

Affordanssi mahdollistaa merkityksellisen toiminnan, mutta ei automaattisesti johda oppimiseen. Van Lier (2004: 92) kuvaakin affordanssin olevan toimintapotentiaali ja siten lähellä Hallidayn (1978) käsitettä merkityspotentiaali. Oppimisen edellytyksenä on mahdollisuuksien havaitseminen, niiden käyttäminen toimintaan ja kaiken tämän tulkitseminen. Kuvio 2 havainnollistaa, millaisia vaiheita tällainen resurssien havaitsemisen, tulkitsemisen ja toimintaan käyttämisen kehä voisi pitää sisällään esimerkiksi siivoustyöhön perehdyttäessä: uusi työntekijä havainnoi työssään tarvittavia resursseja, kuten työvälineitä ja työvuorolistan, tulkitsee ne työssään merkitykselliseksi ja käyttää niitä sittemmin työskennellessään – esimerkiksi lattiaa pestessään, työvuoroista muiden tiimin jäsenten kanssa keskustellessaan ja tekemäänsä työtä raportoidessaan.

KUVIO 2 Tarjoumien havaitseminen, tulkitseminen ja käyttäminen merkitykselliseen toimintaan (sovellus kuviosta "Affordance", van Lier 2004: 92).

Aktiivinen oppija tunnistaa ja hyödyntää ympäristöstään sellaisia oppimisen mahdollisuuksia, jotka ovat hänelle tavalla tai toisella merkityksellisiä (van Lier 2004: 95). Työssä oppimisen kontekstissa työntekijät poimivat käyttöönsä niitä kielellisiä tai materiaalisia resursseja, jotka ovat sen hetken työtehtävien kannalta oleellisia heille: sekoittaessaan sopivanvahvuista pesuainetta siivousskome-rossa siivoajan tulee tarkistaa sekoitussuhteet pullon kyljestä, kahvitauolla työ-kavereiden kanssa oleellista on kiinnittää huomiota ja kiinnittyä kahvipöytä-keskusteluihin, ja lomapäivänsä valittuaan siivoaja kirjautuu tietokoneelle tunnuksillaan ja kirjaa halutut lomapäivät loma-anomuslomakkeeseen. Näissä tilanteissa tarjoumaksi muodostuvat kaikista ympäröivistä resursseista ne, joihin työntekijä kiinnittää huomiota ja joita hän käyttää toimintaansa. Tämän tutkimuksen keskiössä ei ole se, kuinka paljon tai millaista kielenoppimista työtilan-teissa emergoituu, vaan tarkastelun kohteena ovat nimenomaan kielenoppimi-sen mahdollistavat tekijät eli affordanssit.

2.2.2 Scaffolding eli oikea-aikainen tuki

Tässä työssä käytän Woodin, Brunerin ja Rossin (1976) kehittämästä käsitteestä *scaffolding* suomenkielistä vastinetta oikea-aikainen tuki, joka sisältää ajatuksen tuen mukautumisesta tilanteen ja oppijan mukaisesti. Käsite kehitettiin sosio-

kulttuurisen oppimisen tutkimuksen saralla tarkasteltaessa sitä, millaisen tuen avulla lapset suoriutuivat ongelmanratkaisutilanteesta. Tällaisen mukautuvan tuen voidaan ajatella sijoittuvan lähikehityksen vyöhykkeelle (*zone of proximal development*) eli sellaiselle yksilön osaamisen alueelle, jossa toiminta onnistuu tuetusti mutta ei vielä itsenäisesti (Vygotsky 1978: 85–86). Ajatuksena on, että pedagogisesti tarkoituksenmukainen tuki auttaa oppijaa laajentamaan osaamisaluettaan siten, että tukea voidaan kehittymisen myötä vähentää ja se voidaan lopulta poistaa kokonaan. Tutkimukseni kontekstiin soveltaen tällä käsitteellä voidaan tarkoittaa esimerkiksi sitä, että uusi tulokas voi alkuun kaivata tukea työssään vaikkapa kirjallisten tehtävien suorittamisessa, mutta hiljalleen hänen olisi hyvä itsenäistyä siten, että ainakin rutiininomaiset ja toistuvat tehtävät onnistuvat ilman kollegoiden tukea.

Kielenoppimisen tutkimuksessa oikea-aikaista tukea on tutkittu etenkin koulutuksen kontekstissa (esim. Nassaji & Swain 2000; Hakamäki 2005; Smit, van Eerde & Bakker 2013). Nassajin ja Swainin (2000) mukaan oikea-aikainen tuki ei ole yksisuuntaista tukea oppijalle vaan vuorovaikutuksessa kehittyvä yhteinen prosessi, joka rakentuu oppijan tarpeiden perusteella. Tällöin tuen tehokkuus ei riipu niinkään siitä, millaista korjaavaa palautetta oppijalle annetaan, vaan enemmänkin siitä, miten oppija ja osaavampi osapuoli vuorovaikutustilanteessa neuvottelevat tarvittavasta tuesta yhdessä (Nassaji & Swain 2000: 36). Hakamäki (2005) on käsitellyt englannin kieliopin oppimiseen keskittyvässä väitöskirjassaan kahdenkeskisen vuorovaikutuksen sijaan koko luokan kesken ilmenevää oikea-aikaista tukea. Myös koko luokan kesken jaettua tukea tarkasteltaessa havaittiin, että vastavuoroinen yhteistoiminta on tuen hyödyllisyyden kannalta tärkeää. Tutkimuksen tulosten mukaan kieliopin opetuksessa hyödyllisintä on askel askeleelta etenevä tuki, jonka rakentuminen jakautuu tilanteeseen osallistuvien kesken.

Oikea-aikaista tukea on tutkittu jonkin verran myös luokkahuoneen ulkopuolisissa konteksteissa. Suni (2008) on väitöskirjassaan tarkastellut toistojen myötä tarjoutuvaa tukea kahdenkeskisissä arkikeskusteluissa, joissa toisena osapuolena oli äidinkielen suomen puhuja ja toisena alkuvaiheen suomi toisena kielenä -oppija. Hän painottaa myös oppijan aktiivista roolia: oppija tukeutuu saatavilla olevaan apuun nojaamalla esimerkiksi ohjeisiin tai samaansa kielelliseen malliin tarpeidensa ohjaamana (Sunin 2008: 118). Näin ollen oikea-aikainen tuki voidaan nähdä vastavuoroisena ilmiönä, kuten Nassaji ja Swainkin (2000) esittävät.

Työkonteksteissa asiaa on tarkasteltu toistaiseksi melko vähän. Virtanen (2017b) on analysoinut kansainvälisen sairaanhoitajaopiskelijan saamaa tukea työharjoittelun kirjaamistilanteessa. Opiskelijan ammatillinen suomen kielen taito on vasta kehittymässä, ja hän tarvitsee paljon ohjaajansa tukea potilastietojen kirjaamiseen. Kirjaamisen aikana ohjaaja positiivisesti motivoituneeksi kielenoppijaksi ja tarjoaa tälle runsaasti affordansseja ja oikea-aikaista tukea työtehtävästä suoriutumiseksi etenkin toiston, osoittamisen ja vaihtoehtojen antamisen muodossa. Virtasen mukaan työtilanteessa saatu oikea-aikainen tuki edistää myös harjoittelijan toimijuuden kehittymistä. Koska harjoittelija tavoit-

telee sairaanhoitajan työtä tulevaisuudessa, kirjaaminen on hänelle olennainen taito, jota harjoitellakseen hän paneutuu tehtävään huolellisesti.

Materiaaliseen tukeen työkontekstissa keskittyvät puolestaan Filliettazin (2013) ja Orlikowskin (2005, 2007) tutkimukset. Vaikka ne eivät tarkastele kielennoppimista, ne tarjoavat tämän tutkimuksen kannalta hyödyllisiä näkökulmia siihen, millaisin kehollisin ja materiaalisin keinoin tukea voidaan antaa ja miten näitä tuen muotoja voidaan tutkia. Filliettazin (2013) tutkimus keskittyy multimodaaliseen tukeen automekaanikkojen ammatillisen koulutuksen työharjoittelussa. Hän tarkastelee multimodaalisen vuorovaikutusanalyysin avulla, kuinka harjoitteluohjaajat luovat ja kuinka he voisivat yhä tarkoituksenmukaisemmin luoda ammattitaitojen oppimiselle suotuisan oppimisympäristön. Hän vertailee ohjaajan ja harjoittelijan välistä vuorovaikutusta kahdessa harjoittelupaikassa ja toteaa, että nämä ovat oppimisympäristöinä hyvin erilaiset ja tarjoavat eri määrän tukea ja oppimisen mahdollisuuksia. Orlikowskin (2005) tutkimus puolestaan kuuluu organisatorisen tiedon ja oppimisen (*organizational knowledge and learning*) tutkimuksen alalle. Hänen mukaansa työssä toistuvat käytänteet ja niiden kautta muodostettava tieto ovat tiiviisti sidoksissa artefakteihin, tiloihin ja infrastruktuuriin, joiden varassa työntekijät toimivat. Hän tarkastelee esseesään videokonferenssin välityksellä toteutettavaa kokousta ja käyttää tarkastelussaan käsitettä *material scaffolding* kuvaamaan sitä, kuinka tapaamisen onnistuminen riippuu monin tavoin teknologioiden ja kokoustilojen tarjoamasta materiaalisesta tuesta (konferenssihuoneet, internetyhteys, videokonferenssijärjestelmä, vaimennusnappi, sähköposti, esitysgrafiikka). Hän ei kuitenkaan koeta tavoittaa scaffolding-käsitteellä samanlaista oppimisen tuen ajatusta kuin sosiokulttuurisessa viitekehyksessä vaan tarkastelee tiedon muodostumisen tukemista nojaten Clarkin (1998) määritelmään¹. (Orlikowski 2005: 5, 7-9.) Clarkin (1998: 163) mukaan scaffolding edellyttää kognition jakamista ja mahdollistaa siten sellaisten tavoitteiden saavuttamisen, joiden saavuttaminen ei olisi ilman jaettua kognitiota mahdollista.

Tässä väitöstutkimuksessa tarkastellaan kielenoppimiseen annettua ja saatua oikea-aikaista tukea. Kielellisen tuen lisäksi analysoidaan myös siihen liitettävää kehollista toimintaa työtilanteissa (etenkin osatutkimus 3). Käytän tällaisesta tuesta käsitettä materiaallinen oikea-aikainen tuki (*material scaffolding*), jolla tarkoitan materiaalien artefaktien käyttöä ja kehollista toimintaa, joka auttaa kielenoppijaa suoriutumaan työtehtävästä ja ylipäänsä seuraamaan suomenkielistä vuorovaikutustilannetta. Eleet, kehonliikkeet ja ilmeet ovat kehollisia ja siten samalla materiaalisia tuen keinoja. Määrittelen käsitteen siis osittain samansuuntaisesti kuin Orlikowski, mutta hänestä poiketen ja sosiokulttuurista tutkimusta myötäillen painotan oppimisen näkökulmaa: näen oikea-aikaisen tuen olevan sellaista kielenoppijan lähikehityksen vyöhykkeellä tapahtuvaa

¹ Andy Clark on filosofian ja kognitiotieteiden tutkija, joka on kehittänyt hajautetun kognition hypoteesin (*extended mind hypothesis*; Clark 2008). Steffensenin (2011) mukaan hänen ymmärryksensä kielen luonteesta on kuitenkin puutteellinen; vaikka Clarkin esittämä laaja kuva onkin linjassa sosiokognitiivisen kielentutkimuksen kanssa, on sosiokognitiivisen kielentutkimuksen piirissä kehitetty uskottavampia ja perustellumpia näkemyksiä kielen jaettusta ja hajautetusta luonteesta.

yhteistoimintaa, joka mahdollistaa oppijan lähikehityksen vyöhykkeen laajenemisen eli oppimisen. Tarkastelemalla työyhteisön jäsenten käyttämiä kehollisia ja materiaalisia tukikeinoja palaan tietyllä tavalla käsitteen syntyjuurille Woodin, Brunerin ja Rossin (1976: 91) koeasetelmaan, jossa lasten tuli aikuisen tuella koota palikoista koostuva pyramidi. Tutkimuksessa havaittiin, että aikuiset käyttivät lasten tukemiseen erilaisia strategioita, joista osa oli kehollisia, kuten mallin näyttäminen ja lapsen huomion suuntaaminen niihin palikoiden ominaisuuksiin, jotka olivat ratkaisun kannalta olennaisia (Wood, Bruner & Ross 1976: 98). Samankaltaisia toimintatapoja analysoidaan myös tässä tutkimuksessa.

2.2.3 Kielenoppimiseen investoiminen

Bonny Nortonin (Norton-Peirce 1995) käsite *investment* kuvaa, miten oppijan sosiaalinen ympäristö, yhteisöt ja niiden valtarakenteet vaikuttavat kielenoppimiseen. Käytän käsitteestä suomenkielistä vastinetta investoiminen. Käsite sisältää ajatuksen tietoisesta voimavarojen ja resurssien suuntaamisesta kielenoppimiseen. Investoimisella tarkoitetaan sekä sitä, miten oppija itse panostaa oppimiseensa, että sitä, miten kielenoppijan oppimiseen panostetaan oppimisen konteksteissa, kuten luokkahuonekäytänteissä tai ohjauskäytänteissä. Norton (Norton-Peirce 1995; Norton 2000) kehitti käsitteen täydentämään motivaation käsitettä. Hänen mukaansa käyttämällä aikaa ja energiaa oppimiseensa yksilöt pyrkivät kartuttamaan symbolisia resurssejaan – esimerkiksi kielitaitoa, koulutusta tai sosiaalisia suhteita – tai materiaalisia resurssejaan, kuten rahaa ja muuta materiaalista omaisuutta, jotka lisäävät oppijan kulttuurista pääomaa ja valtaa (Norton 2013: 6). Investoiminen eroaa kuitenkin instrumentaalisen motivaation käsitteestä siinä, että oppija ei pyri pelkästään saavuttamaan hyötyä, vaan investoimalla kielenoppimiseen yksilö panostaa samalla myös muuttuvaan ja monitahoiseen identiteettiinsä. Identiteetti vaikuttaa suuresti siihen, miksi oppija haluaa investoida kohdekielen oppimiseen, ja investoiminen saattaa olla ristiriitaista juuri siksi, että uuden identiteetin neuvottelu voi aiheuttaa uuden kielen oppijalle ponnistelua ja kipuilua. Oppija saattaa pyrkiä myös kiinnittymään johonkin kuviteltuun yhteisöön (*imagined community*) kielitaitoa kartuttamalla. Kuvittelun yhteisön käsite tulee Benedict Andersonilta (1983), joka viittasi sillä lähinnä valtion kansakuntaan, mistä poiketen Norton (2015: 378) tarkoittaa kuvitelluilla yhteisöillä mitä vain sosiaalisia yhteisöjä, jotka voivat olla oppijalle tavoittelemisen arvoisia, kuten harrastus- tai ammatillisia ryhmiä.

Vaikka Norton ei käytä tutkimuksessaan samoja käsitteitä tai kysymyksenasetteluja kuin ekologisessa näkökulmassa kielenoppimiseen käytetään, hänen käsityksensä kielenoppimisesta on samansuuntainen siinä, että hänkin tarkastelee kielenoppijan ja sosiaalisen maailman välistä suhdetta – tarkemmin sanottuna yhteiskunnallisten rakenteiden ja toimijuuden välisiä sekä kielellisten käytänteiden ja vallan välisiä jännitteitä (Norton 2015: 378). Siinä missä van Lier (2000) tarkastelee oppijan ja häntä ympäröivän sosiaalisen ja fyysisen maailman välisiä suhteita sosiokognitiivisesta näkökulmasta, tarkastelee Norton (2000) yhteiskunnallisia ilmiöitä ennen kaikkea sosiaalisesta näkökulmasta. Hän on

päivittänyt Ron Darwinin kanssa investoimisen käsitettä vastaamaan paremmin teknologisoituvan, globaalistuvan ja kapitalisoituvan maailman olosuhteita, joissa vallan rakenteet toimivat yhä hienovaraisemmin ja näkymättömämmin (Darvin & Norton 2015). Tässä mallissa he esittävät oppijan identiteetin, yhteiskunnan ideologioiden ja pääoman vaikuttavan kielenoppimiseen investoimiseen. He painottavat myös sitä, kuinka oppijoiden positioiminen vaikuttaa heidän oppimisen mahdollisuuksiinsa. Motivoitunutkaan oppija ei välttämättä pysty tarkoituksenmukaisesti investoimaan oppimiseensa, jos hän kohtaa syrjiviä käytänteitä tai jos hänen pääsynsä merkityksellisiin kielellisiin resursseihin on rajallinen (Darvin & Norton 2015: 37).

Investoimisen käsite kehitettiin tutkittaessa viiden Kanadaan muuttaneen aikuisen naisen elämää ja heidän englannin kielen oppimistaan koulutuksen ulkopuolisessa kontekstissa kotona, työpaikalla ja muissa yhteisöissä (Norton-Peirce 1995; Norton 2000). Pääaineistona olivat päiväkirjamerkinnot, joissa naiset reflektoivat myös työpaikallaan kohtaamiaan haasteita, kuten vaikeuksia ymmärtää kieltä ja kulttuuria (ks. Norton-Peirce 1995: 9–10). Sitten käsitettä on hyödynnetty erityisesti (kieli)koulutuksen kontekstissa (esim. Skilton-Sylvester 2002; Cooke 2006; Early & Norton 2014). Cooke (2006) tutki aikuisten maahanmuuttajien englannin kielen oppimista Isossa-Britanniassa ja totesi, että vahvasta motivaatiosta, investoinnista ja toimijuudesta riippumatta oppijat kohtasivat paljon rakenteellisia esteitä, jotka hidastivat heidän kielenoppimistaan. Tutkimuksen mukaan aikuisten maahanmuuttajien englannin kielen koulutus ei useinkaan onnistunut tarjoamaan koulutukseen osallistuville ymmärrystä siitä, kuinka he voisivat parhaiten hyödyntää mahdollisuuksiaan uuden asuinmaansa työmarkkinoilla; kehittyneestä kielitaidostaan huolimatta osallistujat eivät onnistuneet saavuttamaan ammatillisia haaveitaan. Yksi osallistujista työskenteli siivoojana, eikä hänellä ollut sen enempää työssään kuin vapaa-ajallaankaan mahdollisuuksia harjoitella englantia, joten hänen investoimisensa englannin opiskeluun ei ollut kovin tuloksellista (Cooke 2006: 66). Barkhuizenin (2016) pitkittäistutkimus puolestaan keskittyi Uudessa-Seelannissa opiskelleeseen ja työskennelleeseen maahanmuuttajataustaiseen englannin kielen opettajaan ja tämän muuttuviin identiteetteihin. Tutkimuksessa sovellettiin Darwinin ja Nortonin (2015) investoimisen käsitettä lyhyiden tarinoiden analysoimisessa (*short story analysis*²).

Tässä tutkimuksessa tarkastelen työhön liittyvää kielenoppimiseen investoimista analysoimalla siivoojina työskentelevien maahanmuuttajataustaisten henkilöiden suomen kielen oppimiseen liittyviä kertomuksia. Kiinnitän huomiota erityisesti siihen, miten oppijat positioivat itseään ja miten heitä positioidaan heidän kuvaamissaan työtilanteissa (ks. tarkemmin luku 3.3.3). Huomion

² Barkhuizen on analysoinut samaa aineistoa myös *small stories* -näkökulmasta (Georgakopoulou 2015; Bamberg 2011) aiemmassa tutkimusartikkelissaan (Barkhuizen 2010). Barkhuizenin (2016: 660–661) esittelemä käsite lyhyt tarina (*short story*) eroaa *small stories* -näkökulmasta siten, että hän keskittyy analysoimaan temaattisesti tarinoiden sisältöä ja kontekstia vuorovaikutuksellisten ja kielellisten elementtien tarkastelemisen sijaan. Pieniä tarinoita (*small stories*) sen sijaan analysoidaan vuorovaikutuksellisenä toimintana (ks. lisää luku 3.3.3).

kohteena on juuri positiointi, koska se vaikuttaa siihen, millaisia oppimisen mahdollisuuksia kielenoppijoille tarjoutuu. Analysoin myös, miten heidän taustansa ja tulevaisuudensuunnitelmansa vaikuttavat kielenoppimiseen investoimiseen.

2.3 Kielenoppiminen työssä

Kielenoppimista on tutkittu enimmäkseen koulutuksen konteksteissa esimerkiksi keskittymällä eri kielitaidon osa-alueiden kehittymiseen. Myös monet työssä oppimiseen keskittyvät soveltavan kielitutkimuksen alan tutkimukset sijoittuvat koulutuksen kontekstiin, kuten työharjoitteluihin (esim. Sandwall 2010, Virtanen 2017a) tai työpaikalla tarjottavaan kielikoulutukseen (Goldstein 1996). Tämä tutkimus poikkeaa edellä mainituista siten, että tarkastelun kohteena ovat kielenoppimisen mahdollisuudet palkkatyössä (ks. myös Piller & Lising 2014). Koska työpaikkaa pidetään tärkeänä sosiaalistumisen ja kielenoppimisen areenana, myös palkkatyöhön keskittyvä tutkimus on tärkeää. Tässä luvussa esittelen ensin sellaisia kielenoppimiseen työssä keskittyneitä tutkimuksia, joiden teoreettinen tai menetelmällinen anti tälle tutkimukselle on ollut oleellinen. Sen jälkeen esittelen aiempaa tutkimusta toisen kielen oppimisesta ja käyttämisestä suoritustason työssä.

Sandwallin (2013) ekologiseen näkökulmaan nojautuva väitöstutkimus tarkastelee työharjoitteluja, jotka kuuluvat aikuisten maahanmuuttajien ruotsin kielen koulutukseen (Svenska för invandrare) Ruotsissa. Suurin osa Sandwallin havainnoimista harjoittelupaikoista tarjosi harjoittelijoille suoritustason tehtäviä, joihin ei sisältynyt kielenkäyttöä. Keskimäärin maahanmuuttajat puhuivat työpäivän aikana 30 sekunnista 2 minuuttiin. Etenkin siivoustehtävät sisälsivät hyvin vähän vuorovaikutusta työkavereiden ja asiakkaiden kanssa. (Sandwall 2013.) Niissäkin työpaikoissa, jotka olivat kielellisesti melko rikkaita, kuten päiväkodissa, työympäristön tarjoumat toimivat kyllä työskentelyn mahdollistavina toimintapotentiaaleina, mutta niitä ei koettu hyödyllisiksi oppimisen mahdollisuuksiksi (Sandwall 2010). Sandwallin (2010: 560–563) mukaan olisi tärkeää, että maahanmuuttajatyöntekijä voisi kokea kuuluvansa työyhteisöön ja päästä mukaan myös työyhteisön jäsenten sosiaaliseen vuorovaikutukseen, jotta työssä tarjoutuisi monipuolisempia kielenoppimisen mahdollisuuksia. Myös työkavereiden ja ohjaajien tuki olisi tärkeää. Koulutuksen kontekstissa opettajan tehtävänä on ohjeistaa kielenoppijoita hyödyntämään luokan ulkopuolella olevien tarjoumien hyödyntämistä kielenoppimiseen.

Virtasen (2011, 2013, 2016, 2017a, 2017b) väitöstutkimus tarkastelee englanninkielisessä sairaanhoitajakoulutusohjelmassa opiskelevien kansainvälisten opiskelijoiden ammatillisen suomen kielen taidon kehittymistä työharjoitteluisa (ks. myös luku 2.2.2). Tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä on ekologinen näkökulma kielenoppimiseen, ja menetelminä hyödynnetään etnografista otetta, neksusanalyysia ja narratiivista analyysia. Tutkimuksessa oleellisena käsitteenä on toimijuus, jota tarkastellaan tilanteisena, ajallisesti muuttavana ja

vuorovaikutuksessa neuvoteltavana mutta toisaalta kumuloituvana ilmiönä (van Lier 2008; Dufva & Aro 2015). Virtasen (2017a) mukaan toimijuus ja sen myötä ammatillisen kielitaidon kehittyminen ovat tiiviisti yhteydessä niihin positioihin, joita kansainvälisille sairaanhoitajaopiskelijoille annetaan oppimisen konteksteissa. Näin ollen sellaiset ohjauskäytänteet, jotka tukisivat opiskelijoiden toimijuuden kehittymistä työharjoitteluissa, edistäisivät ammatillisen kielitaidon kehittymistä kaikkein parhaiten. Opiskelijoita kuitenkin positioidaan epätasa-arvoisesti, ja kansainväliset opiskelijat saavat vähemmän mahdollisuuksia työskennellä itsenäisesti työharjoitteluissa kuin samassa koulutusohjelmassa opiskelevat äidinkielliset suomenpuhujat.

Kielenoppimista tai ylipäänsä kielen roolia on tarkasteltu suoritustason töissä vähemmän kuin koulutusta vaativissa työtehtävissä. Piller (2016: 80–84) on aiemman tutkimuksen pohjalta todennut, että niin kutsutut sisääntulotyöt (*survival jobs* tai *entry-level jobs*) eivät useinkaan tarjoa tarkoituksenmukaisia mahdollisuuksia kielitaidon kehittämiseksi. Työpaikka voi kuitenkin tarjota myös esimerkiksi siivous- ja rakennustyötä tekeville vähän kouluttautuneille maahanmuuttajille hyviä kielenoppimisen mahdollisuuksia, jos työpaikalla järjestetään kielikoulutusta (ks. Döhner, Mertens, Carstensen, Korol & Stallbaum 2014). Useimmat työnantajat eivät kuitenkaan investoi kielikoulutukseen (Piller 2016: 83–84). Esimerkiksi Suomeen työhön tulleita metallityöntekijöitä tarkastelleessa tutkimuksessa havaittiin, että sen enempää työntekijöitä välittänyt rekrytointitoimisto kuin varsinaiset työnantajatkaan eivät katsoneet suomen kielen koulutuksen järjestämisen kuuluvan vastuulleen (Lahti & Valo 2013). Tämän tyyppiset alihankintaketjut ja palvelujen ulkoistaminen ovat tyypillisiä suoritustason tehtävissä, ja ulkoistaminen tarkoittaa yleensä epävarmempia työoloja ja heikompiä työntekijöiden oikeuksia (Mustosmäki 2017: 68).

Piller ja Lising (2014) ovat tutkineet filippiiniläisten englannin kielen oppimisen mahdollisuuksia teurastamotyössä Australiassa. Työssä ei vaadittu englannin kielen taitoa, ja käytännössä liukuhihnatyöskentely oli niin nopeatahtista, ettei keskusteleminen työajalla ollut mahdollista. Vapaa-ajallaan työntekijät olivat pitkistä päivä- ja yövuoroista niin uupuneita, etteivät jaksaneet kehittää kielitaitoaan. Tämä johti siihen, että he eivät oppineet tarpeeksi englantia saadakseen pysyvää työlupaa Australiaan.

Myös Goldsteinin (1995, 1996) tutkimus paikansi haasteen, jonka monet suorittavan tason matalapalkkatyössä työskentelevät maahanmuuttajat kohtaavat: jos työssä ei tarvitse uuden asuinmaan valtakieltä, sitä ei välttämättä opi tarpeeksi työllistyäkseen muihin tehtäviin. Goldsteinin etnografinen tutkimus keskittyi portugalilaisiin naisiin, jotka työskentelevät kanadalaisen tehtaan linjastolla rutiininomaisissa tehtävissä. Tehdas rekrytoi nimenomaan portugalilaisia siirtolaisia esimerkiksi työnhakuilmoituksilla portugalilaisen seurakunnan lehdessä. Lounastauoilla järjestettiin englannin kielen opetusta, mutta työssä ei tarvinnut englannin kielen taitoa. Englannin kielen käyttäminen tuotantolinjastolla oli portugalilaisille päinvastoin sosiaalisesti epäsuotavaa, koska tehtaassa työskenteli paljon sellaisia portugalilaisia, jotka eivät ymmärtäneet englantia ja saattoivat tulkita englannin kielen käyttämisen selän takana puhumiseksi. Ete-

neminen paremmin palkattuihin tehtäviin olisi kuitenkin vaatinut englannin kielen osaamista. Goldsteinin tutkimukseen osallistuneet eivät käyttäneet englantia tarpeeksi edetäkseen muihin tehtäviin, ja niinpä heistä useat olivatkin olleet tehtaassa samantasoisissa rutiininomaisissa tehtävissä jo parinkymmenen vuoden ajan.

Kraftin (2016) väitöstutkimus tarkastelee vuorovaikutusta ja kielen roolia monikielisellä rakennusalalla Norjassa. Hänen sosiolingvistiikkaa ja vuorovaikutuslingvistiikkaa yhdistävä tutkimuksensa keskittyy erityisesti puolalaisten rakennustyöntekijöiden asemaan norjalaisessa rakennusyrityksessä. Puolalaiset työntekijät työskentelivät vuokratyöläisinä vuokrausfirman kautta eivätkä olleet urakoitsijan palkkaamia niin kuin ruotsalaiset ja norjalaiset työntekijät. Huonommat työsuhde-edut ja palkkaus selitettiin puolalaisten norjan kielen taidon puutteilla. Norjan kielen taito ei ollut kuitenkaan työluvan ehtona tai edellytyksenä rekrytoinnissa. Pysyvä oleskelulupa ja esimiesasemaan eteneminen olisivat sen sijaan edellyttäneet norjan taitoa. Norjan oppimista pidettiin kuitenkin puolalaisten työntekijöiden omalla vastuulla olevana asiana. Rakennusyrityksessä työskenteli yksi puolalainen norjaa osaava työntekijä, jota hyödynnettiin välittäjänä (*broker*) puolalaisten ja norjalaisten työntekijöiden kesken. Hän oli investoinut itse norjan kielen oppimiseen vapaa-ajallaan ja näki myös jokapäiväiset keskustelut työssä mahdollisuutena kehittää norjan kielen taitoaan.

Anderssonin (2009) väitöstutkimus keskittyy kulttuurienväliseen viestintään ruotsalaisessa sairaalassa. Hän seurasi viiden sairaalassa työskentelevän maahanmuuttajan työpäiviä ja nauhoitti kaikki ne tilanteet, joihin sai luvan. Yksi hänen osallistujistaan, Tansaniasta Ruotsiin muuttanut swahilia äidinkielenään puhuva mies, työskenteli sairaalassa siivoojana. Andersson analysoi aineistoa vuorovaikutuksellisen sosiolingvistiikan menetelmillä ja keskittyi etenkin kommunikatiiviseen kompetenssiin. Tulosten mukaan kulttuurierot tai kielitaidon puutteet eivät aiheuttaneet osallistujille ongelmia työssä suoriutumissa. Osallistujista sairaanhoitajina ja lääkäreinä työskentelevät maahanmuuttajat olivat integroituneet hyvin työyhteisöön, mutta siivoojana työskentelevä osallistuja vietti kahvi- ja lounastauot ilman keskusteluseuraa. Anderssonin mukaan tämä johtui siitä, että siivoojat käyttivät keskenään omaa äidinkieltään, koska heidän ruotsin kielen taitonsa oli heikko, eikä työpaikalla ollut muita swahilia puhuvia siivoojia. Tutkimukseen osallistunut siivooja kuitenkin puhui työpäivänsä aikana ruotsia joidenkin sairaanhoitajien ja lääkärien kanssa.

Suomessa suoritustason työtehtäviä on tarkasteltu muutamassa maisterintutkielmassa. Nylander (2010) on tutkinut Itellalla varhaisjakajina työskentelevien maahanmuuttajien ymmärtämis- ja viestintäongelmia. Kaikki työhön liittyvä viestintä oli mahdollista hoitaa englanniksi, ja myös perehdytysmateriaali oli saatavilla sekä suomeksi että englanniksi. Tutkimuksen mukaan haasteita aiheutti esimerkiksi se, että varhaisjakelijat työskentelivät itsenäisesti ja pystyivät ongelmatilanteissa kysymään apua vain puhelimitse. Koska esimies työskenteli eri aikaan varhaisjakajien kanssa, nämä näkivät tätä erittäin harvoin, noin kerran vuodessa. Koska ihmiskontaktit aamuvarhain suoritettavassa itse-

näisessä työssä ovat hyvin rajallisia, ei työ tarjoa juurikaan mahdollisuuksia suomen kielen oppimiseen. Nylanderin (2010: 69) mukaan sisääntuloammattin käsite varhaisjakelun kohdalla on kaiken kaikkiaan harhaanjohtava, koska etenemismahdollisuudet muihin työtehtäviin olivat ainakin hänen haastattelemiltaan maahanmuuttajilla huonot.

Ratian (2017) maisterintutkielma keskittyy kielenoppimisen mahdollisuuksiin ravintola-alalla. Hänen tutkimuksensa osoittaa, että ravintolan keittiössä on verrattain hyvät mahdollisuudet oppia suomea, koska puheenaiheet ovat melko konkreettisia ja puheen aiheena olevat materiaaliset objektit ovat läsnä vuorovaikutuksen tukena. Rajoitteena on kuitenkin tehokkuusvaatimus eli aikapaine, joka vaikuttaa vuorovaikutuksen määrään ja laatuun.

Vihavaisen (2009) opinnäytetyö kokoaa näkemyksiä työperäisten maahanmuuttajien suomen kielen opetuksesta. Hän on haastatellut suuren puhtaanapitoalalla toimivan yrityksen edustajaa, puhtaanapitoalan koulutuksen edustajia (Adulta ja Edupoli) ja Palvelualojen ammattiliiton (PAM) koulutus- ja työvoimapolitiittista asiantuntijaa. Puhtaanapitoalan yrityksessä suomen kielen taitoa pidetään tärkeänä esimiesten ja asiakkaiden kanssa kommunikoimisen sekä sisäisiin koulutuksiin osallistumisen kannalta. Kielitaidon kehittyminen mahdollistaa etenemisen työpaikan sisällä esimerkiksi palveluohjaajaksi. PAMin asiantuntijan mukaan ”sosiaalinen kielitaito” on tärkeää myös tiimityöskentelyssä. Kaikki Vihavaisen haastattelemat tahot olivat yhtä mieltä suomen kielen osaamisen tärkeydestä mutta eri mieltä siitä, kenen vastuulla kielikoulutus on. Koko työyhteisön tulisi Vihavaisen mukaan ottaa vastuuta kielitaitokysymyksistä. Koska englantia käytetään paljon esimiesten kanssa, on myös esimiesten englanninkoulutus tarpeen.

Tämä väitöstutkimus täydentää jo tehtyä tutkimusta monella tapaa. Ensinnäkin suoritusasteen työtä on kielentutkimuksessa tarkasteltu vasta vähän (Lønsmann & Kraft 2017). Toiseksi etnografisella otteella toteutettua tutkimusta, jossa analysoitaisiin varsinaisia työtilanteita kielellisestä näkökulmasta, on niin ikään toistaiseksi vähän. Kolmanneksi tässä tutkimuksessa analysoidaan kielenoppimisen mahdollisuuksia työssä monesta näkökulmasta. Analyysin kohteena ovat työntekijöiden käsitykset ja kokemukset kielenoppimisesta sekä työtilanteet kielellisestä ja materiaalisesta näkökulmasta. Monimenetelmäinen ote ohjaa hahmottamaan, mikä kaikki vaikuttaa kielenoppimisen mahdollisuuksiin työssä.

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

3.1 Tutkimuksen teoreettis-metodologiset lähtökohdat

Tässä väitöstutkimuksessa sovelletaan ekologisen näkökulman tarjoamien teoreettisten lähtökohtien lisäksi myös diskurssintutkimuksen ja tarkemmin ottaen Ron ja Suzie Wong Scollonin (2004; 2007; 2009) kehittämän neksusanalyysin teoreettisia ja metodologisia lähtökohtia. Nexsanalyysi pohjautuu useisiin teoreettisiin ja menetelmällisiin perinteisiin, eritoten kriittisen diskurssintutkimuksen, etnografian ja vuorovaikutuksellisen sociolinguistiikan tutkimustraditioihin. Alla esittelen tiiviisti, miten neksusanalyysi nojautuu näihin tutkimusperinteisiin ja mikä sen anti tieteenalalle on. Seuraavassa alaluvussa 3.2 kerron, miten olen kerännyt tutkimukseni aineiston, ja luvussa 3.3. esittelen, miten olen soveltanut neksusanalyysia, välitteisen diskurssin analyysia ja narratiivista positiointianalyysia tässä työssä.

Neksusanalyysissa keskitytään sosiaaliseen toimintaan ja siinä risteäviin toimijoihin, vuorovaikutuksen järjestymiseen ja diskursseihin (ks. myös Pietikäinen 2012; Lane 2014; Hult 2017). Kaikki inhimillinen toiminta nähdään sosiaalisena ja välittyneenä. Konkreettisen toiminnan analysoiminen mahdollistaa mikro- ja makrotasojen jaottelemisen välttämisen: sosiaalisessa tilanteessa reaalistuvat tietyt yhteiskunnalliset normit ja lainalaisuudet, ja myös toimijoilla ja diskursseilla on historiansa. Normit, diskurssit ja toimijoiden elämäkokemukset vaikuttavat siihen, miten toiminta tilanteessa järjestäytyy. Niinpä tilanteessa reaalistuvaa kielenkäyttöä ei neksusanalyysissa tarkastella irrallisena, yksittäisenä tapahtumana, vaan sitä tarkastellaan aiempien ja ennakoitujen tapahtumien valossa. Näiltä osin neksusanalyysi siis pohjautuu kriittisen diskurssintutkimuksen ja etnografian tutkimusperinteisiin.

Neksusanalyysi on alkuaan kehitetty kielen, viestinnän ja viestintäteknologioiden käytön tutkimiseen koulutuksen kontekstissa, ja keskiössä ovat olleet erityisesti vähemmistöihin ja vähemmistökieliin kytkeytyvät valtasuhteet. Kenties siksi neksusanalyysia on sovellettu eritoten kielipoliittisiin kysymyksiin ja vähemmistökielten tarkasteluun (Lane 2009, 2010; Pietikäinen 2010; Pietikäinen,

Lane, Salo & Laihiala-Kankainen 2011; Hult 2010; Compton 2013) sekä teknologian käyttöön koulutuksessa ja pedagogiseen muutokseen laajemminkin (Hult 2017; Kuure, Molin-Juustila, Keisanen, Riekk, Iivari & Kinnula 2016; Koivistoinen, Kuure & Tapio 2016; Källkvist 2013; Wohlwend 2009). Suomessa neksuanalyttisiä väitöstutkimuksia on tehty muun muassa amerikkansuomalaisten kielielämäkerroista (Karjalainen A. 2012), viittomakielisten englannin käytöstä (Tapio 2013), saamen kielistä pääomana (Karjalainen R. 2015), englannin oppimisesta osana lasten arkea (Koivistoinen 2016), vieraiden kielten koulutuksen muutoksesta (Riekk 2016), kansainvälisten sairaanhoitajaopiskelijoiden ammatillisen kielitaidon kehittymisestä (Virtanen 2017a) ja verkkoyhteisöllisyydestä diskursiivisena ilmiönä (Martinviita 2017).

Neksuanalyysi on lähellä kriittistä diskurssintutkimusta, koska se tarkastelee kielenkäyttöä kontekstissaan sekä kielenkäytön ehtoja ja seurauksia (Pietikäinen 2012: 418). Diskurssintutkimuksessa kielenkäyttö nähdään sosiaalisena ja kontekstisidonnaisena toimintana, ja kielenkäytön ja yhteiskunnan nähdään muokkaavan toisiaan (Fairclough 2003). Kriittisen diskurssintutkimuksen alalle sijoittuu laaja kirjo hieman toisistaan poikkeavia suuntauksia, jotka tutkivat kielenkäytön ehtoja ja seuraamuksia ja kiinnittävät huomiota valtasuhteisiin (Pietikäinen & Dufva 2006: 208). Scollon ja Scollon (2009: 286) kehittivät neksuanalyysin tutkiakseen – ja tutkiessaan – Alaskan alkuperäiskansoihin kuuluvien kohtaamaa syrjintää julkisissa instituutioissa, joten se on lähtökohdiltaan kriittistä tutkimusta, joka pyrkii kuvaamaan, ymmärtämään ja myös purkamaan yhteiskunnallista epätasa-arvoa. Neksuanalyttisen tutkimuksen nähdään johtavan sosiaaliseen muutokseen: tutkimuksen tekeminen ja tutkimustulosten esittäminen vaikuttavat aina jollain tavalla tutkittavaan ilmiöön, ja muutoksen aiheuttaminen, kuten tutkimukseen osallistuvien aseman parantaminen, on myös tutkimuksen tavoitteena (Scollon & Scollon 2004: 177–178). Useissa neksuanalyttisissä tutkimuksissa onkin todettu tutkimuksen voimaannuttava vaikutus tutkimuksen osallistujille (ks. esim. Al Zidjaly 2006, Tapio 2013). Scollon ja Scollon (2004: 154) kehottavatkin valitsemaan tutkimusaiheen omien arvojen mukaisesti, koska neksuanalyysin tekeminen sitouttaa tutkijan tiukasti tutkimaansa ilmiöön:

What do you wish somebody would do something about? What do you think ought to be changed in the world in which you regularly live? What gets you upset when you see the news or hear what is going on in your city or country or the world?

Kriittinen diskurssintutkimus keskittyy tyypillisesti laajoihin yhteiskunnallisiin diskursseihin ja valtarakenteisiin, kun taas neksuanalyysissä otetaan yleensä lähtökohdaksi tilanteinen ja konkreettinen sosiaalinen toiminta, jossa yhteiskunnan valtarakenteet ja normit vaikuttavat ja tiettyjä diskursseja hyödynnetään ja osa kenties torjutaan (ks. Lane 2014: 5). Kriittisen diskurssintutkimuksen keskeisenä teoreettikkona voidaan pitää Michel Foucault'a, jonka kirjoitukset vallasta, tiedosta ja totuudesta ovat vaikuttaneet laajalti eri tutkimusaloilla. Hänen diskurssikäsitteensä olennaista on, että diskurssit osallistuvat tiedon rakentamiseen ja ovat siksi merkityksellisiä – tieto on valtaa eikä muodostu tyhjästä. Foucault'n (1972: 80, 2005: 46–49) diskurssin määritelmä on monitasoi-

nen: hän käyttää sitä tarkoittamaan sekä laajasti ottaen kaikkia niitä tekstejä, joilla on merkitystä ja vaikutuksia yhteiskunnan jollain osa-alueella, että tarkemmin kuvaamaan tietyllä tavalla koherentteja ja säänneltyjä lausumien ryhmiä (kuten klininen diskurssi). Hän viittaa diskursseilla myös sellaisiin ”kitytyneisiin, kulttuurisesti jaettuihin merkityksellistämisen (puhe- ja ajattelu)tapoihin, jotka muokkaavat puhunnan kohdetta” (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 25–26). Foucault oli kiinnostunut niistä yhteiskunnallisista säännöistä ja rakenteista, jotka vaikuttavat lausumien ja tekstien tuottamiseen (Mills 1997: 7). Kulttuurisesti jaetut ja historiallisesti rakentuneet ymmärrykset todellisuudesta vaikuttavat myös siihen, mitä missäkin historiallisessa tilanteessa on mahdollista ja oikeutettua lausua tietona (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 26).

Kielitieteen puolella diskurssintutkimus oli alkuaan eronteko perinteiseen lingvistiikkaan, jossa kieltä tarkastellaan kontekstista irrallisena järjestelmänä. Kielitieteessä diskurssin käsitteellä viitataan laajasti ottaen teoreettiseen näkemykseen, jonka mukaan kielenkäyttö on osa sosiaalisia käytänteitä (suomeksi yksikkömuotoinen käsite *diskurssi* ja englanniksi ilman artikkelia käytettävä käsite *discourse*). Yhteiskuntatieteistä tulee puolestaan foucault’lainen tapa tarkastella diskursseja suhteellisen vakiintuneina ja sisäisesti yhtenäisinä tapoina merkityksellistää tietty asia tietyistä näkökulmista (suomeksi monikkomuotoisen *diskurssit* ja englanniksi artikkelin kanssa käytettävä käsite *a discourse/discourses*). (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 24–27.) Scollon ja Scollon eivät ainakaan eksplisiittisesti hyödynnä foucault’laista diskurssien käsitettä. He määrittelevät diskurssin erilaisiksi tavoiksi, joilla ihmiset ovat yhteydessä toisiinsa vuorovaikutuksessa, ja tarkastelevat kieltä aikapaikkaisena ilmiönä sosiaalisessa ja fyysisessä kontekstissaan (Scollon & Scollon 2004: 4–5, 89–90). Diskurssien reaalistumista materiaalisessa tilassa painotetaan termillä *discourses in place*, jolla viitataan myös esimerkiksi tilassa oleviin teksteihin, kyltteihin ja ääniin (Scollon & Scollon 2003, 2004: 163; ks. myös luku 3.3.1). Tällainen diskurssin määritelmä on väljä, minkä vuoksi tutkijan on kussakin neksusanalyytisessä tutkimuksessa määriteltävä tarkempi tapansa analysoida asiaa (ks. Pietikäinen 2012: 435; Dlaske 2015: 248). Tässä tutkimuksessa neksusanalyysi on ohjannut tutkimaan tietyssä ajassa ja paikassa reaalistuvaa toimintaa ja sitä, mitä diskursseja tilanteessa käytetään ja nostetaan relevanteiksi (Scollon & Scollon 2004: 14).

Scollonin ja Scollonin (2004: 174) mukaan kasvokkain tapahtuvan sosiaalisen toiminnan analyysissa voidaan hyödyntää vuorovaikutuksellisen sosiolingvistiikan piirissä tehtyä työtä, kuten positioinnin, liittoumien ja suhteiden analysoimista. Vuorovaikutuksellisen sosiolingvistiikan tavoitteena on analysoida, miten merkityksiä muodostetaan ja konteksteja luodaan vuorovaikutuksessa (Creese 2008: 231). Gumperz (1999) on tarkastellut muun muassa erilaisista kulttuurisista taustoista tulevien ihmisten keskusteluja. Hänen tavoitteenaan on ollut osoittaa, kuinka keskustelukumppanit koettavat saada viestinnällisen tavoitteensa läpi neuvottelemalla jaetuista tulkinnoista (Gumperz 1999: 454). Myös sellaiset narratiivisen tutkimuksen suuntaukset, jotka tarkastelevat tarinankerrontaa sosiaalisiin käytänteisiin liittyvänä vuorovaikutuksena, nojautuvat vuorovaikutuksellisen sosiolingvistiikan traditioihin. Tällaisia näkökul-

mia ovat esimerkiksi arkipäivän tarinankerronta (Ochs & Capps 2001) ja neljännessä osatutkimuksessa soveltamani *small stories* -näkökulma (Georgakopoulou 2015; Bamberg 2004).

Perinteisesti vuorovaikutuksellinen sosiolingvistiikka on tarkastellut vuorovaikutusta lähinnä puhetta analysoimalla, mutta neksusanalyysissa nähdään merkityksellisenä myös se, miten ihmiset asemoituvat suhteessa fyysiseen tilaan ja miten he käyttävät materiaalisia objekteja toiminnassaan (ks. Scollon & Scollon 2003). Neksusanalyysissa hyödynnetään etenkin Goffmanin (1983) näkemystä siitä, miten ihmiset käyttäytyvät muiden ihmisten ollessa läsnä erilaisissa tilanteissa. Goffman (1983) tarkastelee vuorovaikutustilanteita ottaen huomioon myös fyysisen asemoitumisen ja liikkumisen sekä objektien käytön (Lane 2014: 7; ks. lisää luku 3.3.1). Scollon ja Scollon (2003) ovat kehittäneet tätä näkökulmaa eteenpäin tarkastelemalla, miten kieltä voi analysoida osana materiaalista maailmaa.

Neksusanalyysi pohjautuu myös etnografisen tutkimuksen ja erityisesti lingvistisen antropologian perinteelle (Duranti 1997; Hymes 1974). Lingvistiseen antropologiaan ovat vaikuttaneet kommunikaation etnografia (*ethnography of communication*, Hymes 1974), edellä mainittu vuorovaikutuksellinen sosiolingvistiikka (*interactional sociolinguistics*, Gumperz 1999) ja mikroetnografia (Erickson 1996). Alkuaan nämäkin suuntaukset kehittyivät vastaiskuna Chomskyn valtavirta-asetelmalle lingvistiikassa – kieltä haluttiin tarkastella nimenomaan sosiaalisena ja kulttuurisena ilmiönä (Blommaert 2007: 682–683). Lingvistikassa antropologiassa tutkitaan kielen ja kulttuurin vastavuoroista suhdetta, kuten sitä, miten kielellä rakennetaan identiteettejä, kulttuurisia totuuksia ja käsityksiä maailmasta. Isossa-Britanniassa on muodostunut puolestaan lingvistisen etnografian suuntaus, joka tarkastelee esimerkiksi kielellistä epätasa-arvoa ja etnisyyttä koulutuksen ja työelämän konteksteissa (Creese & Blackledge 2010; Rampton, Maybin & Roberts 2015). Sekä keskusteluanalyysin että kriittisen diskurssianalyysin menetelmiä pidetään tässä suuntauksessa hyödyllisinä (Rampton 2007: 591).

Kielentutkimuksen alalla on käyty pitkään keskustelua siitä, millaista tutkimusta voidaan kutsua etnografiseksi (ks. esim. Watson-Gegeo 1988). Etnografian ehdottomana etuna on, että se mahdollistaa sellaisten löydösten tekemisen, joita ei ilman etnografista otetta koskaan saisi selville (Heller 2008: 250). Jotta tutkimusilmiötä voisi paitsi kuvata myös tulkita ja selittää, tarvitaan monipuolisia aineistonkeruun menetelmiä ja löydösten teoretisoimista eli tulkitsemista teoreettisiin käsitteisiin (ks. Lappalainen 2007: 13). Yleisimmin käytettyjä etnografisen aineistonkeruun menetelmiä ovat osallistuva havainnointi, kenttämuisiinpanojen kirjoittaminen, haastattelut sekä tekstuaalisten ja visuaalisten dokumenttien kerääminen kentältä (Heller 2008: 255–259; Pitkänen-Huhta 2011: 96–98). Perinteisesti antropologisessa etnografisessa tutkimuksessa on vietetty pitkiä aikoja, yleensä vähintään vuosi, tarkastelun kohteena olevan yhteisön parissa. Nykyään soveltavan kielentutkimuksen alalla ja sosiolingvistikassa tutkimuksessa hyödynnetään etnografista otetta myös huomattavasti lyhyemmällä kenttäjaksoilla. Neksusanalyysissa etnografiaa ei nähdä pelkkänä menetelmänä monipuolisen aineiston saamiseksi vaan myös teoreettisena näkökulmana, jossa

tutkija on osa tutkimaansa ilmiötä (Scollon & Scollon 2004: 13). Toiminnan havainnointi edellyttää aktiivista osallistumista ja oman position paikantamista osana tätä toimintaa. Etnografiseen tieteenteoreettiseen näkökulmaan sisältyy ajatus toiminnan tilanteisuudesta ja kompleksisuudesta; tutkimusilmion monitahoisuutta ja monikerroksisuutta ei pyritä yksinkertaistamaan vaan ymmärtämään ja kuvaamaan (Blommaert 2007: 682; Pitkänen-Huhta 2011: 92).

Neksusanalyysi tarjoaa käytännönläheisiä ohjeita etnografisen diskurssin tutkimuksen toteuttamiseen. Olen seurannut aineiston keräämisessä ja etenkin kentällä kerrytetyn aineiston jäsentämisessä ja analysoinnissa soveltuvin osin neksusanalyttisessä kenttäoppaassa ehdotettuja etenemisaskelia (Scollon & Scollon 2004: 152–178; ks. luvut 3.2.1 aineistonkeruusta ja 3.3.1 aineiston analysoimisesta). Kenttäopas sisältää monipuolisia analyysikysymyksiä vuoden mittaiselle kenttäjaksolle, mutta ohjeistusta voi soveltaa myös valikoimalla joitakin osia täydestä analyysistä (Scollon & Scollon 2004: 152), kuten olen tässä tutkimuksessa tehnyt. Neksusanalyttinen tutkimus jakautuu kolmeen limittaiseen tutkimusvaiheeseen, jotka ovat 1) kartoittaminen (*engaging the nexus of practice*), 2) navigoiminen (*navigating the nexus of practice*) ja 3) muokkaaminen (*changing the nexus of practice*) (suomenkieliset termit Pietikäinen 2012: 420).

Kartoittamisvaiheessa tutkija paikantaa tutkimuksen kohteena olevaa yhteiskunnallista ongelmaa, omaa asemaansa osana tätä ongelmaa ja sosiaalisen toiminnan kannalta merkityksellisiä osallistujia tutkimukseen. Kartoittamisvaiheeseen sisältyy merkityksellisten toimijoiden ja näiden kielellisen toiminnan sekä vuorovaikutuksen järjestäytymisen havainnointia. Tässä tutkimuksessa olen kartoittanut tutkimusilmiötä kahdessa eri siivouskohteessa havainnoiden ja kahden muun siivousyrityksen esimiehiä haastatellen (ks. luku 3.2.1).

Navigointivaiheessa paikannetaan tutkimusongelman kannalta oleelliset elementit, jotka risteävät tutkimuksen kohteena olevassa sosiaalisessa toiminnassa. Sitten tätä toimintaa tarkastellaan tarkemmin analysoimalla siihen liittyviä merkityksellisiä toimijoita, vuorovaikutusjärjestystä ja diskursseja. (Scollon & Scollon 2004: 150, 159.) Kuvaan luvussa 3.3.1, miten olen toteuttanut tämän vaiheen tässä tutkimuksessa.

Viimeinen vaihe, muokkaaminen, voi tarkoittaa kentälle palaamista ja havainnoista neuvottelemista tutkimuksen osallistujien kanssa tai konkreettisia tekoja, joiden tavoitteena on muuttaa tutkimusaiheeseen liittyviä käytänteitä. Tämä on siis neksusanalyysin tapa toteuttaa yhteiskunnallista vaikuttamista (*social impact*), jonka ajatellaan nykyään olevan tavoitteena kaikessa tutkimuksessa. Neksusanalyysissä tutkijan tavoitteena ei ole kuitenkaan toteuttaa yksipuolista muutosta vaan ottaa osallistujat mukaan muutokseen tekemällä analyysin tuloksissaan näkyviksi ne linkit ja kytkökset, joita toimijoiden, diskurssien ja vuorovaikutusjärjestysten välillä on. (Scollon & Scollon 2004: 177–178.) Tässä tutkimuksessa olen toteuttanut viimeistä vaihetta keskustelemalla havainnoistani avainosallistujieni kanssa kenttätutkimuksen päätteeksi loppuhaastatteluissa. Kaikkia tutkimuksen vaikutuksia ei pysty ennalta näkemään, koska tulokset voivat vaikuttaa tutkimuksen kohteena oleviin käytänteisiin ajan myötä (Scollon & Scollon 2004: 178). Pietikäisen (2012: 420) mukaan neksusanalyysi

lyysin viimeisessä vaiheessa on hyödyllistä palata tarkastelemaan kokonaisuutta aiemmissä vaiheissa saadun tiedon valossa, jolloin tutkija voi kytkeä löydökset osaksi laajempia ilmiöitä ja tarjota näkemyksiä esimerkiksi muutostarpeista. Näin ajatellen tämän väitöstutkimuksen sovellusehdotukset voivat ainakin potentiaalisesti muuttaa joitain tutkimuksen kohteena olleita käytänteitä paitsi tutkimukseen osallistuneissa työyhteisöissä myös laajemmin. Palaan muokkaamisvaiheeseen päätännössä luvuissa 5.1 ja 5.2.

3.2 Tutkimusaineisto

3.2.1 Aineistonkeruu

Neksusanalyysin ensimmäisessä kartoittamisvaiheessa (*engaging the nexus of practice*) paikannetaan tutkimuksen kohteena olevaa sosiaalista toimintaa ja siinä risteäviä merkityksellisiä toimijoita, diskursseja ja vuorovaikutuksen järjestäytymistä. Myös tutkijan oma positio paikannetaan ensimmäisessä vaiheessa samalla, kun tutkija tutustuu kenttään ja sen toimijoihin. (Scollon & Scollon 2004: 153–159). Tässä tutkimuksessa kartoittamisvaiheeseen kuuluvaksi voidaan laskea jo väitöstutkimusta edeltäneen pro gradu -tutkielman tekeminen (Partanen 2012) ja saman aineiston pohjalta tehty väitöstutkimuksen ensimmäinen osatutkimus (Partanen 2013), jotka suuntasivat etnografista aineistonkeruuta. Kartoittamisvaiheeseen kuuluu myös varsinaisen väitöskirja-aineiston kerääminen, valikointi ja käsittely. Tässä luvussa kuvaan kartoittamisvaihetta kokonaisuudessaan: luvussa 3.2.1 aineistonkeruun etenemistä, luvussa 3.2.2 kokonaisuudesta ja luvussa 3.2.3 tutkimuksen avainosallistujia.

Tutkimusongelman paikantamisessa ja määrittelemisessä ratkaiseva ensiaskel oli pro gradu -tutkielmani (Partanen 2012), jonka jo tein osana Suomi työkielenä -tutkimushanketta. Haastattelin tutkielmaani varten kansainvälisiä sairaanhoitajaopiskelijoita. Haastatteluissa kävi ilmi, että Suomeen muualta muuttaneilla opiskelijoilla oli opintojensa ohella jonkin muun alan suorittavan tason työ. Valitsin tutkielmani aiheeksi suomen kielen oppimisen mahdollisuudet näiden niin kutsuttujen sisääntuloammattien kontekstissa. Tutkimuskirjallisuuden lukeminen, tutkimushaastattelut ja niiden analysointi tutkielmaa varten auttoivat minua paikantamaan tätä tutkimusongelmaa.

Koska tutkimusongelma osoittautui lisätutkimuksen arvoiseksi, päätin jatkaa aiheeseen syventymistä samaan hankkeeseen sisältyvässä väitöstutkimuksessani. Tavoitteenani oli kerätä yhä monipuolisempi aineisto, joka auttaisi hahmottamaan tutkimusongelmaa aiempaa syvällisemmin ja useammasta eri näkökulmasta. Päädyin etnografiseen otteeseen, koska halusin osallistujien näkemysten ja käsitysten lisäksi havainnoida kielellisiä käytänteitä työpaikoilla. Heller (2008) painottaa, että etnografisen tutkimusprosessin tärkein lähtökohta ovat tutkimuskysymykset, jotka ohjaavat menetelmien ja osallistujien valintaa. Koska minua kiinnostivat kielenoppimisen mahdollisuudet ja työyhteisön tuki siivoustyössä, päätin seurata siivoojien työtehtäviä ja heidän työyhteisöjensä

toimintaa ja nauhoittaa työtehtävien suorittamista, jotta voisin analysoida niitä kielen oppimisen näkökulmasta tarkemmin. Mielestäni oli tärkeää kerätä myös lisää haastatteluja sekä siivoojina työskenteleviltä maahanmuuttajataustaisilta henkilöiltä että heidän työyhteisönsä muilta jäseniltä saadakseni aiheeseen eri näkökulmia. Pidin osallistujien havainnointia heidän työssään olennaisena haastattelujen ja nauhoitusten tulkitsemisen ja kontekstualisoinnin tukena. Etnografia mahdollistaa vuorovaikutuskäytänteiden tarkastelemisen esimerkiksi osallistumisen ja kategorisoimisen näkökulmasta (Heller 2008: 253). Vaikka tämä tutkimus ei olekaan perinteinen etnografinen tutkimus, jossa kenttätutkimus on pitkä ja intensiivinen, antoi etnografinen ote kuitenkin selkeästi eväitä sekä tutkimusongelman hahmottamiseen että aineiston tulkitsemiseen analyysivaiheessa. Etnografinen ote auttoi siis kontekstualisoimaan kielellistä aineistoa (työtilanteiden ja haastattelujen nauhoitteet), ja aineistotriangulaatio lisäsi siten tutkimuksen luotettavuutta (ks. Kalaja, Alanen & Dufva 2011: 22). Neksusanalyysi puolestaan tarjosi käytännön suuntaviivoja etnografisen diskurssitutkimuksen toteuttamiseen ja hyödyllisiä malleja myös siihen, mistä näkökulmista kielellisiä käytänteitä voisi tarkastella.

Etsin osallistujia tutkimukseeni useita väyliä pitkin muuan muassa kysymällä sopivia tutkimushenkilöitä maahanmuuttajien opettajilta, erään etnisiin suhteisiin keskittyvän yhdistyksen puheenjohtajalta ja suoraan siivousorganisaatioiden esimiehiltä. Kaikkiin kyselyihini ei vastattu, ja etenkin osa siivousyrityksistä suhtautui vältellen tutkimusaiheeseeni. Yksi suurimmista haasteista tämän kaltaisissa tutkimuksissa onkin pääsy työpaikoille ja tutkimuslupien saaminen (Lønsmann & Kraft 2017; Gonçalves & Schluter 2017: 242). Päätin toteuttaa tutkimushaastattelut osallistujien kanssa jo ennen heidän työnsä havainnointia yhtäältä siksi, että haastatteluihin oli helpompi saada suostumus kuin kenttätyöhön, ja toisaalta siksi, että tuntui luontevalta tavata osallistujat kasvokkain ja keskustella heidän kanssaan tutkimuksesta ennen havainnoinnin aloittamista. Haastatteluissa kartoitin mahdollisuuksia tehdä etnografista havainnointia. Maahanmuuttajataustaisia siivoojia haastatellessani tunnustelin myös heidän yhteistyöhalukkuuttaan, koska en halunnut valta-asetelman vuoksi havainnoida heidän työtään heidän allekirjoittamistaan suostumuslomakkeista huolimatta, jos he eivät tulkintani mukaan olleet varmuudella halukkailta osallistumaan työn etnografiseen osuuteen.

Otin yhteyttä myös kahteen entiseen opiskelijaani, jotka olivat osallistuneet suomen kielen kurssilleni ennen väitöstutkimukseni aloittamista. Toinen heistä, Ugandasta Suomeen opiskelemaan tullut Kifibin (peitenimi), kertoi työskentelevänsä siivoojana ja osallistuvansa mielellään tutkimukseeni. Hän suostui haastattelun lisäksi myös siihen, että seurasin hänen työskentelyään. Sain tutkimusluvan myös hänen työnantajaltaan ja niiltä asiakasyrityksiltä, joiden tiloissa hän työskenteli. Lisäksi keskustelin tutkimuksestani niiden asiakasyritysten työntekijöiden kanssa, joiden kanssa siivooja oli vuorovaikutuksessa, ja pyysin heiltä henkilökohtaiset tutkimusluvut työtilanteiden tallentamiseen. Koska suurin osa antoi suostumuksensa äänitallentamiseen mutta ei videointiin, käytin työpaikalla pääasiassa ääninauhuria.

Seurasin Kifibinin työtä yhteensä yhdeksän työpäivän ajan tammi-maaliskuussa 2013 (ks. aineistosta tarkemmin 3.2.2). Useimmiten tapasimme jo linja-autopysäkillä ja matkustimme yhdessä työkohteeseen ja takaisin. Yhteiset matkat olivat käytännöllinen valinta mutta tarkoituksenmukaisia myös siksi, että pystyimme yhdessä orientoitumaan päivän kulkuun ja toisaalta reflektoimaan päivän päätteeksi päivän tapahtumia ja siivoustyön luonnetta yleisemmin. Koska en seurannut Kifibinin elämää muilla elämän osa-alueilla kuin työssä, olivat matkat minulle valaisevia kurkistuksia siivoustyön todellisuuteen: lähtö oli viiden jälkeen aamulla, eikä siivoojan tulotaso riittänyt vyöhykerajan ylittävään lippuun, joten kävelimme loppumatkan pimeää tienvarrtta pitkin työkohteeseen, joka oli vyöhykerajan ulkopuolella.

Koska Kifibin työskenteli enimmäkseen yksin tyhjissä tiloissa, vietimme työpäivän aikana useita tunteja kahdestaan. Siivouskohteena oli iso tapahtumakeskus, jossa oli paljon eri tiloja kuten ravintoloita, halleja, WC-tiloja ja toimistotiloja. Keskuksessa työskenteli Kifibinin työpäivien aikana noin kymmenen työntekijää, joista osa työskenteli päärakennuksen toimistoilla ja osa erillisessä ravintolarakennuksessa. Niinpä Kifibiniä varjostamalla (*shadowing*) sain hyvän käsityksen hänen työnsä liikkuvasta luonteesta ja pystyin tarkastelemaan, miten vähän mahdollisuuksia hänen työssään oli käyttää suomea, ja paikantamaan syitä kielenkäytön vähäisyydelle. Koska liikuin hänen seurassaan, pystyin myös kehollisesti tuntemaan, miten siivoojan tilaan saapumiseen suhtauduttiin – toisaalla häntä ei edes tervehditty, toisaalla taas vaihdettiin vähän kuulumisia. Vaikka en varsinaisesti siivonnut hänen apunaan, tyhjissä tiloissa kulkeminen hänen kanssaan monipuolisti käsitystäni siivoojan työstä. Esimerkiksi ison ravintolatilaa siivoamiseen saattoi hyvin mennä pari tuntia, jolloin minulla oli myös aikaa kirjoittaa kenttämuistiinpanoja. Etenkin isoissa tiloissa siivoamiseen käytetään siivouskoneita, joiden kovaäänisyyden vuoksi keskusteleminen niitä käytettäessä on mahdotonta. Keskeytin Kifibinin työn seuraamisen ainoastaan tutkimushaastattelujen ja vapaamuotoisten keskustelujen ajaksi, koska haastattelin hänen esimiehiään ja asiakasyrityksen ravintolapäällikköä seurantapäivien aikana. Esittäydin myös muille tiloissa kohtamillamme henkilöille ja pyysin henkilökohtaisesti tutkimusluvut kaikilta niiltä, jotka työskentelivät sellaisissa tiloissa, joissa nauhoitin keskusteluja. Roolini oli pitkälti ulkopuolinen, eikä suurin osa asiakasyritysten työntekijöistä keskustellut kanssani muutamaa sanaa enempää. Pari heistä kertoi jotain Kifibinistä tai siivoojan työstä, ja yksi keskusteli kanssani tutkimusaiheestani yleisemmin. Näistä keskusteluista kirjasin pääasiat ylös kenttäpäiväkirjaan.

Vaikka yhdeksän havainnointipäivää kahden kuukauden kuluessa on etnografiseksi kenttätöksi verrattain lyhyt aika, koen saaneeni siinä ajassa melko kattavan käsityksen Kifibinin melko rutiininomaisesta työstä. Pitkänen-Huhdan (2011: 94) mukaan nimenomaan luottamuksellisen suhteen muodostaminen on etnografiassa tärkeää, minkä vuoksi esimerkiksi yksittäistä pikaista käyntiä kentällä ei voi pitää etnografiana. Kunhan luottamus osallistujien kanssa on kunnossa, voi suhteellisen lyhytkin kenttäjakso olla hedelmällinen lähtökohta etnografisen tutkimuksen toteuttamiselle (mts.). Toki havainnointia jatkamalla

olisin päässyt seuraamaan useampia tutkimuksen kannalta merkittäviä kohtaamisia, ja aineistonkeruun päätepisteen rajaaminen on etnografiassa ylipäänsä haastavaa. Jouduin lopettamaan havainnoinnin työpaikassa, koska toinen siivousyritys voitti tarjouskilpailun ja Kifibin siirtyi uuteen siivouskohteeseen. Etnografisen aineiston kerääminen ulkoistettujen siivouspalvelujen kontekstissa on haastavaa, koska siivoojat työskentelevät yleensä useiden eri asiakkaiden toimitiloissa ja työpaikat voivat vaihtua usein (Käyhkö 2006: 106). Siksi tutkimusluvut tulee hankkia erikseen kaikilta organisaatioilta, joiden tiloissa siivooja työskentelee. Kova hintakilpailu siivousalalla voi olla osasy siihen, että muut yksityiset siivousyritykset eivät vastanneet soittopyyntöihini tai kysyttäessä halunneet osallistua etnografiseen tutkimukseeni. Yksi iso siivousyritys tosin antoi minulle luvan haastatella heidän työntekijäänsä ja yhden ison siivouspalveluja tarjoavan yrityksen palvelupäällikkö osallistui itse haastatteluun.

Seuratessani siivoojan työn todellisuutta yksityisessä siivousfirmassa paikansin organisaatorakenteet merkityksellisiksi myös kielenoppimisen mahdollisuuksien kannalta. Siksi tuntui tärkeältä ottaa tutkimukseen mukaan myös sellainen työpaikka, joka palkkaa suoraan oman siivoushenkilöstönsä sen sijaan, että ostaisi siivouspalvelut yksityiseltä yritykseltä. Sain tutkimusluvan isolta asiantuntijaorganisaatiolta, jolla on oma siivoushenkilöstö. Toteutin tutkimushaastattelut henkilökohtaisten suostumusten mukaisesti organisaation siivoushenkilöstön kanssa touko-kesäkuussa 2013 melko pian ensimmäisen kenttätyön päätyttyä. Aloitin haastattelemalla siivousohjaajaa, joka toikin mukaansa haastatteluun myös kollegansa, ja näin haastattelusta tuli parihaastattelu. Pyysin saada esitellä tutkimustani myös maahanmuuttajataustaisille siivoojille, joita saapui paikalle viisi, ja kaikki halusivat osallistua tutkimushaastatteluun. Heistä osa antoi minulle myös luvan havainnoida työtään, mutta tutkimusluvan saamiseen organisaatiolta kesti useita kuukausia. Kun sain loppuvuonna 2013 siivoojien esimieheltä luvan kerätä etnografista aineistoa organisaatiossa, haastatteluista oli kulunut jo puoli vuotta.

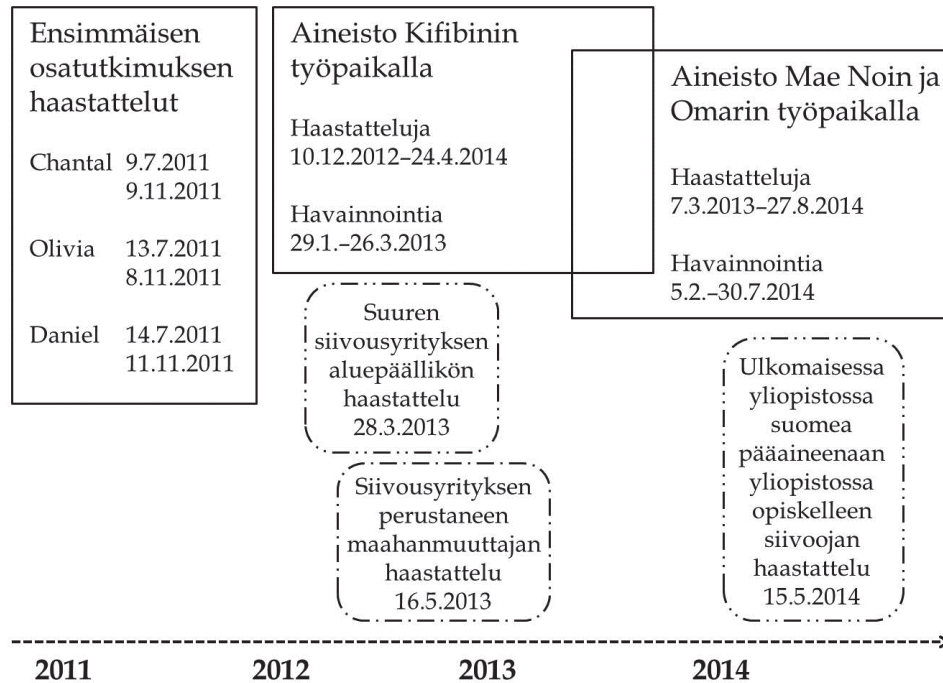
Päätin seurata yhtä viiden hengen siivoustiimiä, johon kuuluivat Thaimaasta ja Gambiasta Suomeen muuttaneet työntekijät ja kolme Suomessa syntynyt työntekijä. Yksi syy tämän tiimin valitsemiseen oli, että muissa tiimeissä oli enimmillään vain yksi maahanmuuttajataustainen työntekijä. Vähintään yhtä tärkeä syy oli, että molemmat tiimin maahanmuuttajataustaisista siivoojista vaikuttivat haastattelussa olevan halukkaita osallistumaan tutkimukseni havainnointia sisältävään osuuteen. Kävin seuraamassa siivoustiimin työtä yhteensä seitsemänä päivänä helmikuusta heinäkuuhun vuonna 2014. Seurasin vuorotellen thaimaalaisen naisen (peitenimeltään Mae Noi) ja gambialaisen miehen (peitenimeltään Omar) työtä heidän siivousalueillaan kenttämuistiinpanoja tehden ja valokuvia ottaen. Otin yhteyttä alueella työskentelevien esimieheen, joka tiedotti henkilökunnalle tutkimuksestani. Pyysin siivoustiimin jäseniltä henkilökohtaiset tutkimussuostumukset heidän työskentelynsä havainnointiin ja ääninauhottamiseen ja neuvottelin kaikkien kanssa luvan videoida yhden tiimipalaverin – muutoin osallistujat eivät halunneet tulla videokuvatuiksi.

Koska viiden hengen siivoustiimi kokoontui yhteen tauoilla ja joissakin palaverissa, pystyin seuraamaan hyvin tiimin toimintaa ja myös tallentamaan tiimin jäsenten välistä vuorovaikutusta. Roolini kahvi- ja lounastauoilla oli osallistuva eikä pelkästään keskusteluja seuraava: vaikka olinkin välillä tietoisesti melko passiivinen keskusteluissa, työntekijät ottivat minut mukaan joihinkin keskusteluihin, mikä tuntui luontevalta. Epävirallisten keskustelujen lisäksi haastattelin tiimin jäsenistä kahta suomalaista siivoojaa (peitenimiltään Maarit ja Sirpa) parihaastattelussa ja heidän lähiesimiestään (peitenimeltään Mari) yksilöhaastattelussa. Omarin ja Mae Noin lähimmän työyhteisön toiminnasta sain monipuolista aineistoa, jota on analysoitu etenkin osatutkimuksessa 3.

Omarilla ja Mae Noilla oli omat siivousalueensa, jotka he siivosivat päivittäin itsenäisesti. Koska heillä oli pysyvä siivousalue, he tunsivat osan alueella kohtaamistaan työntekijöistä melko hyvin. Joillekin työntekijöistä esittäydyin ja kerroin lyhyesti tutkimuksestani, mutta osa tietotyöläisistä oli niin keskittynyt työhönsä, että siivooja kävi vain pikaisesti heidän työhuoneessaan eikä keskustellut heidän kanssaan, joten en itsekään kokenut sopivaksi häiritä heitä. Kohtasin kenttätutkimuksen aikana kymmeniä, jollen satoja organisaation työntekijöitä, joista kenenkään kanssa en tullut kovin tutuksi siivoustiimin jäseniä lukuun ottamatta. En myöskään nauhoittanut organisaation tietotyöläisten ja siivoojien välisiä kohtaamisia. Seitsemän päivän aikana tekemäni havainnot antoivat kuitenkin hyvän yleiskuvan siitä, kuinka Mae Noi ja Omar käyttivät kieliä – pääasiassa suomea ja englantia – tiloissa työskentelevien työntekijöiden kanssa ja kuinka hyvin he nämä tunsivat. Tässä mielessä työn luonne oli hyvin erilainen verrattuna Kifibinin työhön. Mae Noi ja Omar kohtasivat jatkuvasti ihmisiä siivousrutiininsa aikana ja vaihtoivat kuulumisiakin joidenkin heistä kanssa. Näistä havainnoista tein muistiinpanoja kenttäpäiväkirjaan.

3.2.2 Aineisto

Tässä alaluvussa esittelen väitöstutkimukseni aineistoa. Tutkimusaineisto koostuu tutkimushaastatteluista ja kahdessa työpaikassa kerätystä etnografisesta aineistokokonaisuudesta. Kuvioon 3 on koottu tutkimushaastattelujen ja havainnoinnin ajoittuminen. Ylimpänä ovat ne aineistokokonaisuudet, jotka ovat analyysin kohteina osatutkimuksissa 1–4, ja niiden alla katkoviivoin ympyröitynä ne haastattelut, jotka olen kerännyt kartoitusvaiheessa mutta joita en ole varsinaisesti raportoinut tässä työssä. Ajallisesti aineiston tuottaminen eteni tässä järjestyksessä: Ensin toteutin osatutkimuksessa 1 analysoidut haastattelut ja sitten etnografisen aineistonkeruun Kifibinin työpaikalla, minkä jälkeen haastattelin erään suuren siivousyrityksen asiakaspäällikköä ja oman siivousyrityksen Suomeen perustanutta maahanmuuttajataustaista yrittäjää. Sen jälkeen toteutin haastattelut ja etnografisen aineistonkeruun Omarin ja Mae Noin organisaatiossa. Tämän aineistonkeruun lomassa haastattelin vielä yhtä ulkomaisessa yliopistossa suomea pääaineenaan opiskellutta saadakseni ymmärrystä siitä, miten erinomaisesti suomea puhuva ja korkeasti koulutunut länsimaalainen on päätyntä Suomessa siivoustyöhön.

KUVIO 3 Aineiston keräämisen aikajana.

Ensimmäisessä osatutkimuksessa raportoitu haastatteluaineisto on alun perin kerätty pro gradu -tutkielmaani (Partanen 2012) ja Virtasen (2017a) väitöstutkimusta varten. Osatutkimuksessa analysoin kolmen osallistujan haastatteluja, peitenimiltään Daniel, Olivia ja Chantal. He kaikki muuttivat Suomeen Keniasta vuonna 2010 opiskelemaan erään ammattikorkeakoulun kansainväliseen sairaanhoitajaohjelmaan. Toteutimme haastattelut yhdessä toisen Suomi työkielenä -hankkeen tutkijan, Aija Virtasen, kanssa. Haastattelimme kaikkia osallistujia kahdesti: ensin heinäkuussa 2011 ja sitten marraskuussa 2011. Virtanen haastatteli Danielia 14.7. ja Oliviaa 9.7. ja minä puolestani Chantalia 13.7. Toiset haastattelut toteutimme yhdessä 8.–11.11.2011. Haastattelut toteutettiin puolistrukturoituina teemahaastatteluina: meillä oli ennalta suunniteltu haastattelurunko, jota käytettiin haastatteluissa joustavasti antaen tilaa haastateltavan esiin tuomille aiheille. Haastattelut ääni- ja videonauhoitettiin, ja ne litteroitiin puolikarkeasti ääninauhalta. Haastattelujen kesto oli keskimäärin 55 minuuttia (35–82 minuuttia). Ensimmäiset haastattelut olivat lyhyempiä kartoitushaastatteluja, joissa keskityttiin suomen kielen opintoihin, työelämään ja tulevaisuudenodotuksiin. Näiden haastattelujen perusteella tutkimusongelmaa tarkennettiin, ja seuraavat haastattelut olivat yksityiskohtaisempia keskusteluja, joissa syvennyttiin tarkennettuihin tutkimusteemoihin. Keskityin toisissa haastatteluissa etenkin suomen kielen oppimisen mahdollisuuksiin niin sanotuissa sisääntuloammateissa. (Ks. myös Partanen 2012: 32–34.)

Taulukossa 1 on kuvattu kahdessa siivouskohteessa kerätty aineisto kokonaisuudessaan. Suurin osa nauhoituksista on ääninauhotteita, koska osallistujat suhtautuivat niihin myönteisemmin kuin videoimiseen. Kirjoitin molemmilla työpaikoilla paljon kenttämuistiinpanoja, joissa kuvasin, millaisia työtehtäviä ja kielellisiä tilanteita siivoojien työpäiviin kuului, keitä he kohtasivat päivän aikana ja mitä he kertoivat minulle työstään. Kirjoitin ylös myös havaintoja niistä työtiloista, joissa he liikkuivat, ja pääasioita niistä vapaamuotoisista keskusteluista, joita kävimme työyhteisön jäsenten kanssa päivän aikana.

TAULUKKO 1 Kahdessa siivouskohteessa kerätty aineisto.

	Siivouskohde yksityisessä siivousfirmassa (Kifibinin työpaikka)	Siivouskohde asiantuntijaorganisaatiossa (Mae Noin ja Omarin työpaikka)
Havainnointi	29.1., 30.1., 21.2., 22.2., 25.2., 12.3., 13.3., 25.3. ja 26.3.2013	5.2., 12.2., 19.2., 25.2., 29.4., 5.6. ja 30.7.2014
Valokuvat	Noin 200 valokuvaa	Noin 100 valokuvaa
Ääninauhotukset	18 äänitiedostoa, yhteensä 157 min	10 äänitiedostoa, yhteensä 225 min
Videonauhotukset	-	2 tiedostoa, yhteensä 41 min
Haastattelut	<p>Kifibin (siivooja): 10.12.2012, kesto 74 min; 26.3.2013, kesto 100 min; 24.4.2014, kesto 100 min</p> <p>Katri (siivousohjaaja): 30.1.2013, kesto 28 min; 13.3.2013, kesto 33 min</p> <p>Kaija (ravintolapäällikkö): 22.2.2013, kesto 13 min</p> <p>Mira (siivouspalveluesimies): 25.2.2013, kesto 41 min</p>	<p>Mae Noi (siivooja): 29.5.2013, kesto 86 min; 30.7.2014, kesto 38 min</p> <p>Omar (siivooja): 23.5.2013, kesto 51 min; 5.6.2014, kesto 32 min</p> <p>Mari (siivousohjaaja): 29.4.2014, kesto 43 min</p> <p>Maarit & Sirpa (siivooja): 27.8.2014, kesto 58 min</p> <p>Lisäksi neljää työntekijää, jotka työskentelivät eri tiloissa ja tiimeissä kuin Mae Noi ja Omar:</p> <p>Kaksi suomalaista siivousohjaajaa (parihaastattelu): 7.3.2013</p> <p>thaimaalainen siivooja 1: 23.5.2013 (ilman tulkkia) 12.12.2013 (tulkin kanssa)</p> <p>venäläinen siivooja: 24.5.2013</p> <p>thaimaalainen siivooja 2: 3.12.2013</p>

Otin molemmissa työpaikoissa valokuvia muun muassa erilaisista dokumenteista, kuten kohdekansioista, siivoussaikatauluista ja siivousohjeista sekä seinillä olevista kylteistä, muistilapuista ja työvuorolistoista. Lisäksi kuvasin jonkin verran työtiloja, joissa siivoojat työskentelivät. Valokuvat eivät ole olleet varsinaisen analyysin kohteena vaan muodostavat enemmänkin visuaalisen kenttäpäiväkirjan, joka auttaa palauttamaan kentällä kohdattuja tilanteita ja tiloja mieleen ja täydentää kirjallisia kenttämuistiinpanoja (ks. myös Karjalainen R. 2015: 94). Vielä vuosienkin päästä kuvien katsominen herättää vahvoja mielikuvia ja myös tunteita (ks. Pietikäinen 2011: 104). Lappalaisen (2009: 10) mukaan etnografiseen tutkimusprosessiin kuuluu paitsi fyysinen myös emotionaalinen läsnäolo, jonka valokuvat ja myös ääninauhoitteiden kuuntelu ja kenttämuistiinpanojen lukeminen palauttavat mielestäni hyvin mieleen.

Sen lisäksi, että kuvasin itse materiaalia kentältä, annoin kameran lainaan Kifibinille ja pyysin häntä ottamaan itse kuvia työpaikallaan. Tällaista menetelmää on kielentutkimuksessa käyttänyt muun muassa Pietikäinen (2011) saamenkielisten lasten kanssa. Kuvaaminen mahdollistaa osallistujien aktiivisen osallistamisen ja toimii tasa-arvoisempina aineistonkeruumenetelmänä kuin esimerkiksi haastattelut, joissa haastattelijan kysymykset väistämättä ohjailevat ilmaisua (Pietikäinen 2011: 107, 110). Valokuvat tuovat hyvin myös esiin osallistujien kokemusmaailmaa (ks. Pietikäinen 2011: 114). Ohjeistin Kifibiniä ottamaan kuvia sellaisista tilanteista, joissa hänellä on mahdollisuuksia oppia suomen kieltä. Haastattelussa hän näytti ottamansa kymmenen valokuvaa minulle ja kertoi, miksi oli ottanut juuri ne kuvat. Tätä aineistoa olen analysoinut osatutkimuksessa 2.

Haastattelin kahdessa siivouskohteessa yhteensä 14:ää henkilöä: kaikkia avainosallistujia ja heidän esimiehiään sekä työkavereitaan. Hellerin (2008: 256) mukaan on usein hyvä haastatella osallistujia vasta siinä vaiheessa tutkimusta, kun suhde osallistujiin on jo luotu, koska silloin voi olla helpompi ymmärtää, mitä haastattelun teemat merkitsevät osallistujille. Toteutin haastatteluja ennen kenttätutkimusta, sen kuluessa ja sen päätteeksi. Eri ajoituksissa on etunsa: toisaalta havainnoituja käytänteitä voi olla helpompi ymmärtää, kun niistä on saanut jo haastatteluissa tietoa, ja toisaalta havainnoista voi olla hedelmällistä puhua haastatteluissa. Avainosallistujia eli Kifibiniä, Mae Noita ja Omaria haastattelin sekä ennen että jälkeen kenttätutkimuksen. Alkuhaastatteluista sain jo alustavaa ymmärrystä heidän työyhteisönsä toiminnasta ja työnsä käytänteistä, mikä auttoi minua suuntaamaan aineiston keräämistä, ja loppuhaastatteluissa pystyimme yhdessä refleктоimaan näitä käytänteitä.

Haastatteluja on kaiken kaikkiaan 26 ja haastateltavia 20. Suurinta osaa osallistujista haastateltiin kerran, mutta kuutta osallistujaa on haastateltu kahdesti ja yhtä kolmesti. Kahdessa haastattelussa oli läsnä kaksi haastateltavaa ja kolmessa kaksi haastattelijaa. Tutkimukseen osallistuneiden määrää on haastavaa määrittellä etnografisessa tutkimuksessa: moni kentällä kohdattu ihminen on toiminnallaan tai sanoillaan voinut antaa arvokasta tietoa tutkimusongelmasta mutta jäädä tutkijalle anonyymiksi. Haastateltujen lisäksi tutkimussuostumuksen allekirjoitti muutama sellainen avainosallistujien työyhteisöön kuu-

luva työntekijä, jota en ole haastatellut mutta jonka työskentelyä olen nauhoittanut ja jonka kanssa olen käynyt merkityksellisiä vapaamuotoisia keskusteluja.

Kuten etnografisissa tutkimuksissa yleensä, myös tässä tutkimuksessa osa aineistosta jäi tarkemman tarkastelun ulkopuolelle. Neksusanalyttisesti ajateltuna kentältä paikannetaan ne sosiaaliset toiminnot, risteymäkohdat, jotka ovat tutkimusongelman kannalta merkityksellisimpiä, ja aineistosta keskitytään analysoimaan yksityiskohtaisemmin niitä kohtia, jotka tarjoavat ymmärrystä tästä toiminnasta (ks. Pietikäinen 2012: 420). Olen valinnut osan aineistosta tarkemman analyysin kohteeksi tutkimuskysymysteni suuntaamana ja aineistonkeruuvaiheessa tutkimusongelmaani tarkentaen. Olen käynyt kaikki nauhoittamani haastattelut ja vuorovaikutustilanteet läpi kuunnellen niitä ääninauhalta ja tehden niistä muistioita. Tutkimukseni kannalta merkityksellisimmäksi osoittautunut aineisto on litteroitu puolikarkeasti: sanatarkan puhunnoksen lisäksi on merkitty tauot ja nauru. Olen litteroinut haastatteluista 14, Aija Virtanen on litteroinut kaksi ja tutkimusavustaja Kirsi Leskinen neljä. Tarkemman analyysin kohteeksi valikoimani kohdat olen tarvittaessa litteroinut suuremmalla tarkkuudella merkiten myös päällekkäispuhunnat, taukojen pituudet sekä videolla näkyviä tai tilanteessa ylös kirjaamiani havaintoja muun muassa osallistujien liikkeistä, katseista, ilmeistä ja toiminnoista (ks. erityisesti osatutkimus 3).

Vaikka kaikkea aineistoa ei ole raportoitu osatutkimuksissa, ovat kaikki havainnot, muistiinpanot, valokuvat, tutkimushaastattelut ja keskustelut kentällä olleet merkittäviä, koska ne ovat ohjanneet aineistonkeruuta ja antaneet tärkeää taustatietoa siivousalan käytänteistä ja siivousalalla työskentelevien ihmisten kokemuksista. Tämä kaikki on ollut hyödyksi tutkimusongelman ymmärtämisessä, aineiston kontekstualisoinnissa ja tulkintojen tekemisessä. Loppujen lopuksi on haastavaa tarkasti määritellä, mitkä kaikki aineisto-osiot ovat olleet vaikuttamassa tulosten muodostamiseen, koska aineiston kerääminen ja analysointi ovat limittäisiä prosesseja ja analyysikerroksia on ollut jokaisessa osatutkimuksessa useita: alustavat havainnot ovat syntyneet jo aineistoa kerätessäni, tutkimustulokset ovat tarkentuneet kokonaisaineistoa läpi käydessäni, ja päätelmät ovat jäsentyneet merkittävästi vielä kirjoittamisvaiheessa (ks. Lappalainen 2007: 13). Osa tutkimuksen päätuloksista on jäsentynyt entisestään vetäessäni osatutkimusten tuloksia yhteen tässä tuloksia kokoavassa yhteenvedossa.

Tutkimuksen aineisto on tallennettu pysyvästi Jyväskylän yliopiston verkkoasemalle salasanojen taakse, ja Suomi työkielenä -hankkeen tutkijoilla on siihen pääsy. Kenttämuistiinpanot olen arkistoinut Jyväskylän yliopiston tiloihin lukolliseen kaappiin. Käyttöoikeuden kesto ei ole rajattu, joten aineistoa on mahdollista käyttää myös väitöksen jälkeisessä tutkimuksessa.

3.2.3 Avainosallistujat

Tutkimuksen avainosallistujat ovat Kifibin, Mae Noi ja Omar, joiden työtä ja työyhteisön toimintaa olen seurannut. Tässä alaluvussa esittelen lyhyesti heidän taustojaan, suunnitelmiaan ja kielivarojaan.

Kifibin muutti Suomeen Ugandasta vuonna 2010 opiskelemaan luonnontieteitä kansainväliseen maisteriohjelmaan. Kotimaassaan hän oli suorittanut jo

luonnontieteiden kandidaatin tutkinnon pääaineenaan biologia ja työskennellyt oman alansa työssä. Hän muutti Suomeen, koska halusi opiskella maisterintutkinnon. Hänen tavoitteenaan on työllistyä yliopistolle opetus- ja tutkimustehtäviin, ja siksi hänen ajatuksenaan oli tehdä myös tohtorintutkinto Suomessa. Kifibin työllistyi pian Suomeen-muuton jälkeen yksityiseen siivousyritykseen osaaikatoihin. Hän valmistui luonnontieteiden maisteriksi vuonna 2012 ja muutti toiseen kaupunkiin parempien työllistymismahdollisuuksien toivossa. Samalla hän selvitti mahdollisuuksiaan aloittaa väitöstutkimus. Hän ei kuitenkaan onnistunut saamaan rahoitusta jatko-opintoihin eikä oman alan työtä tai ylipäänsä muuta kuin siivoustyötä. Hän pystyi jatkamaan työtään samassa siivousyrityksessä uudessa kaupungissakin ja työllistyi lisäksi toiseen siivousyritykseen. Hän on työskennellyt kahdessa siivousyrityksessä siitä lähtien. Kifibinin äidinkieli on luganda, ja hänen englannin kielen taitonsa on vahva. Hänen suomen kielen taitonsa on jo varsin hyvä: tammikuussa 2014 hän läpäisi Yleisten kielitutkintojen keskitason tutkinnon tasolla 3, joka vastaa Eurooppalaisen viitekehysten taitotasoa B1. Hän käyttää suomea lähinnä työpaikalla. Hänellä ei ole juuri muita suomalaisia kontakteja kuin työkaverit. Vapaa-ajallaan hän pelaa jalkapalloa harrastelijajoukkueessa, johon kuuluu eri Afrikan maista Suomeen muuttaneita pelaajia. Nykyään hänellä on perhe.

Mae Noi muutti Suomeen Thaimaasta vuonna 2005 suomalaisen miehen kanssa solmimansa avioliiton myötä. Kotimaassaan hän oli käynyt vuoden kestäneen hierojakoulutuksen. Hän oli paitsi työskennellyt hierojana myös tehnyt ruokaa myyntiin torille. Suomessa hän opiskeli ensin vuoden kotoutumiskoulutuksessa aloittaen luku- ja kirjoitustaidon kurssista ja jatkaen seuraavaksi Suomi 1 ja Suomi 2 -kurseille. Sen jälkeen hän oli vanhempainvapaalla kolme vuotta. Vanhempainvapaan jälkeen hän kävi jälleen kielikurssilla, joka osoittautui kuitenkin liian haastavaksi. Hän haki harjoittelupaikkaa lounasravintolasta ja työllistyi sinne kahdeksi kuukaudeksi, minkä jälkeen hän työskenteli thairavintolassa tarjoilijana ja hotellissa siivoojana ennen työllistymistään nykyiseen työpaikkaansa. Mae Noin äidinkieli on thai, ja hän osaa joitain fraaseja englanniksi. Hänen suullisessa suomen kielen taidossaan on haastattelunauhoilta arvioituna eniten tason A2 piirteitä: hänen puheensa on hyvin sujuvaa, mutta ymmärtäminen vaatii puhekumppanilta ponnistelua muun muassa ääntämisen ja rakenteiden epätarkkuuden vuoksi. Mae Noi käyttää suomea sekä siivous- että hierontatyössään, suomalaisen puolisonsa kanssa kotona ja muutenkin jonkin verran vapaa-ajallaan esimerkiksi naapureiden kanssa. Hänellä on kaksi lasta, joista vanhempi asuu Thaimaassa ja nuorempi Suomessa.

Omar muutti Suomeen Gambiasta vuonna 2001 suomalaisen naisen kanssa solmimansa avioliiton myötä. Kotimaassaan hän ei ollut käynyt ammattiin valmistavaa koulutusta. Ennen Suomeen-muuttoaan hän työskenteli muun muassa ruuanjakelussa ja mekaanikkona laivalla. Suomessa hän opiskeli kotoutumiskoulutuksessa ja pääsi sitten työharjoitteluun tehtaaseen. Hän piti työstään ja sai samasta tehtaasta myös kesätöitä. Omistajan vaihduttua hän ei enää onnistunut saamaan tehtaasta työtä vaan päätyi siivoustyöhön. Hän työskenteli siivoojana useassa eri siivousyrityksessä kahdessa eri kaupungissa Suomessa.

ennen kuin sai nykyisen vakituisen työpaikkansa. Omarin äidinkieli on yola. Hän osaa hyvin suomea ja englantia ja käyttää molempia työssään. Hänen työkavereidensa arvion mukaan hänen englannin kielen taitonsa on kuitenkin vahvempi kuin suomen kielen taito. Kuten Kifibin, myös Omar on läpäissyt Yleisten kielitutkintojen keskitason testin suomen kielessä. Omar käyttää suomea enimmäkseen työssään ja Suomessa syntyneen tyttärensä kanssa. Hän käyttää paljon myös englannin kieltä vapaa-ajallaan.

3.3 Aineiston analysointi

3.3.1 Neksusanalyysin soveltaminen tutkimuksen analyttisenä viitekehystenä

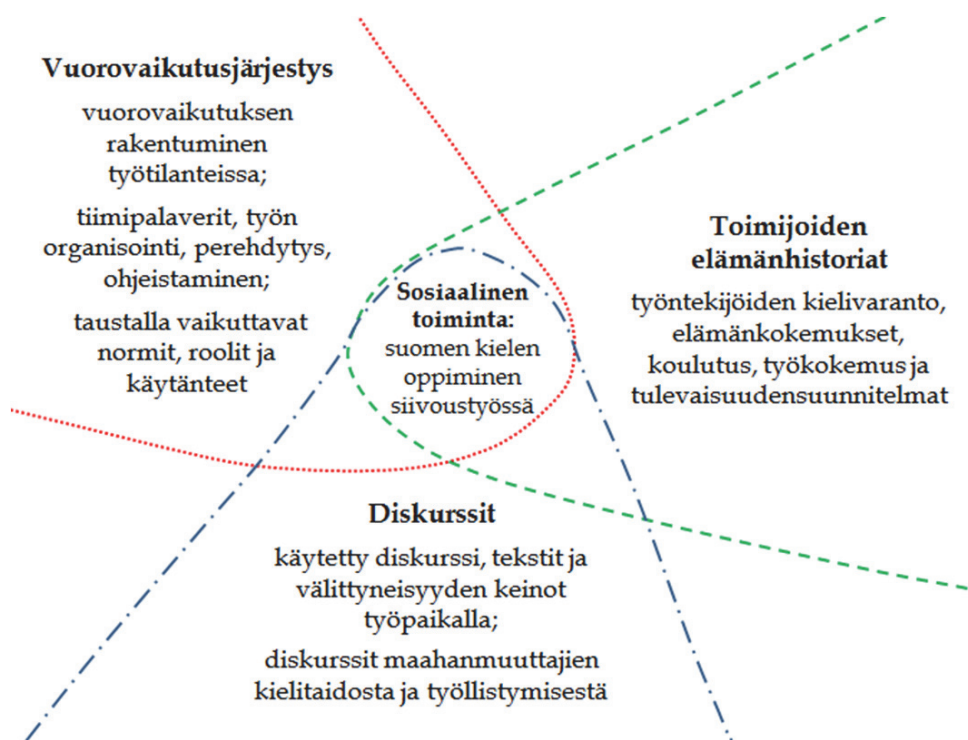
Olen analysoinut aineistoani diskurssintutkimuksen menetelmillä, ja koko työn analyttisenä viitekehystenä sovellan neksusanalyysia, joka itsessään on monimenetelmäinen tutkimusstrategia (ks. Scollon & Scollon 2004; Pietikäinen 2010, 2012; Hult 2010; Lane 2014). Neksusanalyysi tarjoaa mahdollisuuksia soveltaa etnografian, kriittisen diskurssintutkimuksen ja vuorovaikutuksellisen sosiolingvistiikan työkaluja aineiston analysoimiseen, joten kussakin tutkimuksessa valitaan ne analyysistrategiat, jotka auttavat parhaiten vastaamaan tutkimusongelmaan (Scollon & Scollon 2004: 173; Pietikäinen 2012: 419). Tässä alaluvussa esittelen, miten olen soveltanut neksusanalyysia aineiston analysoimiseen, alaluvussa 3.3.2, miten olen analysoinut tallennettuja työtilanteita kolmannessa osatutkimuksessa, ja alaluvussa 3.3.3, miten käytän narratiivista positiointianalyysia suullisten narratiivien analysoimiseen neljännessä osatutkimuksessa. Nämä analyttiset työkalut ovat teoreettisilta lähtökohdiltaan hyvin yhdistettävissä toisiinsa, ja välitteisen diskurssin analyysin voi katsoa olevan neksusanalyysin multimodaalisuutta ja materiaalisuutta tarkasteleva suuntaus.

Neksusanalyysin varsinainen analyysivaihe on navigointi (*navigating the nexus of practice*). Etnografisessa tutkimuksessa analyysivaihe alkaa jo aineistoa kerättyä, jolloin ensimmäiset analyttiset havainnot syntyvät ja tutkijan mielenkiinto tutkimusongelmaa kohtaan tarkentuu ja syvenee (Pitkänen-Huhta 2011: 95). Navigointivaiheeseen sisältyy tutkimusongelman jäsentämistä ja rajaamista aineistoa läpikäymällä, mikä on kohdallani ollut kertautuvaa ja syklistä: olen analysoinut aineistoa kokonaistutkimukseni tutkimuskysymysten ohjaamana ja sitten tarkemmin osatutkimusten tutkimuskysymyksiä tarkentaen. Pietikäinen (2012: 420) kuvaa tätä vaihetta tarkentamisvaiheeksi (*zoom in*), jossa tutkija analysoi yksityiskohtaisemmin valittuun risteymäkohtaan liittyvää aineistoa. Aineistoa jäsentäessäni olen pitänyt mielessäni tutkimuksen pääongelmaa, suomen kielen oppimisen mahdollisuuksia siivoustyössä, ja hakenut sellaisia solmukohtia ja sosiaalisia toimintoja, jotka valottaisivat tätä ongelmaa parhaiten (ks. Scollon & Scollon 2004: 171).

Laadullisessa tutkimuksessa analyysi tarkentuu lopullisesti kirjoittamisvaiheessa, koska kirjoittaminen on olennainen osa ajatusprosessia (Pietikäinen

& Mäntynen 2009: 174–175). Kirjoittamisvaiheessa olen käynyt aineistoa useaan kertaan läpi ilmiötä havainnollistavia aineistoesimerkkejä valikoidakseni ja oleellisia yksityiskohtia tarkistaakseni. Nauhoitettua aineistoa analysoidessani olen kuunnellut ääninauhoitettua ja katsonut videonauhoitettua aineistoa useaan otteeseen, koska litteraatti ei pysty millään tavoittamaan kaikkea nauhoitteille tallentunutta, kuten äänensävyjä tai videoidussa aineistossa ilmeitä. Tiedostoja kuunnellessani ja katsoessani olen myös pystynyt paremmin palauttamaan mieleen aineistonkeruuhetken ja siihen liittyvän kontekstin. Olen palannut kenttämuistiinpanoihini analyysin eri vaiheissa tarkistaakseni, mitä ennen ja jälkeen tallennettua tilannetta on tapahtunut ja mitä olen kentällä ollessani tai sieltä palattuani ajatellut.

Osatutkimuksissa 2, 3 ja 4 olen hyödyntänyt soveltavin osin Scollonin ja Scollonin (2004: 159–177) esittämiä navigointivaiheen etenemisaskelia ja kysymyksenasetteluja. Erityisesti olen analysoinut, miten seuraavat kolme pääelementtiä risteävät kussakin osatutkimuksessa analyysin kohteena olevassa sosiaalisessa toiminnassa: 1) diskurssit (*discourses in place*), 2) toimijan elämänhistoria (*historical body*) ja 3) vuorovaikutusjärjestys (*interaction order*). Seuraavaksi esittelen käsitteet ja sen, miten olen soveltanut niitä osatutkimuksissa. Kuvio 4 havainnollistaa, mistä näkökulmista tarkastelen näitä elementtejä tässä työssä.

KUVIO 4 Neksusanalyysin käsitteiden soveltaminen tässä tutkimuksessa (sovellus kuvio-osta Scollon & Scollon 2004: 20).

Käsitteellä *discourses in place* viitataan diskurssien paikantuneisuuteen eli tiettyyn fyysiseen tilaan ja sen materiaalisiin artefakteihin ja ominaisuuksiin sekä niihin diskursseihin, joita osallistajat nostavat esille, käyttävät sosiaaliseen toimintaan tai jättävät taka-alalle tilassa (Scollon & Scollon 2004: 14). Tähän elementtiin sisältyvät myös välittäjät (*mediational means*, ks. luku 3.3.2), joita käytetään toimintaan (Scollon & Scollon 2004: 153). Neksusanalyysin käsitteille ei ole vielä kovin vakiintuneita suomenkielisiä vastineita, mutta tästä elementistä on käytetty vastineita tilanteiset diskurssit (Virtanen 2017a) ja yksinkertaisesti diskurssit (Pietikäinen 2012), jota käytän myös tässä tutkimuksessa. Ensinnäkin olen tarkastellut tätä elementtiä analysoimalla osallistujien kielenkäyttöä työtilanteissa, kuten ohjeistustilanteissa ja työvuoroista neuvoteltaessa (osatutkimukset 2 ja 3). Neksusanalyysissa ohjeistetaan ottamaan huomioon myös kielenkäytön, tekstien ja diskurssien historiallisuus ja ajallisuus: on hyvä havainnoida esimerkiksi, miten usein tietynlaiset kielenkäyttötilanteet toistuvat ja mitä tapahtuu ennen ja jälkeen tilanteen (Scollon & Scollon 2004: 167). Kielellinen toiminta siis ketjuuntuu, risteää, toistuu ja linkittyy aiempien vuorovaikutustilanteiden, toimijoiden elämänkokemusten ja yhteiskunnassa vallalla olevien diskurssien kanssa. Näin kielenkäyttöä ei katsota pelkästään tässä ja nyt tapahtuvana toimintana, vaan sen taustalla vaikuttavat esimerkiksi toimijoiden aiemmat kokemukset vastaavista tilanteista (*historical body*) ja heidän aikomuksensa (*anticipatory discourse*, Scollon & Scollon 2000).

Olen ottanut analyysissa huomioon tilanteisuuden lisäksi tilallisuuden eli sen, kuinka toiminta rakentuu ja kuinka kieltä käytetään eri työtiloissa – mukaan lukien kielenkäyttöön nivoutuvien materiaalistien objektien käytön, eleet ja liikkeet. Tämä on linjassa myös ekologisen näkökulman kanssa, koska ekologisessa kielenoppimisen tutkimuksessa tarkastellaan sitä, miten yksilö hyödyntää ympäristössään tarjolla olevia resursseja kielelliseen toimintaansa – ja nämä näkökulmat olen yhdistänyt analyysissa. Siivoojan työ on hyvin fyysistä ja liikkuva. Siksi siivoustyön vuorovaikutustilanteiden tarkasteleminen myös katsomalla niiden paikantumista tiettyihin fyysisiin tiloihin on tässä tutkimuksessa olennaista. Tila ei ole ainoastaan fyysinen paikka, vaan sitä voidaan tarkastella myös sosiaalisena konstruktiona: tiloja luodaan neuvottelun kautta, ja tilat ovat jatkuvassa liikkeessä (Kuure & McCambridge 2007: 140). Siivouskohteet vaihtelevat diskursiivisina tiloina paljon: esimerkiksi se, siivoaako siivooja tyhjillään olevia vai käytössä olevia tiloja, vaikuttaa suuresti näissä tiloissa avautuviin kielenkäyttötilanteisiin ja siten kielenoppimisen tarjoumiin. Myös materiaalistien artefaktien käyttö on iso osa siivoustyötä, ja erilaista kehollista toimintaa materiaalistien esineiden kanssa siivouskohteiden työtiloissa olenkin analysoinut osatutkimuksessa 3. Myös Kjærin (2014) neksusanalyysi tarkasteli materiaalistien artefaktien käyttöä ja tilallisen kontekstin vaikutusta työpaikavuorovaikutuksessa, tarkemmin ottaen sairaanhoitajaopiskelijoiden työharjoittelussa sairaalassa. Hänen mukaansa kehollisen ja materiaalistien toiminnan analysoiminen etnografian ja multimodaalisen vuorovaikutusanalyysin menetelmin tarjoaa monipuolisen kuvan työpaikalla tapahtuvasta ammatillisesta oppimisesta.

Diskursseja olisi voinut olla hedelmällistä paikantaa aineistosta myös analysoimalla tilanteesta toiseen tunnistettavissa olevia tapoja kuvata maahanmuuttajataustaisia siivoojia tai maahanmuuttajien kielitaitoa ja työllistymistä yleisemminkin (ks. Pietikäinen & Mäntynen 2009: 27) ja tarkastelemalla, miten näitä puhumisen tapoja kierrätetään tai torjutaan tutkimuksen kohteena olleissa siivoustyöyhteisöissä. En ole tässä työssä eksplisiittisesti analysoinut diskursseja tästä näkökulmasta, mutta osatutkimuksen 4 päätännössä olen tarkastellut jonkin verran tutkimusongelmaan liittyviä diskursseja. Tutkin artikkelissa siivoojina työskentelevien maahanmuuttajien työhön liittyvää kielenoppimista erityisesti investoimisen ja positiointien kannalta, ja artikkelin päätännössä olen nostanut esiin niitä tutkimuskirjallisuudessa esitettyjä maahanmuuttajien työllistymiseen ja kielitaitoon liittyviä diskursseja, jotka voivat olla taustalla analysoiduissa positioinneissa (ks. lisää luku 4.6). Kuten Hult (2017: 97) toteaa, diskursseja analysoimalla tutkija voi nähdä sellaisiakin yhteyksiä paikallisen toiminnan ja yhteiskunnassa laajemmin kiertävien asenteiden ja arvojen välillä, joita osallistujat eivät välttämättä itse tiedosta.

Käsitteellä *historical body* viitataan osallistujien elämänhistoriaan ja sen myötä niihin heidän sisäistämiinsä käytänteisiin ja diskursseihin, jotka ovat muokanneet heidän tapaansa toimia eri tilanteissa (Scollon & Scollon 2004: 13). Käsitteelle on ehdotettu suomenkielisiä vastineita historiallinen elämäkerta (Pietikäinen 2012), toimijan elämänhistoria (Karjalainen R. 2015) ja elämänhistoria (Virtanen 2017a), joista tässä tutkimuksessa käytän käsitettä toimijan elämänhistoria. Alun perin käsite tulee japanilaiselta filosofilta Nishidalta (1958), ja se on melko lähellä Bourdieun (1977a) *habitus*-käsitettä, mutta kuvaa Scollonin ja Scollonin (2005: 108) mukaan paremmin sitä prosessia, jonka myötä erilaiset käytänteet ja diskurssit tulevat sisäistetyiksi osaksi yksilön toimintatapaa. Analyysin tasolla tilanteeseen osallistuvien toimintaa tarkastellaan heidän elämänsä varrella kertyneiden kokemusten, tavoitteiden ja toimintatapojen valossa. Tarkastelussa on Scollonin ja Scollonin (2005: 105–108) mukaan hedelmällistä yhdistää sosiokulttuurisen teorian piirissä kehitettyä näkemystä psykologisten prosessien sisäistämisestä (*internalization*) ja kriittisen diskurssintutkimuksen teoreettista ymmärrystä diskurssien sisäistämisestä osaksi yksilön ajattelu- ja toimintatapaa. Tässä tutkimuksessa olen ottanut analyysissä huomioon esimerkiksi Suomeen muuttaneiden aiemman työkokemuksen, koulutustaustan, työhön ja kielenoppimiseen liittyvät tavoitteet sekä kokemukset suomen kielen oppimisesta ja käyttämisestä työssä. Työyhteisön jäseniä haastatelllessani olen kysynyt muun muassa heidän mahdollisista omista maahanmuuttokokemuksistaan, työhistoriastaan ja kokemuksistaan suomea toisena kielenä puhuvien työntekijöiden kanssa toimimisesta, mikä on auttanut ymmärtämään ja analysoimaan heidän toimintatapojaan työtilanteissa.

Kolmas elementti, *interaction order*, viittaa sosiaaliseen järjestäytymiseen ja vuorovaikutuksen normittumiseen eri tilanteissa. Siihen on suomeksi viitattu käsitteillä vuorovaikutuksen järjestys (Karjalainen A. 2012) ja vuorovaikutusjärjestys (Pietikäinen 2012; Virtanen 2017a), joista jälkimmäistä käytän tässä työssä. Scollonin ja Scollonin (2004: 153) mukaan toimijat luovat vuorovaikutusjärjes-

tyksen yhdessä. Käsite tulee Goffmannilta (1983), jonka mukaan erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa on tiettyjä historiallisesti rakentuneita normeja ja odotuksia, joiden mukaan vuorovaikutus järjestyy; tästä esimerkkinä ovat liikennesäännöt, korttipelit ja asiakaspalvelutilanteet. Lisäksi jokainen tuo tilanteeseen omia kulttuurisia oletuksiaan, jotka pohjautuvat aiempiin vuorovaikutustilanteisiin (Goffman 1983: 4). Sen vuoksi vuorovaikutuksen järjestäytymistä erilaisissa kasvokkaisuviestintätilanteissa on Goffmanin (1983: 2) mukaan syytä tutkia mikrotasolla omana alueenaan. Neksusanalyttisessä tutkimuksessa kierretään mikro- ja makrotasojen erittely, koska myös mikrotason vuorovaikutuksessa ajatellaan olevan läsnä laajoja yhteiskunnallisia ilmiöitä (ks. Lane 2014: 3). Scollon ja Scollon (2004: 51) laajentavat vuorovaikutusjärjestyksen tarkastelua kasvokkaisuviestinnästä (*primary interaction*) myös teknologian tai tekstien kautta välittyvään viestintään (*secondary interaction*). He tarkastelevat keskusteluvuorovaikutuksen lisäksi myös ihmisten liikkumista ja tilaan asettautumista eli esimerkiksi sitä, miten vuorovaikutus järjestyy kahvilan tiskillä tilattaessa tai ostoskeskuksessa aikaa vietettäessä (Scollon & Scollon 2003). Vuorovaikutusjärjestystä havainnoimalla saadaan tietoa statuksista, suhteista ja siitä, millä intensiteetillä kukin tilanteeseen osallistuu (Goffman 1983: 4). Tässä tutkimuksessa vuorovaikutusta tarkastellaan esimerkiksi ohjaustilanteessa (osatutkimukset 2 ja 3), joka on hierarkkinen tilanne ohjaajan ja alaisen välillä. Lisäksi haastattelutilanteessa kerrottuja pieniä tarinoita (*small stories*; Georgakopoulou 2015) pidetään vuorovaikutusjärjestyksen ohjaamina (osatutkimus 4). Tarkastelen narratiiveja myös genrepieriteiden näkökulmasta katsomalla esimerkiksi tapoja aloittaa tarina, arvioida kerrotun merkitystä itselle ja kertomisen kielellisiä valintoja, kuten aikamuotoja ja toistoja. Vuorovaikutusjärjestystä onkin tarkasteltu myös genrenäkökulmasta (Pietikäinen 2012; Karjalainen R. 2015). Pietikäisen (2012) mukaan vuorovaikutuksen järjestäytymistä voi analysoida genreanalyysin avulla selvittämällä, miten kielellistä toimintaa säädellään ja organisoidaan tutkittavana olevassa vuorovaikutustilanteessa. Osatutkimuksessa 4 vuorovaikutustilanteena ovat tutkimushaastattelut ja niissä kerrotut narratiivit.

3.3.2 Vuorovaikutustilanteiden analysointi: välitteisen diskurssin analyysi

Kolmannessa osatutkimuksessa sovellan välitteisen diskurssin analyysia (*mediated discourse analysis*; Scollon 2001; Norris & Jones 2005) analysoidakseni, miten siivoustyön vuorovaikutustilanteissa hyödynnetään välittäjiä (*mediational means*) oikea-aikaisen tuen antamisessa. Välitteisen diskurssin analyysi on monilta teoreettisilta ja metodologisilta lähtökohdiltaan linjassa neksusanalyysin kanssa, ja monet tutkijat hyödyntävätkin niitä rinnakkain (ks. esimerkiksi Izadi 2015, 2017; Tapio 2013). Välitteisen diskurssin analyysi on eklektinen ja monenlaisia teoreettisia ja metodologisia aineksia yhdistävä näkökulma, ja sitä on sovellettu erilaisin painotuksin nojaten esimerkiksi diskurssianalyysin, lingvistisen antropologian, sosiolingvistiikan, psykologian, keskusteluanalyysin ja etnometodologian lähtökohtiin (ks. Norris & Jones xi; Nevile 2005: 32). Samoihin aikoihin välitteisen diskurssintutkimuksen johdantokirjan (Norris & Jones 2005) kanssa julkaistiin myös multimodaalisen diskurssianalyysin kokoomateos (Le-

vine & Scollon 2004), ja näissä teoksissa on paljon samantyyppisiin lähtökohtiin pohjautuvia lukuja osin samoilta tekijöiltä. Ron Scollonin opiskelija Sigrid Norris on kehittänyt näiden tutkimuskehikkojen piirissä sovellettuja tutkimusmenetelmiä ja teoreettisia näkökulmia eteenpäin multimodaalisen (vuorovaikutus)toiminnan analyysin nimellä (*multimodal (inter)action analysis*, Norris 2011). Tämä analyysisuuntausten nimeämisen ja soveltamisen moninaisuus kuvastaa sitä, kuinka teoreettis-metodologiset viitekehykset ovat etenkin uudenlaisia avauksia kehitettäessä usein keskenään limittäisiä eivätkä suinkaan tarkkarajaisia ja kuinka niistä saattaa myös haarautua eri lähtökohtia painottavia analyysi-strategioita. Tässä luvussa esittelen välitteisen diskurssin analyysin lähtökohtia ja kerron, kuinka olen soveltanut näitä lähtökohtia oikea-aikaisen tuen analysoimiseen.

Välitteisen diskurssin analyysissa analyysin kohteena on tekstien sijaan se, kuinka ihmiset käyttävät tekstejä ja muita kulttuurisia välineitä toiminnassaan (Norris & Jones 2005: xi). Lähtökohtana on välitteinen toiminta (*mediated action*), jollaisena kaikki inhimillinen toiminta nähdään (Scollon 2001: 3). Ottamalla välitteinen toiminta tarkastelun kohteeksi painotetaan toiminnan ja toimintaa välittävien materiaalistien välineiden dialektista suhdetta eli sitä, että (diskursiivinen) toiminta materialisoituu toimijoissa ja objekteissa (Scollon 2001: 3; Wertsch 1998). Scollonin (2001: 9) mukaan teoreettisena tavoitteena on yhdistää vuorovaikutustilanteiden tarkkaa kielellistä analyysia ja sosiokulttuurista näkökulmaa oppimisesta ja toiminnasta (Vygotskyn tutkimus; Wertsch 1998). Siinä mielessä näkökulma sopii hyvin juuri sosiokulttuurisen teorian piirissä tunnistetun ilmiön – oikea-aikaisen tuen (*scaffolding*; Wood, Bruner & Ross 1976) – analysoimiseen. Toisekseen välitteisen diskurssin analyysi antaa monipuolisia työkaluja tarkastella toiminnan materiaalisuutta ja kehollisuutta, jotka ovat mielenkiinnon kohteina osatutkimuksessa 3. Kuten digitaalisten tekstintaitojen oppimista tutkinut Wolhlwend (2009: 240) toteaa, kehollinen toiminta materiaalistien objektien kanssa on olennainen osa sosiaalisia käytänteitä, joiden kautta uutta opitaan, ja välitteisen diskurssin analyysi tarjoaa välineitä analysoida tätä toimintaa.

Olennainen teoreettinen käsite välitteisen diskurssin analyysissa on välittäjä (*mediational means* tai *cultural tool*, Wertsch 1998). Käsite tulee alun perin Vygotskylta (1982: 137), joka keskittyi erityisesti niin sanottuihin psykologisiin välineisiin (*psychological tools*), kuten kieleen, taiteeseen, diagrammeihin, karttoihin ja muihin konventionaalisiin merkkijärjestelmiin, jotka välittävät ihmisen toimintaa. Wertschin (1998) mukaan näiden lisäksi on teknisiä välineitä (*technical tools*), kuten näppäimistö, mikrofoni tai muistikirja. Hän painotti kuitenkin sitä, miten kaikenlaiset välittäjät materiaalistuvat tavalla tai toisella – esimerkiksi kieli materiaalistuu kirjoitettuna teksteinä tai akustisina signaaleina. Välittäjät mahdollistavat tiettyjä toimintoja ja rajoittavat toisia (Jones & Norris 2005: 49). Osatutkimuksessa 3 tarkastelen materiaalistien välineiden käyttöä ja kehollista toimintaa oikea-aikaisen tuen antamisessa siivoustyön tilanteissa analysoiden myös välittäjien hyödyntämistä. Toisin sanoen analysoin sekä kielellistä tukea että sitä, miten erilaisia materiaalistia välineitä ja kehonkieltä hyödynnetään maahanmuuttajataustaisten työntekijöiden tukemisessa.

Olen jäsentänyt toimintaa myös Norrisin (2004) kehittämien toiminnan kategorioiden kautta. Alemman tason toiminnoilla (*lower-level actions*) hän viittaa kaikkein pienimpiin merkitysyksikköihin, joista korkeamman tason toiminnot (*higher-level actions*) koostuvat. Norris kiinnittää huomiota toiminnan multimodaalisuuteen. Pieniin merkitysyksikköihin lukeutuvat siten esimerkiksi katseet, eleet, asento ja puheenvuorot. Korkeamman tason toiminnoilla on alku ja loppu, jotka pystytään havaitsemaan. Esimerkiksi osatutkimuksessa 3 korkeamman tason toimintoja ovat loma-anomuksen täyttäminen, työvuorojen vaihtaminen ja työtehtävän ohjeistaminen, jotka tutkimukseen osallistujat toiminnallaan ja puheellaan tietoisesti aloittavat ja lopettavat. Kolmantena ovat jäätyneet toiminnot (*frozen actions*) eli sellaiset materiaaliset objektit kuin viestilaput, joihin inhimillinen toiminta (tässä tapauksessa tekstin kirjoittaminen lapulle) on materiaalistunut (ks. myös Pietikäinen, Lane, Salo & Laihiala-Kankainen 2011). Nämä kategoriat auttavat tarkastelemaan yksityiskohtaisesti, miten toiminta työtilanteissa rakentuu.

3.3.3 Suullisten kertomusten analysointi: narratiivinen positiointianalyysi

Neksusanalyysi on auttanut minua jäsentämään ja analysoimaan sosiaalista toimintaa eri näkökulmista, mutta suullisten narratiivien analysoimiseen se ei tarjoa tarkkoja analyysimenetelmiä. Narratiivien analysointi on kuitenkin tässä tutkimuksessa oleellista, koska siten saadaan tietoa toimijoiden elämänhistorioista, jotka vaikuttavat siihen, millaisia suomen kielen oppimisen mahdollisuuksia he voivat ja haluavat hyödyntää työtilanteissa. Neksusanalyysiin kuuluva motiivianalyysi (Scollon & Scollon 2004: 175–177) olisi voinut toimia tässä tarkastelussa, mutta nähdäkseni narratiivinen positiointianalyysi (Bamberg & Georgakopoulou 2008) tarjoaa etenkin kertomusten kielenpiirteiden analysoimiseen tarkemmat työkalut, joilla tavoitetaan myös positiointien eri tasot. Siksi olen soveltanut neljännessä osatutkimuksessa *small stories* -tutkimuksen piirissä kehitettyä positiointianalyysia kerronnassa rakennettuja positiointeja analysoidakseni. Näkökulmaa on kehittänyt erityisesti Alexandra Georgakopoulou yhdessä käsitteen kehittäneen Michael Bambergin kanssa (Bamberg & Georgakopoulou 2008; Bamberg 2004; Georgakopoulou 2015).

Perinteisesti narratiivisessa tutkimuksessa on analysoitu pitkiä elämäntarinoita ja narratiivit on mielletty kertojan itsensä kokemiksi menneiksi tapahtumiksi. *Small stories* -näkökulma painottaa, että kaikenlainen kertominen voi olla tutkimisen arvoista, ja siksi perinteisestä käsityksestä poikkeaviakaan kertomuksia ei rajata narratiivisen tutkimuksen ulkopuolelle. Esimerkiksi meneillään olevista, tulevista tai hypoteettisista tapahtumista kertomista tai vaikkapa kertomisen viivyttelyä tai siitä kokonaan kieltäytymistä tarkastellaan siinä missä laajempia elämäntarinoitakin (Georgakopoulou 2015: 258).

Georgakopoulou (2007) painottaa, että tarinankerronnan tilanteisen luonteen ymmärtäminen on analyysissa oleellista. Siksi on tärkeää ottaa huomioon tarinankertomisen paikka ja tarinankertoajat rooleineen, tapoineen, uskomuksineen, pelkoineen ja toiveineen. Georgakopouloun (2006: 20) mukaan narratiiviseen tutkimukseen sopiikin erityisen hyvin etnografinen tutkimusote, koska sen

myötä narratiiveja voidaan tarkastella osana sosiaalisia käytänteitä. Aineisto on useimmiten aidoissa arjen tilanteissa kerättyä vuorovaikutusaineistoa, mutta myös haastatteluaineisto sopii tästä näkökulmasta tarkasteltavaksi, kunhan sitä analysoidaan vuorovaikutuksena: haastattelija väistämättä vaikuttaa siihen, mitä kertomuksia haastatteluissa kerrotaan ja miten ne kerrotaan, ja joskus haastattelija saattaa myös osallistua kertomuksen rakentamiseen (ks. de Fina 2009: 254–255). Tässä tutkimuksessa tarinankertomisen kontekstina ovat etnografisen kenttätutkimuksen yhteydessä kerätyt tutkimushaastattelut. Etnografinen tieto auttaa ymmärtämään kerrottuja kertomuksia ja niiden konteksteja. Vaikka small stories -näkökulma ei edellytä laajempiin elämäntarinoihin keskittymistä, on investoimisen tarkastelussa kuitenkin oleellista seurata oppijan kehityskaarta (*learner trajectory*), koska oppijan kokemukset ja tulevaisuudenodotukset vaikuttavat siihen, miksi hän haluaa investoida kielenoppimiseen ja miten se hänelle mahdollistuu (Waller, Wethers & de Costa 2017: 7). Niinpä analysoin avainosallistujien tarinoita osatutkimuksessa 4 muodostaen niistä kronologisen jatkumon, joka kuvaa heidän elämänsä erityisesti työuran ja kielenoppimisen näkökulmasta Suomeen-muuton jälkeen.

Analysoin kertomuksista sitä, miten kertojat positioivat itsensä ja miten heidät positioidaan. Sovellan Bambergin ja Georgakopouloun (2008) kehittämää positiointianalyysia ja erityisesti kahta ensimmäistä heidän ehdottamistaan kolmesta tasosta. Ensimmäisellä tasolla tarkastellaan positiointia kertomuksessa eli sitä, miten kertoja positioi itseään ja miten muut kertomuksen henkilöt positioivat toisiaan kerrotuissa tapahtumissa. Toinen taso on vuorovaikutuksen taso, jossa tarkastellaan kertomisen tilannetta, tässä tapauksessa tutkimushaastattelua, ja positiointia tässä ja nyt. Tällä tasolla tarkastellaan kerronnan käytänteitä, kuten kertomuksen aloituksia, evaluointia, aikamuotomuutoksia ja toistoja, ja haastattelun ollessa kyseessä myös sitä, miten haastattelija muotoilee kysymykset, miten haastateltava vastaa niihin kertomuksen muodossa ja mitä siitä voidaan päätellä. Kolmannella tasolla kysytään, miten kertoja positioi itseään suhteessa yhteiskunnassa kierrätettäviin yleisiin kertomuksiin (*master narratives*, de Fina & Georgakopoulou 2012: 149) tai vallalla oleviin diskursseihin (ks. Foucault 2014: 152). Positioimalla omaa asemaansa suhteessa kulttuurisesti jaettuihin tapoihin puhua tietyistä kategorioista kertoja määrittelee, kuka hän on. Kolmannen tason voidaan nähdä olevan lähempänä pysyvemmän identiteetin määrittelyä verrattuna vuorovaikutuksessa rakennettuihin tilanteisiin positiointeihin. Tätä tasoa olen tarkastellut neljännen osatutkimuksen päätännössä, mutta se ei ole varsinaisena analyysityökaluna tässä työssä.

3.4 Tutkimuseettinen pohdinta

Tutkijalla on kaikessa tutkimuksessa valtaa määritellä, mikä on tutkimisen ja raportoimisen arvoista, miten tuloksia painottaa ja mitä johtopäätöksiä niistä tekee. Etnografisessakin tutkimuksessa tieto ja valta kytkeytyvät toisiinsa (Hakala & Hynninen 2007: 224). Etenkin vähemmistöön kuuluvien osallistujien

kanssa toimittaessa on tärkeää tiedostaa oma rooli valtaväestön edustajana ja sen mukanaan tuomat valta-asetelmat. Hellerin (2011: 35) mukaan tutkimusongelmaa muotoiltaessa on pohdittava omia lähtökohtiaan ja sitä, mitä ne tuovat mukanaan aiheen tutkimiseen. Näin ollen länsimaalainen valkoinen valtaväestön edustaja voi tutkia vähemmistöihin liittyviä aiheita, kunhan tuo oman positionsa näkyväksi ja tarkastelee aiheitaan tämän position kautta.

Koska tämä tutkimus on lähtökohdiltaan etnografinen ja tiettyihin työyhteisöihin ja avainhenkilöihin keskittyvä, ovat tutkimuseettiset kysymykset olleet erityisen haastavia. Olen koettanut pohtia eettisiä kysymyksiä koko tutkimusprosessin ajan, ja etenkin kenttätyöstä olen oppinut paljon tutkimuksen edetessä. Olen myös koettanut ottaa huomioon asemani äidinkielenä suomenpuhujana ja valtaväestön edustajana sekä aineistoa kerätessäni ja analysoidessani että tuloksia raportoidessani. Asemani lisäksi myös tutkimukseni aihe, suomen kielen oppimisen mahdollisuudet ja työyhteisön tuki siivoustyössä, on vaikuttanut osallistujien toimintaan minun ollessani läsnä. En kuitenkaan halunnut peitellä tutkimusaiheittani osallistujilta tai heidän organisaatioidensa esimiehiltä vaan valitsin avoimen lähestymistavan, joka on myös tutkimuseettisesti näkökulmasta turvallisempi vaihtoehto: osallistujien on hyvä tietää tutkimuksen aihe ja tavoitteet, jotta he saavat riittävästi perusteita päättää, haluavatko he osallistua tutkimukseen (Kuula 2006: 105). Avoimuus on tärkeää myös luottamuksellisen suhteen saavuttamisessa (Heller 2008: 255).

Myös yhteisen äidinkielen puuttuminen aiheuttaa tutkimuseettisiä haasteita. Annoin osallistujien itse päättää kielet, joilla haastattelut tehtiin. Valtaosassa haastatteluja käytimme suomen kieltä, joka oli suurimmalle osalle haastateltavista vasta aikuisiällä Suomeen muuttamisen jälkeen opittu kieli. Kifibinin, Danielin, Chantal ja Olivian kanssa käytimme haastatteluissa englantia, mikä ei ollut kenenkään meistä äidinkieli vaan *lingua franca* -kieli. Osallistujat olivat tosin käyttäneet englantia minua enemmän, koska se oli heillä koulutuksen kielenä. Molemmat asetelmat asettavat haasteita: haastattelijalla voi olla vaikeuksia muotoilla kysymykset tarpeeksi selkeiksi ja ymmärrettäviksi, sekä haastateltavien että haastattelijan voi olla haastavaa kielentää tarkasti ja toisaalta tunteellisesti sellaisia asioita, joista he ovat tottuneet puhumaan pääasiassa äidinkielellään, ja molempien osapuolten voi olla vaikea ymmärtää kaikkea sanottua. Suurimmassa osassa haastatteluja ymmärrysongelmia oli melko vähän, ja niistäkin moni avautui haastatteluja kuunnellessani ja litteroidessani. Joskus taas vasta litterointivaiheessa ymmärsin tulkinneeni jonkin asian väärin tai huomasin haastateltavan ymmärtäneen kysymykseni eri tavalla kuin olin sen tarkoittanut. Joihinkin haastatteluihin jäi kohtia, joista en päässyt täyteen selvyyteen.

Tutkimuseetiikan näkökulmasta tämän tutkimuksen haastavin tilanne aiheutui siitä, kun yksi haastateltavista suositteli työkavereitaan välttämään tulkin käyttöä haastattelutilanteessa, koska hänellä oli huonoja kokemuksia eräästä tulkkaustilanteesta. Epäröiden eräs suomea melko heikosti osaava työkaveri päätti sen vuoksi osallistua haastatteluun suomeksi ilman tulkkia. Niinpä päädyimme kaksin haastattelutilanteeseen, jossa osallistuja ei pystynyt täyttämään

suomenkielistä taustatietolomaketta eikä täysin ymmärtämään tutkimuslupa-asiakirjojeni sisältöä saati haastattelukysymyksiäni. Ehdotin hänelle uutta haastatteluaikaa tulkin kanssa, mihin hän tarttui, ja uusi haastattelu oli tutkimuseettiseltä kannalta erittäin tärkeä: tutkimushaastattelun merkitys samoin kuin tutkimuslupa-asiat avautuivat täsmällisemmin vasta tulkin välityksellä. Tämä osallistuja oli hyvin haavoittuvassa asemassa heikon suomen kielen taitonsa ja puutteellisen luku- ja kirjoitustaitonsa vuoksi. Myös muiden osallistujien kanssa koetin keskittyä siihen, että he ymmärsivät tutkimukseni tarkoituksen, sillä akateeminen maailma oli suurimmalle osalle sekä maahanmuuttajataustaisista että suomalaisista osallistujista hyvin vieras.

Etnografisen tutkimuksen peruslähtökohdat kieltävät yhden totuuden olemassaolon: tutkimuksen keinoin ei voida löytää "siellä jossain" olevaa ainoaa totuutta, vaan tulokset ovat aina osittaisia ja tilanteisia – yhdessä osallistujien kanssa muodostettuja ja tutkijan asiantuntemuksella kuvattuja (Hakala & Hänninen 2007: 210–214). Samoin Foucault (2005: 46, 239–242) painottaa tiedon rakentuvan kielellisesti aina tietyssä yhteiskunnallisessa, historiallisessa ja poliittisessä tilanteessa, joten tiedon rakentumisessa on hyvä ottaa huomioon "epäjatkuvuudet, katkokset, kynnykset ja rajat". Aineisto- ja menetelmätriangulaatio ja havainnoista keskusteleminen osallistujien kanssa lisäävät tutkimustulosten luotettavuutta, mutta tiedon tuottamiseen sisältyy silti paljon valintoja. Tiedon tuottaminen on aina jollain tavalla vallankäyttöä ja suhteessa valtarakenteisiin (Heller 2011: 35). Eettinen kysymys on jo se, mistä havainnoista päättää kirjoittaa tutkimusartikkelit ja mitä jättää ulkopuolelle. Yksi valinnoistani on ollut tuoda etenkin siivoojina työskentelevien maahanmuuttajien ääntä esiin, vaikka muitakin ääniä sisältyy tutkimusaineistooni – siivousyritysten esimiesten haastattelut jäivät tässä tutkimuksessa eksplisiittisesti analysoimatta ja raportoimatta, vaikka ne ovat toki tarjonneet arvokasta kontekstualisoivaa tietoa ja näin ohjanneet tulkintojani. Tämän valinnan tarkoituksena on tuoda kuuluviin nimenomaan niiden ääni, joiden ääni ei juuri kuulu yhteiskunnassa tai julkisuudessa.

4 SUOMEN KIELEN OPPIMINEN SIIVOUSTYÖSSÄ

4.1 Tutkimuksen päätulokset

Tämän tutkimuksen päätavoitteena on selvittää, millaisia suomen kielen oppimisen mahdollisuuksia siivoustyössä tarjoutuu. Tässä alaluvussa esitellään tutkimuksen päätulokset ja vastaukset tutkimuskysymyksiin. Päätulokset voi tutkimuskysymyksiin vastaten tiivistää seuraavasti:

1. Siivoojina työskentelevien maahanmuuttajien suomen kielen oppimisen mahdollisuudet ovat rajalliset.

Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä oli, mitä mahdollisuuksia ja rajoitteita suomen kielen oppimiselle siivoustyössä on. Tämän tutkimuksen etnografiset löydökset osoittavat, että mahdollisuudet oppia suomea ovat siivoustyössä rajatut etenkin siivoustyön rutiininomaisen ja itsenäisen luonteen vuoksi. Siivoustyöpaikat eivät yleensä ole niin rikkaita semioottisia varantoja (van Lier 2000: 252), että ne mahdollistaisivat monipuolisen kielellisen toiminnan ja merkityksellisten tarjoumien hyödyntämisen. Toisin sanoen siivoustyössä ei aina tarjoudu kovin paljon kielellisiä resursseja, joihin oppija voisi tavoitteidensa ohjaamana tarttua. Siivoojat työskentelevät itsenäisesti eivätkä välttämättä tapaa työtovereita tauoillakaan. Asiakkaan tiloissa työskennellessään siivooja on virallistekin osa eri työyhteisöä kuin tiloissa työskentelevät muut työntekijät, jolloin häntä ympäröivä sosiaalinen ympäristö ei useinkaan tarjoa mahdollisuuksia tervehdyksiä laajempaan kielelliseen vuorovaikutukseen. Siivouspalveluiden kilpailuttamisesta johtuen siivousyritysten siivouskohteet vaihtuvat entisten sopimusten loppuessa ja uusia sopimuksia solmittaessa, mikä tarkoittaa sitä, että siivoojan on oltava joustava vaihtamaan fyysistä työpaikkaa aina tarvittaessa. Lisäksi kaikissa kohteissa ei riitä kokoaikaista työtä, vaan osa siivoojista kiertää työpäivän ja -viikon aikana siivouskohteesta toiseen. Työyhteisön ulko-reunoilla oleminen ja työyhteisöstä eristyksissä työskenteleminen aiheuttavat sen, ettei pysyviä vuorovaikutussuhteita pääse luomaan. Siivouskohteen alitui-

nen vaihtuminen vaikeuttaa yhteyksien syntymistä kielenoppijan ja häntä ympäröivien sosiaalisten ympäristöjen välille. Kielen käyttäminen on edellytys kielenoppimiselle, joten suomen kielen oppimisen mahdollisuudet työssä ovat rajalliset, kun mahdollisuuksia keskustella suomeksi tarjoutuu vain vähän. Lisäksi on huomioitava, että suomi ei ole aina työkielenä, vaan etenkin englannin kielen asema siivousalalla on vahva. Näiden rajoittavien tekijöiden osalta tutkimukseni siis vahvistaa niitä yhteiskuntatieteellisten tutkimusten tuloksia, joiden mukaan etenkin maahanmuuttajatyöntekijät tekevät usein siivoustyötä itsenäisesti ja näkymättömissä (Trux 2002; Herod & Aguiar 2006b; Duffy 2007; Könönen 2012, 2015).

Tämän tutkimuksen tulokset ja etenkin etnografiset havainnoinnit tutkimukseen osallistuneessa asiantuntijaorganisaatiossa osoittavat, että joitain mahdollisuuksia suomen kielen oppimiselle siivoustyössä kuitenkin tarjoutuu. Haastatteluisia siivoustyötä tekevät nostivat vuorovaikutuksen työkavereiden kanssa tärkeimmäksi tavaksi kehittää kielitaitoa työssä. Kielellisiä tilanteita siivoustyössä ovat esimerkiksi perehdytys, ohjeistaminen, työn organisoiminen muiden siivoojien kanssa sekä palaverit ja tauot. Lisäksi oppimisen mahdollistaviksi tarjoutumiksi voivat muodostua sellaiset työympäristön tekstit, jotka kielenoppija kokee merkityksellisiksi esimerkiksi työnsä suorittamisen kannalta. Koska oppijat tarttuvat niihin tarjoumiin, jotka ovat heille merkityksellisiä (van Lier 2000: 252), voivat esimerkiksi ilmoitukset, ohjeet ja kyltit tarjota oleellisia kielellisiä resursseja, joita siivooja tulkitsee ja käyttää toimintaansa. Työpaikan tekstit, kuten ohjeet työkoneissa ja sähköiset lomakkeet, eivät kuitenkaan välttämättä avaudu oppimisen mahdollistaviksi tarjoutumiksi ilman työyhteisön tukea. Siivoustyön itsenäisyys saattaa mahdollistaa radion kuuntelemisen työajalla, mikä voi osaltaan kehittää kielitaitoa, mutta se ei yksisuuntaisuuden vuoksi tarjoa yhtä monipuolisia mahdollisuuksia käyttää ja harjoitella suomea kuin suullinen vuorovaikutus. Tämän tutkimuksen perusteella vaikuttaa siltä, että etenkin sellaiset oppijat, joilla on jo jonkin verran suomen kielen taitoa, pystyvät kehittämään kielitaitoaan työssä, koska vuorovaikutus onnistuu suomeksi ainakin osittain. Koska siivoustyö on hyvin konkreettista, eivät siivoustyön vuorovaikutustilanteet välttämättä kuitenkaan tarjoa edistyneemmille suomenpuhujille mahdollisuuksia kehittää kielitaitoaan monipuolisesti. Jokainen työpaikka on kielellisenä ympäristönä erilainen, ja siivoustyön diskurssissa painotuu konkreettisten asioiden käsittely.

2. Työyhteisön tarjoama oikea-aikainen tuki on parhaimmillaan sekä kielellistä että kehollista.

Toisena tutkimuskysymyksenä oli, miten työyhteisö tukee suomen kielen oppimista siivoustyössä. Koska siivoustehtävät ovat enimmäkseen ei-kielellisiä, tarjoutuu kielenoppimisen mahdollisuuksia lähinnä työyhteisön tai asiakkaiden kanssa kommunikoidessa. Kielenoppimisen mahdollisuudet siivoustyössä riippuvat siis pitkälti siitä, millainen työyhteisö työntekijää ympäröi ja millaista tukea työyhteisö tarjoaa oppimiselle. Oppimisen mahdollisuuksiin vaikuttaa se,

onko paikalla muita siivousyrityksen työntekijöitä, mitä kieltä heidän kanssaan käytetään ja millaisia kohtaamisen paikkoja sekä työtovereiden että asiakkaiden kanssa työhön sisältyy. Tämän tutkimuksen tulosten valossa oppijaa ympäröivä sosiaalinen ympäristö siis vaikuttaa fyysistä ympäristöä enemmän kielenoppimisen mahdollisuuksiin. Työyhteisö voi tukea suomen kielen oppimista suomenkielisissä työtilanteissa monin tavoin. Siivous on konkreettista työtä, ja tulosten mukaan perehdytyksessä ja työtehtävien ohjeistamisessa käytetäänkin paljon havainnollistamista, kuten kehonkieltä, kielellisen aineksen tukena. Työvälineet, pesuaineet, työtilat ja työtehtävät voidaan siis näyttää konkreettisesti työntekijälle osana suullista ohjeistusta. Myös kirjallisissa ohjeissa käytetään kuvitusta ja valokuvia tukena. Näin toimien myös vasta maahan muuttaneet ja vasta vähän suomea osaavat pystyvät työyhteisön tuella suoriutumaan työstään. Tärkeää on myös vuorovaikutukseen rohkaiseva ilmapiiri, jossa kehittymässä olevaa suomen kieltä uskaltaa käyttää.

Tässä tutkimuksessa kehitin materiaalsen oikea-aikaisen tuen käsitteen (osatutkimus 3), jolla pyrin nostamaan esiin kehonkielen ja materiaalsen objektien merkitystä oikea-aikaisen tuen antamisessa. Käsitteellä viitataan siihen, että kehonkieli ja objektien käyttö tuovat kielenkäyttöön materiaalsen ulottuvuuden. Välitteisen diskurssin analyysi mahdollisti tuen välittyneisyyden ja materiaalsen välittäjien roolin tarkastelun osana vuorovaikutusta työtilanteissa. Tutkimukseni tuo lisätietoa vuorovaikutuksessa rakennetusta oikea-aikaisesta tuesta, koska työtilanteissa tätä tukea ei ole aiemmin juuri tutkittu. Kielenoppimista edistää, jos erilaisia havainnollistamistapoja käytetään samansuuntaisesti ja synkronisesti kielellisen tuen – toistojen, yksinkertaistamisen, hitaan ja selkeän puheen ja toisin sanoin sanomisen – kanssa (ks. Gullberg 2006). Tämä saattaa kuitenkin tarkoittaa sitä, ettei abstraktimman tason kielenkäyttöä siivoustyössä juuri ole eikä etenkin edistyneemmän tason oppijoille tarjoudu paljon mahdollisuuksia kielitaitonsa kehittämiseen. Oikea-aikaisen tuen antaminen on tasapainottelua: tuen määrää tulisi vähentää mahdollisuuksien mukaan, jotta työntekijä pääsee itsenäistymään. Työyhteisön tuki olisikin kaikkein hyödyllisintä, jos se mukautuisi suomea toisena kielenään puhuvan työntekijän tarpeiden mukaisesti, koska etenkin vuorovaikutuksellinen toiminta oppijan lähikehityksen vyöhykkeellä on oppimisen kannalta suotuisaa. Liika havainnollistaminen ei siis ole hyväksi etenkin, jos kielenkäyttö on sen myötä kovin deiktistä tai yksinkertaista.

3. Merkitykselliset uranäkymät ja myönteinen positioiminen motivoivat investoimaan kielenoppimiseen työssä.

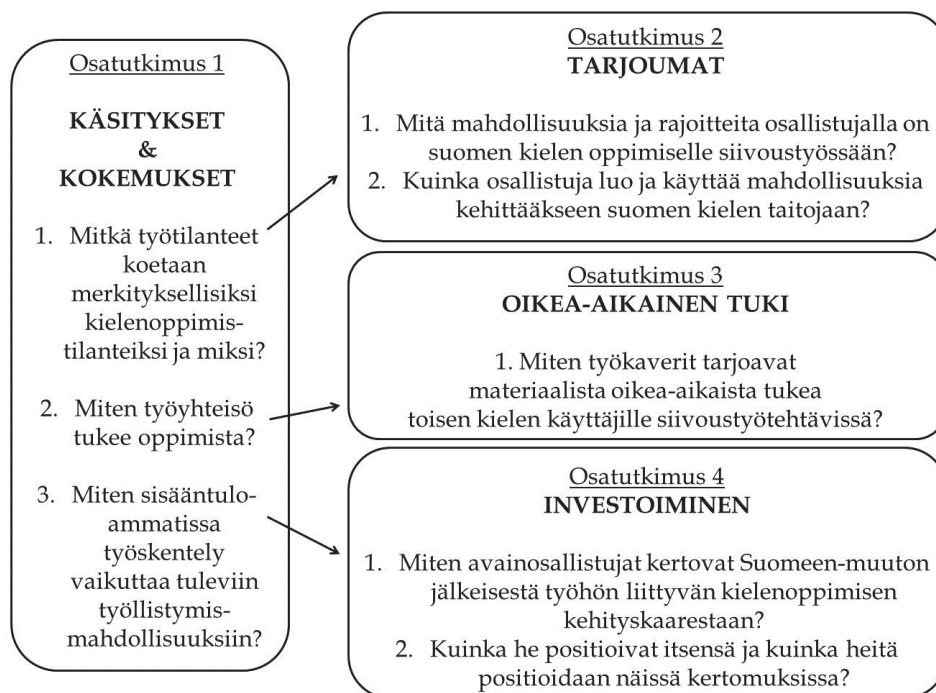
Kolmantena tutkimuskysymyksenä oli, mitkä tekijät edesauttavat ja mitkä tekijät rajoittavat kielenoppimiseen investoimista työssä. Oppijoiden kokemusten ja kertomusten analysointi narratiivisella positiointianalyysillä (Bamberg & Georgakopoulou 2008) osoitti, että kielenoppimiseen investoiminen siivoustyössä on motivoivinta silloin, kun toimijan elämänhistoria – lähinnä aiempi työkokemus ja koulutus sekä tulevaisuuden urasuunnitelmat – ovat linjassa

siivoustyön tekemisen kanssa. Oppijan identiteetti vaikuttaa investoimiseen, koska panostamalla kielitaitonsa kehittämiseen oppija panostaa samalla myös muuttuviin ja monitahoisiin identiteetteihinsä. Koska oppija käyttää aikaa ja energiaa kielenoppimiseen tavoitteenaan saavuttaa kertyneen kielitaidon kautta myös muita resursseja, kuten sosiaalisia suhteita, työpaikan tai jäsenyyden harastusyhteisössä (ks. Darwin & Norton 2015), realistinen ja merkityksellinen päämäärä oppimiselle saa investoinnin tuntumaan tarkoituksenmukaisemmalta. Näin ollen merkityksellisten urapolkujen tarjoaminen motivoisi maahanmuuttajia investoimaan suomen kielen oppimiseen ja myös suuntaamaan oppimistaan päämäärätietoisesti tavoitettaan kohti. Tämän tutkimuksen tulosten perusteella kielenoppimiseen investoiminen onnistuisi tarkoituksenmukaisesti silloin, kun ammattiin opiskelu, ammatillisen kielitaidon kehittäminen ja työssä oppiminen yhdistetään. Koska kaikilla aloilla on omat tapansa käyttää kieltä, on ammatilliseen kielitaitoon panostaminen merkityksellisintä, kun sen voi integroida ammattitaitojen harjoitteluun. Tällöin oppijalla on myös pääsy niihin kielellisiin resursseihin, jotka ovat hänen ammatillisten tavoitteidensa kannalta kaikkein hyödyllisimpiä. Resursseihin pääsy onkin tärkeä investoimisen mahdollistava tekijä, johon oppijoiden positioiminen vaikuttaa (Darwin & Norton 2015: 37). Jos maahanmuuttajataustaiset työntekijät positioidaan paitsi työntekijöiksi myös kielenoppijoiksi ja heidän oppimisprosessiinsa investoidaan työyhteisöissä esimerkiksi käyttämällä aikaa oppimisen oikea-aikaiseen tukemiseen, heille tarjoutuu sellaisia oppimisen mahdollistavia resursseja, joiden avulla oppimiseen investoiminen mahdollistuu.

Investoimista rajoittaviksi tekijöiksi osoittautuivat etenkin epäselvistä uranäkymistä aiheutuva näköalattomuus sekä siivoojien positio työyhteisön ulkoreunalla. Jos maahanmuuttaja tavoittelee työllistymistä muun alan tehtäviin, voi siivoustyö tuntua haastavalta areenalta investoida kielenoppimiseen: ensisijaisena tavoitteena työssä on suoriutua siivoustehtävistä, joissa ei vaadita juuri kielenkäyttöä. Tilanne onkin toinen esimerkiksi lääkäreillä tai sairaanhoitajilla, joiden työssä suoriutumisen kielenkäyttö on merkittävässä asemassa ja jotka siksi kokevat todennäköisesti tärkeäksi investoida ammatillisen kielitaidon kehittämiseen työssä (ks. Kela & Komppa 2011; Virtanen 2017a; Seilonen & Suni 2016). Koulutettujen maahanmuuttajien on haastavaa löytää ammattitaitoaan vastaavaa työtä Suomessa, ja heidän työkokemuksensa ja koulutuksensa saatetaan sivuuttaa. Jos korkeasti koulutautunut henkilö työskentelee pitkään suorittavan tason työssä, hänellä ei ole pääsyä sellaisiin kielellisiin resursseihin, jotka auttaisivat häntä investoimaan oman asiantuntemuksensa mukaisen ammatillisen kielitaidon kehittämiseen. Näin ollen maahanmuuttajien positioiminen matalapalkka-aloille rajaa heidän pääsyään ammatillisen kielitaidon kannalta merkityksellisiin tarjoumiin. Lisäksi etenkin asiakkaiden toimitiloissa työskentelevät siivoojat positioitiin työyhteisön ulkoreunoille eivätkä näyttäneet olevan oikeutettuja puhujia (*legitimate speaker*, Bourdieu 1977b: 650) vaan pysyivät vaiti esimerkiksi kahvitauoilla. Siivoojien positioiminen työyhteisön toiminnan ulkopuolelle rajaa heidän pääsyään kielellisiin resursseihin ja näin rajoittaa heidän mahdollisuuksiaan investoida kielenoppimiseen työssä.

4.2 Osatutkimusten kysymyksenasettelut

Tässä aluvussa kuvataan osatutkimusten kysymyksenasettelut. Osatutkimus 1 on toiminut neksusanalyysin mukaisesti ilmiökentän kartoittamisessa (ks. tarkemmin luku 3.2.1), ja sen tutkimuskysymyksissä ovatkin jo idullaan seuraavien osatutkimusten teemat. Osatutkimusten kysymyksenasettelut ja pääkäsitteet on kuvattu kuviossa 5. Kuvio havainnollistaa sitä, miten ensimmäisen osatutkimuksen kysymyksenasettelut ja niiden kautta saadut tulokset ovat suunnanneet seuraavien osatutkimusten aiheita.

KUVIO 5 Osatutkimusten kysymyksenasettelut.

Osatutkimuksissa tarkastellaan suomen kielen oppimisen mahdollisuuksia analysoimalla siivous- ja pesulatyössä työskentelevien kansainvälisten opiskelijoiden käsityksiä ja kokemuksia (osatutkimus 1), kielenoppimisen mahdollisuuksia ja rajoitteita siivoustyöissä (osatutkimus 2), työkavereiden tarjoamaa oikea-aikaista tukea (osatutkimus 3) ja työhön liittyvää kielenoppimiseen investoimista (osatutkimus 4). Osatutkimuksissa esitetään yhteensä kahdeksan eri tutkimuskysymystä, ja vastaukset niihin esitetään seuraavissa aluvuissa. Kaikki nämä kysymykset valottavat suomen kielen oppimisen mahdollisuuksien eri puolia siivoustyöissä. Seuraavissa aluvuissa esitellään osatutkimuksia tarkemmin ja tiivistetään niiden tulokset.

4.3 Tutkimus 1: Työtehtävien suorittamiseen nivoutuva kielenkäyttö

Partanen, Maiju 2013. Suomen kielen oppimisen mahdollisuudet ja työyhteisön tuki puhdistuspalvelualalla: Afrikkalaisten maahanmuuttajien käsityksiä ja kokemuksia. Teoksessa Tiina Keisanen, Elise Kärkkäinen, Mirja Rauniomaa, Pauliina Siitonen & Maarit Siromaa (toim.) Osallistumisen multimodaaliset diskurssit. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 71. Jyväskylä: Soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 55–76.

Ensimmäisessä osatutkimuksessa analysoidaan osallistujien käsityksiä suomen kielen oppimisen mahdollisuuksista ja työyhteisön tuesta niin sanotuissa sisääntuloammateissa. Tutkimuksen kaikki kolme osallistujaa muuttivat Keniasta Suomeen opiskelemaan sairaanhoitajiksi mutta päätyivät hankkimaan elantonsa opintojen ajan työskentelemällä muissa töissä – yksi heistä siivousyrityksessä ja kaksi pesulassa. Artikkelissa analysoidaan, mitä käsityksiä ja kokemuksia osallistujilla on suomen kielen oppimisesta työssään. Käsityksiä tarkastellaan kolmen tutkimuskysymyksen valossa:

- 1) Mitkä työtilanteet koetaan merkityksellisiksi kielenoppimistilanteiksi ja miksi?
- 2) Miten työyhteisö tukee oppimista?
- 3) Miten sisääntuloammateissa työskentely vaikuttaa tuleviin työllistymismahdollisuuksiin?

Artikkelin teoreettisena viitekehystenä on dialogisia ja sosiokulttuurisia näkökulmia yhdistävä sosiokognitiivinen näkökulma kieleen ja sen oppimiseen (Vygotsky 1982; Lantolf & Thorne 2006; Bakhtin 1981; Atkinson 2002; Cowley 2005). Näkökulman mukaan kieli reaalistuu ainoastaan toiminnassa, kielenkäytössä (*languageing*, Cowley 2005). Kielen toimintapohjaisuuden lisäksi sosiokognitiivisessa suuntauksessa painotetaan kielen olevan luonteeltaan erottamattomasti sosiaalista ja kognitiivista eikä näitä puolia nähdä toisistaan erillisinä (Atkinson 2002: 534, 537). Myös kognitio on osittain jaettava, mikä näkyy esimerkiksi kielellisten resurssien jakamisessa: kielenkäyttäjät ei toimi ainoastaan oman kognitiivisen varantonsa varassa vaan pystyy tukeutumaan fyysisessä ympäristössään oleviin tarjoumiin ja toisten kielellisiin varantoihin (Atkinson 2002: 531; Suni 2008: 189–192).

Osatutkimuksen aineistona on puolistrukturoituja haastatteluja kolmelta osallistujalta, kaksi kultakin. Ensimmäiset haastattelut toteutettiin kesäkuussa 2011, minkä jälkeen tutkimusteemaa tarkennettiin, ja toisissa haastatteluissa marraskuussa 2011 keskityin nimenomaan suomen kielen oppimisen mahdollisuuksiin siivous- ja pesulatyössä. Haastattelut tehtiin englanniksi, ja analyysi kohdistuu alkuperäiseen englanninkieliseen aineistoon. Analysoin haastatteluja sisällönanalyttisesti (Tuomi & Sarajärvi 2002). Analyysi on teoriasidonnaista; kielenoppimisen teorioihin perehtyminen ohjasi aineistonkeruuta ja kysymyk-

senasetteluja, ja tuloksissa on teoreettisia kytkentöjä, vaikka tutkimusongelma ja tutkimusteemat nousivat aineistosta. Teoriasidonnaiselle analyysille tyypillisesti analyysi alkoi aineistolähtöisesti ja eteni teoriasidonnaisemmaksi analyysin edetessä (Eskola 2010: 140). Syvensin aineistoesimerkkien analyysia analysoimalla käsityksiä dialogisesta näkökulmasta (Bakhtin 1981; Wertsch 1998; Aro 2009). Aro (2009) on väitöskirjassaan analysoinut alakoululaisten käsityksiä englannin kielen oppimisesta soveltaen Bahtinin (Bakhtin 1981) äänen käsitettä ja sosiokulttuurista toimijuuden käsitettä (Wertsch 1998). Samoihin lähtökohtiin nojaten analysoin tässä osatutkimuksessa haastateltavien käsityksiä suomen kielen oppimisen mahdollisuuksista sisääntuloammateissa. Analyysi keskittyy käsitysten sisältöön sekä niissä kuuluviin ääniin ja toimijuuteen. Näihin päästään pureutumaan muun muassa tarkastelemalla, esittääkö puhuja käsityksen omanaan vai nojaako hän auktoriteetteihin tai muiden käsityksiin (ks. myös Virtanen 2011; Virtanen 2017a; Virtanen & Suni 2011).

Tämän osatutkimuksen perusteella kielenoppimisen mahdollisuudet ovat pitkälti kiinni työyhteisön tarjoamasta tuesta ja siitä, kuinka paljon suomea työssä on mahdollista käyttää. Kielenkäyttö kietoutuu suorittavan tason työssä usein fyysisen työn tekemiseen, ja niinpä työssä opitaankin sellaisia kielellisiä toimintatapoja, joita työstä suoriutuminen edellyttää. Osallistujien käsitysten perusteella kielenoppimista työssä edistävät sellaiset tekstit ja tilanteet, jotka ovat edellytyksenä työstä suoriutumiselle. Tarjousiksi asettuvat etenkin työohjeet, tiedotteet ja ilmoitukset, jotka liittyvät työtehtäviin. Nämä tekstit eivät kuitenkaan välttämättä avaudu kielenoppimisen mahdollistaviksi affordansseiksi ilman tukea.

Siivoojana työskentelevän osallistujan kokemusten mukaan siivoustyössä ei juuri tarjoudu mahdollisuuksia keskustella suomeksi työyhteisön kanssa. Siivousyrityksissä käytetään yleensä myös englantia työkielenä. Lisäksi siivoojiin ei välttämättä kiinnitetä juuri huomiota, koska tiloissa työskentelevät työntekijät keskittyvät omaan työhönsä siivoojien kanssa keskustelemisen sijaan. Siivoojat eivät myöskään yleensä osallistu asiakasorganisaation työyhteisön tapahtumiin, kuten virkistäytymiseen. Tutkimuksen osallistuja käyttää työn luonteesta kertoessaan monikon ensimmäistä persoonaa (*we*) viitaten kokemustensa olevan jaettu työparinsa kanssa, joka on myös muualta Suomeen muuttanut. Työparinsa kanssa osallistuja käyttää englannin kieltä, ja hän kertoo suomenoppimisensa rajoittuvan lähinnä työpaikan suomenkielisten ilmoitusten ja tiedotteiden lukemiseen. Työpaikan tekstit ovat hänelle merkityksellisiä tarjoumia, koska ne ovat suoraan sidoksissa hänen työtehtäviinsä.

Tulosten perusteella myös suorittavan tason sisääntulotyö voi kuitenkin tarjota suomenoppimismahdollisuuksia ainakin alkuvaiheen oppijoille, jos työkielenä on suomi ja oppijoita tuetaan työtehtävien ymmärtämisessä. Tällainen tilanne on kahden muun osallistujan työpaikalla pesulassa. Molempien käsitysten mukaan heidän suomen kielen taitonsa kehittyi työssä jatkuvasti. Molemmat nimesivät työkaverit merkityksellisiksi oppimisessa; työkoneissa olevat ohjeet avautuivat tarjousiksi vasta työkavereiden tuella. Työyhteisö käytti melko monipuolisia tuen tapoja, kuten kehonkieltä, näyttämistä, piirtämistä

sekä kielellisiä keinoja. Kielellisinä keinoina käytettiin ohjeiden toistamista ja osallistujien puheen korjaamista. Kielenkäyttö kietoutuu osallistujien käsitysten mukaan tiiviisti työtehtäviin. Oleellisena ei pidetty pelkästään ymmärtämistä helpottavaa apua vaan myös henkistä tukea: kielenoppimisen kannalta on tärkeää, että tulee hyväksytyksi sellaisena kuin on. Oppijat olivat kiitollisia siitä, että työyhteisön jäsenten kanssa saa puhua suomea ja tulla ymmärretyksi. Työnantaja edellyttikin, että kolmen kuukauden koeajalla uudet tulokkaat oppivat toimimaan suomenkielisten ohjeiden mukaan ja kommunikoidaan työ-kavereidensa kanssa suomeksi. Näin ollen suomen oppiminen oli työnantajan tavoitteena, mikä todennäköisesti vaikutti myös työpaikan kielellisiin käytänteisiin.

Osatutkimuksen tulosten perusteella kielikoulutuksessa olisi hyvä keskittyä siihen, kuinka opiskelijat voisivat harjaantua tunnistamaan oppimisen mahdollisuuksia ympäristöstään. Toisekseen olisi hyvä ottaa huomioon kielen toiminnallinen luonne: kielellä tehdään asioita, ja kielenkäyttö limittyy usein keholliseen toimintaan. Koska oppimismahdollisuudet ovat pitkälti kiinni siitä, mitä tilanteita ja toimijoita suomenoppijat kohtaavat, on tärkeää pohtia, mitä kieliyhteisöjä suomenoppijat voisivat hyödyntää oppimiseensa. Työpaikka on vain yksi esimerkki niistä ympäristöistä, joissa suomea toisena kielenään puhuvat arjessaan liikkuvat. Valitettavasti tämän tutkimuksen perusteella vaikuttaa siltä, että pääsy merkityksellisiin kielellisiin tilanteisiin ainakin työpaikalla on usein rajattu. Jotta kielenoppiminen olisi merkityksellisempää, olisi kieliyhteisöjen tarjottava uusille tulokkaille enemmän mahdollisuuksia osallistua erilaisiin sosiaalisiin tilanteisiin, joissa kieltä käytetään.

Empiirisessä tutkimuksessa tarjoumia eli affordansseja ei ole aiemmin juuri tarkasteltu etenkin työelämän kontekstissa, ja tämän osatutkimuksen perusteella kielenkäyttäjien käsitysten analysointi lisää ymmärrystä siitä, miten oppijat havainnoivat kielellistä ympäristöään ja millaisia tarjoumia he tunnistavat. Tämän väitöstutkimuksen kannalta osatutkimus 1 toimikin tärkeänä kartoittamisväylänä: aloin käsitysten analysoinnin kautta hahmottaa, millaiset resurssit sisääntulotyössä voivat muotoutua oppimisen mahdollistaviksi tarjoumiksi.

4.4 Tutkimus 2: Rajalliset kielenoppimisen mahdollisuudet siivoustyössä

Strömmer, Maiju 2016a. Affordances and constraints: Second language learning in cleaning work. *Multilingua: Journal of Cross-Cultural and Interlanguage Communication* 35 (6), 697–721.

Toisessa osatutkimuksessa tarkastellaan, mitä mahdollisuuksia ja rajoitteita suomen kielen oppimiselle siivoustyössä on ja miten avainosallistuja pyrkii lisäämään mahdollisuuksiaan oppia suomea työssään. Tutkimus on tapaustutkimus ja keskittyy yhteen avainosallistajaan, Kifibiniin, ja hänen siivouskohtee-

seensa. Koska hän on kouluttautunut Suomessa luonnontieteiden maisteriksi, kokee hän siivoustyön välivaiheeksi urallaan. Tämä tapaus on esimerkki tyypillisestä tilanteesta siivoustyössä: osallistuja työskentelee yksityisessä siivousfirmassa, joka myy siivouspalveluja eri organisaatioille. Siivooja siis työskentelee asiakasorganisaation tiloissa osana ulkoistettuja siivouspalveluja. Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

- 1) Mitä suomen kielen oppimisen mahdollisuuksia ja rajoitteita osallistujalla on siivoustyössään?
- 2) Miten osallistuja luo ja käyttää mahdollisuuksia oppiakseen suomea työssään?

Tutkimuksen keskeinen teoreettinen käsite on Gibsonin (1979) kehittämä ja van Lierin (2004) kielenoppimiseen soveltama tarjouman (*affordance*) käsite. Tässä tutkimuksessa huomiota kiinnitetään siihen, millaisia oppimispotentiaaleja työpaikalla ja työyhteisössä tarjoutuu ja mitä näistä osallistuja käyttää oppimiseensa. Toisaalta tarkastellaan myös sitä, mitä rajoitteita tarjoumien hyödyntämiselle on. Analyyttisenä viitekehyksenä on Scollonin ja Scollonin (2004) neksusanalyysi. Koska vuorovaikutus on oppimisen kannalta merkityksellistä, analyysin kohteena on etenkin vuorovaikutusjärjestys (*interaction order*). Tämä Goffmanin (1983) käsite viittaa yksinkertaistettuna erilaisiin sosiaalisiin asetelmiin, joihin ihmiset järjestäytyvät sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja joihin liittyy tiettyjä konventioita. Tässä osatutkimuksessa analysoidaan vuorovaikutuksen järjestäytymistä siivoustyön tilanteissa, jotka mahdollistavat tai rajoittavat toisen kielen oppimista.

Seurasin osallistujaa hänen siivoustyössään yhdeksän työpäivän ajan, haastattelin häntä ja hänen esimiehiään, otin valokuvia ja tallensin työtilanteita ääninauhurilla sekä kenttämuistiinpanoja tekemällä. Tulokset osoittavat, että avainosallistujan työ sisältää hyvin vähän sosiaalista vuorovaikutusta, koska se on rutiininomaista, itsenäistä ja pääosin tyhjissä tiloissa tapahtuvaa. Työkohteena on suuri tapahtumakeskus, joka ostaa siivouspalvelut yksityiseltä siivousyritykseltä. Yhteyshenkilön mukaan myös esimiestyö on ulkoistettu, joten siivoojan on tarkoitus kuormittaa asiakasyrityksen työntekijöitä niin vähän kuin mahdollista. Etnografisen aineiston perusteella on selvää, että siivoojalle ei tarjoudu juuri mahdollisuuksia osallistua työyhteisön toimintaan. Koska työkohteessa on vain yksi siivooja, hän tapaa harvoin myöskään siivousyrityksen muita työntekijöitä.

Työhön sisältyi kuitenkin joitain tilanteita, joissa oli suullista suomenkielistä vuorovaikutusta. Osatutkimuksessa analysoidaan kahta tällaista tilannetta. Ensimmäisen tilanteen tapahtumapaikkana on ravintola, jossa tutkimuksen avainosallistuja aloittaa joka päivä työnsä. Tilanteen analyysi osoittaa, että selvittääkseen työtehtävän kannalta oleellista tietoa hän tarvitsee kielellistä tukea, jota hän saa tässä tapauksessa tutkijalta, mutta tavallisesti hänellä ei ole työpaikalla ketään, johon tukeutua. Kielenkäyttö tilanteessa on työtehtäviin tiukasti linkittyvää; osallistuja kysyy työtehtävänsä suorittamisen kannalta oleellista

asiaa. Osallistuja tarttuu siis tilanteessa sellaisiin ympäristön resursseihin, jotka auttavat häntä suoriutumaan työstään.

Toiseksi analysoidaan hierarkkista tilannetta, jossa siivousohjaaja on käymässä työkohteessa ja antaa siivoojalle ohjeita työskentelyyn. Tällainen on siivoojille tyypillinen vuorovaikutustilanne, jossa kuuluu kuunnella ja sisäistää ohjeet, jotta niiden noudattaminen onnistuu. Ohjaaja vastaa enimmäkseen puhumisesta ja siivooja kuuntelemisesta. Lisäksi siivoojan on kysyttävä tarkentavia kysymyksiä, jos jokin jää epäselväksi.

Van Lierin (2007) mukaan oppimisen tulisi seurata oppijan käytännön tarpeita. Konkreettiset kielenkäyttötilanteet ovat oppimiselle merkityksellisiä, koska niissä oppija tekee alustavia oletuksia, muistaa oppimiskokemuksensa ja valmistautuu käyttämään oppimaansa tarkoituksenmukaisesti tulevilla tilanteilla (van Lier 2007: 56). Koska siivooja opettelee uusia ilmauksia suoriutuakseen konkreettisista työtehtävistä, on todennäköisempää, että hän osaa käyttää ilmauksia vastaavanlaisissa tilanteissa työssään uudestaankin verrattuna siihen, että hän olisi opiskellut sanan esimerkiksi luokkahuoneessa oppikirjasta konkreettisesta kielenkäyttötilanteesta irrallaan. Siksi työtehtäviin kietoutuva tilanteinen ja kehollinen oppiminen voi olla tehokasta ja merkityksellistä.

Osatutkimuksessa tarkastelen myös neksusanalyysin viimeistä vaihetta, muokkaamista (*changing the nexus of practice*). Neksusanalyysisessä tutkimuksessa otetaan huomioon se, että tutkimuksen tekeminen muuttaa aina jollain tavalla osallistujien toimintaa (Scollon & Scollon 2004: 177–178). Tähän tutkimukseen osallistumisensa myötä siivousohjaaja ja esimies alkoivat käyttää siivoojan kanssa enemmän suomea englannin kielen sijaan, ja etnografin kanssa käydyt keskustelut lisäsivät huomattavasti siivoojan mahdollisuuksia käyttää suomea havainnointipäivinä. Valokuvatehtävän ansiosta osallistuja alkoi tiedostua työpaikkansa kylttien ja tiedotteiden soveltuvuudesta kielenoppimisen mahdollisuuksiksi.

Tämän tapaustutkimuksen perusteella siivoustyö tarjoaa joissain tapauksissa vain hyvin rajallisia mahdollisuuksia toisen kielen oppimiseen. Sen lisäksi, että suurin osa siivoustehtävistä ei edellytä kielenkäyttöä, työskentelee osa siivoojista hyvin itsenäisesti irrallaan työyhteisöstään. Uudessa työkohteessa aloittaessaan ja siivousrutiinin muuttuessa siivoojan on ymmärrettävä ohjeita, mutta nämäkin ohjeet saatetaan antaa englanniksi ja useiden välikäsien kautta; siivouspalveluiden ulkoistamisen vuoksi siivouskohteen työntekijät eivät välttämättä ohjeista työtehtäviä siivoojille suoraan vaan välittävät ne siivousyrityksen kautta. Tähän tutkimukseen osallistunut siivousohjaaja kävi työpaikalla silloin tällöin mutta antoi ohjeita usein puhelimitse, joten vuorovaikutus oli pitkälti teknologiavälitteistä. Siivousohjaajilla on isoissa siivousyrityksissä niin monta siivouskohdetta, ettei kaikissa ehdi kiertämään päivittäin.

Tämä osatutkimus kyseenalaistaa sisääntuloammattinäkökulman: siivoustyö saattaa olla liikkuvuusansa astinlaudan sijaan. Tutkimuksen osallistuja näyttää jumiutuneen siivoustyöhön, vaikka hänellä on ylempi korkeakoulututkinto ja hänen kielitaitonsa on Yleisen kielitutkinnon mukaan jo hyvä (puheen ymmärtämisestä, puhumisesta ja tekstin ymmärtämisestä taso 3, joka vastaa

EVK-tasoa B1, ja kirjoittamisesta taso 4, joka vastaa EVK-tasoa B2). Könösen (2015) väitöstutkimuksen mukaan osasyllinen maahanmuuttajien heikkoon työmarkkina-asemaan on työlupajärjestelmä: ne maahanmuuttajat, joiden oleskeluluvan perusteena on työskentely, pitävät usein epätyytyttävänkin työpäivän oleskeluluvan menettämisen pelossa. Myös monet opintojen vuoksi EU-maiden ulkopuolelta Suomeen muuttaneet saattavat joutua saamaan loukkua, koska heidän on löydettävä työ kuuden kuukauden kuluessa valmistumisesta saadakseen jäädä Suomeen. Tämä johtaa siihen, että moni siivoustyöllä opintonsa rahoittanut jatkaa siivoustyössä valmistumisensa jälkeenkin, mikä saattaa tarkoittaa vähäisiä mahdollisuuksia kehittää suomen kielen taitoa, hakeutua koulutusta vastaavaan työhön ja integroitua yhteiskuntaan.

4.5 Tutkimus 3: Materiaalinen tuki työtilanteissa

Strömmer, Maiju 2016b. Material scaffolding: Supporting the comprehension of migrant cleaners at work. *European Journal of Applied Linguistics* 4 (2), 239–275.

Kolmannessa osatutkimuksessa analysoidaan työtilanteita, joissa työyhteisön jäsenet käyttävät suomea materiaalien artefaktien ja kehonkielen tuella. Tutkimuskysymyksenä on se, miten kollegat tarjoavat materiaalista oikea-aikaista tukea suomea toisena kielenään käyttäville siivoustyön tehtävissä. Aineisto koostuu kahdessa siivouskohteessa kerätystä etnografisesta aineistosta, eritoten ääni- ja videotallennetuista työtilanteista, joita etnografiset havainnot, kenttämuistiinpanot ja haastattelut täydentävät ja kontekstualisoivat.

Keskeisenä teoreettisena lähtökohtana on Woodin, Brunerin ja Rossin (1976: 98) käsite oikea-aikainen tuki (*scaffolding*), joka viittaa tilanteisiin, joissa oppija ei suoriudu itsenäisesti vaan tilanteen ja oppijan mukaan mukautuvan tuen turvin. Tässä osatutkimuksessa nojataan dialogiseen ja resiprookkiseen näkökulmaan, jonka mukaan merkityksiä muodostetaan yhteistyössä oppijan tarpeiden pohjalta (Nassaji & Swain 2000; Suni 2008). Analyysissä keskitytään erityisesti materiaalien artefaktien käyttöön ja keholliseen toimintaan näissä vuorovaikutustilanteissa. Käytän tällaisesta tuesta käsitettä materiaallinen oikea-aikainen tuki (*material scaffolding*). Tutkimuksessa tarkastellaan myös tilojen vaikutusta vuorovaikutukseen analysoimalla, miten vuorovaikutustilanteiden työtilat edistävät tai rajoittavat vuorovaikutusta.

Työtilanteita analysoidaan neksusanalyttisesti (Scollon & Scollon 2004) kiinnittämällä huomiota toiminnan kannalta merkitykselliseen puheeseen, artefakteihin ja fyysisen tilan ominaisuuksiin (*discourses in place*), toimijoihin elämänhistorioineen (*historical bodies*) ja vuorovaikutusjärjestykseen (*interaction order*). Sovellan ääni- ja videonauhoitettujen työtilanteiden analysoinnissa myös neksusanalyttiseen näkökulmaan tiiviisti limittyvää välitteisen diskurssin analyysia (*mediated discourse analysis*; Scollon 2001; Norris & Jones 2005). Sillä on neksuanalyysin kanssa samoja lähtökohtia, kuten se, että kaikki inhimillinen

toiminta on välittynyttä (Scollon 2001). Tässä osatutkimuksessa hyödynnän Norrisin (2004: 102) kehittämiä kolmea toiminnan tasoa: matalamman tason toiminnot (*lower-level action*), mikä viittaa pienimpiin vuorovaikutuksellisiin merkitysyksikköihin, korkeamman tason toiminnot (*higher-level action*), jotka koostuvat matalamman tason toiminnoista ja joilla on selkeä alku ja loppu, sekä jäätyneet toiminnot (*frozen action*), joilla viitataan toimintaan, joka on materiaalistunut johonkin artefaktiin (esimerkiksi kyltteihin ja piirustuksiin).

Kaksi tutkimuksessa mukana olevaa työkohdetta ovat hyvin erilaisia. Ensimmäinen työpaikka on suuri ja kompleksinen tapahtumakeskus, jossa työskentelee vain yksi siivooja, Kifibin (ks. myös tutkimus 2, luku 4.4). Tämä aineisto osoittaa, että ohjeiden ymmärtäminen on välillä haastavaa eikä työkohteessa ole saatavilla tarvittavaa tukea, johon siivooja voisi ongelmatilanteissa tukeutua. Esimiehet käyvät työpaikalla silloin tällöin antamassa ohjeita tai kertovat ohjeet puhelimitse. Ohjeistustilanteet kuitenkin osoittavat, että suomalaiset esimiehet ovat harjaantuneita ohjaamaan maahanmuuttajataustaisia työntekijöitä. Tarkemman analyysin kohteena on tilanne, jossa esimies hyödyntää tilan artefakteja näyttämällä työtehtävää käytännössä samalla, kun ohjeistaa tehtävää suomeksi. Ohjeistus jatkuu siirryttäessä tilasta toiseen portaita pitkin, mikä vaikeuttaa vuorovaikutusta: portaikossa katsekontaktia ei ole helppo ylläpitää, ja kävely keskeytyy kahdesti kohdassa, jossa siivoojalla vaikuttaa olevan vaikeuksia seurata ohjeita. Pysähdykset osuvat ohjeistuksissa sellaisiin kohtiin, joissa esimies mainitsee fyysisiä tiloja. Näiden aineistoesimerkkien näkökulmasta työtilojen näyttäminen on oleellista yhteisymmärryksen syntymisen kannalta ainakin tässä useita erilaisia tiloja sisältävässä työkohteessa.

Toinen osatutkimuksen aineistokokonaisuus on kerätty ison asiantuntijaorganisaation viiden hengen siivoustiimissä, jossa työkielenä on suomi. Vaikka kaikilla onkin oma alueensa, jonka he siivoavat päivittäin, näkevät he toisiaan aina tauoilla kahvihuoneessa. Tällä työpaikalla nauhoitetusta vuorovaikutusaineistosta valtaosa on kahvihuoneesta, mikä jo osaltaan osoittaa, että tila kannustaa vuorovaikutukseen. Se on suljettu tila, johon ainoastaan siivoojilla on pääsy, joten vuorovaikutus mahdollistuu ilman turhia keskeytyksiä. Kahvihuoneen yhteydessä on myös pukuhuone, joten siivoojat aloittavat ja lopettavat työpäivänsä siellä. Lisäksi kahvihuoneessa pidetään tiimipalavereja noin kerran kuussa.

Ensimmäisessä analysoinnin kohteena olevassa työtilanteessa kahvihuoneen ovesa oleva seinäkalenteri toimii oleellisena toiminnan välittäjänä, johon osallistujien huomio kiinnittyy. Keskustelun aiheena on työvuorojen vaihtaminen, ja koko tiimin huomio keskittyy kalenteriin vuoroista neuvottelemisen aikana. Vuorojen vaihtamista havainnollistetaan osoittamalla ajankohtia konkreettisesti kalenterista ja kirjoittamalla sovitut vuorot kalenteriin. Näin keskustelun tulos jää näkyviin jäätyneenä toimintana (Norris 2004). Tämän lisäksi työkaverit tarjoavat tukea toistamalla ehdotuksen toisin sanoin ja seuraamalla suomea toisena kielenä puhuvan työntekijän (Omarin) ymmärtämistä hänen ilmeitään tarkkailemalla.

Analyysin kohteena on myös sähköiselle lomakkeelle kirjattavan lomanomuksen tekeminen, josta suomea toisena kielenään puhuva siivooja (Mae Noi) suoriutuu tuetusti. Suomenkielinen työntekijä tarjoaa hänelle tukea tulemalla seisomaan hänen taakseen ja ohjaamalla hänet tehtävässä tarvittavien vaiheiden läpi. Kursori toimii merkityksellisenä välittäjänä, jonka avulla lomakkeen läpi navigoidaan. Lähetetty anomus tiivistää koko tapahtumaketjun jäätyneeksi toiminnaksi.

Tutkimus osoittaa, että siivoustyöstä voi suoriutua melko vähäiselläkin työkielen taidolla, jos tarvittavaa tukea on saatavilla. Monikulttuurisia työyhteisöjä tulisi kannustaa käyttämään suomea työkielenä, vaikka työntekijät olisivatkin olleet Suomessa vasta vähän aikaa esimerkiksi turvapaikanhakijoina. Suullisen tuen eli esimerkiksi toistamisen, toisin sanomisen ja yksinkertaistamisen lisäksi voidaan hyödyntää monipuolisia materiaalisen tuen muotoja, kuten työtehtävien näyttämistä, osoittamista ja kehonkieltä. Huomion kohdistaminen tehtävän kannalta olennaisiin elementteihin on tarjoumien tunnistamisen ja hyödyntämisen kannalta erityisen tärkeää. Etenkin siivoustyössä ja muissa käytännön töissä on monia tapoja helpottaa yhteisymmärryksen syntymistä. Kaikkein tehokkainta on, jos työtehtävät tai ongelmakohdat näytetään käytännössä kyseisessä fyysisessä tilassa materiaalisia artefakteja hyödyntäen. Vuorovaikutuksessa onkin luontevaa synkronoida kehonkieli samansuuntaisesti suullisen ohjeistuksen kanssa (ks. Gullberg 2006: 106). Kielitaidon huomioiminen työntekijä ja -pareja jaettaessa edesauttaa sitä, että toisen kielen puhujille on työkohteessaan saatavilla tukea tarvittaessa.

Pedagogisesta näkökulmasta tuki ei kuitenkaan saisi olla ylimitoitettua (ks. myös Suni 2008: 117–118). Kielenoppimisen kannalta tarkoituksenmukaisinta on tarjota ainoastaan tarpeellinen määrä tukea ja vähentää sitä kielitaidon kehityksessä. Työntekijän itsenäistyminen on tärkeä tavoite siltäkin kannalta, etteivät työtehtävät kasaantuisi esimerkiksi työyhteisön suomenkielisille jäsenille. Oikea-aikaisen tuen rakentumista työtilanteissa ei ole aiemmin juuri tutkittu. Tämä tutkimus tarjoaakin uutta tietoa siitä, miten oleellista oikea-aikainen tuki suomea toisena kielenään puhuville työntekijöille on. Tutkimus toi esiin myös sen, miten tuki voi olla joskus riittämätöntä puutteellisten ajallisten resurssien vuoksi, jolloin ohjeet voivat jäädä ymmärtämättä ja työtehtävät suorittamatta.

Tämä osatutkimus tunnisti tilojen merkityksen vuorovaikutuksen rakentumiselle. Siinä missä portaikossa kulkeminen voi vaikeuttaa materiaalistien ja kehollisten välittäjien käyttämistä, on kahvihuone van Lierin (2004) termiä käyttäen rikas semioottinen varanto (*semiotic budget*), joka kannustaa sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Tulokset vahvistavat de Saint-Georgesin (2004: 86) havainnon, jonka mukaan kielellisellä toiminnalla ja materiaalisilla puitteilla on siivoustyössä toisiinsa vaikuttava suhde. Joissain tiloissa on rajoitettu kuulo- ja näköyhteys, mikä ymmärrettävästi vaikeuttaa vuorovaikutusta työkavereiden kesken, ja toisaalta tilat tarjoavat affordansseja, jotka auttavat tulkitsemaan kielellistä sisältöä. Kielellinen toiminta muokkaa materiaalisia tiloja, ja materiaaliset tilat rajoittavat yhdenlaista ja mahdollistavat toisenlaista kielellistä toimintaa.

4.6 Tutkimus 4: Kielenoppimiseen investoiminen urasuunnitelmien ohjaamana

Strömmer, Maiju (arvioitavana lehdessä *Apples – Journal of Applied Language Studies*). Work-related language learning trajectories of migrant cleaners in Finland.

Neljännessä osatutkimuksessa tutkitaan, miten siivoojina työskentelevät maahanmuuttajataustaiset osallistujat kertovat työhön liittyvistä kielenoppimisen kehityskaaristaan Suomessa. Koska oppijoiden positioiminen (*positioning*) vaikuttaa siihen, mihin oppimisen resursseihin heillä on pääsy, tutkitaan myös sitä, miten kielenoppijat positioivat itseään ja miten heidät positioidaan näissä kertomuksissa. Tutkimuksen osallistujina on kaksi siivoojana työskentelevää maahanmuuttajataustaista henkilöä, joiden koulutustausta, Suomeen-muuttosyy ja tulevaisuuden urasuunnitelmat poikkeavat toisistaan. Toinen osallistujista (Kifibin) on suorittanut Suomessa kansainvälisen maisterintutkinnon luonnontieteiden alalta ja tehnyt siivoustyötä valmistumisensa jälkeen, ja toinen (Mae Noi) on kouluttautunut hierojaksi kotimaassaan Thaimaassa ja kouluttautuu oppisopimuskoulutuksella toimitilahuoltajaksi eli siivoustyön ammattilaiseksi Suomessa.

Tarkastelen osallistujien tarinoita työhön liittyvästä suomen oppimisesta Nortonin (Norton-Peirce 1995) investoimisen käsitteen kautta. Käsitteellä viitataan siihen, miten oppija itse investoi oppimiseensa käyttämällä siihen aikaa ja energiaa ja miten toisaalta hänen oppimiseensa investoidaan erilaisissa oppimisen konteksteissa, kuten koulutuksessa tai työpaikalla. Yksilöt pyrkivät yleensä saavuttamaan tiettyjä sosiaalisia, kulttuurisia tai materiaalisia resursseja investoimalla tietyn kielen oppimiseen, mutta kielen osaamisella voi olla heille myös puhtaasti symbolista arvoa. Tässä osatutkimuksessa tarkastelen investoimista erityisesti positiointeja analysoimalla. Darwinin ja Nortonin (2015: 42–43) mukaan positioihin vaikuttavat sekä oppijoiden identiteetit että yhteiskunnan ideologiat ja maahanmuuttajien positioiminen vaikuttaa siihen, mihin resursseihin heillä on pääsy.

Tutkimus on osa osallistujien työpaikoilla toteutettua neksusanalyyttistä tutkimusta, ja tässä osatutkimuksessa keskiössä on etenkin vuorovaikutusjärjestys (*interaction order*) tutkimushaastattelukontekstissa kerrotuissa suullisissa narratiiveissa. Vuorovaikutuksen järjestäytymistä analysoidaan niin kutsutusta *small stories* -näkökulmasta (Georgakopoulou 2015). Tässä osatutkimuksessa tarkastellaan tulevaan suuntaavia ja työn arkea kuvaavia pieniä tarinoita mutta myös perinteisemmin menneestä kertomista. Tarkemmin ottaen analyysissa hyödynnetään Bambergin ja Georgakopouloun (2008) positiointianalyysia (*positioning analysis*). Haastattelukatkelmista analysoidaan tasoa 1 eli sitä, kuinka osallistujat positioivat itsensä ja kuinka heidän positioidaan tarinan sisäisessä maailmassa, ja tasoa 2 eli positiointeja vuorovaikutustilanteessa (ks. lisää luku 3.3.3).

Narratiivien analyysi osoittaa, että kielenoppimiseen investoiminen siivoustyössä on merkityksellistä silloin, kun se on linjassa ammatillisten toiveiden kanssa. Tällainen tilanne on Mae Noilla, jonka ammatillinen positiointi on loppuhaastattelussa erilainen kuin ensimmäisessä haastattelussa. Ensimmäisessä haastattelussa hän positioi itsensä vahvasti hieronnan ammattilaiseksi mutta reilun vuoden kuluttua hän kokee kuuluvansa myös siivoustyöhön. Hän pysyy investoimaan tarkoituksenmukaisesti ammatillisen kielitaitonsa kehittämiseen, koska pystyy suorittamaan oppisopimuskoulutuksella toimitilahuoltajan tutkinnon, jossa hän voi yhdistää ammatillisen osaamisen ja kielitaidon kehittämisen. Hän saa työpaikallaan tukea sekä ammattitaitojen että kielitaitonsa kehittämiseen. Kifibinin positiointi muuttuu ensimmäisestä haastattelusta loppuhaastatteluun siten, että ensimmäisessä haastattelussa hän positioi itseään tulevaisuudessa tutkimus- ja opetustyöhön, mutta reilun vuoden kuluttua hänen urasuunnitelmansa ovat muuttuneet epävarmoiksi ja moninaisemmiksi. Hän positioi itseään aktiivisemmaksi suomen kielen käyttäjäksi kuin ensimmäisessä haastattelussa, mutta kehittyneestä kielitaidostaan huolimatta hän pitää sitä riittämättömänä muihin urasuunnitelmiin kuin siivoustyössä pysymiseen.

Osatutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että työn saaminen eli taloudellinen integroituminen ei yksistään riitä yhteiskuntaan kotoutumiseen: suoritus- töissä, osa-aikatöissä ja ylipäänsä tutkintoaan vastaamattomissa töissä työskentelevät eivät välttämättä koe itseään täysivaltaisiksi yhteisön jäseniksi. Realistiset uratavoitteet antavat suuntaa kielenoppimiselle, ja kielenoppimiseen investoiminen motivoi, kun investointi tuottaa tulosta. Tämä tutkimus osoittaa, että hyvä suomen kielen taito ei aina edistä maahanmuuttajien työmarkkina-asemaa muun muassa siksi, että koulututtuneiden maahanmuuttajien asiantuntemusta ei välttämättä tunnisteta ja arvosteta. Koulutettujen maahanmuuttajien työllistymisen ja uralla etenemisen tukeminen edistäisi sekä kielenoppimista että kotoutumista Suomeen. Kun työpaikalla tarjoutuu mahdollisuuksia kehittää sekä ammatillista pätevyyttä että kielitaitoa, on kielenoppimiseen investoiminen merkityksellistä.

Tutkimus tarjoaa uuden metodologisen sovelluksen investoimisen tutkimiseen. Aiemmissä tutkimuksissa on enimmäkseen sovellettu investoimisen teoreettista käsitettä ilman analyysimenetelmien tarkempaa kehittämistyötä (ks. kuitenkin Barkhuizen 2016). Lisäksi kielenoppimiseen investoimista on aiemmin tutkittu lähinnä koulutuksen kontekstissa, kun taas tämä tutkimus soveltaa käsitettä työelämäkontekstissa ja avaa näin uudenlaisia näkökulmia valta-asetelmien tarkasteluun.

5 PÄÄTÄNTÖ

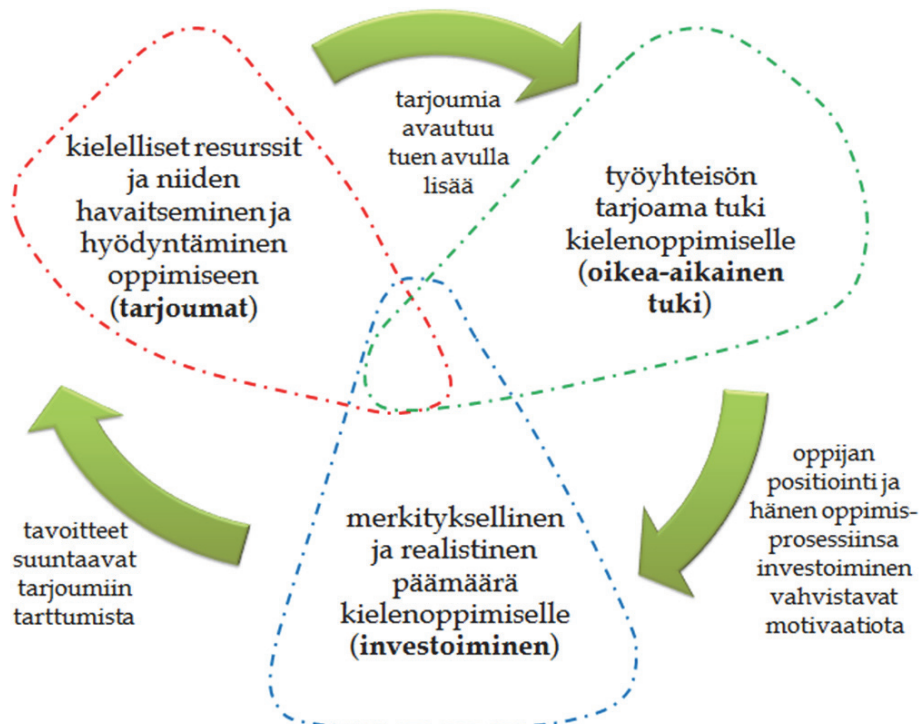
5.1 Kielenoppimisen mahdollistava toiminnan kehä

Tässä tutkimuksessa olen tarkastellut suomen kielen oppimisen mahdollisuuksia siivoustyössä. Olen keskittynyt etenkin kielenoppimisen mahdollistamiin tarjoumiin, työyhteisön tarjoamaan oikea-aikaiseen tukeen ja kielenoppimiseen investoimiseen valottaen näin tutkimusongelmaa eri näkökulmista. Aineistona on ollut siivoojina työskentelevien maahanmuuttajien ja heidän työyhteisönsä jäsenten haastatteluja sekä kahdessa siivouskohteessa etnografisella otteella toteutettu kenttätutkimus. Tarkastelun kohteena ovat olleet sekä siivoojina työskentelevien kielenoppimiskokemukset että vuorovaikutuksen rakentuminen tallennetuissa työtilanteissa. Samalla olen tunnistanut tekijöitä, jotka vaikuttavat kielenoppimisen mahdollisuuksiin työssä yleisemminkin, ja näiden tekijöiden välisiä suhteita. Tätä tarkastelua voi pitää myös neksusanalyysin viimeisenä vaiheena, muokkaamisena. Palaan tässä luvussa osatutkimuksissa esitettyjen analyysien pohjalta jälleen isoon kuvaan ja työn teoreettisiin lähtökohtiin ja arvioin ja täydennän näitä lähtökohtia uudelleen tutkimusprosessin kuluessa saadun tiedon valossa (ks. Pietikäinen 2012: 420).

Tutkimukseni tarjoaa uusia havaintoja kielenoppimisen mahdollisuuksista, koska se tarkastelee sellaista kontekstia, jossa kehollista suorittavaa toimintaa on enemmän kuin varsinaista kielellistä toimintaa. Kielenoppiminen näyttäätyy siis tutkimuksessani erilaisessa valossa kuin esimerkiksi luokkahuonetutkimuksessa. Vaikka kielen rooli on työn suorittamisen kannalta melko vähäinen, tulokset osoittavat, että tässäkin kontekstissa työtä organisoidaan kielen välityksellä. Tulosten mukaan kielellinen toiminta kietoutuu keholliseen toimintaan ja tiloissa kulkemiseen ja siihen nivoutuu erilaisten materiaalien artefaktien hyödyntämistä. Jos olisin tarkastellut niin sanottua suomenkielisen syötöksen määrää ja laatua siten kuin kognitiivisessa kielenoppimisen tutkimuksessa on perinteisesti tehty, olisivat kielenoppimisen mahdollisuudet etenkin ensimmäisen tutkimukseen osallistuneen organisaation näkökulmasta näyttäneet hyvin rajallisina. Sosiokognitiivisesta näkökulmasta oleellista ei kuitenkaan ole

syötöksen määrä sinänsä. Sen sijaan keskeistä on pohtia, millaiset kielenkäytön sosiokognitiiviset olosuhteet ovat kaikkein suotuisimmat kielenoppimiselle (Batstone 2010: 7). Oppimista ei tästä näkökulmasta pysty tarkastelemaan kontekstista irrallaan, ja niinpä vastaan tähän kysymykseen nimenomaan siivoustyön osalta saamani tulosten valossa. Uskon kuitenkin, että vastaavat olosuhteet vaikuttavat kielenoppimisen mahdollisuuksiin myös monissa muissa työelämän konteksteissa.

Kielenoppimisen työssä mahdollistavat merkityksellisten tarjoumien havaitseminen ja hyödyntäminen, työyhteisön tarjoama oikea-aikainen tuki ja merkityksellinen syy investoida kielenoppimiseen. Kuviossa 6 on avattu näiden tekijöiden välisiä suhteita. Oleellista on ensinnäkin se, millaisia mahdollisuuksia merkitykselliseen kielelliseen toimintaan työssä tarjoutuu. Koska oppimisen mahdollistavat tarjoumat ovat yksilön ja ympäristön välisiä suhteita, oppimisen mahdollisuudet riippuvat sekä oppijasta itsestään että häntä ympäröivästä työpaikasta ja työyhteisöstä. Toisaalta keskeiseksi osoittautui se, mitä tekstejä, vuorovaikutustilanteita ja toiminnan mahdollisuuksia maahanmuuttajataustaisen työntekijän työssä on, ja toisaalta se, miten oppija havainnoi näitä mahdollisuuksia, tarttuu niihin ja hyödyntää niitä oppimisessaan. Tarjoumien hyödyntäminen on sosiokognitiivinen prosessi, jossa oleellista on sekä yksilön ponnistelu että ympäristöstä saatu tuki.

KUVIO 6 Kielenoppimisen mahdollistava sosiaalisen toiminnan kehä.

Tutkimukseni perusteella osa työn vuorovaikutustilanteista ja teksteistä, kuten kirjallisista ohjeista, avautuu tarjousiksi vasta työyhteisön tuella. Työyhteisön jäsenet voivat myös tarjota merkityksellisiä mahdollisuuksia suomen kielen oppimiseen ja lisätä näin oppijalle avautuvien tarjoumien määrää työtilanteissa (ks. myös Virtanen 2017b: 127). Mitä tarkoituksenmukaisempaa tukea työpäikällä on saatavilla, sitä enemmän oppija saa ympäröivistä resursseista irti. Tarjoumien määrä siis lisääntyy ja pedagoginen laatu paranee tuen myötä. Tutkimuksen mukaan siivoustyössä hyödynnetään monipuolisesti materiaalisia artefakteja ja kehonkieltä yhteisymmärryksen saavuttamiseksi. Tämä tukee ymmärtämistä, joskin saattaa aiheuttaa myös sen, että kielellinen ohjeistus jää suppeaksi ja deiktiseksi. Jos kielenoppijan on mahdollista ymmärtää esimerkiksi työtehtävän ohjeistus pelkän näyttämisen perusteella ilman suullisten ohjeiden ymmärtämistä, ei tilanne tarjoa välttämättä yhtä paljon kielenoppimisen mahdollisuuksia kuin tilanne, jossa oppija joutuu tulkitsemaan kielellisiä ohjeita (ks. myös Sandwall 2013).

Myös henkinen tuki on tärkeää. Kun oppija kokee työkavereidensa hyväksyvän hänet sellaisena kuin hän on ja kannustavan häntä oppimaan suomea, on helpompi rohkaistua puhumaan (Partanen 2013: 67). Näin ilmapiiri on oppimiselle suotuisa. Tutkimukseni tulokset vahvistavat sen Darwinin ja Nortonin (2015: 37–39) näkemyksen, että oppijoiden positioiminen oppimisen konteksteissa vaikuttaa heidän oppimiseensa. Se, miten oppijat positioidaan, vaikuttaa siihen, millaisiin resursseihin heillä on pääsy, ja siihen, kokevatko he olevansa oikeutettuja puhumaan uuden asuinmaansa kieltä. Bourdieun (1977b: 650) mukaan puheen arvo riippuu aina puhujan asemasta ja puhujien väliset epätasarvoiset valtasuhteet vaikuttavat pahimmassa tapauksessa niin, ettei alemmassa asemassa olevaa nähdä välttämättä oikeutetuksi puhujaksi (*legitimate speaker*). Tämän tutkimuksen osallistujista etenkin ulkoistettujen siivouspalvelujen piirissä työskentelevät eivät kokeneet olevansa oikeutettuja osallistumaan aktiivisesti keskusteluun siivouskohteissaan vaan ajautuivat esimerkiksi kahvitauoilla sivustaseuraaajan asemaan (Daniel osatutkimuksessa 1 ja Kifibin osatutkimuksessa 4). Nortonin (2000: 110–113) mukaan toisen kielen oppijat saatetaan pelkistää kielitaidottoman maahanmuuttajan kategoriaan ilman, että heidän tietojaan, taitojaan ja kokemuksiaan otetaan viestintätilanteissa huomioon. Tällöin kohdekielen harjoittelulle ei välttämättä tarjoudu suotuisia mahdollisuuksia, vaan kielenoppija saattaa kokea vuorovaikutustilanteet lannistaviksi. Tämän tutkimuksen osallistujat kohtasivat tällaistakin välinpitämätöntä kohtelua työkohteissaan, mutta kaikilla Danielia lukuun ottamatta oli työpaikallaan myös vähintään yksi sellainen työkaveri, joka oli kiinnostunut keskustelemaan heidän kanssaan suomeksi ja kuulemaan heidän kokemuksistaan. Se motivoi selvästi suomen kielen käytön harjoitteluun. Oppijan myönteinen positioiminen auttaa siis häntä investoimaan kielenoppimiseensa.

Kielenoppimisen mahdollisuuksiin työssä vaikuttaa myös se, millaisia tavoitteita työntekijällä on elämälleen ja millaiseen kielenoppimiseen investoimisen hän kokee merkitykselliseksi nämä tavoitteet saavuttaakseen. Esimerkiksi tutkijan työhön tähtäävälle siivoustyöhön jumiutuminen voi olla vaikea identi-

teettikamppailu, joka aiheuttaa ponnistelua myös sen suhteen, miten hän suuntaa ja ehkä uudelleenarvioi kielennoppimistavoitteitaan. Jos siivoustyötä tekevä sen sijaan kokee työnsä olevan tasapainossa aiempien kokemustensa ja tulevaisuudensuunnitelmiansa kanssa, hänen on tarkoituksenmukaisempaa investoida suomen kielen oppimiseen siivoustyön vuorovaikutustilanteissa. Tulokset osoittavat, että erityisen mielekästä ammatilliseen kielitaitoon investoiminen on tilanteessa, jossa voi samaan aikaan opiskella ammattitaitoja ja ammatillista suomen kielen taitoa. Tällöin koulutuksessa tarjoutuvia kielellisiä resursseja pääsee heti harjoittelemaan ammatillisten tehtävien lomassa.

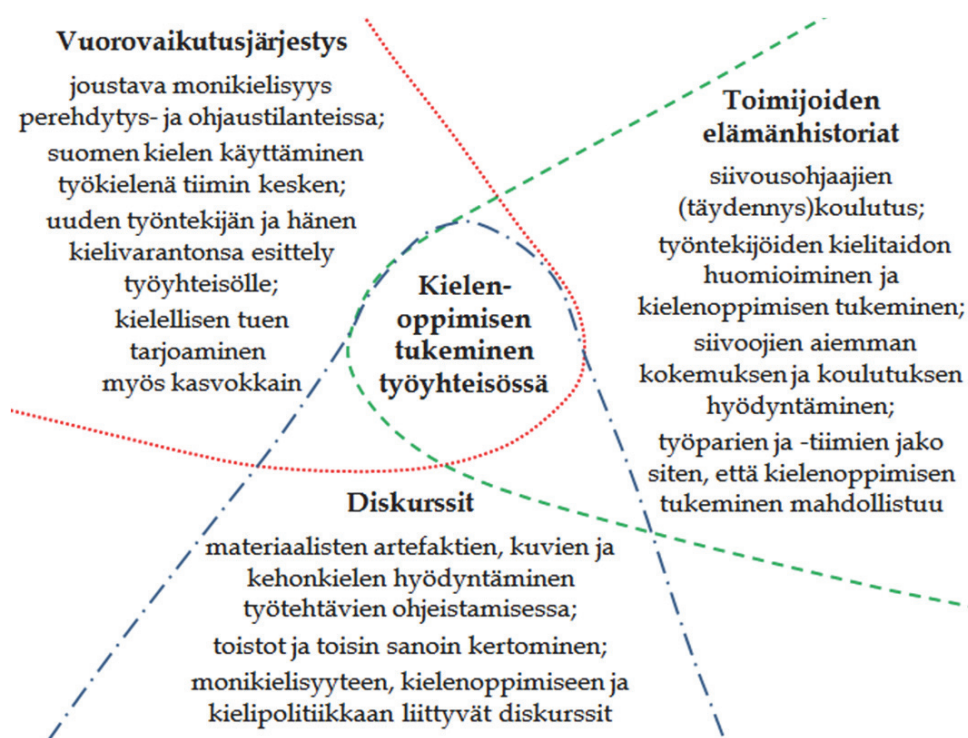
Jotta oppija voisi hyödyntää ympäristössään tarjoutuvia resursseja oppimisessaan, hänen tulee kokea ne jollain tavalla merkityksellisiksi. Ympäristöä havainnoidaan tavoitteiden suuntaamina ja ympäristössä tartutaan niihin toiminnanmahdollisuuksiin, jotka tuntuvat merkityksellisiltä tavalla tai toisella (van Lier 2000). Työssä oppimisen kontekstissa tämä voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että oppija suuntautuu erityisesti niihin resursseihin, jotka auttavat häntä suoriutumaan työstään ja kehittämään sellaista ammatillista kielitaitoa, joka on hyödyksi hänen uratavoitteidensa saavuttamisessa. Tarjoumat, tuki ja investoiminen vaikuttavat siis toisiinsa: investoiminen suuntaa ympäristön resursseihin tarttumista, resurssit avautuvat tarjoumiksi tuen avulla ja tuki vahvistaa oppijan motivoitumista ja sen myötä kielennoppimiseen investoimista.

Yllä on esitetty myönteinen kielennoppimisen kehä. Jokaiseen vaiheeseen voi kuitenkin liittyä myös rajoitteita. Työ voi tarjota vain rajallisesti resursseja, tai resurssit voivat olla oppijan tavoitteiden näkökulmasta irrelevantteja. Tukea ei aina ole saatavilla, tai se voi olla yli- tai alimitoitettua, jolloin oppija ei välttämättä voi hyödyntää työpaikan resursseja oppimisessaan ainakaan parhaalla mahdollisella tavalla. Oppijaa saatetaan positoida syrjivästi tai hänen asiantuntemuksensa ja kielitaitonsa saatetaan jättää huomiotta, jolloin hän ei pysty investoimaan tarkoituksenmukaisesti oppimiseensa. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi silloin, kun aikapaineesta johtuen käytetään englantia työkielenä siitä huolimatta, että maahanmuuttajataustainen työntekijä haluaisi käyttää ja oppia suomea työssään (ks. myös Jäppinen 2011: 196).

Visuaalisesti kuvio 6 mukailee neksusta, risteymää, jossa sosiaaliseen toimintaan vaikuttavat elementit risteävät. Kaaret eivät ole täysin yhtenevät neksusanalyysin pääelementtien kanssa, mutta niillä on elementteihin selvät yhtymäkohdat. Tarjoumien määrään ja laatuun vaikuttavat työpaikan diskurssit, ja työyhteisön tarjoama tuki on yksi vuorovaikutusjärjestyksen muoto. Kielennoppimiseen investoiminen puolestaan riippuu pitkälti oppijan aiemmista kokemuksista ja tulevaisuudentavoitteista eli hänen elämänhistoriastaan. Seuraavassa alaluvussa esittelen konkreettisemmin, millaisia hyviä käytänteitä näihin elementteihin voisi liittyä.

5.2 Hyviä käytänteitä kielenoppimisen tukemiseen työssä

Tämän tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää maahanmuuttajien suomen kielen opetuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa sekä maahanmuuttopalveluissa. Tulokset tarjoavat myös monikielisille työyhteisöille hyviä käytänteitä työntekijöiden kielenoppimisen ja osallisuuden tukemiseen. Keskeistä on kiinnittää entistä enemmän huomiota työn luonteeseen ja työyhteisön rooliin. Kun tavoitteena on tarjota kielenoppimisen mahdollisuuksia esimerkiksi kotoutuskoulutukseen kuuluvissa työharjoitteluissa, on syytä varmistaa, että suomenoppija pääsee osalliseksi työyhteisön vuorovaikutustilanteisiin ja saa tarvittavaa tukea työtehtäviensä suorittamiseen. Kuviossa 7 on jäsennetty neksusanalyysin elementtien mukaisesti niitä käytänteitä, joilla toisen kielen oppimisprosessia voidaan tukea ja joilla siihen voidaan entistä enemmän investoida. Nämä käytänteet ovat pitkälti sovellettavissa myös muille aloille ja etenkin muihin suorittavan tason töihin.

KUVIO 7 Hyviä käytänteitä kielenoppimisen tukemiseen työyhteisössä (sovellus kuvios-
 ta Scollon & Scollon 2004: 20).

Ensimmäiseksi erittelen, kuinka vuorovaikutusjärjestykseen liittyvillä käytän-
 teillä voitaisiin luoda suotuisat olosuhteet taustoiltaan monikielisille toisen kie-
 len oppijoille. Ensinnäkin joustavan kaksi- ja monikielisyyden suosiminen työ-

yhteisöjen kielipoliittisena linjauksena tukisi suomen kielen oppimista työssä. Alalla käytetään paljon englantia esimerkiksi perehdytykseen ja ohjeistamiseen, mutta suomen kielen käyttämistä voisi lisätä sitä mukaa, kun oppijan suomen kielen taito kehittyy. Muita yhteisiä kieliä voidaan käyttää joustavasti esimerkiksi ymmärtämisen varmistamiseen ja sanaston laajentamiseen. Etenkin suorittavan tason työyhteisöissä on usein useampia samaa kieltä äidinkielenään puhuvia (ks. myös Cooke 2006: 66; Goldstein 1996), ja tällöin äidinkielen joustava käyttäminen voi tukea oppimisprosessia tarkoituksenmukaisesti. Ahlholmin (2016: 109) tutkimuksessa eräs suomi toisena kielenä -oppija kehittyi suomen kielen käyttäjäksi englannin kieltä hyödyntäen; englantia auttoi häntä liittymään häntä ympäröivään yhteisöön, tässä tapauksessa valmistavan opetuksen ryhmään, ja samankaltaisena resurssina englantia voi toimia monikielisyssä työyhteisöissäkin. Tietenkin suomen kielen mahdollisimman laajaa käyttämistä kannattaa suosia silloin, kun suomen kielen oppiminen on työntekijöiden tavoitteena ja tiimin jäsenten kielitaito sen sallii. Tiimin kesken on syytä neuvotella sellaisista joustavista ja mukautuvista kielellisistä käytänteistä, jotka mahdollistavat kaikkien tiimin jäsenten osallistumisen keskusteluun.

Kielenoppimisen mahdollisuuksia voidaan parantaa myös esittelemällä siivooja ja hänen kielivarantonsa asiakaskohteen työyhteisön jäsenille. Siivoojat saattavat työskennellä monissa tiloissa, joissa heitä ei välttämättä tunneta lainkaan. Tutkimukseni perusteella asiakasorganisaatioiden työntekijät eivät aina ole tietoisia siitä, minkä verran siivooja osaa suomea ja mitä kieliä hänen kanssaan voi käyttää. Siivoojan kielitaito jää siis usein näkymättömiin. Siivoojien kielirepertoarin esitteleminen asiakasyrityksen edustajille lisäisi kielenoppimisen mahdollisuuksia, kun työntekijät tietäisivät, että siivoojan kanssa voi puhua suomea, ja esittely voisi madaltaa kynnystä vuorovaikutukselle muutenkin. Kuten tutkimukseni osoitti, tieto asiakkailta siivoojalle kiertää usein välikäsien kautta, jos suoraa vuorovaikutussuhdetta ei pääse syntymään. Vuorovaikutusjärjestys on usein myös sekundäärinen (*secondary interaction order*, Scollon & Scollon 2004: 51), koska ohjaajat ovat yhteydessä siivoojaan puhelimitse tai tekstiviestien välityksellä. Primäärisen vuorovaikutuksen eli kasvokkaisviestinnän määrää voisikin olla kielen oppimisen ja myös toimijuuden tukemisen kannalta hyvä lisä.

Seuraavaksi erittelen toimijoiden elämänhistorioihin liittyviä tekijöitä, jotka on hyödyllistä ottaa monikulttuurisissa työyhteisöissä huomioon. Jotta ohjaajat osaisivat tukea alaistensa kielenoppimista tarkoituksenmukaisesti, olisi hyödyllistä järjestää kielellisiin käytänteisiin liittyvää täydennyskoulutusta etenkin esimiestason tehtävissä toimiville. Tutkimukseeni osallistunut siivousohjaaja kertoi, että koulutuksessa otetaan nykyään jo ainakin joiltain osin huomioon monikulttuurisessa ja -kielisessä työyhteisössä toimiminen. Työntekijöiden aiempaa työkokemusta, koulutusta ja monikielistä osaamista voisi työyhteisöissä hyödyntää silloin, kun se on relevanttia ja mahdollista. Nykyään siivoojan työhön sisältyy esimerkiksi teknistä, matemaattista ja tietoteknistä osaamista vaativia tehtäviä (ks. Trux 2002: 180; Herod & Aguiar 2006a: 429), joissa aiempi koulutustausta voi olla hyödyksi. Aiemmin hankitun am-

mattitaidon hyödyntäminen voisi auttaa toisen kielen oppijoita investoimaan myös kielenoppimiseensa työssä, kun kielellisiä resursseja pystyisi soveltamaan tarjoumina aiemman osaamisen pohjalta. Esimerkiksi Kifibin oli kouluttautunut luonnontieteiden maisteriksi, ja hänen osaamiselleen olisi saattanut olla siivousyrityksessä käyttöä vaikkapa kierrättämisen kehittämisessä. Kielenoppimisen näkökulmasta olisi myös hyväksi, jos työparit ja -tiimit valittaisiin mahdollisuuksien mukaan kielitaidon perusteella siten, että kaikissa työkohteissa olisi saatavilla tukea suomen kielen käyttämiseen. Esimiesten haastattelujen perusteella työkohteet saatetaan kyllä jakaa kielitaidon perusteella mutta nimenomaan asiakkaiden vaatimusten mukaan, mikä tarkoittaa sitä, että vain vähän suomea osaavat ohjataan työskentelemään niihin kohteisiin, joissa tilaaja ei edellytä siivoojilta suomen kielen taitoa. Tämäkin osoittaa sen, miten kilpailu asiakkaista vaikuttaa alan käytänteisiin. Jos asiakas ei vaadi suomen kielen taitoa siivoojilta ja tiloissa työskentelee täten lähinnä suomea vain vähän osaavia, työkieleksi valikoituu ymmärrettävästi usein jokin muu kieli kuin suomi. Pääkaupunkiseudulla niin suuri osa siivoojista on maahanmuuttajataustaisia³, ettei kaikkiin työkohteisiin välttämättä yksinkertaisesti riitä ainakaan äidinkielistä suomen puhujaa. Myös oman äidinkielen puhujat voivat olla tärkeänä tukena kielenoppimisessa, koska heidän kanssaan voi neuvotella omalla äidinkielellä suomen kieleen liittyvistä ongelmakohdista, kuten työssä tarvittavista ilmauksista (ks. Mähönen 2014; Heimala-Kääriäinen 2015). Joka tapauksessa kielitaito ja kielenoppimisen kysymykset voitaisiin ottaa selkeämmin ja monipuolisemmin huomioon työkohteiden ja tiimien jaossa.

Myös diskurssien huomioiminen monikulttuurisissa yhteisöissä olisi oleellista kahdellakin tasolla: sekä konkreettisten tekstien tasolla että kielitietoisuuden tasolla. Kielelliset käytänteet harvoin muuttuvat ainakaan kovin suuresti tai pysyvästi ilman kielitietoisuuden vahvistamista. Uusien peruskoulun ja lukion opetussuunnitelmien perusteiden myötä on nostettu esiin kielitietoista pedagogiikkaa ja monikielisuuden hyödyntämistä resurssina koulutuksessa, ja vastaavanlaiset kielitietoisuuden periaatteet olisivat hyödyksi työelämässäkin. Kuten Lindberg (2003) argumentoi artikkelissaan, valtaväestön jäseniä voisi vastuuttaa enemmän tukemaan toista kieltä opettelevien oppimisprosessia. Monikielisyyteen, toisen kielen oppimiseen ja kielipolitiikkaan, kuten kielitaitovaatimuksiin, liittyvien diskurssien käsittely monikielisissä työyhteisöissä voisi auttaa yhteisön jäseniä tiedostumaan, millä tavoin kielikysymykset linkittyvät arjen käytänteisiin. Haastattelujeni perusteella siivousyrityksissä ei ollut kovinkaan tietoisesti pohdittu kielikäytänteitä esimerkiksi rekrytointiin, perehdytykseen ja tiimityöhön liittyen. Kokemusperäisiä havaintoja siivousohjaajilla oli paljon, mutta heidän käsityksensä siitä, mitä kielitaito tarkoittaa ja kuinka sen kehittymistä voi tukea, oli ymmärrettävästi melko kapea. Heidän kielelliset toimintatapansa olivat muodostuneet käytännön kokemuksen myötä, ja tavoitteena oli ennen kaikkea yhteisymmärryksen saavuttaminen ja vuorovaikutuk-

³ Tarkkaa määrää ei ole tilastoitu, mutta arvioiden mukaan yli puolet pääkaupunkiseudulla työskentelevistä siivoojista on maahanmuuttajia (ks. Mankki & Sippola 2015: 198).

sen sujuvuus ja nopeus. Tutkimissani työyhteisöissä osattiinkin havainnollistaa ohjeita monin tavoin: kirjallisissa siivousohjeissa oli piirroskuvia, valokuvia ja karttoja työtiloista, ja suullisia ohjeita havainnollistettiin käytännössä näyttämällä. Suullisesti ohjeistettaessa myös toistettiin ja kerrottiin sama asia eri sanoin aina, kun aikaa oli. Myös englannin kielen käyttämiseen turvaututtiin. Nämä tavat varmistivat yhteisymmärryksen syntymisen mutta tekivät joissain tilanteissa vuorovaikutuksesta melko konkreettista ja deiktistä. Silloin kun on tavoitteena tukea kielenoppimista, on tärkeää kiinnittää huomiota myös havainnollistamisen vähentämiseen ja kielenkäytön monipuolistumiseen työntekijän kielitaidon kehittyessä.

Turvapaikanhakijoiden määrän lisääntyttä moninkertaisesti vuosina 2015–2016 suomalaisille työmarkkinoille on tullut jälleen uusia työnhakijoita. Siivoustyö on todennäköisesti monelle heistä yksi realistisista työllistymisvaihtoehtoista. Esimerkiksi eräs ympäristöhuollon ja kiinteistöjen tukipalveluihin keskittynyt yritys on julkisuudessa kertonut halukkuudestaan palkata turvapaikanhakijoita (Kauppalehti 27.6.2017). Muutkin yksityiset yritykset havittelevat turvapaikanhakijoista työvoimaa suorittavan tason tehtäviin: esimerkiksi eräs henkilöstövuokrausyritys kertoi julkisuudessa kokeilustaan, jolla työllistetään turvapaikanhakijoita suoraan vastaanottokeskuksesta (Helsingin Sanomat 14.3.2016). Yritys kartoittaa turvapaikanhakijoiden koulutustaustoja, kielitaitoa ja työkokemusta ja työllistää kartoituksen perusteella soveltuvimmat henkilöt. Työ- ja elinkeinoministeriön tavoitteena on vauhdittaa oleskeluluvan saaneiden kotoutumista vaihtoehtoisilla joustavammilla ja yksilöllisemmällä koulutusmallilla, joissa otetaan huomioon maahanmuuttajilla jo oleva osaaminen. Työllistymistä on tarkoitettu nopeuttaa järjestämällä suomen kielen ja yhteiskuntatietouden opiskelua ammatillisesti suuntautuneen koulutuksen lomassa. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2017.) Turvapaikanhakijavaiheessa työntekoa on kuitenkin rajoitettu, ja vain osa turvapaikanhakijoista saa pysyvän oleskeluluvan ja jää näin työvoimareserviin pitkäjänteisemmin.

Tämän tutkimuksen valossa ei voida olettaa, että suorittavan tason työssä ikään kuin automaattisesti oppisi suomea, vaan suomen kielen oppimisen mahdollisuuksia on tietoisesti luotava. Ainakin julkisuudessa esillä olleet työllistämishankkeet ovat kohdistuneet suorittavan tason työhön, joka ei välttämättä sisällä paljon kielellisiä tehtäviä. Vaarana on, että kielikoulutuksen määrän vähentäminen nopean työllistämisen vuoksi heikentää kielenoppimisen mahdollisuuksia. Jos siis kotoutumiskoulutuksen kielikoulutuksen määrää vähennetään esimerkiksi muutama tuntiin viikossa ja työssäoppimisen määrää lisätään, tulee kiinnittää huomiota siihen, että työssä todellakin on mahdollisuuksia kehittää suomen kielen taitoa. Jos oppimisprosessin tukemiseen ei investoida, ei oppiminen ole tuloksellista. Sinällään työpaikalla tarjottava kielikoulutus voi olla parhaimmillaan tehokasta ja tarkoituksenmukaista. Parasta olisi, jos toista kieltä opettelevilla olisi mahdollisuuksia sekä opiskella kieltä formaalissa kielikoulutuksessa että harjoitella sitä myös arjessaan esimerkiksi työpaikalla (ks. myös Tarnanen, Rynkänen & Pöyhönen 2015). Tämän tutkimuksen tulosten perusteella ammatillisen pätevöitymisen ja ammatillisen kielitaidon opiskelun

yhdistäminen voi olla mielekäästä ja motivoivaa esimerkiksi oppisopimuskoulutuksessa, jos työ vastaa yksilön ammatillisia tavoitteita. Tällöin koulutuksessa tarjoutuvia ammattialaan kiinnittyviä kielellisiä resursseja pääsee hyödyntämään tarjoumina työtehtäviä ja ammattitaitoja harjoiteltaessa. Kielikoulutus on kuitenkin ammattitaitoa vaativaa työtä, joten moniammatillista yhteistyötä tarvitaan. Kielikoulutusta ei voi jättää pelkästään oppisopimuspaikan tai työharjoittelupaikkojen vastuulle, koska kielipedagogiikan asiantuntemus on kielen oppimisen tarkoituksenmukaisessa tukemisessa olennaista.

Myös merkityksellisten työurien tarjoamiseen tulisi kiinnittää huomiota, koska mielekkäät työllistymisnäkyvät motivoivat investoimaan kielenoppimiseen ja tarjoavat suunnan, jota kohti ponnistella ja jota kohti räätälöidä oppimisen sisältöä. Jos taas tulevaisuuden mahdollisuudet näyttävät rajatuilta ja suoritustason työ vaikuttaa liikkuvuusansalta, ammatillisen kielitaidon kehittäminen voi tuntua epämotivoivalta tai vähintäänkin epäsuunnitelmalliselta. Maahanmuuttajilla ei välttämättä ole tarpeeksi tietoa niistä ehdoista ja mahdollisuuksista, joita yhteiskunnassamme on työllistymiselle. Etenkin ne maahanmuuttajat, joilla ei ole suomalaisia verkostoja, kaipaavat tietoa erilaisista työllistymisväylistä ja mahdollisuuksista parantaa työmarkkina-asemaansa. Tähän onkin jonkin verran kiinnitetty huomiota esimerkiksi *SIMHE*⁴-hankkeessa, jonka tavoitteena oli luoda toimintamalleja, joilla tunnistetaan korkeakoulutettujen maahanmuuttajien aiemmin hankittua osaamista ja mahdollistetaan maahanmuuttajien ohjautuminen heitä kiinnostaville ja tarkoituksenmukaisille koulutus- ja urapoluille.

Tässä tutkimuksessa kaikkein suurin kuilu ammatillisten odotusten ja todellisuuden välillä oli niillä osallistujilla, jotka olivat tulleet Suomeen opiskelemaan joko ammattikorkeakouluun tai yliopistoon. He eivät olleet osanneet odottaa, että päätyisivät Suomessa siivoustyöhön. Vaikka he olivatkin osittain tyytyväisiä koulutuksen ohella käymiinsä suomen kielen kursseihin, ei niissä hankittu kielitaito kuitenkaan tuntunut riittävän omalle alalle työllistymiseen. Kelan ja Kompan (2011: 173–174) mukaan aikuisten maahanmuuttajien suomi toisena kielenä -opetuksen tulisi suuntautua ja sitoutua alusta pitäen työelämään, koska työelämässä pärjääminen motivoi aikuisia merkittävästi kehittämään kielitaitoaan (ks. myös Seilonen, Suni, Härmälä & Neittaanmäki 2016). Virtasen (2017: 88) mukaan korkeakoulujen kansainvälisissä koulutusohjelmissä olisi eettistä tarjota alusta alkaen työelämälähtöistä kielikoulutusta, jotta he pystyisivät halutessaan työllistymään omalle alalle opintojensa jälkeen Suomessa. Hyvän virkakielen toimintaohjelmassa esitetään, että yliopistojen, ammattikorkeakoulujen ja ammatillisten oppilaitosten tulisi tarjota tarpeeksi suomen kielen opintoja, jotka tukevat muun kuin suomenkielisille opiskelijoille pääsyn työelämään, ja että kieli- ja viestintäopintoja tulisi integroida muihin opintoihin (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014: 25–26). Nykyään työelämälähtöistä näkö-

⁴ UniPID eli suomalaisten yliopistojen yhteistyöverkosto toteutti maaliskuusta 2016 kevääseen 2017 Supporting Immigrants in Higher Education in Finland -hanketta (SIMHE) yhteistyössä Metropolia Ammattikorkeakoulun vastaavan hankkeen kanssa. Hanketta rahoitti Opetus- ja kulttuuriministeriö. (UniPID 2017.)

kulmaa pyritäänkin lisäämään ainakin korkeakoulujen kielikeskusten alkeistason kielikursseilla, joilla työelämälähtöisyyttä ei ole aiemmin ollut yhtä paljon kuin edistyneempien tason kursseilla (Saarinen, Vaarala, Haapakangas & Kyckling 2016: 59). Syksyllä 2017 Jyväskylän yliopistossa käynnistyi *Yliopisto-opinnot osaksi kotoutumisen polkuja* -hanke, jonka tavoitteena on kehittää korkeakoulutettujen ja korkeakoulukelpoisten maahanmuuttajien yliopisto-opintojen malli, joka sisältää kieli-, työelämä- ja yhteiskuntaopintoja ja oman alan sisältöopintoja (Jyväskylän yliopisto 2017). Tämän tutkimuksen valossa työelämälähtöinen kielikoulutus vaikuttaa perustellulta ja tehokkaalta lähtökohdalta. Koska ammatillisen kielitaidon kehittäminen jatkuu työelämässä, olisi hyödyllistä antaa maahanmuuttajia työllistävälle organisaatioille eväitä tukea ammatillisen kielitaidon kehittymistä esimerkiksi kehittämishankkein ja täydennyskoulutuksin. Myös työntekijöiden itsenäisen oppimisen tueksi olisi hyvä kehitellä välineitä, kuten esimerkiksi Helsingin yliopiston hankkeessa *Digital Application for Language Learning at Work* tehdään: hankkeessa kehitetään digitaalista sovellusta, jonka tavoitteena on tukea ammatillisen suomen kielen oppimista työpaikalla (Koneen säätö 2016).

5.3 Tutkimuksen arviointia

Väitöskirja on opinnäytetyö, jonka tutkimusprosessin kuluessa tutkijan taidot vahvistuvat. Jos nyt aloittaisin tutkimuksen tekemisen alusta, tekisin joitain valintoja toisin. Toisaalta olen useimpiin ratkaisuihin tyytyväinen. Tässä alaluvussa arvioin tutkimustani etenkin teoreettisten ja menetelmällisten valintojen ja tieteellisen kontribuution kannalta.

Etnografisella otteella toteutetun diskursiivisen tutkimuksen tavoitteena ei ole tuottaa yleistettävää tietoa tai toistettavissa olevia tuloksia, vaan tavoitteena on niin sanottu tiheä kuvaus tutkimusongelmasta (ks. Lappalainen 2007: 9). Tällä tarkoitetaan tutkimuksen kohteena olevan ilmiön ja siihen liittyvien kontekstien yksityiskohtaista kuvaamista tutkimuksen teoreettisten käsitteiden valossa (Pietikäinen ja Mäntynen 2009: 140). Mielestäni tutkimukseen valitsemani *tarjouman, oikea-aikaisen tuen ja kielenoppimiseen investoimisen* käsitteet ovat valottaneet suomen kielen oppimisen mahdollisuuksia siivoustyössä monipuolisesti. Kielenoppimisen kognitiiviseen puoleen en päässyt tässä tutkimuksessa käsiksi yhtä syvästi kuin oppimisen sosiaalisiin tekijöihin. Toisaalta sosiokognitiivisen näkökulman mukaisesti tätä kahtiajakoa ei ole edes aiheellista tehdä, koska kognitionkin alkuperä on sosiaalinen ja kognitiivinen toiminta on sosiaalisesti jaettua ja ympäristöön hajautunutta. Tutkimuksessani nostinkin esiin sitä, kuinka esimerkiksi työpaikan materiaalistien resurssien hyödyntämisessä kognition jakaminen työyhteisön osaavampien suomenpuhujien kanssa oli oppimisen kannalta oleellista. Kaiken kaikkiaan ekologinen näkökulma kielen oppimisen tutkimisen teoreettisena lähtökohdana oli toimiva tarkastelutapa; ilman tätä tarkastelutapaa olisin tuskin onnistunut tunnistamaan yhtä monitahoisesti niitä

siivoojaa ympäröivän fyysisen työpaikan ja sosiaalisen työyhteisön ilmiöitä, jotka vaikuttavat kielenoppimisen mahdollisuuksiin.

Myös aineisto- ja menetelmätriangulaatio auttoivat pääsemään tutkimusongelmaan käsiksi useasta eri näkökulmasta: siivoojina toimivien maahanmuuttajien käsitysten (osatutkimus 1) ja kertomusten (osatutkimus 4) analysointi auttoi peilaamaan oppimisen mahdollisuuksia toimijoiden elämänhistoriaan, kun taas vuorovaikutusjärjestyksen analysointi siivoustyön työtehtävissä (osatutkimukset 2 ja 3) auttoi ymmärtämään kielenkäytön materiaalista luonnetta siivoustyössä sekä työyhteisön merkitystä kielenoppimiselle.

Laadullinen analyysi ei voi olla täysin tyhjentävä, koska aineisto on aina jollain tapaa rajallinen eikä komplekseja ilmiöitä saa koskaan kuvattua täydellisesti (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 157–158). Vaikka etnografisella otteella toteutetun tutkimuksen raportoinnissa tavoitteena on kuvata ilmiötä myös osallistujien näkökulmasta, on lopputulos kuitenkin aina tutkijan muodostama tarina, johon tutkijan omat lähtökohdat vaikuttavat (Heller 2008: 251).

Useista traditioista ammentavat teoreettiset ja metodologiset lähtökohdat sekä tutkimusaineiston moninaisuus ovat siis auttaneet hahmottamaan tutkimusongelmaa monimuotoisesti ja syvällisesti. Toisaalta eri tutkimustraditioihin nojaaminen, useiden käsitteiden soveltaminen ja erilaisten aineistojen asettaminen vuoropuheluun ei ole ollut ongelmatonta. Jo yksistään neksusanalyttinen käsitteistö on hyvin laaja, ja haasteena onkin ollut sisäistää eri tutkimustraditioihin pohjautuvien käsitteiden merkitykset ja se, kuinka toiminnassa risteäviä ja kimppuuntuvia kaaria voi tutkia systemaattisesti tässä nimenomaisessa kontekstissa. Neksusanalyysin soveltaminen on ollut haastavaa mutta kaikessa haastavuudessaan palkitsevaa: se on ohjannut ratkaisevasti jäsentämään tutkimusongelmaa, suuntaamaan aineistonkeruuta, valikoimaan aineistoa tarkemman analyysin kohteeksi ja hahmottamaan kokonaiskuvaa tutkimuskentän kartoittamisen ja navigoimisen lopputuloksena. Kaikkia neksusanalyysin tarjoamia elementtejä ei pysty yhden väitöstutkimuksen puitteissa seuraamaan syvällisesti, ja tässäkin tutkimuksessa olen soveltanut neksusanalyysin kysymyksenasetteluista vain niitä, jotka ovat auttaneet parhaiten vastaamaan tutkimuskysymyksiini. Jos tarkastelua olisi ollut mahdollista laajentaa, olisin analysoinut syvällisemmin maahanmuuttajien työllistymiseen ja kielitaitoon liittyviä diskursseja, jotka vaikuttavat maahanmuuttajien positioimiseen suomalaisilla työmarkkinoilla. Tämä ansaitsisi toisaalta oman laajan tutkimuksensa.

Neksusanalyysia ei ole vielä sovellettu paljoa suomi toisena kielenä -alalla eikä suorittavan tason työn kontekstissa edes kansainvälisesti. Tämän työn havainnot ovat hyvin samansuuntaisia kuin Virtasen (2017a) väitöstutkimuksessa, joka keskittyi kansainvälisten sairaanhoitajien ammatillisen kielitaidon ja toimijuuden kehittymiseen. Koska näissä molemmissa Suomi työkielenä -hankkeen tutkimuksissa on kiinnitytty sosiokognitiivisiin lähtökohtiin sekä sovellettu neksusanalyysia ja narratiivista analyysia ammatillisen kielitaidon kysymysten selvittämiseen, voi toisiaan tukevia tuloksia pitää osoituksena siitä, että valitut teoreettis-menetelmälliset lähtökohdat ovat olleet mielekkäitä työhön liittyvien kielikysymysten tarkastelussa. Jokainen sovellus neksusanalyysista on kuitenkin

kin omanlaisensa, ja seuraavaksi erittelen, mikä on väitöstutkimukseni menetelmällinen kontribuutio neksusanalyysin osalta.

Ikään kuin pilottitutkimuksena toiminut ensimmäinen osatutkimus (Partanen 2013) osoittautui hyödylliseksi kartoittamisvaiheen ensiaskeleeksi, koska sitä varten keräämäni haastatteluaineiston analyysin myötä sain kartoitettua tutkimusongelmaan liittyvää ilmiökenttää hyvin ja pystyin näiden havaintojen pohjalta suuntaamaan tarkasteluni nimenomaan työympäristön materiaaliin ja sosiaalisiin tarjoumiin, työyhteisön tarjoamaan tukeen ja siivousalalla työskentelevien tulevaisuudensuunnitelmiin. Osatutkimuksissa 2–4 keskityin etenkin vuorovaikutusjärjestykseen, jossa toimijat ja diskurssit tulevat yhteen. Etnografinen havainnointi kahdessa siivouskohteessa mahdollisti siivoustyön vuorovaikutuksellisen luonteen jäsentämisen ja tarjoumien kartoittamisen. Onnistuin paikantamaan ulkoistettujen siivouspalvelujen vaikutusta vuorovaikutusjärjestykseen ja sen myötä oppimisen mahdollisuuksiin, mistä raportoin etenkin toisessa osatutkimuksessa. Tallennettujen työtilanteiden vuorovaikutusjärjestyksestä analysoin osatutkimuksessa 3 välitteisen diskurssin analyysin (Scollon 2001) menetelmillä. Välitteisen diskurssin analyysi ja neksusanalyysi ovat oikeastaan tosiaan täydentäviä viitekehyksiä, ja ne on todettu aiemmassakin tutkimuksessa hyvin yhteen sopiviksi tarkastelutavoiksi (esim. Wohlwend 2009; Tapio 2013; Izadi 2015; Koivistoinen 2016; Rieki 2016). Tässä tutkimuksessa välitteisen diskurssin analyysi mahdollisti oikea-aikaisen tuen rakentamisen tarkastelun välitteisenä toimintana, jossa kehollisuus ja materiaalien artefaktien merkitys toiminnan välittäjinä oli merkittävä. Kielenoppijoiden kokemuksiin ja tavoitteisiin eli heidän elämänsä historiaansa taas pääsin kiinni analysoimalla haastattelukontekstissa yhdessä rakentamiamme suullisia narratiiveja osatutkimuksessa 4. Tarkastelin narratiivien rakentumista ja sekä tarinamaailmassa että kertomisen kontekstissa otettuja positiointeja vuorovaikutusjärjestyksen näkökulmasta sellaisena sosiaalisesti järjestäytyneenä toimintana, johon vaikuttavat tietyt normit ja roolit. Sovelsin positiointien analysoimiseen myös *small stories* -näkökulmaa ja eritoten sen piirissä kehitettyä positiointianalyysia (Bamberg & Georgakopoulou 2008), koska neksusanalyysi ei tarjonnut tarkoitusta varten sopivia analyysivälineitä narratiivien analysoimiseen. Narratiivisen analyysin avulla sain mielestäni tuotua osallistujien kokemusmaailmaa hyvin esiin.

Tutkimuksen lopuksi tarkastelin työni teoreettisia käsitteitä ja lähtökohtia osatutkimuksissa saavutetun tiedon valossa ja esitin tulosten väliset kytkökset (luku 5.1). Ilman neksusanalyttistä viitekehystä olisin tuskin päätenyt hahmottamaan kielenoppimisen mahdollistavaa toiminnan kehää tässä muodossa, jossa sen nyt esitin. Neksusanalyysin etuna onkin erilaisten kytkösten, linkkien ja kimppuuntumisten paikantaminen. Neksus voikin kaikkein yksinkertaisimmillaan olla kahden idean tai objektin välinen linkki (Pietikäinen 2012: 418). Neksusanalyysissa pyritään hahmottamaan verkostoa, jota tutkimuksessa paikannetuista linkeistä muodostuu, mikä on tässä tutkimuksessa johtanut siis esimerkiksi juuri kielenoppimisen mahdollisuuksien kehän teoretisoimiseen.

Tämän työn ansiona on kielenoppimisen tutkimuksen laajentaminen harvemmin tutkittuun kontekstiin, suorittavan tason palkkatyöhön. Siivoustyön liikkuvuus ja konkreettisuus mahdollistavat kielenkäytön materiaalisuuden, kehollisuuden ja tilallisuuden tutkimisen. Kielen käyttöä ja oppimista tutkitaan multimodaalisesta näkökulmasta enenevässä määrin (esim. Goodwin 2000; Kääntä 2015), mutta vuorovaikutuksen kehollisuuteen ja materiaalisuuteen keskittyvää analyysia on tehty etnografisella otteella toistaiseksi melko vähän. Etnografinen ote mahdollisti tarkastelun laajentamisen vuorovaikutustilanteen ulkopuolelle sosiaalisiin ja yhteiskunnallisiin tekijöihin. Kolmannessa osatutkimuksessa on esitetty, miten oikea-aikaista tukea voi analysoida vuorovaikutustilanteista neksusanalyttisesti ja multimodaalisesti. Tätä tarkoitusta varten kehitin materiaalisuuden oikea-aikaisen tuen käsitteen (*material scaffolding*), jolla viitataan materiaalien artefaktien ja kehon liikkeiden hyödyntämiseen kielenkäytön ohessa oikea-aikaisen tuen tilanteissa. Osatutkimus tarjoaakin uudenlaista tietoa yhteisymmärryksen kehollisesta rakentumisesta konkreettisissa työtilanteissa. Puutteena on kuitenkin videoaineiston vähäisyys, jonka vuoksi olen voinut analysoida ilmeitä ja eleitä ainoastaan yhdestä videoidusta tilanteesta (ks. Strömmer 2016b: 259–264). Myös karkeampi tilankäytön, materiaalien artefaktien hyödyntämisen ja liikkeiden analyysi on kuitenkin hyödyllistä kielenoppimisen tutkimisessa silloin, kun videoiminen ei ole mahdollista esimerkiksi tutkimuslupien asettamista rajoitteista tai eettisistä kysymyksistä johtuen.

Tutkimus on toteutettu etnografisella otteella, joskin havainnoinnin määrä on vähäisempi kuin perinteisessä etnografiassa (ks. Pitkänen-Huhta 2011). Seurasin yhteensä viidentoista päivän ajan avainosallistujien työtä ja heidän työyhteisönsä toimintaa, mikä oli tärkeää tutkimusongelman ymmärtämisessä ja analyysin syventämisessä. Pidempi havainnointi työkohteissa ja avainosallistujien seuraaminen myös muilla elämän osa-alueilla olisi varmasti syventänyt kuvaani heidän suomen kielen oppimisen mahdollisuuksistaan entisestään. Katson kuitenkin saaneeni riittävästi havaintoja ja aineistoa väitöstutkimukseen. Ajattelen asiaa siten, että eri aineistojen ja analyysimenetelmien käyttäminen ovat tässä työssä ansioksi, koska ne tarjoavat erilaista tietoa ja ymmärrystä tutkittavasta aiheesta. Tämän tutkimuksen etnografinen havainnointi ja kenttämuistiinpanot eivät olisi yksinään riittäneet vastaamaan tutkimuskysymykseen, mutta ne olivat hyödyksi haastattelujen ja tallennettujen työtilanteiden analysoimisessa. Etnografinen ote on vaikuttanut myös siten, että olen päässyt tutustumaan avainosallistujiini paremmin kuin esimerkiksi pelkkiä haastatteluja tekemällä. Tietynlainen tuttuus osallistujien kanssa on vaikuttanut sekä siihen, kuinka he ovat suhtautuneet ja sitoutuneet tutkimukseeni, että siihen, kuinka itse suhtaudun tutkimusaiheeseen.

Siivoojina työskentelevät maahanmuuttajataustaiset tutkimusosallistajat ovat haavoittuvassa asemassa, ja valtaväestön edustajana ja tutkijana olen väistämättä valta-asemassa heihin nähden. Olen pyrkinyt kohtelevaan tutkimukseeni osallistuneita kunnioituksella ja kirjoittamaan heistä oikeudenmukaisesti välttämättä yleistämistä ja liioittelua. Olen kokenut haasteeksi etenkin osallistujieni nimeämisen tiettyihin sosiaalisiin kategorioihin, kuten maahanmuuttajiksi, sii-

voojiksi ja suomenoppijoiksi⁵. Käsitteiden valitseminen on aina haastavaa, koska käsitteet kategorisoivat ihmisen johonkin ryhmään kuuluvaksi ja painottavat tiettyjä ominaisuuksia, kuten oppijuutta, liikkuvuutta tai etnistä alkuperää. Nykyään olisin joidenkin kategorioiden ja käsitteiden käytössä vielä aiempaakin sensitiivisempi. Esimerkiksi käsite *maahanmuuttaja* herättää kysymyksen siitä, kuinka pitkään muuttamisensa jälkeen maahan muuttanut on yhä maahanmuuttaja. Osatutkimuksessa 1 kutsun kenialaisia haastateltavia afrikkalaisiksi ja tulkiten myös tutkimuksen tuloksia afrikkalaisuuden kautta viittaamalla esimerkiksi afrikkalaisten ylijarjaisiin sukuverkostoihin ja monikielisiin kokemuksiin. Nykyään en enää nimeäsi samasta maasta kotoisin olevia osallistujia maanosan vaan heidän kotimaansa mukaan ja olisin varovaisempi myös tulkitsemaan tuloksia ”afrikkalaista” taustaa vasten. Osatutkimuksissa 1 ja 2 käsitteiden siivoustyötä erityisesti sisääntuloammattina ja välivaiheena työuralla. Vaikka siivoustyö onkin leimautumassa maahanmuuttaja-alaksi, jolle työllistyminen ei houkuttele valtaväestön jäseniä, en halua kuitenkaan tutkimuksellani antaa aliarvioivaa tai epäkunnioittavaa kuvaa siivoustyöstä. Etenkin osatutkimuksessa 4 olenkin tuonut esille, että siivoustyö on myös ammattitaitoa vaativa ammatti, johon koulutaudutaan ja johon varta vasten hakeudutaan. Toivon piirtäneeni tutkimuksessani kunnioittavan ja totuttua moniulotteisemman kuvan tästä usein näkymättömissä olevasta ammattikunnasta, jonka ääni ei usein pääse kuuluviin.

5.4 Jatkotutkimusehdotuksia

Tutkimusprosessin myötä ja myös aiheeseen liittyvää ajankohtaista keskustelua seurattessani mieleen on tullut useita sellaisia kysymyksiä, joita olisi hyvä tutkia lisää. Ensinnäkin tarkastelin tässä tutkimuksessa siivoustyötä nimenomaan suomen kielen oppimisen näkökulmasta, mutta mielestäni myös monikielisyyden tarkastelu työkontekstissa olisi tärkeää. Jos olisin ottanut lähtökohdakseni siivousalan monikielisyyden tutkimisen suomen kielen oppimisen mahdollisuuksien sijaan, olisivat tutkimustulokseni antaneet erilaisen kuvan kielellisistä käytänteistä siivoustyössä. Myös suomen käyttäminen *lingua franca* -kielenä siivousalalla on yleistä: suomen kieli voi olla paras yhteinen kieli niille maahanmuuttajataustaisille siivoojille, jotka eivät esimerkiksi osaa juuri englantia. Siivousala tarjoaisikin hyvän kontekstin tarkastella suomen kielen käyttöä *lingua franca* -kielenä, joskin aiheen tarkastelu olisi varmasti mahdollista myös monessa muussa työkontekstissa.

Maahanmuuttajia työskentelee siivousalan lisäksi paljon esimerkiksi ravintola-alalla ja postinjaossa. Näitä aloja on tarkasteltu kielenkäytön näkökulmasta Suomessa aiemmin maisterintutkielmissa, ja uskon näiden yleisten maa-

⁵ Kielenoppijan käsitteen rinnalla sosiolingvistiikassa on alettu käyttää *uuden puhujan* (*new speaker*; Walsh & O'Rourke 2014; Pujolar & Puigdevall 2015) käsitettä sellaisista ihmisistä, jotka käyttävät aikuisena tai koulutuksessa oppimaansa kieltä arjessaan säännöllisesti.

hanmuuttaja-alojen tarkastelun tarjoavan mielenkiintoisia lähtökohtia kielen-
tutkimukselle vastaisuudessakin. Ylipäänsä kielenoppimista työssä on tarkas-
teltu Suomessa toistaiseksi verrattain vähän, eikä suoritustason ammatteja ole
tutkittu kansainvälisestikään kielen- ja kielitutkimuksessa vielä paljon (ks. Lønsmann &
Kraft 2017). Tarvitaan lisää tutkimuksia eri konteksteista, jotta kielenoppimisen
kysymyksistä työssä saadaan monipuolisempaa tietoa. Kielenoppimisen kysy-
mysten lisäksi relevantteja ovat esimerkiksi erilaiset kielelliset, etniset ja kult-
tuuriset kategoriat, jotka eri tilanteissa nousevat eroa tekeviksi tai ulossulkevik-
si ja näin ollen eriarvoisuutta tuottaviksi tekijöiksi. Tällaisiin eri tekijöiden yhti-
teisvaikutuksiin päästään kiinni esimerkiksi intersektionaalisuuden teoriolla,
joka mahdollistaa risteävien erojen analysoinnin ja tarjoaa siten mahdollisuuksia
ymmärtää eri taustoista tulevien maahanmuuttajien työmarkkina-asemaa
monisyisesti (ks. Mankki & Sippola 2015).

Myös suomalaisten työmarkkinoiden lohkoutumista ja etnisiä hierarkioita
olisi hyvä tutkia syvällisemmin. Esimerkiksi maahanmuuttajatyöntekijöiden
aseman tarkastelu epävirallisen harmaan talouden työvoimaresurssina on ajan-
kohtaista nyt, kun niin kutsuttujen paperittomien maahanmuuttajien määrä
Suomessa kasvaa väliaikaisen oleskeluluvan poistamisen myötä ja kielteisten
turvapaikkapäätösten lisääntyä. Tämä ryhmä on työmarkkinoilla erityisen
haavoittuvassa asemassa heikon oikeudellisen asemansa vuoksi. Siivousalalla
on paljon harmaata taloutta muun muassa järjestäytymättömän työnantajastaan
riippuvaisen työvoiman vuoksi, ja myös työntekijöiden suomen kielen taidon
puutteellisuus ja suomalaisen lainsäädännön tuntemattomuus voivat vaikuttaa
harmaan talouden määrään (ks. Anttila & Hannula 2013). Kielellinen ja kulttuu-
rinen kompetenssi siis vaikuttavat monin tavoin työmarkkinoiden lohkoutumi-
seen.

Tutkimukseni edustaa soveltavaa kielen- ja kielitutkimusta jo siinä, että olen yh-
distänyt kielenoppimisen tutkimusta yhteiskunnallisten kysymysten käsitte-
lyyn. Edelleen on tarpeen kehittää sellaisia teoreettisia ja menetelmällisiä näkö-
kulmia, joilla voidaan saada ymmärrystä kielenoppimisen sosiaalisista ja yhti-
teiskunnallisista merkityksistä. Yhtenä nousevana tutkimusalana ovat uuteen
talouden järjestykseen, kuten palvelujen yksityistämiseen ja taloudellisen toi-
minnan normien vähentämiseen, liittyvät kielikysymykset (ks. Del Percio &
Flubacher 2017), joita sivusin tässä tutkimuksessa pohtiessani, miten siivous-
palveluiden yksityistäminen vaikuttaa siivoojien osallisuuteen ja näin kie-
lenoppimisen mahdollisuuksiin. Mielestäni on tärkeää pitää talouteen liittyviä
kysymyksiä mielessä tarkasteltaessa esimerkiksi aikuisten maahanmuuttajien
kotoutumiskoulutusta, johon on tekeillä paljon uudistuksia. Uudistusten tavoit-
teena on nopeuttaa maahanmuuttajien työelämään pääsyä, missä on taustalla
toki myös taloudellisia intressejä. Myös ammatillisessa koulutuksessa on käyn-
nissä mittava uudistus, jossa työssäoppimisen määrää lisätään (Opetus- ja kult-
tuuriministeriö 2017). Määrällisten raporttien lisäksi on tärkeää tarkastella näitä
ilmiöitä myös laadullisin menetelmin; kuten Lappalainen (2007: 14) toteaa, et-
nografisen tutkimuksen etuna on sen mahdollisuus ”tuottaa yhteiskunnallisesti

merkityksellistä tutkimusta tekemällä näkyväksi erilaisia eroja tuottavia, pois-sulkevia ja ihmisten toimijuutta rajoittavia käytäntöjä”.

Itse jatkan suomalaisten työmarkkinoiden tarkastelua tutkimalla kieleen ja identiteettiin liittyviä kysymyksiä arktisen alueen talouden muuttuvissa prosesseissa erityisesti työvoiman liikkuvuuden näkökulmasta⁶. Jatkotutkimuksessa koetan pureutua moniin sellaisiin kysymyksiin, jotka heräsivät tätä väitöskäytännöstä tehdessäni: Millaista kielitaitoa ja muita ominaisuuksia vaaditaan eri tehtäviin rekrytoitaessa? Miten löytää paikka työmarkkinoilla muuttuvissa yhteiskunnallisissa olosuhteissa? Kuinka liikkuvuus vaikuttaa työntekijöiden kielellisiin käytänteisiin, ja kuinka kielitaito toisaalta mahdollistaa työn perässä liikkumisen? Millaisia hierarkioita työssä rakentuu kielellisten ja sosiaalisten kategorioiden perusteella?

⁶ Näihin teemoihin keskityn Suomen akatemian rahoittamassa tutkimushankkeessa *Cold Rush: Dynamics of language and identity in expanding Arctic economics* (Jyväskylän yliopisto, kieli- ja viestintätieteiden laitos; vastuullinen johtaja: Sari Pietikäinen).

SUMMARY

Theoretical background of the study

Learning Finnish and finding employment are seen as significant factors in integration into Finnish society (see Tarnanen & Pöyhönen 2011; Latomaa, Pöyhönen, Suni & Tarnanen 2013). This study explores Finnish language learning opportunities in cleaning work, which is the most common work for immigrants in Finland. Many immigrants consider cleaning to be a temporary, entry-level job while they try to find a place in their own field of expertise (Trux 2002). However, Finnish language skills are often required to obtain a position in the broader labour market in Finland, so learning the local language is a prerequisite for entry into most careers. The workplace is often regarded as a site for language learning (see Duff 2007: 310), but so far, only little empirical research on language learning has been conducted in the contexts of low-skilled manual jobs.

This study is situated in the field of applied language studies in general, and in discourse studies and Finnish as a second language research in particular. Theoretically, this dissertation draws on an ecological approach to language learning (van Lier 2004). It is based on a Bakhtinian understanding of the dialogical nature of language and on the psychological work of Vygotsky, who emphasized the social nature of learning. From an ecological approach, language learning requires perception and active engagement on the part of the learner, but the physical and social environment has a crucial role, too, as it provides resources for learning (van Lier 2000: 252). Relations between learners and their environment are referred to as *affordances* (Gibson 1979; van Lier 2000). This study explores affordances in the context of cleaning work. Linguistic resources in an environment such as the workplace are learning potentials which do not automatically produce learning or become affordances, but learners select those resources that are somehow meaningful for the activities they are engaged in and use them for further action. Perceiving, interpreting and using affordances for meaningful action are prerequisites for learning (van Lier 2004: 92). However, besides opportunities, the environment also sets constraints on learning, and this study explores also the limitations on language learning in cleaning work.

In addition to affordances, this study explores the *scaffolding* provided in work tasks. The notion of scaffolding refers to guided and adaptive support in situations in which learners manage with the help of others but not on their own (Wood, Bruner & Ross 1976). The notion is based on the Vygotskian socio-cultural theory of learning, and especially on the notion of the Zone of Proximal Development, meaning a metaphorical area of potential development (Vygotsky 1978: 85). This study draws on a dialogical view of scaffolding, which regards scaffolding as a reciprocal activity through which meanings are co-constructed on the basis of the learner's knowledge and needs (Nassaji & Swain 2000: 36; Suni 2008: 122).

The third main concept of this dissertation is *investment* in second language learning (Norton-Peirce 1995; Darvin & Norton 2015). This construct refers to the use of time, energy or money to perform goal-oriented activities such as language learning to earn more material or symbolic capital. Investment in second language is affected by learners' identity construction, the ideologies of the society, and different forms of capital (Darvin & Norton 2015: 42). The ways in which learners are positioned in sites of learning affect their access to different resources and thus define how purposefully they can invest in second language development (Darvin & Norton 2015: 37–39). In this study, I analyse the positionings and investments of two migrants from different backgrounds and with different aspirations, but both working as cleaners.

The research questions

The research questions of the study are:

- What opportunities and constraints are there to learn Finnish in cleaning work?
- How does a work community support Finnish language learning in cleaning work?
- What factors facilitate and what factors constrain investment in language learning at work?

The study consists of four sub-studies reported in research articles, each of which has its own, more specific research questions. The first sub-study (Partanen 2013) explores Finnish language learning opportunities by analysing the beliefs and experiences of migrants working in cleaning and laundry work. The second one (Strömmer 2016a) is an ethnographic case study that focuses on the affordances and constraints of the key participant for learning Finnish in his cleaning work. The third study (Strömmer 2016b) investigates the material scaffolding provided to second language speakers in different tasks in cleaning work, and the fourth one (Strömmer forthcoming) focuses on investment in work-related language learning by analysing the oral narratives of two migrants working as cleaners in Finland.

Data and methods

The data of this study were generated at two work sites: a business using outsourced cleaning personnel, and a specialist organisation hiring its own cleaning personnel. In these organisations, I followed the working days of the three key participants: Kifibin, Omar and Mae Noi. Kifibin moved to Finland to study, and Mae Noi and Omar both moved here to marry a Finnish partner. Originally, Kifibin is from Uganda, Omar from Gambia, and Mae Noi from Thailand. The data generated at their workplaces consist of 15 days of observations, fieldnotes, 300 photographs, 382 audio- or video-recorded

interactions, and 17 interviews. In addition, the first sub-study of the dissertation analyses six semi-structured interviews conducted with three international students working in cleaning or laundry work.

The data are analysed by applying nexus analysis (Scollon & Scollon 2004) as the methodological framework. It is a multi-methodological research strategy based on the research traditions of critical discourse analysis, linguistic anthropology and interactional sociolinguistics. In this study, the three main elements of nexus analysis are analysed: *discourses in place*, *historical body* and *interaction order*. With the concept of discourses in place, Scollon and Scollon (2004: 14) emphasize that actions always take place in a physical place, where different cycles of discourse intersect, some of which are enacted and employed in social action. Mediational means, such as the technology used to mediate action, are also part of this element. In this study, I have analysed language use in work tasks such as work briefings and negotiations on work shifts, and explored how material artefacts and body language are employed with oral discourse in these situations (the third sub-study, Strömmer 2016b). Further, I have discussed how discourses on migrants' employment and language skills are connected to the ways in which migrants working as cleaners position themselves in oral narratives (the fourth sub-study, Strömmer 2016a).

The concept of historical body refers to the participants' embodied practices and life experiences. In this study, I have taken the participants' work experience, education and experiences of language learning into account when analysing their actions because people act differently even in the same situations and roles as a result of their personal experiences (see Scollon & Scollon 2004: 13). I have also taken into account their future plans, which orient their actions.

The concept of interaction order, in turn, comes originally from the work of Goffman (1983), who explored different social arrangements at a micro-level as interactional engagements that have specific norms and expectations. In nexus analysis, however, no distinction is made between micro- and macro-levels. In the second and third sub-studies (Strömmer 2016a, 2016b), I analyse how interaction is organised in cleaning work tasks, and in the fourth sub-study I analyse interview data as guided by the interaction order. In that study, I also apply the positioning analysis developed by Bamberg and Georgakopoulou (2008) within the small stories approach. It is a form of narrative analysis which analyses positioning within the story and within the interactive situation.

Main findings

The first question of the study was what opportunities and constraints there are for the learning of Finnish in cleaning work. The findings indicate that opportunities for learning Finnish in cleaning work are limited because of the routine-like and independent nature of cleaning work. Moreover, within privatized cleaning services, cleaners are working on the premises of client companies, in isolation from their official work community. Due to the intense

price competition in the cleaning industry, contracts with the providers of cleaning services and client companies change often, and cleaners need to be flexible about changing their physical workplace. This makes it hard to tie and maintain social relations at work, and therefore cleaners are often located on the outer edges of work communities, which constrains communication at work. To sum up, cleaning workplaces are not rich semiotic budgets (van Lier 2000: 252) that would enable varied linguistic activities and the use of meaningful affordances.

However, there are some opportunities to learn Finnish in cleaning work. The participants named interaction with co-workers as the most important way of developing Finnish language skills at work. Language use is part of some tasks and situations in cleaning work, such as orientation to the work, giving and taking instructions, organising work with co-workers, team meetings, and breaks. In addition, any written texts that are relevant for doing cleaning work, such as instructions, notifications, and signs, may be meaningful affordances for language learning. The findings of this study indicate that learning Finnish in cleaning work is possible especially for those learners who already have some proficiency in the language, so that communication is possible at least partly in Finnish.

The second question was how the work community supports Finnish language learning in cleaning work. Because most cleaning tasks are non-linguistic in nature, opportunities for language learning are mostly opened up when communicating with co-workers or clients. Language learning opportunities therefore depend strongly on the worker's social surroundings and the scaffolding available at the workplace. A work community can support language learners verbally and bodily. To analyse the use of material artefacts and body actions in scaffolding situations in cleaning work, I developed the concept of *material scaffolding* (Strömmer 2016b). In cleaning work, detergents, work equipment, working spaces and work tasks can be shown concretely, and illustrations are used in written instructions. Language learning opportunities arise when different ways of illustrating something are used synchronically with verbal scaffolding such as repetition, plain speech and paraphrasing (see Gullberg 2006).

The last question was what factors facilitate and what factors constrain investment in language learning at work (Darvin & Norton 2015). The findings show that investing in work-related language skills in cleaning work is most purposeful when the historical body of the cleaner – namely, his or her work experience, education and career goals – are in line with their work. Learner identities affect investment because by investing in language skills, learners invest too in their changing and multiple identities (Darvin & Norton 2015). Learners also try to acquire other symbolic and material resources by developing their language skills, and realistic and meaningful goals for language learning make the investment relevant. The best option is to integrate the study of work-related language skills and occupational skills, for instance in apprenticeship training. Besides the investment made by learners themselves,

also their employers can invest in their learning process, by offering scaffolding and meaningful resources for learning. If the cleaner is positioned on the outer edges of the work community, this restricts his/her access to resources and makes investment in work-related language learning more difficult. Furthermore, if immigrants are positioned in low-skilled manual jobs and their expertise is ignored, educated migrants do not gain opportunities to develop their professional language skills in practice.

Conclusion

Although applied language studies usually explore contexts where language use is crucial (e.g. classrooms), this study concentrated on a manual job that – by definition – includes more physical than verbal activity. This dissertation therefore offers new insights into language learning opportunities. The findings indicate that language use in cleaning work is closely connected to bodily action, moving in different places, and the use of material artefacts, which makes language use more concrete. The aim of socio-cognitive research is to discover what kinds of circumstances are most beneficial for language learning (Batstone 2010: 7). Figure 8 shows how affordances, scaffolding, and investment enable language learning in cleaning work.

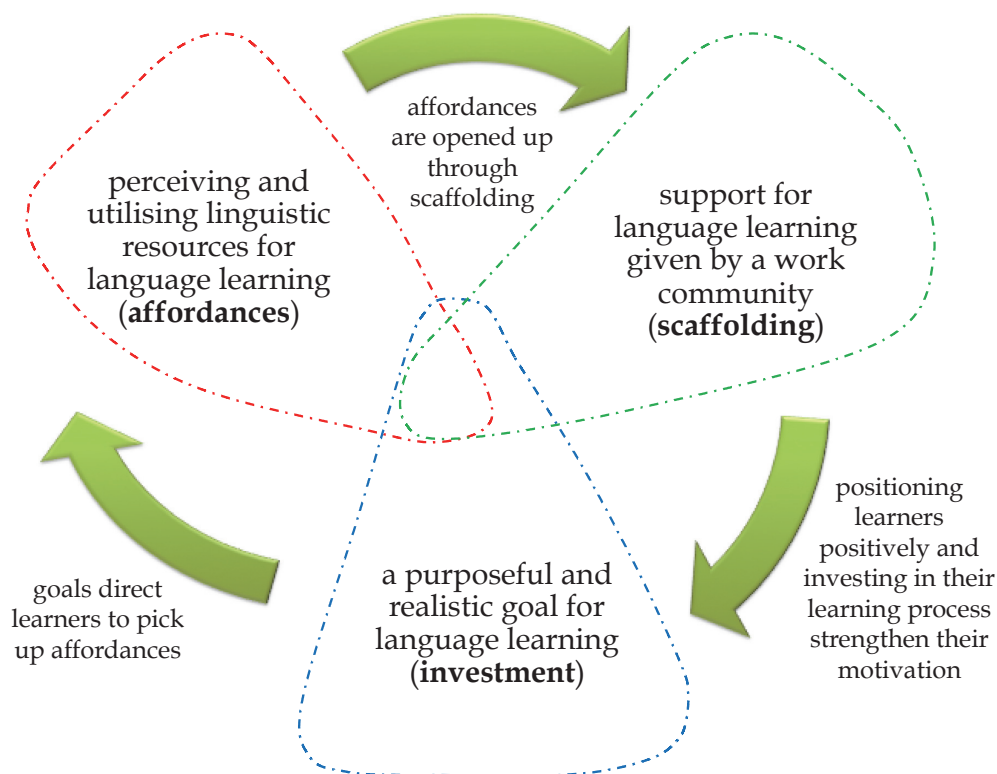

FIGURE 8 A positive cycle that enables second language learning at work.

Language learning depends on the linguistic resources available in the environment, and on a learner's ability to perceive and utilise these resources for meaningful action and language learning. My study shows that some of the resources in workplaces, such as written instructions on work machines, are opened up as affordances only through scaffolding given to the learner by the work community. Work communities also play a crucial role in providing opportunities to use language meaningfully at work, which promotes the availability of affordances and their pedagogical value. The findings show that material artefacts and body language are employed in interaction in cleaning tasks, which supports understanding but makes language use deictic. Scaffolding should be tailored according to the learner's skills; too much support might even hinder learning opportunities (see also Sandwall 2010).

This study confirms Darvin and Norton's (2015: 37–39) argument that the ways in which learners are positioned in contexts of learning affect their access to meaningful resources. The findings of this study show that besides support in understanding, also acceptance is important: when learners are accepted the way they are and co-workers encourage them to learn Finnish, it is easier for them to have the courage to speak Finnish at work (Partanen 2013: 67). Especially those participants who were working in outsourced cleaning services did not feel it was legitimate for them to participate in discussions in the client companies' premises in coffee breaks, for instance. However, almost all of the participants had at least one co-worker who was interested in speaking Finnish with them at work, which strengthened their motivation to practise their Finnish language skills. In other words, positioning learners positively helps them to invest in language learning.

The findings of this study show that career goals determine how learners invest in work-related language learning. Learners perceive their environment on the basis of their needs and goals, and they utilise those resources that are somehow meaningful for them (van Lier 2000). In the workplace, workers orient particularly towards those resources that will help them to perform their work tasks or develop work-related language skills that will help them to achieve their career goals in the future. Affordances, scaffolding and investment are therefore interrelated: investment in future goals guides the ways in which resources are utilised, the resources open up as affordances through the scaffolding given by the work community, and scaffolding strengthens learner motivation and investment.

This study contributes to research on language in the workplace by exploring manual work, which is by its nature non-linguistic. In earlier research, so-called white-collar jobs have been explored much more than blue-collar jobs (Lønsmann & Kraft 2017). Because cleaning is mobile and practical work, this dissertation provides new insights into the embodiment, materiality and spatiality of language. Multimodal interaction analysis is a growing research field, but so far there has been little research combining multimodal analysis of interaction with ethnographic observations. By integrating an ethnographic approach, fine-grained interaction analysis and narrative positioning analysis,

this study has shown how a range of methodologies can be used in new ways for exploring language use in connection to broader social processes.

LÄHTEET

- Aalto, M., Larja, L. & Liebkind, K. 2010. Syrjintä työhönottotilanteissa: Tutkimuskatsaus. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Abbasian, S. & Hellgren, C. 2012. Working conditions for female and immigrant cleaners in Stockholm county – an intersectional approach. *Nordic Journal of Working Life Studies* 2 (3), 161–181.
- Ahlholm M. 2016. Englanti venäjänkielisen alakoululaisen suomen kielen oppimisen tukena. Teoksessa J. Kalliokoski, K. Mård-Miettinen & T. Nikula (toim.) *Kieli koulutuksen resurssina: Vieraalla ja toisella kielellä oppimisen ja opetuksen näkökulmia. AFinLA-e: Soveltavan kielitieteen tutkimuksia* 8. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 93-112. <https://journal.fi/afinla/article/view/53774>
- Ahmad, A. 2005. Getting a job in Finland: The social networks of immigrants from the Indian Subcontinent in the Helsinki metropolitan labour market. *Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia* 247. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Alho, R. 2012. Rakennusliiton ja Palvelualojen ammattiliiton maahanmuutto- ja maahanmuuttajastrategiat. *Työelämän tutkimus* 10 (1), 38–54.
- Al Zidjaly, N. 2006. Disability and anticipatory discourse: The interconnectedness of local and global aspects of talk. *Communication & Medicine* 3 (2), 101–112.
- Anderson, B. 1983. *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism*. London: Verso Editions.
- Andersson, H. 2009. *Interkulturell kommunikation på ett svensk sjukhus: Fallstudier av andraspråkstalare i arbetslivet. [Intercultural communication at a Swedish hospital: Case studies of second language speakers in a workplace.]* Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 77. Uppsala: Uppsala universitet.
- Anttila, A. & Hannula, T. 2013. *Siivouspalvelualan yritykset. Selvitys 10/2013. Verohallinto.*
- Arajärvi, P. 2009. *Maahanmuuttajien työllistyminen ja kannustinloukut. Sisäasiainministeriön julkaisu 2/2009.* Helsinki: Sisäasiainministeriö.
- Aro, M. 2009. *Speakers and doers: Polyphony and agency in children’s beliefs about language learning.* *Jyväskylä Studies in Humanities* 116. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Atkinson, D. 2002. *Toward a sociocognitive approach to second language acquisition.* *Modern Language Journal* 86 (4), 525–545.
- Atkinson, D. 2010. *Extended, embodied cognition and second language acquisition.* *Applied Linguistics* 31 (5), 599–622.
- Bakhtin, M. 1981. *The dialogic imagination. Four essays by M. M. Bakhtin.* Käänt. C. Emerson & M. Holquist. Austin: University of Texas.
- Bakhtin, M. 1986. *Speech genres & other late essays.* Kääntäjä V. W. McGee. Austin: University of Texas.

- Bamberg, M. 2004. Talk, small stories, and adolescent identities. *Human Development* 47 (6), 366–369.
- Bamberg, M. 2011. Who am I? Narration and its contribution to self and identity. *Theory and Psychology* 21, 3–24.
- Bamberg, M. & Georgakopoulou, A. 2008. Small stories as a new perspective in narrative and identity analysis. *Text and Talk: An Interdisciplinary Journal of Language, Discourse & Communication Studies* 28 (3), 377–396.
- Barkhuizen, G. 2010. An extended positioning analysis of a pre-service teacher's *better life* small story. *Applied Linguistics* 31 (2), 282–300.
- Barkhuizen, G. 2016. A short story approach to analyzing teacher (imagined) identities over time. *Tesol Quarterly* 50 (3), 655–683.
- Batstone, R. 2010. Issues and options in sociocognition. Teoksessa R. Batstone (toim.) *Sociocognitive perspectives on language use and language learning*. Oxford: Oxford University Press, 3–23.
- Blommaert, J. 2007. Commentaries: On scope and depth in linguistic ethnography. *Journal of Sociolinguistics* 11 (5), 682–688.
- Bourdieu, P. 1977a. *Outline of a theory of practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bourdieu, P. 1977b. The economics of linguistic exchanges. *Social Science Information* 16 (6), 645–668.
- Brody, A. 2006. The cleaners you aren't meant to see: Order, hygiene and everyday politics in a Bangkok shopping mall. Teoksessa L. Aguiar & A. Herod (toim.) *The dirty work of neoliberalism: Cleaners in the global economy*. Malden, MA: Blackwell, 106–128.
- Clark, A. 1998. Magic words: How language augments human computation. Teoksessa P. Carruthers & J. Boucher (toim.) *Language and thought: Interdisciplinary themes*. Cambridge: Cambridge University Press, 162–183.
<http://www.nyu.edu/gsas/dept/philo/courses/concepts/magicwords.html>
- Clark, A. 2008. *Supersizing the mind: Embodiment, action, and cognitive extension*. Oxford University Press
- Clark, A. & Chalmers, D. 1998. The extended mind. *Analysis* 58 (1), 7–19.
- Compton, S. 2013. Implementing language policy for deaf students in a Texas school district. *International Multilingual Research Journal* 7 (2), 138–154.
- Cooke, M. 2006. "When I wake up I dream of electricity": The lives, aspirations and 'needs' of Adult ESOL learners. *Linguistics and Education* 17, 56–73.
- Cowley, S. J. 2005. Linguaging: How do babies and bonobos lock on to human models of life. *International Journal of Computational Cognition*, 3 (1), 44–55.
- Cowley, S. J. 2009. Distributed language and dynamics. *Pragmatics and cognition* 17 (3), 495–507.
- Creese, A. 2008. Linguistic ethnography. Teoksessa K. A. King & N. H. Hornberger (toim.) *Encyclopedia of Language and Education*. 2nd Edition, Volume 10: *Research Methods in Language and Education*, 229–241.

- Creese, A. & Blackledge, A. 2010. Translanguaging in the bilingual classroom: A pedagogy for learning and teaching. *Modern Language Journal* 94 (1), 103–115.
- Creese, G. & Wiebe, B. 2012. 'Survival employment': Gender and deskilling among African immigrants in Canada. *International Migration* 50 (5), 56–76.
- Darvin, R. & Norton, B. 2015. Identity and a model of investment in applied linguistics. *Annual Review of Applied Linguistics* 35, 36–56.
- de Bot, K. 2011. Epilogue. Teoksessa M. H. Verspoor, K. de Bot & W. Lowie (toim.) *A dynamic approach to second language development: Methods and techniques*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 123–128.
- de Bot, K., Lowie, W. & Verspoor, M. 2007. A Dynamic Systems Theory approach to second language acquisition. *Bilingualism: Language and Cognition* 10 (1), 7–21.
- De Costa, P. I. 2010. Reconceptualizing language, language learning, and the adolescent immigrant language learner in the age of postmodern globalization. *Language and Linguistics Compass* 4 (9), 769–781.
- De Fina, A. 2009. Narratives in interview – The case of accounts: For an interactional approach to narrative genres. *Narrative Inquiry* 19 (2), 233–258.
- De Fina, A. & Georgakopoulou, A. 2012. *Analyzing narrative: Discourse and sociolinguistic perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press.
- de Saint-Georges, I. 2004. Materiality in discourse: The influence of space and layout in making meaning. Teoksessa P. Levine & R. Scollon (toim.) *Discourse & technology: Multimodal discourse analysis*. Washington D.C.: Georgetown University Press, 71–87.
- Del Percio, A. & Flubacher, M. (toim.) 2017. *Language, education and neoliberalism: Critical studies in sociolinguistics*. Bristol: Multilingual Matters.
- Dlaske, K. 2015. Discourse matters: Localness as a source of authenticity in craft business in peripheral minority language sites. *Critical Approaches to Discourse Analysis across Disciplines* 7 (2), 243–262.
- Duff, P. 2007. Second language socialization as sociocultural theory: Insights and issues. *Language Teaching* 40, 309–319.
- Duffy, M. 2007. Doing the dirty work: Gender, race, and reproductive labor in historical perspective. *Gender & Society* 21 (3), 313–336.
- Dufva, H. 2006. Oppijat kielen virrassa: Dialoginen näkökulma vieraan kielen oppimiseen. Teoksessa R. Alanen, H. Dufva & K. Mäntylä (toim.) *Kielen päällä: Näkökulmia kieleen ja kielenkäyttöön*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus, 37–51.
- Dufva, H. 2013. Kognitio, kieli ja oppiminen: Hajautettu näkökulma. Teoksessa T. Keisanen, M. Kärkkäinen, P. Rauniomaa & M. Siromaa (toim.) *AFinLa-e. Soveltavan kielitieteen tutkimuksia* 5, 57–73.
<https://journal.fi/afinla/article/view/8739>

- Dufva, H., Aro, M., Suni M. & Salo O-P. 2011. Onko kieltä olemassa? Teoreettinen kielitiede, soveltava kielitiede ja kielen oppimisen tutkimus. Teoksessa E. Lehtinen, S. Aaltonen, M. Koskela, E. Nevasaari & M. Skog-Södersved (toim.) AFinLA-e. Soveltavan kielitieteen tutkimuksia 3, 22-34. <https://journal.fi/afinla/article/view/4454>
- Dufva, H. & Aro, M. 2015. Dialogical view on language learners' agency: Connecting intrapersonal with interpersonal. Teoksessa P. Deters, X. Gao, E. R. Miller & G. Vitanova (toim.) Theorizing and analyzing agency in second language learning. Bristol: Multilingual Matters, 37-53.
- Duranti, A. 1997. Linguistic anthropology. Cambridge: Cambridge University Press.
- Döhner, A., Mertens, B., Carstensen C., Korol, A. & Stallbaum, S. 2014. Abschlussdokumentation 'Komma-NRW'. Bielefeld: Abreiterwohlfahrt KV Bielefeld. http://www.deutsch-am-arbeitsplatz.de/fileadmin/user_upload/PDF/komma-NRW.pdf
- Early, M. & Norton, B. 2014. Revisiting English as medium of instruction in rural African classrooms. *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 35 (7), 1-18.
- Erickson, F. 1996. Ethnographic microanalysis. Teoksessa S. L. McKay & N. H. Hornberger (toim.) Sociolinguistics and language teaching. New York: Cambridge University Press, 283-306.
- Eskildsen, S. W. 2008. Constructing another language: Usage-based linguistics in second language acquisition. *Applied Linguistics* 30 (3), 335-357.
- Eskola, J. 2010. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat: Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 179-203.
- Eurooppalainen viitekehys 2003. Kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteinen eurooppalainen viitekehys. Euroopan neuvosto. Suomentajat I. Huttunen & H. Jaakkola. Helsinki: WSOY.
- Fairclough, N. 2003. *Analysing discourse: Textual analysis for social research*. London: Routledge.
- Filliettaz, L. 2013. Affording learning environments in workplace contexts: An interactional and multimodal perspective. *International Journal of Lifelong Education* 32 (1), 107-122.
- Forsander, A. 2013. Maahanmuuttajien sijoittuminen työelämään. Teoksessa T. Martikainen, P. Saukkonen & M. Säävälä (toim.) Muuttajat: kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus, 220-244.
- Forsander, A. & Alitolppa-Niitamo, A. 2000. Maahanmuuttajien työllistyminen ja työhallinto - keitä, miten ja minne? Työministeriön julkaisuja nro 242. Helsinki: Työministeriö.
- Foucault, M. 1972. *The archaeology of knowledge*. Kääntäjä A. M. Sheridan Smith. London: Tavistock.

- Foucault, M. 2005. Tiedon arkeologia. Suomentaja T. Kilpeläinen. Tampere: Vastapaino.
- Foucault, M. 2014. Parhaat. Suomentajat T. Kilpeläinen, S. Määttä, J. L. Pii. & Eurooppalaisen filosofian seura ry. Tampere: Eurooppalaisen filosofian seura.
- García, O. & Wei, L. 2014. Translanguaging: Language, bilingualism and education. New York: Palgrave Macmillan.
- Gavanas, A. 2010. Who cleans the welfare state? Migration, informalization, social exclusion and domestic services in Stockholm. Research Report 2010/3. Tukholma: Institute for Future Studies.
- Georgakopoulou, A. 2015. Small stories research: Methods – analysis – outreach. The handbook of narrative analysis. Malden, MA: Wiley.
- Gibson, J. 1979. The ecological approach to visual perception. Boston: Houghton Mifflin.
- Goffman, E. 1983. The interaction order. *American Sociological Review*, 48 (1), 1–17.
- Goldstein, T. 1995. “Nobody is talking bad”: Creating community and claiming power on the production lines. Teoksessa K. Hall & M. Bucholtz (toim.) *Gender articulated: Language and the socially constructed self*. New York: Routledge, 375–400.
- Goldstein, T. 1996. Two languages at work: Bilingual life on the production floor. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Gonçalves, K. & Schluter, A. 2017. “Please do not leave any notes for the cleaning lady, as many do not speak English fluently”: Policy, power, and language brokering in a multilingual workplace. *Language Policy* 16 (3), 241–265.
- Goodwin, C. 2000. Action and embodiment within situated human interaction. *Journal of Pragmatics* 32 (10), 1489–1522.
- Gullberg, M. 2006. Some reasons for studying gesture and second language acquisition (Hommage à Adam Kendon). *International Review of Applied Linguistics in Language Teaching* 44 (2), 103–124.
- Gumperz, J. 1999. On interactional sociolinguistic method. Teoksessa S. Sarangi & C. Roberts (toim.) *Talk, work and institutional order*. Berlin: Mouton de Gruyter, 453–471.
- Hakala, K. & Hynninen, P. 2007. Etnografisesta tietämisestä. Teoksessa S. Lappalainen, P. Hynninen, T. Kankkunen, E. Lahelma & T. Tolonen (toim.) *Etnografia metodologiana: Lähtökohtana koulutuksen tutkimus*. Tampere: Vastapaino, 209–225.
- Hakamäki, L. 2005. Scaffolded assistance provided by an EFL teacher during whole-class interaction. *Jyväskylä Studies in Humanities* 32. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Halliday, M. A. K. 1978. *Language as social semiotic: The social interpretation of language and meaning*. London: Edward Arnold.
- Haugen, E. 1972. *The ecology of language*. Stanford: Stanford University Press.

- Heimala-Kääriäinen, E. 2015. Seurassa parempaa sairaalasuomea: Ammatillisen kielitaidon oppiminen ja kollegojen kielellinen tuki sairaalaympäristössä. Suomen kielen maisteritutkielma. Jyväskylän yliopisto.
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-201506192388>
- Helkkula, M. 2014. Eriarvoinen siivoustyö osana elämänkulkua: Korkeasti koulutetut afrikkalaiset Suomen työelämässä. Sosiaaliantropologian maisteritutkielma. Tampereen yliopisto.
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201406041575>
- Heller, M. 2008. Doing ethnography. Teoksessa L. Wei & M. Moyer (toim.) Blackwell guide to research methods in bilingualism and multilingualism. Oxford: Blackwell, 249–262.
- Heller, M. 2011. Paths to post-nationalism: A critical ethnography of language and identity. Oxford: Oxford University Press.
- Helsingin Sanomat 20.9.2015. Murteet voivat olla katoamassa, mutta aksentilla puhuttu suomi yleistyy työpaikoilla. <http://www.hs.fi/ura/art-2000002853466.html> (viitattu 1.7.2017).
- Helsingin Sanomat 14.3.2016. Oleskeluluvan saaneita yritetään työllistää nyt pikavauhtia – tämä kolmikko sai heti töitä.
<http://www.hs.fi/kaupunki/art-2000002891099.html> (viitattu 5.7.2017)
- Herod, A. & Aguiar, L. 2006a. Introduction: Cleaners and the dirty work of neoliberalism. *Antipode* 38 (3), 425–434.
- Herod, A. & Aguiar, L. 2006b. Introduction: Ethnographies of the cleaning body. *Antipode* 38 (3), 530–533.
- Hult, F. 2010. Analysis of language policy discourses across the scales of time and space. *International Journal of the Sociology of Language* 202, 7–24.
- Hult, F. 2017. Nexus analysis as scalar ethnography for educational linguistics. Teoksessa M. Martin-Jones & D. Martin (toim.) *Researching multilingualism: Critical and ethnographic approaches*. London: Routledge, 89–104.
- Hymes, D. 1974. *Foundations in sociolinguistics: An ethnographic approach*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Härkönen, A. 2011. Suomen kielen sosiaalinen oppiminen työyhteisössä: IT-alan työperusteiset maahanmuuttajat suomalaisessa työyhteisössä. Suomen kielen maisteritutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Izadi, D. 2015. Spatial engagement in Persian ethnic shops in Sydney. *Multimodal Communication* 4 (1), 61–78.
- Izadi, D. 2017. Semiotic resources and mediational tools in Merrylands, Sydney, Australia: The case of Persian and Afghan shops. *Social Semiotics* 27 (4), 495–512.
- Johnson, M. 2004. *Philosophy of second language acquisition*. Yale: Yale University Press.
- Jokinen, A. & Ollus, N. 2014. "Tuulikaapissa on tulijoita": Työperäinen ihmiskauppa ja ulkomaalaisten työntekijöiden hyväksikäyttö ravintola- ja siivouspalveluilla. Publication Series No. 76. Helsinki: HEUNI.
<http://www.cbss.org/wp-content/uploads/2012/11/ADSTRINGO-Finnish-Heuni.pdf>

- Jones, R. & Norris, S. 2005. Introducing mediational means/cultural tools. Teoksessa S. Norris & R. Jones (toim.) *Discourse in action: Introducing mediated discourse analysis*. New York: Routledge, 49–51.
- Jyväskylän yliopisto 2017. Jyväskylän yliopistolle rahoitusta maahanmuuttajien koulutukseen.
<https://www.jyu.fi/ajankohtaista/arkisto/2017/08/tiedote-2017-08-17-13-39-00-945477> (viitattu 13.11.2017)
- Jäppinen, T. 2011. Suomen kielen taidon riittävyys yritysten aikapaineisissa puhetilanteissa esimiesten ja työharjoittelijoiden kuvaamana. *Puhe ja kieli* 31 (4), 193–214.
- Jørgensen J. N. 2008. Polylingual languaging around and among children and adolescents. *International Journal of Multilingualism* 5 (3), 161–176.
- Kalaja, P., Alanen, R. & Dufva, H. 2011. Minustako tutkija? Johdattelua tutkimuksen tekoon. Teoksessa P. Kalaja, R. Alanen & H. Dufva (toim.) *Kieltä tutkimassa: tutkielman laatijan opas*. Tampere: Finn Lectura, 8–32.
- Karimi-Aghdam, S. 2016. A dialectical reading of Dynamic Systems Theory: Transcending socialized cognition and cognized social dualism in L2 studies. *Language and Sociocultural Theory* 3 (1), 55–82.
- Karimi-Aghdam, S. 2017. Developing a metatheoretical framework for second language development: A cultural-historical theory and dynamic systems theory perspective. *Jyväskylä Studies in Humanities* 320. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Karjalainen, A. 2012. Liikkuva ja muuttuva suomi: Diskursiivis-etnografinen tutkimus amerikkansuomalaisten kielielämäkerroista. *Jyväskylä Studies in Humanities* 186. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Karjalainen, R. 2015. Saamen kielet pääomana monikielisellä Skåbmagovat-elokuvafestivaalilla. *Jyväskylä Studies in Humanities* 254. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kauppalehti 27.6.2017. Yritys halusi työllistää turvapaikanhakijoita, mutta työnsaanti kaatui huonoihin liikenneyhteyksiin.
<https://www.kauppalehti.fi/uutiset/yritys-halusi-tyollistaa-turvapaikanhakijoita--mutta-tyonsaanti-kaatui-huonoihin-liikenneyhteyksiin/guLNSneU> (viitattu 2.7.2017)
- Kela, M. & Komppa, J. 2011. Sairaanhoidajan työkieli – yleiskieltä vai ammattikieltä? Funktionaalinen näkökulma ammattikielen oppimiseen toisella kielellä. *Puhe ja kieli* 31 (4), 173–192.
- Kirilova, M. 2013. All dressed up and nowhere to go: Linguistic, cultural and ideological aspects of job interviews with second language speakers of Danish. Copenhagen: Københavns Universitet, Det Humanistiske Fakultet.
http://static-curis.ku.dk/portal/files/46848802/Ph.d._2013_Kirilova.pdf
- Kjær, M. 2014. *Læring i Praksis: Praksis i Læring: En diskursiv og interaktionsanalytisk undersøgelse af sygeplejestuderendes møde med klinisk praksis*. Aalborg Universitetsforlag. Ph.d.-serien for Det Humanistiske Fakultet, Aalborg Universitet. Aalborg: Aalborg Universitet. 10.5278/vbn.phd.hum.00027

- Koivisto, T. 2013. Historical bodies meet mobile devices in the English classroom. Teoksessa T. Keisanen, E. Kärkkäinen, M. Rauniomaa, P. Siitonen & M. Siromaa (toim.) AFinLA-e. Soveltavan kielitieteen tutkimuksia 5, 113–122.
<https://journal.fi/afinla/article/view/8742>
- Koivistoinen, H. 2016. Changing understandings of language learning and teaching: The perspectives of pupils, parents and future language teachers. *Acta Universitatis Ouluensis Humaniora* 147. Oulu: Oulun yliopisto.
- Koivistoinen, H., Kuure, L. & Tapio, E. 2016. Appropriating a new language learning approach: Processes of resemiotisation. *Apples - Journal of Applied Language Studies* 10 (2), 105–117.
- Kokkonen, M. 2009. Työelämän kielitaito ja ääntäminen: Työnantajien havainnot. Teoksessa J. Kalliokoski, T. Nikko, S. Pyhäniemi & S. Shore (toim.) Puheen ja kirjoituksen moninaisuus. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 67. Jyväskylä: Soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 97–117.
<https://journal.fi/afinlavk/article/view/60009>
- Komppa, J., Jäppinen, T., Herva, M. & Hämäläinen, T. 2014. Korkeakoulutuksen ammatilliset suomi toisena kielenä -viitekehykset. Metropolia Ammattikorkeakoulun julkaisusarja. Aatos-artikkelit 16/2014.
http://www.metropolia.fi/fileadmin/user_upload/Julkaisutoiminta/Julkaisusarjat/AATOS/PDF/METROPOLIA_AATOS_16.pdf
- Koneen säätiö 2016. Awarded grants and residencies: Language learning (June 2016). <https://koneensaatio.fi/en/bold-initiatives/tuetut/2016-2/language-learning-15-june-2016/> (viitattu 13.11.2017)
- Kortteinen, J. & Makkonen, T. 2000. Oikeutta rasismiin ja syrjinnän uhreille: Etnisen syrjinnän ja rasismiin vastainen käsikirja. Ihmisoikeusliiton julkaisuja 6. Helsinki: Ihmisoikeusliitto.
- Kraft, K. 2016. Constructing migrant workers: Multilingualism and communication in the transnational construction site. Center for Multilingualism in Society across the Lifespan, Department of Linguistics and Scandinavian Studies, Faculty of Humanities. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Kramsch, C. (toim.) 2002. Language acquisition and language socialization: Ecological perspectives. London: Continuum.
- Kramsch, C. & Steffensen, S. V. 2008. Ecological perspectives on second language acquisition and language socialization. Teoksessa P. Duff & N. Hornberger (toim.) *Encyclopedia of Language and Education* 8. Dordrecht: Springer Verlag, 17–28.
- Kuortti, J., Mäntynen, A., Pietikäinen, S. 2008. Kielen rakennustelineillä: Kielellisen ja yhteiskunnallisen käänteiden merkitys. *Media & viestintä* 31 (3), 25–37. <https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/63021>
- Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka: Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

- Kuure, L. & McCambridge, E. 2007. Networks and place: A study of online activities in two focus groups. Teoksessa O.-P. Salo, T. Nikula & P. Kalaja (toim.) *Kieli oppimisessa - Language in Learning*. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 65. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 137-155.
- Kuure, L., Molin-Juustila, T., Keisanen, T., Riekk, M., Iivari, N. & Kinnula, M. 2016. Switching perspectives: From a language teacher to a designer of language learning with new technologies. *Computer Assisted Language Learning* 29 (5), 925-941.
- Kyhä, H. 2011. Korkeasti koulutetut maahanmuuttajat työmarkkinoilla: Tutkimus korkeakoulututkinnon suorittaneiden maahanmuuttajien työllistymisestä ja työurien alusta Suomessa. *Annales Universitatis Turkuensis C* 321. Turku: Turun yliopisto.
- Källkvist, M. 2013. The engaging nature of translation: A nexus analysis of student-teacher interaction. Teoksessa D. Tsagari & G. Floros (toim.) *Translation in language teaching and assessment*. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing, 115-134.
- Kärkkäinen, K. 2017. Learning, teaching and integration of adult migrants in Finland. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social research* 594. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-7212-7>
- Käyhkö, M. 2006. Siivoojaksi oppimassa: Etnografinen tutkimus työläistyöstä puhdistuspalvelualan koulutuksessa. Joensuu: Joensuu University Press.
- Kääntä, L. 2015. The multimodal organisation of teacher-led classroom interaction. Teoksessa C. J. Jenks, & P. Seedhouse (toim.) *International perspectives on ELT classroom interaction*. New York: Palgrave Macmillan, 64-83.
- Könönen, J. 2011. Palvelualan työnantajat ja joustavat ulkomaalaiset työntekijät: Maahanmuuttohallinnon merkitys prekaarin työvoiman tuottamisessa. *Janus* 19 (1), 52-67.
- Könönen, J. 2012. Prekaari työvoima ja työn uudet hierarkiat metropolissa: Ulkomaalaiset matalapalkkaisilla palveluilla. *Sociologia* 49 (3), 190-205.
- Könönen, J. 2015. Tilapäinen elämä, joustava työ: Rajat maahanmuuton ja työvoiman prekarisaation mekanismina. *Dissertations in Social Sciences and Business Studies* no 93. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.
- Lahti, M. & Valo, M. 2013. The development of intercultural relationships at work: Polish migrant workers in Finland. *Journal of Intercultural Communication* 31.
- Lane, P. 2009. Identities in action: A nexus analysis of identity construction and language shift. *Visual Communication* 8 (4), 449-468.
- Lane, P. 2010. "We did what we thought was best for our children": A nexus analysis of language shift in a Kven community. *International Journal of the Sociology of Language* 202, 63-78.
- Lane, P. 2014. Nexus analysis. Teoksessa J.-O. Östman & J. Verschueren (toim.) *Handbook of Pragmatics*. Installment viii. John Benjamins.

- Lantolf, J. 2000. Introducing sociocultural theory. Teoksessa J. Lantolf (toim.) *Sociocultural Theory and Second Language Learning*. Oxford: Oxford University Press, 1–26.
- Lantolf, J. & Thorne, S. 2006. *Sociocultural theory and the genesis of second language development*. Oxford: Oxford University Press.
- Lappalainen, S. 2007. Johdanto: Mikä ihmeen etnografia? Teoksessa S. Lappalainen, P. Hynninen, T. Kankkunen, E. Lahelma & T. Tolonen (toim.) *Etnografia metodologiana: Lähtökohtana koulutuksen tutkimus*. Tampere: Vastapaino, 9–14.
- Larsen-Freeman, D. 2002. Language acquisition and language use from a chaos/complexity theory perspective. Teoksessa C. Kramsch (toim.) *Language acquisition and language socialization: Ecological perspectives*. London: Continuum, 33–46.
- Larsen-Freeman, D. 2003. *Teaching language: From grammar to grammaring*. Boston, MA: Heinle.
- Latomaa, S., Pöyhönen, S., Suni, M. & Tarnanen, M. 2013. Kielikysymykset muuttoliikkeessä. Teoksessa T. Martikainen, P. Saukkonen & M. Säävälä (toim.) *Muuttajat: Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta*. Helsinki: Gaudeamus, 163–183.
- Lave, J. & Wenger, E. 1991. *Situated learning: Legitimate peripheral participation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lehtonen, T. 2013. Tuen muodot ja oppimisen mahdollisuudet suomen kielen verkkokurssilla. *Lähivörtlusi – Lähivertailuja* 23, 163–186.
- Lehtonen, H. 2015. *Tyylitellen: Nuorten kielelliset resurssit ja kielen sosiaalinen indeksisyys monietnisessä Helsingissä*. Helsinki: Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-1333-7>
- Leinonen, A. 2015. "Riittää, kun saa selvää": Vieraalla aksentilla tuotettu suomi nuorten arvioimana. *Jyväskylä Studies in Humanities* 275. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Levine, P. & Scollon, R. (toim.) 2004. *Discourse & technology: Multimodal discourse analysis*. Washington D.C.: Georgetown University Press.
- Lindberg, I. 2003. Second language awareness: What for and for whom? *Language Awareness* 12 (3), 157–171.
- Linnanmäki-Koskela, S. 2010. *Maahanmuuttajien työmarkkinaintegraatio: Vuosina 1989–93 Suomeen muuttaneiden tarkastelua vuoteen 2007 asti*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus. https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/10_09_28_tutkimus_2_linnanmaki_koskela.pdf
- Lønsmann, D. & Kraft, K. 2017. *Language in blue-collar workplaces*. Teoksessa B. Vine (toim.) *The Routledge handbook of language in the workplace*. Routledge.
- Lähteenmäki, M. 2002. Dialoginen näkökulma kieleen: Mihail Bahtin ja Valentin Volosinov. Teoksessa H. Dufva & M. Lähteenmäki (toim.) *Kielentutkimuksen klassikoita. Soveltavan kielentutkimuksen teoriaa ja*

- käytäntöä 4. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus, 179–200.
- Mankki, L. & Sippola, M. 2015. Maahanmuuttajat suomalaisilla työmarkkinoilla: Intersektionaalisuus ja "hyvä kansalainen" työmarkkina-aseman määrittäjänä. *Työelämän tutkimus* 13 (3), 193–208.
- Marchenkova, L. 2005. Language, culture, and self: The Bakhtin-Vygotsky encounter. Teoksessa J. K. Hall, G. Vitanova & L. Marchenkova (toim.) *Dialogue with Bakhtin on second and foreign language learning and teaching: New perspectives*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 171–188.
- Martinviita, A. 2017. Online community as experience and discourse: A nexus analytic view into understandings of togetherness online. *Acta Universitatis Ouluensis. B, Humaniora* 156. Oulu: Oulun yliopisto. <http://urn.fi/urn:isbn:9789526216430>
- Maturana, H. 1995. The nature of time. <http://ada.evergreen.edu/~arunc/texts/cybernetics/maturana/natureOfTime.pdf> (viitattu 16.11.2017)
- Mills, S. 1997. *Discourse*. London: Routledge.
- Mustonen, S. 2015. Käytössä kehittyvä kieli: Paikat ja tilat suomi toisena kielenä -oppijoiden teksteissä. *Jyväskylä Studies in Humanities* 255. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Mustosmäki, A. 2017. How bright are the Nordic Lights? Job quality trends in Nordic countries in a comparative perspective. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social research* 586. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Mähönen, E. 2014. Maahanmuuttajalääkärin kokemuksia ammatillisen kielitaidon kehittymisestä: "No se mun kurssi oli töissä". Suomen kielen maisterintutkielma. Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:juyu-201501201153>
- Nassaji, H. & Swain, M. 2000. A Vygotskian perspective on corrective feedback in L2: The effect of random versus negotiated help on the learning of English articles. *Language Awareness* 9 (1), 34–51.
- Nevile, M. 2005. You always have to land: Accomplishing the sequential organization of actions to land an airliner. Teoksessa S. Norris & R. Jones (toim.) *Discourse in action: Introducing mediated discourse analysis*. New York: Routledge, 32–44.
- Nishida, K. 1958. *Intelligibility and the philosophy of nothingness*. Tokio: Maruzen Co. Ltd.
- Norris, S. 2004. Multimodal discourse analysis: A conceptual framework. Teoksessa P. Levine & R. Scollon (toim.) *Discourse & technology: Multimodal discourse analysis*. Washington D.C.: Georgetown University Press, 101–115.
- Norris, S. & Jones, R. 2005 (toim.). *Discourse in action: Introducing mediated discourse analysis*. New York: Routledge.

- Norris, S. 2011. Identity in (inter)action: Introducing multimodal (inter)action analysis. Berliini: De Gruyter Mouton.
- Norton-Peirce, B. 1995. Social identity, investment, and language learning. *TESOL Quarterly* 29 (1), 9–31.
- Norton, B. 2000. Identity and language learning: Gender, ethnicity and educational change. Essex: Longman.
- Norton, B. 2013. Identity and language learning: Extending the conversation. 2nd edition. Bristol: Multilingual Matters.
- Norton, B. 2015. Identity, investment, and faces of English internationally. *Chinese Journal of Applied Linguistics (Quarterly)* 38 (4), 375–391.
- Nylander, J. 2010. Itellan varhaisjakajina työskentelevien maahanmuuttajien ymmärrys- ja viestintäongelmia. Suomen kielen maisterintutkielma. Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201301251665>
- Ochs, E. & Capps, L. 2001. Living narrative: Creating lives in everyday storytelling. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014. Hyvän virkakielen ohjelma. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014: 2. https://www.kotus.fi/files/4812/Hyvan_virkakielen_toimintaohjelma.pdf (viitattu 14.8.2017)
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017. OKM seuraa ja tukee reformin tavoitteiden uudistumista: Ammatillinen koulutus uudistuu. Tiedote 10.8.2017. http://minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/ammattillinen-koulutus-uudistuu (viitattu 14.8.2017)
- Orlikowski, W. 2005. Material knowing: The scaffolding of human knowledgeability. Essay based on an address given to the Sixth European Conference on Organizational Knowledge, Learning, and Capabilities, Cambridge, MA in March 2005. http://seeit.mit.edu/Publications/Orlikowski_OKLC_write-up_2006.pdf (viitattu 10.8.2017)
- Orlikowski, W. 2007. Sociomaterial practices: Exploring technology at work. *Organization Studies* 28 (9), 1435–1448.
- Partanen, M. 2012. Matkalla sairaalaan: Maahanmuuttajien käsityksiä suomen kielen oppimisesta sisääntuloammatissa. Suomen kielen maisterintutkielma. Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-201206271974>
- Partanen, M. 2013. Suomen kielen oppimisen mahdollisuudet ja työyhteisön tuki puhdistuspalvelualalla: Afrikkalaisten maahanmuuttajien käsityksiä ja kokemuksia. Teoksessa T. Keisanen, E. Kärkkäinen, M. Rauniomaa, P. Siitonen & M. Siromaa (toim.) Osallistumisen multimodaaliset diskurssit. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 71. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 55–76.
- Pietikäinen, S. 2010. Sámi language mobility: Scales and discourses of multilingualism in a polycentric environment. *International Journal of the Sociology of Language* 202, 79–101.

- Pietikäinen, S. 2011. Valokuva monikielisyiden tutkimuksessa. Teoksessa P. Kalaja, R. Alanen & H. Dufva (toim.) *Kieltä tutkimassa: tutkielman laatijan opas*. Tampere: Finn Lectura, 104–115.
- Pietikäinen, S. 2012. Kieli-ideologiat arjessa: Neksusanalyysi monikielisen inarinsaamenpuhujan kielielämäkerrasta. *Virittäjä* 116 (3), 410–440.
- Pietikäinen, S. & Dufva, H. 2006. Voices in discourses: Dialogism, Critical Discourse Analysis and ethnic identity. *Journal of Sociolinguistics* 10 (2), 205–224.
- Pietikäinen, S., Lane, P., Salo, H., & Laihiala-Kankainen, S. 2011. Frozen actions in the Arctic linguistic landscape: A nexus analysis of language processes in visual space. *International Journal of Multilingualism* 8 (4), 277–298.
- Pietikäinen, S. & Mäntynen, A. 2009. *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.
- Piller, I. 2016. *Linguistic diversity and social justice: An introduction to applied sociolinguistics*. New York : Oxford University Press.
- Piller, I. & Lising, L. 2014. Language, employment and settlement: Temporary meat workers in Australia. *Multilingua: Journal of Cross-Cultural and Interlanguage Communication* 33 (1–2), 35–59.
- Pitkänen-Huhta, A. 2011. Kielentutkimusta etnografisella otteella. Teoksessa P. Kalaja, R. Alanen & H. Dufva (toim.) *Kieltä tutkimassa: tutkielman laatijan opas*. Tampere: Finn Lectura, 88–103.
- Pujolar, J. & Puigdevall, M. 2015. Linguistic mudes: How to become a new speaker in Catalonia? *International Journal of Sociology of Language* 231, 167–187.
- Rampton, B. 2007. Neo-Hymesian linguistic ethnography in the United Kingdom. *Journal of Sociolinguistics* 11 (5), 584–607.
- Rampton, B., Maybin, J. & Roberts, C. 2015. *Theory and method in linguistic ethnography*. Teoksessa F. Copland, S. Shaw & J. Snell (toim.) *Linguistic ethnography: Interdisciplinary explorations*. New York: Palgrave Macmillan.
- Ratia, A.-M. 2017. *Maahanmuuttajan toimijuuden kielellinen rakentuminen ja kielenoppimisen mahdollisuudet ravintola-alan työssä*. Suomen kielen maisterintutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-201702091405>
- Rieki, M. 2016. *Navigating change: Nexus-analytic explorations in the field of foreign language education*. Acta Universitatis Ouluensis. B, Humaniora 146. Oulu: Oulun yliopisto. <http://urn.fi/urn:isbn:9789526214108>
- Roberts, C. 2013. The gatekeeping of Babel: Job interviews and the linguistic penalty. Teoksessa A. Duchêne, M. Moyer & C. Roberts (toim.) *Language, migration and social inequalities: A critical sociolinguistic perspective on institutions and work*. Bristol: Multilingual Matters, 81–94.
- Rowbotham, S. 2006. Cleaners' organizing in Britain from the 1970s: A personal account. Teoksessa L. Aguiar & A. Herod (toim.) *The dirty work of neoliberalism: Cleaners in the global economy*. Malden, MA: Blackwell, 177–194.

- Saarinen, T., Vaarala, H, Haapakangas, E.-L. & Kyckling, E. 2016. Kotimaisten kielten koulutustarjonta kansainvälisille opiskelijoille. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus. 978-951-39-6632-4.pdf
- Salo, U.-M. 2007. Etnografinen kirjoittaminen. Teoksessa S. Lappalainen, P. Hynninen, T. Kankkunen, E. Lahelma & T. Tolonen (toim.) Etnografia metodologiana: Lähtökohtana koulutuksen tutkimus. Tampere: Vastapaino, 227-246.
- Samppala, M.-L. 2017. Käsityksiä ja kokemuksia laitoshuoltajaopiskelijoiden oppimisesta työpaikalla. Kasvatustieteellisiä tutkimuksia numero 12. Helsinki: Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-3545-2>
- Sandwall, K. 2010. "I learn more at school": A critical perspective on workplace-related second language learning in and out of school. *Tesol Quarterly* 44 (3), 542-574.
- Sandwall, K. 2013. Att hantera praktiken: Om sfi-studerandes möjligheter till interaktion och lärande på praktikplatsen. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Scollon, R. 2001. *Mediated discourse: The nexus of practice*. New York: Routledge.
- Scollon, R. & Scollon, S. W. 2000. The construction of agency and action in anticipatory discourse: Positioning ourselves against neo-liberalism. Paper presented at III Conference for Sociocultural Research, Sao Paolo, Brazil. https://www.academia.edu/9566507/The_Construction_of_Agency_and_Action_in_Anticipatory_Discourse_positioning_ourselves_against_neo-liberalism (viitattu 20.7.2017)
- Scollon, R. & Scollon, S. W. 2003. *Discourses in place: Language in the material world*. New York: Routledge.
- Scollon, R. & Scollon, S. W. 2004. *Nexus analysis: Discourse and the emerging internet*. London: Routledge.
- Scollon, R., & Scollon, S. W. 2005. Lighting the stove: Why habitus isn't enough for critical discourse analysis. Teoksessa R. Wodak & P. Chilton (toim.) *New agenda in (critical) discourse analysis: Theory, methodology and interdisciplinarity*. Amsterdam: John Benjamins, 101-117.
- Scollon, R. & Scollon, S. W. 2007. Nexus analysis: Refocusing ethnography on action. *Journal of Sociolinguistics* 11 (5), 608-625.
- Scollon, R. & Scollon, S. W. 2009. Breakthrough into action. *Text & Talk* 29 (3), 277-294.
- Seilonen, M., Suni, M., Härmälä, M. & Neittaanmäki, R. 2016. Ammatillisen kielitaidon arviointikokeilu terveydenhuollon alalla. Teoksessa A. Huhta & R. Hildén (toim.) *Kielitaidon arviointitutkimus 2000-luvun Suomessa. AFinLA-e: Soveltavan kielitieteen tutkimuksia* 9, 110-141. <https://journal.fi/afinla/article/view/60850>
- Seilonen, M. & Suni, M. 2016. Ohjeita, tietoa ja turvaa kielen keinoin: Ulkomailta palkatut sairaanhoitajat ammatillista suomen kielen taitoaan osoittamassa. *Lähivertailuja - Lähivördlusi* 26, 450-480. <http://arhiiv.rakenduslingvistika.ee/ajakirjad/index.php/lahivordlusi/article/view/LV26.15/397>

- Shotter, J. & Newson, J. 1982. An ecological approach to cognitive development: Implicate orders, joint action, and intentionality. Teoksessa G. Butterworth & P. Light. (toim.) *Social cognition: Studies in the development of understanding*. Sussex: Harvester, 32-52.
<http://www.johnshotter.com/papers/Shotter%20&%20Newson%201982.pdf>
- Skilton-Sylvester, E. 2002. Should I stay or should I go? Investigating Cambodian women's participation and investment in adult ESL programs. *Adult Education Quarterly* 53 (1), 9-26.
- Smit, J., A. A. van Eerde, H. & Bakker, A. 2013. A conceptualisation of whole-class scaffolding. *British Educational Research Journal* 39 (5), 817-834.
- Steffensen, S. V. 2011. Beyond mind: An extended ecology of languaging. Teoksessa S. J. Cowley (toim.) *Distributed language*. Amsterdam: John Benjamins, 185-210.
- Strömmer, M. 2016a. Affordances and constraints: Second language learning in cleaning work. *Multilingua: Journal of Cross-Cultural and Interlanguage Communication* 35 (6), 697-721.
- Strömmer, M. 2016b. Material scaffolding: Supporting the comprehension of migrant cleaners at work. *European Journal of Applied Linguistics* 4 (2), 239-275.
- Strömmer, M. (tulossa). Work-related language learning trajectories of migrant cleaners in Finland.
- Suni, M. 2008. Toista kieltä vuorovaikutuksessa: Kielellisten resurssien jakaminen toisen kielen oppimisen alkuvaiheessa. *Jyväskylä Studies in Humanities* 94. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Suni, M. 2010. Työssä opittua: Työntekijän näkökulma ammatilliseen kieli- ja viestintätaitoonsa. Teoksessa M. Garant & M. Kinnunen (toim.) *Ammatillinen viestintä, koulutus ja kulttuuri. AFinLA-e: Soveltavan kielitieteen tutkimuksia* 2, 45-58. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA.
<http://ojs.tsv.fi/index.php/afinla/article/viewFile/3875/3657>
- Suni, M. 2011. Missä ja miten maahanmuuttajat kehittävät ammatillista kielitaitoaan? *Ammattikasvatuksen aikakauskirja* 2, 8-22.
- Suni, M. 2017. Working and learning in a new niche: Ecological interpretations of work-related migration. Teoksessa J. Angouri, M. Marra & J. Holmes (toim.) *Negotiating boundaries at work: Talking and transitions*. Edinburgh: Edingburgh University Press, 198-216.
- Suomen virallinen tilasto (SVT). 2013. Työssäkäynti [verkkójulkaisu]. Ammatti ja sosioekonominen asema 2011, Liitetaulukko 1. 18-74-vuotiaiden ulkomaista syntyperää olevien työllisten yleisimmät ammattiryhmät vuonna 2011. Helsinki: Tilastokeskus.
http://www.stat.fi/til/tyokay/2011/04/tyokay_2011_04_2013-11-06_tau_001_fi.html (viitattu 3.7.2017)
- Tapio, E. 2013. A nexus analysis of English in the everyday life of FinSL signers: A multimodal view on interaction. Oulu: Oulun yliopisto.

- Tarnanen, M. & Pöyhönen, S. 2011. Maahanmuuttajien suomen kielen taidon riittävyys ja työllistymisen mahdollisuudet. *Puhe ja kieli* 31 (4), 139–152.
- Tarnanen, M., Rynkänen, T. & Pöyhönen, S. 2015. Kielten käyttö ja oppiminen aikuisten maahanmuuttajien integroitumisen ja identiteettien rakennusaineina. Teoksessa T. Jakonen, J. Jalkanen, T. Paakkinen & M. Suni (toim.) *Kielen oppimisen virtauksia. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 73*. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 56–72.
<https://journal.fi/afinlavk/article/view/49654>
- Trux, M.-L. 2002. Diversity under the northern star. Teoksessa A. Forsander (toim.) *Immigration and economy in the globalization process: The case of Finland*. Helsinki: Sitra, 175–225.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Työ- ja elinkeinoministeriö 2017. *Maahanmuuttajien koulutuspolkujen nopeuttaminen ja joustavat siirtymät -työryhmän loppuraportti ja toimenpide-esitykset*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 36/2017. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-238-5>
- UniPID 2017. SIMHE-UniPID hankkeessa tuettiin maahanmuuttajien integroitumista korkeakoulutukseen.
http://www.unipid.fi/en/page/419/supporting_immigrants_in_higher_education_in_finland_simhe/ (viitattu 24.10.2017)
- Urban, S. 2013. Restaurant work experience as stepping stone to the rest of labour market: Entry to and exit from the restaurant sector among young people of immigrant backgrounds in Sweden. *Nordic Journal of Migration Research* 3 (2), 100–109.
- van Leeuwen, T. 2005. Multimodality, genre and design. Teoksessa S. Norris & R. Jones (toim.) *Discourse in action: Introducing mediated discourse analysis*. New York: Routledge, 73–93.
- van Lier, L. 2000. From input to affordance: Social-interactive learning from an ecological perspective. Teoksessa J. P. Lantolf (toim.) *Sociocultural theory and second language learning*. Oxford: Oxford University Press, 245–260.
- van Lier, L. 2002. An ecological-semiotic perspective on language and linguistics. Teoksessa C. Kramsch (toim.) *Language acquisition and language socialization*. London: Continuum, 140–164.
- van Lier, L. 2004. *The ecology and semiotics of language learning*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- van Lier, L. 2007. Action-based teaching, autonomy and identity. *Innovation in Language Learning and Teaching* 1 (1), 46–65.
- van Lier, L. 2008. Agency in the classroom. Teoksessa J. P. Lantolf & M. E. Poehner (toim.) *The sociocultural theory and teaching of second languages*. London: Equinox, 163–186.
- Vihavainen, A. 2009. Näkemyksiä työperäisten maahanmuuttajien suomen kielen opetuksesta. *Suomen kielen maisterintutkielma*. Helsingin yliopisto.

- Virtanen, A. 2011. Käsitteitä kansainvälisesti rekrytoitujen hoitajien ammatillisesta kielitaidosta ja sen kehittymisestä: Mediakeskusteluiden ja asiantuntijan haastattelun analyysia. *Puhe ja kieli* 31 (4), 153–172.
- Virtanen, A. 2013. Minä sairaanhoitajana: Tulevaisuuden minuudet motivaatiota muokkaamassa. *Lähivertailuja – Lähivõrdlusi* 23, 403–427.
- Virtanen, A. 2016. Insights into the agency, positioning and development of professional Finnish language skills of international nursing students. *Apples – Journal of Applied Language Studies* 10 (2), 63–81.
- Virtanen, A. 2017a. Toimijuutta toisella kielellä: Kansainvälisten sairaanhoitajaopiskelijoiden ammatillinen suomen kielen taito ja sen kehittyminen työharjoitteluissa. *Jyväskylä Studies in Humanities* 311. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Virtanen, A. 2017b. The multivoicedness of written documentation: An international nursing student documenting in a second language. *European Journal of Applied Linguistics* 5 (1), 115–140.
- Virtanen, A. & Suni, M. 2011. Hyvää hoitoa ja huonoa suomea: Verkkokeskustelijoiden käsitykset filippiiniläishoitajien ammatillisesta kielitaidosta. N. Nissilä & N. Siponkoski (toim.) *Kieli ja etiikka*. Vaasa: Vaasan yliopiston käännteorian, ammattikielten ja monikielisyyden tutkijaryhmän (VAKKI) julkaisut 38, 371–382.
- Vitanova, G. 2010. *Authoring the dialogical self: Gender, agency and language practices*. Amsterdam: John Benjamins.
- Vološinov, V. 1986. *Marxism and the philosophy of language*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Vygotsky, L. 1978. *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Vygotsky, L. 1982. *Ajattelu ja kieli*. Helsinki: Weilin+Göös.
- Waller, L., Wethers, K. & de Costa, P. I. 2017. A critical praxis: Narrowing the gap between identity, theory, and practice. *TESOL Journal* 8 (1), 4–27.
- Walsh, J. & O'Rourke, B. 2014. Becoming a new speaker of Irish: Linguistic mudes throughout the life cycle. *Digithum: The Humanities in the Digital Era* 16, 67–74.
- Watson-Gegeo, K. 1988. Ethnography in ESL: Defining the essentials. *TESOL Quarterly* 22 (4), 575–592.
- Wertsch, J. 1998. *Mind as action*. New York: Oxford University Press.
- Wohlwend, K. 2009. Mediated discourse analysis: Researching young children's non-verbal interactions as social practice. *Journal of Early Childhood Research* 7 (3), 228–243.
- Wood, D., Bruner, J. & Ross, G. 1976. The role of tutoring in problem solving. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 17 (2), 89–100.

ORIGINAL PAPERS

I

SUOMEN KIELEN OPPIMISEN MAHDOLLISUUDET JA TYÖ- YHTEISÖN TUKI PUHDISTUSPALVELUALALLA

by

Partanen, Maiju 2013

Teoksessa Tiina Keisanen, Elise Kärkkäinen, Mirja Rauniomaa, Pauliina Siitonen & Maarit Siromaa (toim.) Osallistumisen multimodaaliset diskurssit. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 71. Jyväskylä: Soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 55-76.

Reproduced with kind permission by Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA ry.

<http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-201503311534>

<https://journal.fi/afinlavk/article/view/60043>

Suomen kielen oppimisen mahdollisuudet ja työyhteisön tuki puhdistuspalvelualalla: afrikkalaisten maahanmuuttajien käsityksiä ja kokemuksia

Maiju Partanen, Jyväskylän yliopisto

This article presents a triple case study of African immigrants' beliefs about Finnish language learning and support of the work community in the cleaning industry. Cleaning does not require a high language proficiency and it is therefore a typical first job for immigrants, a so-called entrance job. The theoretical framework of the study combines dialogical and sociocultural perspectives on language learning. Learners' beliefs about work-related affordances and scaffolding are analysed using a dialogical analysis of beliefs. The interviewees' shared belief is that in spite of their simple duties, cleaning work does provide affordances for learning, e.g. in the form of work-related announcements and instructions. Learning opportunities depend much on the support received from the surrounding work community. The use of Finnish at work promotes language learning when comprehension is supported by body language, visual elucidation, or repetition.

Keywords: Finnish as a second language, work-related language skills, affordance, scaffolding

1 Johdanto

Maahanmuuttajien työllistyminen herättää Suomessa paljon keskustelua. Keskeisenä työllistymisen esteenä pidetään yleensä puutteellista suomen kielen taitoa, jonka vuoksi maahanmuuttajat eivät välttämättä saa koulutustaan vastaavaa työtä vaan esimerkiksi siivoustyötä (Arajärvi 2009; Kyhä 2012: 20). Siivoustyö on yleinen sisääntuloammatti, koska siivousalalla tarjoutuu työpaikkoja myös Suomessa asumisen alkuvaiheessa (Forsander & Alitolppa-Niitamo 2000). Peräti 15 prosenttia kaikista siivoojista Suomessa on vieraskielisiä (Tilastokeskus 2009). Siivoustyöllä rahoitetaan esimerkiksi opintoja, ja monella on tavoitteena edetä omaa koulutusta tai ammattitaitoa vastaavaan työhön myöhemmin (Trux 2000: 275). Yhteiskuntatieteellisissä tutkimuksissa on todettu, että sisääntuloammateissa on mahdollista kehittää suomen kielen taitoa ja saavuttaa sosiaalista pääomaa, mikä edistää työllistymistä laajemmille työmarkkinoille myöhemmin (mm. Forsander 2002, 2013). Tässä artikkelissa tarkastellaan, millaisia kielenoppimismahdollisuuksia sisääntulotyössä tarjoutuu (ks. myös Partanen 2012).

Analyysin kohteena ovat kolmen puhdistuspalvelualalla työskentelevän kenialaisen opiskelijan käsitykset ja kokemukset suomen kielen oppimisesta työssään. Käsityksiä

(*beliefs*) tarkastellaan kolmen tutkimuskysymyksen kautta: 1) Mitkä työtilanteet koetaan merkityksellisiksi kielenoppimistilanteiksi ja miksi? 2) Miten työyhteisö tukee oppimista? 3) Miten sisääntuloammattissa työskentely vaikuttaa tuleviin työllistymismahdollisuuksiin? Esiin nostetaan kokemuksia kahdesta kielelliseltä toiminnaltaan erilaisesta työympäristöstä: siivousyrityksestä, jossa työskentely ei vaadi paljon suomen kielen taitoa, ja pesulasta, jossa suomi on kaikissa tilanteissa työkielenä. Tarkasteltavana ovat siivoojana työskentelevän miehen käsitykset siitä, mitä mahdollisuuksia suomen kielen oppimiseen tarjoutuu siivoustyössä, jossa suomenkielinen vuorovaikutus on vähäistä. Analyysissa keskeisenä näkökulmana ovat affordanssit eli tarjoumat, jotka tarjoavat aktiiviselle oppijalle mahdollisuuksia kielen käyttämiseen ja oppimiseen (van Lier 2000). Toisena tutkimuskohteena ovat kahden pesulassa työskentelevän naisen käsitykset ja kokemukset työyhteisön oikea-aikaisesta tuesta (*scaffolding*) työtilanteissa, joissa kielellinen toiminta ei vielä onnistu itsenäisesti (Wood, Bruner & Ross 1976). Lopuksi analysoidaan kaikkien kolmen käsityksiä sisääntuloammattien vaikutuksesta tuleviin työllistymismahdollisuuksiin. Käsityksiä analysoidaan dialogisessa viitekehyksessä tilanteittain vaihtelevina ja osittain jaettuina (Bakhtin 1981; Aro 2009).

Seuraavaksi esitellään tutkimuksen yhteiskunnallinen tausta, teoreettinen viitekehys ja menetelmät. Tulosluvussa analysoidaan tarjoumia siivoustyössä, työyhteisön tukea pesulassa ja tulevia työllistymisnäkyviä. Päätännössä arvioidaan tulosten sovellettavuutta kielikoulutukseen ja työssä oppimisen tutkimukseen.

2 Tilanteinen kielenoppiminen työssä

2.1 Sisääntulotyön merkitys kielenoppimisessa

Maahanmuuttajilta vaaditaan työllistymiseen usein sekä suomen kielen taitoa että työkokemusta Suomessa. Niiden hankkiminen vie aikaa, ja omalle alalle työllistymiseen kuluu Suomeen muuton jälkeen keskimäärin viidestä seitsemään vuotta. Useimmat työllistyvät aluksi sisääntuloammattiin matalapalkkaiselle palvelualalle, kuten siivous-

tai ravintola-alalle, joilla kielitaito- ja koulutusvaatimukset ovat alhaiset. (Forsander & Alitolppa-Niitamo 2000: 69–70.)

Tähän tutkimukseen osallistuneet maahanmuuttajat opiskelevat englanninkielisessä sairaanhoitajakoulutuksessa suomalaisessa ammattikorkeakoulussa ja rahoittavat opintonsa siivoustyöllä. Jäppisen (2010: 5) mukaan suomen kielen taidon puutteellisuus vaikeuttaa usein kansainvälisten korkeakouluopiskelijoiden työllistymistä suomalaisille työmarkkinoille vielä valmistumisen jälkeenkin. Englanniksi suoritettut opinnot saattavat heikentää maahanmuuttajien työmarkkina-asemaa (Arajärvi 2009: 52). Suomen kielen käyttäminen sisääntulotyössä voikin parhaassa tapauksessa edistää kielitaidon kehittymistä tilanteessa, jossa kielikurssien osuus opinnoissa on vähäinen. Työssä voidaan kenties harjoitella esimerkiksi arkisten puhetilanteiden hallintaa, jota Kelan ja Kompan (2011: 187–188) mukaan vaaditaan sairaanhoitajan työssä.

2.2 Afrikkalaiset maahanmuuttajat sisääntuloammateissa

Kaikki tutkimushenkilöt ovat kotoisin Keniasta, ja heidät voidaan nähdä transnationaalisuuden ja uuden diasporan edustajina. Afrikan uusilla diasporilla viitataan nopean globalisoitumisen vaikutuksiin, kuten koulutettujen afrikkalaisten maastamuuttoon (Okome & Vaughan 2011). Transnationaalisuudella taas tarkoitetaan valtion rajat ylittäviä siteitä, kuten maahanmuuttajien kytköksiä ihmisiin lähtömaassaan, uusissa asuinpaikoissaan ja kolmansissa maissa (Haikkola 2012: 33). Afrikkalaisille on tyypillistä sukuverkostojen levittäytyminen eri puolille maailmaa (ks. Hautaniemi 2004).

Suomessa asuvien afrikkalaisten oleskeluluvan peruste on useimmiten joko pakolaisuus tai opiskelu, ja opiskelemaan tulleilla on yleensä jo ennestään korkea koulutus. Forsanderin (2002) mukaan Saharan eteläpuolelta Suomeen muuttaneilla afrikkalaisilla on ristiriita keskimääräisen koulutustason ja yleisimpien ammattialojen välillä: kansalaisuusryhmittäin tarkasteltuna he ovat keskittyneet työmarkkinoilla siivous- ja postinjakoalalle, mikä vastaa harvan ammattitaitoa. Osittain ilmiö selittyy heikolla suomen kielen taidolla, joka vaikeuttaa usein asiantuntijatyöhön työllistymistä.

(Forsander 2002: 107–108, 163–164.) Esimerkiksi EU- ja ETA-maiden ulkopuolelta tulevien sairaanhoitajien ja lääkäreiden on suoritettava hyväksytysti yleisten kielitutkintojen suomen kielen keskitason testi (tasot 3–4), jotta he saisivat laillistetun pätevyyden harjoittaa ammattiaan Suomessa (Valvira 2012). Lisäksi näiden maiden ulkopuolella suoritetuille tutkinnoille on tehtävä rinnastamis- tai tunnustamispäätökset (Kyhä 2006: 2). Osasyynä voi olla myös rekrytointisyrjintä, sillä työmarkkina-asema on heikoin kulttuurisesti ja kielellisesti kaukaisista maista tulleilla (Kyhä 2012: 18).

3 Tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat

Tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä on sosiokognitiivisuus, jossa yhdistyvät dialogiset ja sosiokulttuuriset näkökulmat. Kielenoppiminen nähdään sekä sosiaalisena että kognitiivisena toimintana – oppimisen sosiaalinen ja kognitiivinen ulottuvuus eivät ole siis toisistaan irrallisia (Atkinson 2002: 534, 537). Sosiokulttuurisesta näkökulmasta kielenkäyttö ja -oppiminen ovat sosiaalisesti ja kulttuurisesti välitteistä toimintaa ja kieli on ennen kaikkea sosiaalisen kanssakäymisen väline (Vygotsky 1982: 18; Lantolf & Thorne 2006: 59). Dialogisesta näkökulmasta kieltä tarkastellaan konkreettisen kielenkäytön kautta tietyssä kontekstissa, koska se on sosiaalista ja tilanteittain vaihtelevaa (Bakhtin 1981: 340). Sosiokognitiivisesti suuntautuneessa tutkimuksessa painotetaan kielen tapahtumaluonteisuutta. Cowleyn (2005: 50) mukaan kieli ei ole staattinen järjestelmä vaan dynaaminen merkityksenantamisen ja tulkitsemisen prosessi, josta hän käyttää termiä *linguaging*. Kielellä toimimista ei voida erottaa konkreettisista olosuhteista ja toimijoista, koska se reaalistuu ainoastaan ”tässä ja nyt” (mts. 50). Niinpä kieltä ei kannata tarkastella kontekstista ja sitä käyttävistä yksilöistä irrallaan; kieli on prosessi, joka on todellista vain toimintana (Dufva, Aro, Suni & Salo 2011: 31). Suuntauksille on siis yhteistä funktionaalisuus ja kielen reaalistuminen konkreettisissa kielenkäyttötilanteissa.

Sosiokognitiivisessa viitekehyyksessä korostetaan myös kognition sosiaalisuutta. Atkinson (2002: 531) kuvaa kognition sosiaalista alkuperää käsitteellä hajautettu kognitio (*distributed cognition*): tietoa on hajautettuna sosiaalisiin tuotteisiin, käytänteisiin ja välineisiin. Sunin (2008: 189–192) mukaan jaettu kognitiivinen varanto

helpottaa toisen kielen oppijan kielellistä suoriutumista, koska hänen ei tarvitse suoriutua ainoastaan yksilöllisten resurssiensa varassa vaan hän voi kierrättää keskustelukumppaninsa käyttämää kielellistä ainesta. Myös työympäristössä tietoa ja kielellisiä aineksia on työntekijän tukena monessa muodossa. Esimerkiksi kollegoilla, käyttöohjeissa ja työkoneissa on hajautettuna resursseja, joita työntekijä voi ”lainata” suoriutuakseen työtehtävistään. Työyhteisön jäsenet voivat tarjota konkreettisia ilmauksia maahanmuuttajatyöntekijän käyttöön (Suni 2010: 55). Kielellisten resurssien jakaminen on yksi oikea-aikaisen tuen muoto. Vuorovaikutuksellisen tuen tarjoaminen auttaa oppijaa suoriutumaan tilanteessa, jossa hän ei vielä itsenäisesti onnistuisi (Wood ym. 1976: 90).

Oppijan käsitykset vaikuttavat siihen, mitä ympäristön aineksia hän hyödyntää. Van Lierin (2000) mukaan kielitieteessä vakiintuneen syötöksen käsitteen sijaan relevantimpi on oppijan ja ympäristön vastavuoroinen suhde, tarjouma (*affordance*). Oppimisen tutkimuksessa ei tulisi keskittyä syötöksen määrään vaan siihen, millaisia mahdollisuuksia merkitykselliseen toimintaan tilanne tarjoaa. Toisen kielen oppija toimii kohdekielisessä ympäristössä, joka on täynnä kielenoppimisen mahdollisuuksia. Kaikkeen ei voi tarttua, vaan tarjousiksi muodostuvat ne ympäristön ainekset, jotka oppija havaitsee, arvioi itselleen merkityksellisiksi ja käyttää kielelliseen toimintaansa. (Van Lier 2000: 252–253.) Affordanssit tarjoavatkin hyvän lähtökohdan oppijan toimintaa suuntaavien havaintojen ja käsitysten tarkasteluun esimerkiksi luokan ulkopuolisen kielenoppimisen tutkimuksessa (Bernat 2008: 16).

Oppijoiden käsityksiä (*beliefs*) kielestä ja kielenoppimisesta tarkastellaan tässä tutkimuksessa dialogisesta näkökulmasta, jonka mukaan käsitykset ovat moniäänisiä ja kokemuseräisiä, osittain jaettuja ja osittain yksilöllisiä (Aro 2009: 39). Käsitykset muodostuvat ja muokkautuvat vuorovaikutuksessa muiden kanssa, kun arvioimme ja omaksumme muiden ajatuksia omiksemme. Käsitysten omaksumista voidaan tarkastella Bahtinin (Bakhtin 1981) äänen käsitteen avulla, koska käsityksissä on kaikuja muiden äänistä. Joissain sanoissa kuuluu autoritaarisia (*authoritative*) ääniä, kuten auktoriteettiasemassa olevien ajatuksia, sellaisenaan toistettuja stereotypioita tai yleisiä totuuksia. Toisaalta osa sanoista on sisäisesti vakuuttavia (*internally persuasive*) eli

omasta näkökulmasta kerrottuja. Kun muilta saadut sanat punoutuvat omaan ajatteluun ja ne kerrotaan omin sanoin, ne on sisäistetty omiksi käsityksiksi. Tällöin alun perin muilta saatu tieto kerrotaan omin sanoin ja omasta näkökulmasta: se on osittain omaa ja osittain toisten ajattelua. (Bakhtin 1981: 341–345.) Oppijan käsitykset ovat tärkeä tutkimuskohde, koska ne suuntaavat oppijan toimintaa ja havaintoja kielenkäyttötilanteissa (Aro 2009: 15). Maahanmuuttajatyöntekijöiden käsityksiä tutkimalla päästään kiinni työympäristön tarjoumiin, koska käsityksistä käy ilmi, mitkä työtilanteet he tunnistavat tarjoumiksi.

4 Tutkimuksen toteutus

Tutkimus on toteutettu laadullisin menetelmin kolminkertaisena tapaustutkimuksena. Tutkimushenkilöt ovat melko yhtenäinen joukko. Kaikki kolme (pseudonyymit Daniel, Chantal ja Olivia) ovat aikuisia ja muuttaneet Keniasta Suomeen syksyllä 2010 opiskelemaan englanninkieliseen sairaanhoitajakoulutukseen ammattikorkeakouluun. Opintoihin kuuluu suomen kielen kursseja, ja lisäksi he ovat osallistuneet vapaa-ajallaan kolmannen sektorin kielenopetukseen. Muutoin he käyttävät melko vähän suomea: he opiskelevat englanniksi ja ovat vapaa-ajallaan tekemisissä enimmäkseen toisten kansainvälisten opiskelijoiden kanssa. Tunnistamattomuuden varmistamiseksi haastateltavien nimet on muutettu eikä äidinkieliä mainita.

Tutkimushenkilöt työskentelevät opintojensa ohella puhdistuspalvelualalla. Daniel työskentelee siivousyrityksessä, jossa sai perehdytyksen työhön englanniksi. Käytännössä työssä tarvitsee hänen mukaansa käyttää hyvin vähän suomea. Chantal ja Olivian työpaikassa pesulassa sen sijaan pesukoneiden käyttöohjeet ovat vain suomeksi eivätkä kaikki suomalaiset työntekijät käytä englantia. Siksi työnantajan vaatimus oli, että kolmen kuukauden koeajalla oli sekä opittava toimimaan suomenkielisten ohjeiden mukaan että osoitettava pystyvänsä kommunikoidaan suomeksi muiden työntekijöiden kanssa.

Aineisto on kerätty vuonna 2011, jolloin kaikki tutkimushenkilöt osallistuivat kahteen puolistrukturoituun teemahaastatteluun¹. Analysoitavana on siis yhteensä kuusi haastattelua. Haastatelluille tarjottiin mahdollisuutta tulkin käyttämiseen, mutta he valitsivat haastattelukieleksi englannin. Ensimmäisissä haastatteluissa kesäkuussa selvitettiin kokemuksia suomen kielen käytöstä ja oppimisesta koulutuksessa, työssä ja vapaa-ajalla. Seuraavissa haastatteluissa marraskuussa keskityttiin suomen kielen käyttöön ja oppimiseen sisääntuloammateissa. Haastattelujen kesto oli 35–82 minuuttia (keskimäärin 55 minuuttia), ja ne tallennettiin ja litteroitiin karkeasti sanatason tarkkuudella, joka on riittävä haastattelujen sisällön analysoimiseen.

Haastatteluaineistoa analysoidaan dialogisella käsitysanalyysilla (Aro 2009, ks. myös Virtanen 2011). Se on samalla myös laadullista sisällönanalyysia (Tuomi & Sarajärvi 2002), koska analyysin kohteena on ensisijaisesti käsitysten sisältö. Sisällön lisäksi käsityksistä analysoidaan ääniä ja toimijuutta. Käsitysten alkuperää analysoidaan Bahtinin (Bakhtin 1981) äänen käsitteen avulla. Jotkin käsitykset toistavat sellaisenaan auktoriteettien sanoja tai kulttuurisia totuuksia, mutta osa käsityksistä on sisäistettyjä, omia ajatuksia. Siksi käsityksiä analysoidaan tarkastelemalla, mistä käsitykset ovat peräisin ja keiden äänillä puhutaan. (Aro 2009: 59–61.) Samalla tarkastellaan, ketkä puhuja esittää aktiivisiksi toimijoiksi ja ketkä toiminnan kohteiksi (mts. 63; Wertsch 1998: 92).

5 Tarjoumat ja työyhteisön tuki sisääntuloammateissa

5.1 Tiedotteet siivoustyön tarjoumina

Siivousyrityksessä suomenkielinen vuorovaikutus on vähäistä. Daniel työskentelee yleensä saman työparin kanssa asiakasyrityksen tiloissa silloin, kun toimistotilat ovat tyhjinä. Myös työpari on maahanmuuttaja, ja hän puhuu Danielin kanssa englantia. Keskusteluja suomeksi ei toisaalta synny silloinkaan, kun suomalaisia työntekijöitä on paikalla.

¹ Tutkimus on toteutettu Jyväskylän yliopiston Kielten laitoksen tutkimushankkeessa *Suomi työkielenä: sosiokognitiivinen näkökulma maahanmuuttajien ammatilliseen kielitaitoon* (rahoitus Emil Aaltosen säätiö 2011–2013). Aineisto on kerätty hankkeen tutkijan Aija Virtasen kanssa (ks. Virtanen (tulossa)), ja sitä on käytetty myös pro gradu -tutkielmassa (Partanen 2012).

- (1) Maiju: you said that you use English mostly. do you use Finnish at your work place?
Daniel: **we rarely use Finnish.** most of the **people are not involved in what we do.** they just see okay they are the cleaners they can do the (acting). so they rarely say anything but, what it comes to we want to tell them that, can we clean now. or are you are you doing something in this place. then we might use Finnish. but we mostly do something when people are not around. so we rarely meet people there.
- (2) Daniel: I think that's the only thing I ask. I don't ask many questions. ((nauraa))

Daniel kertoo kysyvänsä joskus suomeksi, voisiko tulla siivoamaan työtilaan. Se on kuitenkin ainoita suomenkielisiä vuorovaikutustilanteita työpaikalla. Daniel puhuu paljon monikossa viitaten työpariinsa, jonka kanssa jakaa kokemuksensa suomen kielen käyttämisestä työpaikallaan. Esimerkissä 1 *me (we)* viittaa Danieliin ja hänen aasialaiseen työpariinsa ja *he* tai *ihmiset (they, people)* asiakasyrityksen suomalaisiin työntekijöihin. De Fina (2003) on havainnut Yhdysvaltojen meksikolaissiirtolaisten korostavan näin kokemustensa kollektiivisuutta. Daniel puhuu myös työparinsa äänellä ja korostaa siten, ettei käsitys siivoustyön hiljaisuudesta ole vain hänen omansa.

Kun Danielilta kysyttiin työssä tarjoutuvista kielenoppimismahdollisuuksista, hän nosti esiin suomenkieliset tiedotteet.

- (3) Daniel: maybe not as much. because we don't communicate so much. but when it comes to like **the announcements** or things that are written on the, in the wall. I try to read them so many times. maybe that's. I like to memorize something and going at home and trying look what are they. because sometimes they may put **a notice that I'm involved.** so **I like to read and memorize.** if I can translate it directly myself. then I like to. yeah. but **I learn a few words here and there. but not communicate.**

Tiedotteet ovat Danielille affordansseja, koska ne saattavat koskea häntä ja hänen työtään. Van Lierin (2000: 253) mukaan oppimisprosessissa affordanssit havaitaan ensin itselle merkitykselliseksi, minkä jälkeen niitä tulkitaan ja niiden avulla osallistutaan sosiaaliseen toimintaan. Daniel lukee tekstejä moneen kertaan, yrittää ymmärtää ja tarkistaa tarvittaessa sanoja kotona sanakirjasta. Samalla hän tekee jatkuvaa tulkintaa tiedotteiden merkityksistä – sekä kielellisistä merkityksistä että sisällön merkityksestä omaan työhönsä. Danielin käsitys kielenoppimisesta on yksilö- ja muistikeskeinen: hän kertoo oppivansa kertaamalla, painamalla mieleen ja kääntämällä tekstejä itsekseen. Puhuessaan suomenoppimisestaan hän käyttää *minä*-muotoa eli pitää

kokemuksiaan yksilöllisinä (vrt. esimerkki 1). Oppimisen kohteeksi hän nimeää sanaston, joka ei kuitenkaan siirry suoraan hänen resurssikseen vuorovaikutustilanteissa.

Työpaikan tiedotteet saattavat koskea esimerkiksi tiloissa järjestettäviä juhlia tai remonteja, joten ne vaikuttavat suoraan siivoustyöhön ja ovat siksi tärkeitä.

- (4) Daniel: there's announcement concerning the workplace. like maybe **they want to do something renovation** or something. so **they write it on the noticeboard**. so it's good to read maybe **it involves me also**. yeah so **I like reading to see if I, if I can understand**. yeah most of the time there is announcements like this, like they want maybe **they will be having a party**. so ((nauraa))
Aija: ((nauraa)) yeah can I come?
Daniel: maybe I shouldn't come that time they might be having a party so ((nauraa)). I can come and clean before. before having the party.

Työpaikan tekstit ovat Danielille myönteinen kielellinen haaste: hän haluaa lukea ja ymmärtää ne. Daniel nimeää epämääräisesti "heidät" aktiivisiksi toimijoiksi, kuten tiedotteiden kirjoittajiksi, remontin tekijöiksi ja juhlien pitäjiksi, ja rajaa itsensä ulkopuolelle. Hän kuitenkin kokee aktiivista toimijuutta tiedotteiden lukijana: lukeminen on päättelevää, koska se vaikuttaa suoraan toimintaan.

Vaikka tiedotteet koskevat siivoojia, he eivät osallistu asiakasyrityksen vapaamuotoisiin tapahtumiin, jotka voisivat olla luontevia tilanteita keskustella suomeksi. Seuraavassa esimerkissä käy ilmi Danielin halu pystyä keskustelemaan enemmän asiakasyrityksen suomalaisten työntekijöiden kanssa.

- (5) Daniel: I would like **more to be able to communicate with the people I work for**. but, most of the time they don't have that time and I can't speak so well so maybe not. not yet.

Danielin käsitys on toiveikas: hän ei vielä pysty keskustelemaan paljon suomeksi mutta toivoo osaavansa paremmin myöhemmin. Kuvitelmat itsestä tulevaisuudessa suuntaavat Dörnyein (2009: 29) mukaan toisen kielen oppimismotivaatiota. Etenkin ideaalikuva itsestä toisen kielen puhujana (*ideal L2 self*) motivoi oppijaa: todellisen ja ideaalisen minän välistä eroa halutaan vähentää kielitaitoa kehittämällä (mts. 29).

Vuorovaikutuksen vähäisyydelle työpaikalla voi olla monia syitä.

Maahanmuuttajatyöntekijän käsitys kielitaitonsa puutteista voi estää käyttämästä suomea niissäkin tilanteissa, joissa se olisi mahdollista. Toisaalta vapaalle keskustelulle siivoojan kanssa ei välttämättä jää aikaa etenkään, jos siivouspalvelut on ulkoistettu. Truxin (2000: 275) mukaan siivouspalveluiden ulkoistaminen johtaa pahimmillaan siivoojien putoamiseen pois työyhteisöstä. Jos siivoojat huomioitaisiin osana työyhteisöä, joka ostaa siivouspalvelun, myös suomenkielisiä vuorovaikutustilanteita tarjoutuisi todennäköisesti enemmän.

5.2 Työyhteisön multimodaalinen tuki pesulassa

Chantal ja Olivia työskentelevät pesulassa, jonka asiakkaina on suuria yrityksiä kuten hotelleja. Heidän työhönsä ei sisälly asiakaspalvelua, vaan vuorovaikutusta on ainoastaan työkavereiden kanssa. Yrityksessä työskentelee kahdeksan maahanmuuttajaa, mutta Olivian ja Chantalin työparina on aina suomalainen työntekijä. Seuraavassa esimerkissä Olivia kertoo, että työskentely pesulassa on ollut myönteinen kokemus suomen kielen oppimisen kannalta. Hän myös vertaa pesulatyötä kokemuksiinsa työharjoittelusta sairaalassa.

- (6) Olivia: experience is good. I'm trying to listen. if I don't hear they tell me slowly. (situation) there it's it's is better. as **compared with sometimes you can go to hospital and nobody is nobody is willing to help you to tell you what this means.** what you can do something. **but there [pesulassa] they show you practically.** and they are speaking Finnish but if I show you practically even if I speak another language automatically you understand and you get to pick the word.
Aija: so it doesn't always need words.
Olivia: no. yeah they use word. and the same times they use actions.

Esimerkistä tulee ilmi ympäröivän työyhteisön merkitys kielenoppijalle. Jos kukaan ei ehdi tai ole halukas auttamaan, oppija jää ymmärrysongelmiensa kanssa yksin. Pesulassa tätä ongelmaa ei ole, koska työkaverit tukevat ymmärtämistä puhumalla suomea hitaasti ja näyttämällä samalla tehtävät käytännössä. Sosiokognitiivisesta näkökulmasta kielenoppiminen sijoittuu aina tiettyyn kontekstiin, jossa kielenoppija ottaa merkityksiä haltuunsa dialogisessa vuorovaikutuksessa sosiaalisen ympäristönsä kanssa (Meskill & Rangelova 2000: 4, 7). Olivia ymmärtää olevansa onnekas

löydettyään työpaikan, jossa voi poimia työn kannalta hyödyllisiä sanoja haltuunsa työkavereidensa tukemana.

Chantal jakaa Olivian käsityksen työyhteisön tuen tärkeydestä. Koska ohjeet pesukoneissa ovat vain suomeksi, suomalaiset työkaverit näyttävät, kuinka niiden mukaan toimitaan. Chantalin käsityksen mukaan ohjeet on helpompi ymmärtää ja muistaa, kun ne havainnollistetaan. Itsekseen lukemalla hän ei ymmärrä ohjeita yhtä hyvin.

- (7) Chantal: and, do you know like speaking is not the only thing. they just **show you an action**. what to do. like read and do the action. read and do the action. **so I understand**. if it's like putting the machine on, they say like what I'm supposed to do and then they do it. so I understand what they are meaning.

--

Chantal: yeah **they tell me then show what is happening**. so I get to understand. and if like they show me, they read and show me what to do, **I'll not forget**, because they will just show me for the first day and then the second day I 'll know what to do because they showed me.

Van Lierin (2004: 94) mukaan aktiivisesti vuorovaikutukseen osallistuva oppija pystyy yhdistämään kielen toimintaan havaitsemisen kautta. Koneiden käyttämistä ei tarvitse opastaa monta kertaa – tuki voidaan poistaa, kun uusi työntekijä oppii tehtävänsä ja pystyy suoriutumaan niistä itsenäisesti. Kehonkieli on olennainen osa vuorovaikutusta vieraita sanoja selitettäessä, koska oppija havainnoi myös kehollista toimintaa (Cowley 2005: 49; Lilja 2010: 233).

Keskustelut pesulassa liittyvät enimmäkseen työhön. Olivia kertoo puhuvansa työkavereidensa kanssa päivittäin suomea pakkaustilanteissa, kun hänelle välitetään asiakkaiden tilaukset joko suullisesti tai kirjallisesti (esimerkki 8). Jos kielellinen viestintä ei riitä, ymmärtämistä voidaan tukea myös ei-kielellisesti kuten piirtämällä (esimerkki 9).

- (8) Olivia: **we talk every every day like, mostly the things I work, I work, I pack**. so sometimes sometimes we are sup- the customer has ordered this thing, so they will tell me, you pack like this, you put like, you put like fifty towels then **mattoja** twentyfive so **they speak or they write**. they write what to put. and if I have problem I ask yeah the workers.
- (9) Olivia: like when I went to that company, there was (this old) supervisor who helped me. she cannot speak much English, and me I could not speak much Finnish, and she need to be

sure that I know what to do how to pack those things, and she would **draw on a paper**, how many like how you put down five hooking like this ((piirtää viivoja paperiin)), then she would draw, then other five. and I, I needed, and she was happy she also made it, because **we just communicated like that**. and I was able to work.

Olivian on oppinut keskeisen ammatillisen sanaston, kuten muutoin englanninkielisessä haastattelussa vilahtavan sanan *mattoja*. Koska samat sanat toistuvat, ne jäävät mieleen. Ymmärtämisongelmissa esimerkiksi tukkimiehen kirjanpito havainnollistaa työtehtäviä. Sosiokulttuurisen oppimiskäsityksen mukaan toimintaa välittävien välineiden käyttäminen on keskeinen oppimisen edellytys (Aro 2009: 164). Olivian ja hänen ohjaajansa välisessä vuorovaikutuksessa kynä ja paperi toimivat konkreettisina välineinä, joilla varmistetaan ymmärtäminen. Konkreettisissa työtilanteissa eri tavoin tapahtuva havainnollistaminen toimii luontevasti kielenaineksen tukena. Olivian mukaan pesulatyöntekijät tukevat ymmärtämistä ja oppimista myös toiston avulla.

- (10) Maiju: in which kind of situations do you feel that you are learning Finnish there, when you work?
Olivia: when **when I'm able to tell somebody something and she understands** when I'm, what I'm saying. and then, there's there are those people who you can work with, like those older women, and if they see you don't know **they tell you and you repeat. then you, you learn.**

Sosiokulttuurisesta näkökulmasta toistaminen ei ole vain mekaanista matkimista vaan kognitiivista aktiivisuutta vaativa prosessi, jossa oppija luo uutta ja tarkkailee jäljittelyyn kohteen lisäksi myös omaa toimintaansa (Lantolf & Thorne 2006: 166–167). Sunin (2008: 192) mukaan toistot ovat kielenoppijan käytettävissä olevia resursseja eli yksi jaetun kognition ilmenemismuoto. Olivia kokee toistamistilanteissa avautuvan oppimisen mahdollisuuksia, koska niillä päästään ymmärrysongelmien yli. Toistot ovat hänelle oikea-aikaista tukea, jossa osaavampi tukee oppijaa ja auttaa tätä oppimaan uutta (ks. Wood ym. 1976).

Olivian ja Chantalın käsitykset työyhteisönsä tuesta ovat hyvin samanlaisia; heillä on yhteisiä kokemuksia, joista he puhuvat keskenään. He vaikuttavat siten myös toistensa käsityksiin. Heidän jaetun käsityksensä mukaan pesulan työntekijät mahdollistavat suomenoppimisen suostuessaan kommunikoimaan suomeksi ja ymmärtämään

oppijankieltä (esimerkit 10 ja 11). Chantalin mukaan työyhteisön tuki vahvistaa myös oppimismotivaatiota.

- (11) Chantal: actually that [työpaikka] is where **I got motivation to learn Finnish**, because when **interact with people who understands you** and take you the way you are, and they are ready like to correct you if you make a mistake, you feel more encouraged to do like something what you are doing, so I feel more **encouraged to learn Finnish from them**.

Chantalın käsityksen mukaan oppiminen on sosiaalista: hän oppii nimenomaan *heiltä*, työkavereiltaan. Käsitys mukailee dialogisuuden ajatusta muiden sanojen omaksumisesta ja sosiokulttuurista näkemystä, jonka mukaan kieltä opitaan vuorovaikutuksessa muilta (Vygotsky 1978: 55–57; Bakhtin 1981: 345). Chantalın mukaan hyväksyntää osoittaa, että työkaverit ovat valmiita korjaamaan häntä. Oppijan lausumien muokkaamista voikin tarkastella jaetun kognition kautta (Suni 2008: 191; Ellis 2010: 160). Kun työkaverit muokkaavat oppijankieltä, oppijalla on käytettävissään hyödyllinen kielellinen resurssi: hän pystyy tukeutumaan työkavereidensa tietoon suomen kielestä. Ellisin (2010: 161–162) mukaan korjaava palaute on hyödyllistä lähikehityksen vyöhykkeellä, kunhan se on sidoksissa sosiaaliseen ja tilanteiseen kontekstiin. Tämä toteutuu hyvin työpaikalla.

5.3 Sisääntuloammateista eteenpäin

Tässä luvussa tarkastellaan haastateltujen käsityksiä siitä, kuinka sisääntuloammateissa työskentely vaikuttaa tuleviin työllistymismahdollisuuksiin. Kaikki halusivat viimeistään valmistuttuaan työllistyä sairaanhoitajiksi. He jakavat käsityksen kielitaidosta kynnyskysymyksenä: he pitävät suomen kielen taidon puutteellisuutta työllistymisen esteenä ja hyvää kielitaitoa porttien avaajana. Koska he eivät etukäteen tienneet suomen kielen keskeisyydestä työmarkkinoilla, käsitys kielitaidosta työpaikan takeena on muodostunut vasta opintojen aikana Suomessa. Se on kulttuurinen totuus, jota opettajat, työharjoitteluohjaajat ja esimiehet todennäköisesti kaiuttavat (ks. Dufva, Lähteenmäki & Isoherranen 1996: 44).

Seuraavassa esimerkissä Chantal tuo esiin kielitaidon tärkeyden työllistymisen kannalta: hyvä kielitaito turvaisi hänen mukaansa uuden työpaikan määräaikaisen työsopimuksen loputtua.

- (12) Chantal: **if I have good Finnish skills I know I can work. I know** even if I work in a certain hospital, and my contract is not renewed or something happens, I have possibility of working in another hospital.

Chantal puhuu hyvin varmaan sävyyn korostaen tietämystään aiheesta (*"I know"*). Hän on siis sisäistänyt käsityksen omakseen ja tuo sen ilmi omin sanoin (ks. Bakhtin 1981: 345). Jos hän ei ehdi oppia omasta mielestään tarpeeksi suomea opintojensa aikana, hän harkitsee pesulatyössä jatkamista vielä valmistumisensa jälkeenkin. Hän ei siis pidä työtään pelkkänä sisääntuloammattina. Joka tapauksessa hän haluaisi työskennellä samalla osa-aikaisesti sairaanhoitajana.

Kertoessaan tulevaisuudensuunnitelmistaan Olivia toteaa ymmärtäneensä, että ilman suomen kieltä työskentely Suomessa on mahdotonta.

- (13) Olivia: future plans. I'm planning to work hardly like I've said I am taking different Finnish classes, I want to improve language, Finnish language because of I've realized that **without that language you can't work here.** it's hard to work. you have to know and you have to know how to speak 'cause everything is in Finnish. yeah **and I'm practicing to speak what I have learned** and where I can. -- I also have hopes that I'll be able to learn and speak Finnish, **I will get chance to work on my profession. and this will help me improve my Finnish language.** I'll be allowed to work and stay in Finland.

Olivian käsitys suomen kielen taidon tarpeellisuudesta on niin voimakas, että se ohjaa hänen toimintaansa. Käsityksestä käy ilmi hänen vahva toimijuutensa: hän opiskelee ja harjoittelee suomea oma-aloitteisesti tavoitellen työllistymiseen riittävää kielitaitoa, koska on sisäistänyt vastuunsa omasta kielenoppimispolustaan (vrt. Bergroth-Koskinen & Seppälä 2012: 103–104). Hänen toiveenaan on saada sairaanhoitajan työ Suomessa, minkä hän uskoo yhtäältä edellyttävän suomen kielen taitoa mutta toisaalta myös auttavan kielitaidon kehittämisessä. Alakohtainen ammatillinen kielitaito on siis eräänlainen kehä: sitä olisi oltava työpaikan saamiseksi, mutta parhaiten sitä voisi kehittää juuri oman alan työssä, liittyhän kielitaito kiinteästi työympäristöön (Härmälä

2008: 53). Olivia on kuitenkin siinä käsityksessä, että on pystynyt kehittämään vuorovaikutustaitojaan myös pesulatyössä:

- (14) Maiju: now when you are working there in laundry company, do you think that after that work experience you will get better next job, I mean you will have, mm, some experience now in working in Finland, **will it help you to find next job, for example as a nurse?**
Olivia: yes I think it will help me.
Maiju: mm why do you think so.
Olivia: because there is, they will see I, **I can be able to work, to work with other people and, and I can communicate.**

Olivian mukaan työkokemus saattaa auttaa häntä työllistymään sairaanhoitajaksi, koska hän on osoittanut työssään pystyvänsä työskentelemään ja kommunikoimaan ihmisten kanssa. Hänellä on siis käsitys pesulatyöstä sisääntulotyönä, jossa on mahdollista hankkia suomalaista työkokemusta ja suomen kielen taitoa (ks. Forsander 2013: 222). On kuitenkin otettava huomioon, että haastattelutilanne ja haastattelijan kysymykset voivat vaikuttaa käsitysten muodostumiseen. Dialogisesta näkökulmasta haastattelu on sosiaalinen tilanne, jossa merkityksiä rakennetaan yhdessä (Dufva 2011: 142). Koska jo haastattelukysymyksessä tarjotaan sisääntulonäkökulmaa, se saattaa vaikuttaa vastaukseen.

Daniel taas toivoo parasta, mutta on Oliviaa epävarmempi työkokemuksensa hyödyllisyydestä työllistymisen kannalta.

- (15) Maiju: so do you think it [työkokemus Suomessa] will help you to find a next job in Finland?
Daniel: I hope so. but I'm **I'm still debating if they will consider my cleaning experience** as nurs- like it's good enough because. I'm looking for nursing work so **they might maybe not think that cleaning experience goes hand in hand with nursing.** so it might not be as good as I think. but **I'm just hoping for the best.** just hoping that they will see okay he has worked for nine months or one year so he should be like willing to give his best so I'm just hoping for that.

Daniel ei koe toimijuutta työnhaussa, koska *he* eli työnantajat päättävät, huomioidaanko työkokemus valinnassa. Hän voi vain toivoa, että työkokemusta siivoojana arvostetaan. Hänen käsityksensä on epävarma ja vasta muotoutumassa: hän punnitsee, kuinka työnhaussa mahtaa käydä. Epäilykseen vaikuttavat varmasti aiemmat epäonniset kokemukset työnhausta. Daniel on hakenut hoitotyön lisäksi muun muassa

henkilökohtaiseksi avustajaksi, mutta ei ole päässyt edes haastatteluun, koska asiakkaat edellyttävät avustajalta suomen kielen taitoa. Daniel ei mielestään opi siivoustyössä kovin paljon suomea (ks. esimerkki 3). Siivoustyö ei siis hänen käsityksensä mukaan edistä oman alan työhaussa vaadittavan kielitaidon kehittymistä.

Chantalın käsitys sisääntuloammatin hyödystä on vielä negatiivisempi: hänen mukaansa ainoastaan oman alan työkokemus voi edistää työllistymistä sairaanhoitajaksi. Hän kuitenkin uskoo oppivansa pesulassa sellaista sanastoa, josta on sairaalassakin hyötyä. Chantal haluaisi työnteon lisäksi hankkia jatkokoulutusta Suomessa valmistumisensa jälkeen. Hän ei kuitenkaan haluaisi jäädä pysyvästi Suomeen vaan nähdä enemmän maailmaa.

- (16) Chantal: my plans, **my future plans is to learn Finnish and work in hospital**. – – and at least I complete and graduate as early as possible, and then **enroll master's program** if possible, those are my plans and also **work in Finland, for some years** and then some else because **I'm not bound in one place**. I would like to explore more and more different places in this world, yeah I would not like to stay in Finland and in Kenya only, I'd like to go deeper in the world.

Esimerkissä 16 tulee esiin afrikkalaisille maahanmuuttajille tyypillinen transnationaalinen identiteetti: heillä on usein suhteita synnyin- ja asuinmaansa lisäksi globaaleihin verkostoihin, ja moni on joustava muuttamaan esimerkiksi työn, koulutuksen, ystävien tai perheenjäsenten perässä (ks. Hautaniemi 2004: 52, 158). Chantalın käsityksessä saattaa siis olla kaikuja myös muiden afrikkalaisten äänistä: hän ei koe olevansa sidottu (*bound*) mihinkään yksittäiseen maahan vaan vapaa liikkumaan valtiosta toiseen. Käsitys on vastakkainen suomalaisessa kulttuurissa perinteisemmälle juurimetafora-ajattelulle, jonka mukaan yksilö on juurtunut ensisijaisesti yhteen paikkaan (Rastas 2007: 25).

Sisääntuloammateissa työskentelevät pitävät usein sisääntulotyötä välivaiheena työurallaan. Eteneminen laajemmille työmarkkinoille voi kuitenkin olla haastavaa: koulutus, työkokemus ja kielitaitokaan eivät välttämättä riitä uralla etenemiseen, vaan siihen tarvitaan myös kulttuurista osaamista ja verkostoja (Forsander 2002: 154–155). Joskus sisääntulotyö jää vastoin työntekijän tahtoa pysyväksi. On myös yhteiskunnan

kannalta hyödytöntä, jos suomalaisen korkeakoulutuksen saaneet eivät pysty saamaan oman alansa työtä Suomessa, vaikka haluaisivat. Jos englanninkielisissä koulutusohjelmissa ei panosteta enemmän suomen kielen taidon kehittämiseen, moni niistä valmistunut joutuu lähtemään muualle töihin.

6 Päätäntö

Kielellinen toiminta siivous- ja pesulatyössä on usein yksipuolista, koska työtehtävät ovat rutiininomaisia ja enimmäkseen hyvin konkreettisia. Kun työnteko alkaa sujua, siitä on mahdollista suoriutua melko suppean sanavaraston turvin ja vähäisellä vuorovaikutuksella. Vuorovaikutus työkavereiden kanssa, työtehtäviin perehdytys ja työpaikan suomenkieliset ohjeet ja tiedotteet kuitenkin mahdollistavat kielitaidon kehittämisen alkeistason oppijalle.

Jo kaksi esimerkkiä erilaisista työpaikoista osoittaa, että työyhteisöllä ja työkielellä on paljon vaikutusta siihen, millaisia kielenoppimismahdollisuuksia työssä tarjoutuu. Sisääntulotyön tarjoumien hyödyntäminen on paljon myös maahanmuuttajatyöntekijän omasta aktiivisuudesta ja motivaatiosta kiinni. Toisaalta kyse on myös taidosta ja tiedostumisesta: jotta työssä olisi mahdollisuuksia oppia suomea, työpaikan tarjoumia täytyy osata hyödyntää oppimisessaan (van Lier 2004: 62; Sandwall 2010: 561). Kielikoulutuksen pitäisi tarjota oppijoille välineitä kieliympäristönsä hyödyntämiseen. Opettajan tehtävänä on ohjata opiskelijoita tunnistamaan ja hyödyntämään ympäristön tarjoumia. Työyhteisön taas tulisi mahdollistaa maahanmuuttajatyöntekijän pääsy kieliyhteisön resursseihin ja samalla mahdollisimman monipuolisiin kielenoppimistilanteisiin. Kielenkäyttö ja -oppiminen ja niiden myötä oppimismahdollisuudet ovat erottamattomasti kiinni niissä konkreettisista tilanteissa ja toimijoissa, joita suomenoppija kohtaa.

Pesulassa työskentelevät naiset jakavat käsityksen kielenoppimisen kehollisuudesta. Kielen toiminnallista luonnetta ei tulisi unohtaa ammatillisen kielitaidon kehittämisessä eikä kielenopetuksessa ylipäänsä, koska kehollisuus edistää oppimista ja opitun muistamista. Ainakin tähän tutkimukseen osallistuneiden afrikkalaisten käsityksistä voi

päätellä, että kielen toimintapohjaisuus (*linguaging*) on luonteva oppimisen lähtökohta. Heille oppiminen sisääntulotyössä on selvästi funktionaalista: työssä opitaan ensisijaisesti juuri niitä kielellisiä taitoja, joita siitä työstä suoriutuminen edellyttää.

Haastatteluissa oppimisen kannalta merkityksellisiksi nimettiin etenkin sellaiset tekstit, jotka vaikuttivat työtehtävien suorittamiseen. Suomenkieliset ohjeet pesukoneissa eivät aukea oppijalle otolliseksi tarjoumiksi itsenäisesti, vaan vasta tuettu vuorovaikutuksellinen yhteistoiminta tekstien äärellä mahdollistaa sekä työtehtävien että suomen kielen oppimisen. Tuki kohdistuu suoraan kielelliseen ainekseen, kun työkaverit toistavat tai kertovat ohjeiden sisällön omin sanoin. Koska puhdistuspalvelualan työtehtävät ovat konkreettisia ja fyysisiä, kielellisen aineksen havainnollistaminen multimodaalisesti on luontevaa ja tarkoituksenmukaista. Työyhteisöltä kaivataan konkreettisen tuen lisäksi myös symbolista tukea, kuten kannustamista suomen kielen käyttämiseen ja maahanmuuttajatyöntekijän hyväksymistä työyhteisön täysivaltaiseksi jäseneksi. Edistymisen kannalta on ratkaisevaa, että suomalaiset suostuvat keskustelemaan alkeistason oppijan kanssa suomeksi. Työyhteisö on maahanmuuttajatyöntekijälle merkittävä kieliyhteisö, jolla on valtaa määrittää, kuka on oikeutettu käyttämään tiettyä kieltä ja millä ehdoilla (ks. Lave & Wenger 1991: 36).

Tässä tutkimuksessa yhdistyvät kielenoppimisen ja työssä oppimisen tutkimus, joihin maahanmuuttajien käsitykset ja kokemukset tarjoavat mielenkiintoisen kurkistusikkunan. Kun oppiminen ei ole ohjattua toimintaa eikä varsinainen päämäärä, se kietoutuu työn tekemiseen ja toimintaan. Suomenoppijankin päätavoitteena työpaikalla on tehdä työnsä eikä oppia kieltä. Työssä opitut tiedot ja taidot ovat usein kokemusperäisiä ja kehollisia, joten oppimistuloksia voi olla hankala kielentää (Beckett & Hager 2002: 119–120), mikä osoittautui haasteeksi myös tässä tutkimuksessa. Haastateltavat osasivat kuitenkin eritellä hyvin oppimisprosessiinsa vaikuttaneita tekijöitä ja tilanteita, joita analysoimalla päästään kiinni työpaikan tarjoumiin. Empiirisessä tutkimuksessa affordansseja on tutkittu melko vähän (ks. kuitenkin Sandwall 2010; Bergroth-Koskinen & Seppälä 2012). Tämän tutkimuksen perusteella kielennettyjen käsitysten analyysi mahdollistaa tarjoumien tunnistamisen, mikä rohkaisee tarjoumien tutkimiseen empirian pohjalta jatkossakin (ks. myös Bernat 2008).

Suomen kielen oppiminen työssä on monitahoinen tutkimusaihe, ja monipuolisemman kuvan saamiseksi aionkin kerätä lisää empiiristä aineistoa. Tavoitteenani on tuoda myös työyhteisön muiden jäsenten näkökulmat esiin. Jotta aiheen tarkastelu ei jäisi pelkkien käsitysten varaan, on tarpeen kerätä myös havainnointiaineistoa ja tallentaa vuorovaikutusta työtilanteissa. Etnografinen aineisto mahdollistaa työpaikan konkreettisten kielenkäyttötilanteiden analysoinnin ja käsitysten ja käytänteiden vertailun toisiinsa.

Kirjallisuus

- Arajärvi, P. 2009. *Maahanmuuttajien työllistyminen ja kannustinloukut*. Sisäasiainministeriön julkaisu 2/2009. Helsinki: Sisäasiainministeriö.
- Aro, M. 2009. *Speakers and doers. Polyphony and agency in children's beliefs about language learning*. Jyväskylä Studies in Humanities 116. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Atkinson, D. 2002. Toward a sociocognitive approach to second language acquisition. *Modern Language Journal*, 86 (4), 525–545.
- Bakhtin, M. 1981. *The dialogic imagination. Four essays by M. M. Bakhtin*. Austin: University of Texas.
- Beckett, D. & P. Hager 2002. *Life, work, and learning. Practice in postmodernity*. Lontoo: Routledge.
- Bergroth-Koskinen, U.-M. & R. Seppälä 2012. Teacher-researchers exploring design-based research to develop learning designs in higher education language teaching. *Apples - Journal of Applied Language Studies*, 6 (2), 95–112.
- Bernat, E. 2008. Beyond beliefs: psycho-cognitive, sociocultural and emergent ecological approaches to learner perceptions in foreign language acquisition. *Asian EFL Journal*, 10 (3), 7–27.
- Cowley, S. 2005. Languaging: how do babies and bonobos lock on to human models of life. *International Journal of Computational Cognition*, 3 (1), 44–55.
- de Fina, A. 2003. *Identity in narrative: a study of immigrant discourse*. Amsterdam: John Benjamins.
- Dufva, H. 2011. Ei kysyvä tieltä eksy: kuinka tutkia kielten oppimista ja opettamista haastattelun avulla. Teoksessa P. Kalaja, R. Alanen & H. Dufva (toim.) *Kieltä tutkimassa: tutkielman laatijan opas*. Tampere: Finn Lectura, 88–103.
- Dufva, H., M. Aro, M. Suni & O.-P. Salo 2011. Onko kieltä olemassa? Teoreettinen kielitiede, soveltava kielitiede ja kielen oppimisen tutkimus. Teoksessa E. Lehtinen, S. Aaltonen, M. Koskela, E. Nevasaari & M. Skog-Södersved (toim.) *AFinLA-e: Soveltavan kielitieteen tutkimuksia 3*. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 22–34.

- Dufva, H., M. Lähtenmäki & S. Isoherranen 1996. *Elämää kielen kanssa. Arkikäsitteitä kielestä, sen oppimisesta ja opettamisesta*. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Dörnyei, Z. 2009. The motivational self system. Teoksessa Z. Dörnyei & E. Ushioda (toim.) *Motivation, language identity and the L2 self*. Bristol: Multilingual Matters, 9–42.
- Ellis, R. 2010. Cognitive, social, and psychological dimensions of corrective feedback. Teoksessa R. Batstone (toim.) *Sociocognitive perspectives on language use and language learning*. Oxford: Oxford University Press, 151–165.
- Forsander, A. 2002. *Luottamuksen ehdot. Maahanmuuttajat 1990-luvun suomalaisilla työmarkkinoilla*. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos.
- Forsander, A. 2013. Maahanmuuttajien sijoittuminen työelämään. Teoksessa T. Martikainen, P. Saukkonen & M. Säävälä (toim.) *Muuttajat: kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta*. Helsinki: Gaudeamus, 220–244.
- Forsander, A. & A. Alitolppa-Niitamo 2000. *Maahanmuuttajien työllistyminen ja työhallinto – keitä, miten ja minne?* Helsinki: Työministeriö.
- Haikkola, L. 2012. *Monipaikkainen nuoruus. Toinen sukupolvi, transnationaalisuus ja identiteetit*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Hautaniemi, P. 2004. *Pojat! Somalipoikien kiistanalainen nuoruus Suomessa*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Härmälä, M. 2008. *Riittääkö Ett ögonblick näytöksi merkonomilta edellytetystä kielitaidosta? Kielitaidon arviointi aikuisten näyttötutkinnoissa*. Jyväskylä Studies in Humanities 101. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Jäppinen, T. 2010. Suomi (S2) korkeakoulutettujen työssä – Millainen kielitaito riittää? Teoksessa M. Garant & M. Kinnunen (toim.) *AFinLA-e: Soveltavan kielitieteen tutkimuksia 2*. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 4–16.
- Kela, M. & J. Komppa 2011. Sairaanhoidajan työkieli – yleiskieltä vai ammattikieltä? Funktionaalinen näkökulma ammattikielen oppimiseen toisella kielellä. *Puhe ja kieli*, 31 (4), 173–192.
- Kyhä, H. 2006. Miksi lääkäri ei kelpaa lääkäriksi? Korkeasti koulutetut maahanmuuttajat vaikeasti työllistyvä ryhmä. *Siirtolaisuus – Migration*, 33 (3), 1–9.
- Kyhä, H. 2012. Korkeakoulututkinto ei takaa maahanmuuttajille töitä. *Siirtolaisuus – Migration*, 39 (1), 18–22.
- Lantolf, J. & S. Thorne 2006. *Sociocultural theory and the genesis of second language development*. Oxford: Oxford University Press.
- Lave, J. & E. Wenger 1991. *Situated learning: legitimate peripheral participation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- van Lier, L. 2000. From input to affordance: Social-interactive learning from an ecological perspective. Teoksessa J. Lantolf (toim.) *Sociocultural theory and second language learning*. Oxford: Oxford University Press, 245–260.
- van Lier, L. 2004. *The ecology and semiotics of language learning*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Lilja, N. 2010. *Ongelmista oppimiseen. Toisen aloittamat korjausjaksot kakkoskielisessä keskustelussa*. Jyväskylä Studies in Humanities 146. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Meskill, C. & K. Rangelova 2000. Relocating the 'cognitive' in sociocognitive views of second language learning. Teoksessa R. Rapp (toim.) *Linguistics on the way into the*

- new millennium: proceedings of the 34th Colloquium of Linguistics*. London: Peter Lang-Verlag Publishing, 1–9.
- Okome, M. & O. Vaughan 2011. *Transnational Africa and globalization*. New York: Palgrave Macmillan.
- Partanen, M. 2012. *Matkalla sairaalaan. Maahanmuuttajien käsityksiä suomen kielen oppimisesta sisääntuloammatissa*. Julkaisematon pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-201206271974>
- Rastas, A. 2007. *Rasismi lasten ja nuoren arjessa. Transnationaalit juuret ja monikulttuuristuva Suomi*. Tampere: Tampere University Press.
- Sandwall, K. 2010. "I learn more at school": a critical perspective on workplace-related second language learning in and out of school. *Tesol Quartely*, 44 (3), 542–574.
- Suni, M. 2008. *Toista kieltä vuorovaikutuksessa. Kielellisten resurssien jakaminen toisen kielen omaksumisen alkuvaiheessa*. Jyväskylä Studies in Humanities 94. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Suni, M. 2010. Työssä opittua: työntekijän näkökulma ammatilliseen kieli- ja viestintätaitoonsa. Teoksessa M. Garant & M. Kinnunen (toim.) *AFinLA-e: Soveltavan kielitieteen tutkimuksia 2*. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 45–58.
- Trux, M. 2000. Monimuotoinen työyhteisö. Teoksessa M. Trux (toim.) *Aukeavat ovet – kulttuurien moninaisuus Suomen elinkeinoelämässä*. Suomen itsenäisyyden juhlarahaston julkaisusarja 238. Helsinki: Sitra, 261–316.
- Tuomi, J. & A. Sarajärvi 2002. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Virtanen, A. 2011. Käsityksiä kansainvälisesti rekrytoitujen hoitajien ammatillisesta kielitaidosta ja sen kehittymisestä. Mediakeskusteluiden ja asiantuntijan haastattelun analyysia. *Puhe ja kieli*, 31 (4), 153–172.
- Virtanen, A. (tulossa). Minä sairaanhoitajana: tulevaisuuden minuudet motivaatiota muokkaamassa.
- Vygotsky, L. 1978. *Mind in society: the development of higher psychological processes*. M. Cole, V. John-Steiner, S. Scribner & E. Soubberman (toim.). Cambridge: Harvard University Press.
- Vygotsky, L. 1931/1982. *Ajattelu ja kieli*. Käänt. K. Helkama & A. Koski-Jännes. Helsinki: Weilin+Göös.
- Wertsch, J. 1998. *Mind as action*. New York: Oxford University Press.
- Wood, D., J. Bruner & G. Ross 1976. The role of tutoring in problem solving. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 17 (2), 89–100.

Verkkolähteet

- Tilastokeskus 2009. *Työssäkäynti. Toimiala, työnantajasektori ja työpaikat 2009, vieraskielisten ammatit vuonna 2009*. Helsinki: Tilastokeskus [luettu 20.11.2012]. Saatavissa: http://www.stat.fi/til/tyokay/2009/04/tyokay_2009_04_2011-11-28_kat_002_fi.html.
- Valvira 2012: *EU/ETA-maiden ulkopuolella suoritettu koulutus*. [luettu 20.12.2012]. Saatavissa: http://www.valvira.fi/luvat/ammattioikeudet/hakemusohjeet/eu_eta_maiden_ulkopuolella_koulutetut/ohje.

II

AFFORDANCES AND CONSTRAINTS: SECOND LANGUAGE LEARNING IN CLEANING WORK

by

Strömmer, Maiju 2016

Multilingua: Journal of Cross-Cultural and Interlanguage Communication 35
(6), 697-721

Reproduced with kind permission by de Gruyter.

Maiju Strömmer*

Affordances and constraints: Second language learning in cleaning work

DOI 10.1515/multi-2014-0113

Abstract: This paper examines opportunities for language learning in a cleaning job, which is a typical entry-level job for immigrants. An ethnographic case study approach is taken to investigate examples of the conditions that allow or prevent language learning for the focal participant, a sub-Saharan man who works as a cleaner in Finland. This case illustrates on a micro-scale the impact of the new economy on a worker in a company that has outsourced its cleaning services. Theoretically and methodologically, the study applies van Lier's (2004) ecological approach to language learning and Scollon and Scollon's (2004) nexus analysis. The analysis of *interaction order* shows that within outsourced cleaning services, the cleaner is isolated from the work community around him and communication between him and clients is relayed through intermediaries. Consequently, only occasional opportunities arise for interaction in L2 in the workplace. Examples of work situations that offer affordances for linguistic action are analysed in depth to find out how work-related language learning could be supported. However, the pedagogical value of such affordances might be rather low, and hence, as it often offers very limited opportunities for developing second language skills, cleaning may be a dead-end job.

Keywords: language in the workplace, migration, second language learning, ethnography, nexus analysis, ecological approach

1 Introduction

This study investigates second language learning in a cleaning job, which is a typical entry-level job for immigrants. These insecure, low-paid jobs are often the only option open to newly arrived immigrants, whatever their educational background and earlier work experience (Roberts 2010: 217). In Finland, every fifth office cleaner (8,377 out of 43,054 in 2011) is of foreign origin (Official Statistics of Finland 2013). Cleaning is in fact the most common work for immigrants, but many of them consider it temporary, while they try to find a

*Corresponding author: Maiju Strömmer, Department of Languages, University of Jyväskylä, Jyväskylä, Finland, E-mail: maiju.strommer@jyu.fi

place in their own field of expertise (Trux 2002). However, Finnish language skills are often required to obtain a position in the broader labour market in Finland, and hence learning the language is a prerequisite for entry into most careers. Little empirical research has been conducted on language learning in the context of cleaning jobs. The opportunities for and constraints on language learning in the cleaning industry are inherently complex and need to be problematized and explored in depth.

To examine the opportunities for language learning, this study takes an ethnographic case study approach and focuses on a sub-Saharan immigrant working as a cleaner in Finland. This case is representative of the new flows of transnational migration within the new economic order that are challenging language practices and institutional policies throughout the world (see Duchêne et al. 2013). In most Finnish institutions, cleaning services have been outsourced and subcontracted. This means that the physical cleaning work typically occurs on the client's rather than the employer's premises (Trux 2002: 185–186). This study investigates how the effects of this quite recent structural change in the cleaning industry operate at the micro level in a workplace that has outsourced its cleaning services. The research questions are: First, what opportunities and constraints are there for the participant to learn Finnish in his cleaning job? Second, how does the participant create and use opportunities to develop his Finnish language skills?

The paper begins with a literature review and presentation of the theoretical background, followed by an outline of the methodology and data. Theoretically, the study draws on the ecological approach to second language learning (van Lier 2004), and nexus analysis (Scollon and Scollon 2004) is applied as an analytical framework. In the spirit of nexus analysis, I zoom in on examples of social actions that afford or inhibit opportunities for learning the Finnish language in cleaning work and analyse their *interaction order*. I conclude by considering the broader implications of this case study.

2 Language learning in entry-level jobs

The workplace is often regarded as a site for language socialization, the process by which newcomers in a community gain language skills, membership, and legitimacy in the group (Duff 2007: 310). Newly arrived migrants experience a double socialization into the workplace, because they need to learn a new language and culture in addition to the practices of the new work environment (Li 2000). So far, workplace-oriented language learning research has mostly focused on discipline-specific discourse practices in professions that require higher education, such as engineering, law, medicine and nursing (Duff 2008: 265;

Duff et al. 2000; Mertz 2007; Sarangi and Roberts 1999). However, as Angouri (2014: 4) emphasizes, it is relevant to explore also blue collar workers who are not yet fluent in the company's working language. McCall (2003) points out that "language-marginal" jobs like cleaning or factory work allow only little language use because of the noise of machines, the isolated nature of the work, and the physical distance between co-workers. However, these jobs have received little empirical attention. More research is needed to understand the language learning and socialization within the jobs that immigrants can get before they have gained a sufficient level of proficiency in the local language to be considered for higher positions.

Nevertheless, a few ethnographic studies have explored language learning in language-marginal jobs (e.g. Goldstein 1997; Sandwall 2013; Piller and Lising 2014). Piller and Lising (2014) argue that when language proficiency is not a recruitment criterion, as is the case for Philippine temporary meat workers who go to Australia with limited English language proficiency, there are correspondingly only limited opportunities to practice language at work. Similarly, Sandwall (2013) found that the work placements which were part of the basic Swedish language program for adult immigrants in Sweden offered the immigrant interns mostly non-linguistic work tasks; they talked only between 30 seconds and 2 minutes per workday, on average. In that study, cleaning tasks included very little interaction with fellow workers and customers. Furthermore, Goldstein (1997) showed that Portuguese factory workers in Toronto were isolated from English language resources at work.

In general, as Billet (2001) has pointed out, learning at work arises from participation in work activities and direct and indirect support. Learning depends on both the individual and opportunities for learning afforded by the workplace. However, not all workers get the opportunities they need. (Billet 2001: 209–210.) Previous studies (Suni 2010; Virtanen 2013; Partanen 2013) on the development of work-related Finnish language skills have shown that the support received from the work community is essential for migrant employees. Therefore, interaction orders within the surrounding work community are explored in this study.

3 Ecological approach to language learning

The theoretical framework of this study is van Lier's (2000, 2004) ecological approach to language, learning, and cognition. It is based on Bakhtin's dialogical philosophy and the psychological work of Vygotsky, who emphasized the social nature of learning. Following these approaches, the focus in second language studies is gradually shifting to meaningful activities and situations that learners

engage in when using and learning languages (van Lier 2007: 46; Block 2003; Lantolf and Thorne 2006; Atkinson 2011; Dufva et al. 2011). From an ecological perspective, the environment provides a *semiotic budget*, which provides opportunities for meaningful actions in different situations (van Lier 2000: 252). The emphasis is on the ways in which learners use language and other semiotic systems in order to relate to their physical and social surroundings (van Lier 2007: 47). The ecological approach looks at the entire situation: context and environment, but also movement, process, and action that happen in time and place (van Lier 2004: 10).

Relations between individuals and the social world are referred to as *affordances* (Gibson 1979; van Lier 2000, 2004). The physical and social surroundings afford many relevancies, which the language learner perceives and interprets and may use for further action, interaction and language learning. The ability to perceive and utilize these affordances is a prerequisite for language learning. Linguistic resources in the environment are learning potentials, but they do not automatically produce learning or become affordances. From all of the opportunities that the environment offers for action, learners select those that are somehow meaningful or useful for the activity in which they are engaged. (van Lier 2004.) Linguistic affordances are linked to nonverbal aspects of meaning making, such as gestures and artifacts, and they make sense only when seen in their interconnectedness (Barab and Roth 2006). Since language is multimodal and perception is multisensory, language learning research needs to acquire a holistic, whole-person, embodied approach (van Lier 2007: 54, 62).

The ecological approach to language learning offers a theoretical vantage point for this study, allowing us to look at the complexity of the relations between individuals and their social and material surroundings. Sandwall (2010, 2013) has used an ecological approach in her study of second language learning in work placements, and Virtanen (2013) draws on the approach in her study of Finnish language learning during practical training. In the present study, the participant's workplace is explored as a semiotic budget that offers the learner resources from which (s)he selects those that are meaningful for their language learning potential. The methods of analysis are discussed in the next section.

4 Methodology and data

4.1 Nexus analytical approach to workplace ethnography

Nexus analysis (Scollon and Scollon 2004) is applied here as an analytical framework to investigate workplace ecology and ethnography. It is a broad

meta-methodology that calls for multi-methodology, and therefore scholars have applied it in various ways, drawing on methodological tools from linguistic ethnography, discourse analysis, interactional sociolinguistics, social semiotics and narrative approaches (see Lane 2014: 17; Pietikäinen 2010, 2012; Hult 2010; Kauppinen 2014). Tapio (2013) has already combined nexus analytical methodology with ecological language learning studies, and Hult (2010) and Compton (2013) have combined it with ecologically oriented research on language planning and policy.

Nexus analysis focuses on social action, and in the present study, Finnish language learning opportunities in a cleaning job was located as the social concern. In its analysis of ethnographical data, this study draws on linguistic ethnography (Heller 2008; Rampton et al. 2014). The data were gathered during a two-month period of fieldwork in 2013 at the participant's workplace. The focal actor, Kifibin, works for a big cleaning corporation which provides cleaning services for businesses. The data consist of participant observations and field notes, audio-recorded interaction, ethnographic interviews, and photographs. I shadowed Kifibin during nine working days and observed and recorded his work tasks and the interactions he had with his workmates. To deepen the knowledge acquired in the field, I conducted interviews with Kifibin and with his manager and two supervisors. Kifibin also took photographs of work situations that he considered meaningful for his L2 learning process.¹

The research process included three phases: *engagement*, *navigation* and *change* (Scollon and Scollon 2004: 152–178). In order to engage with the social issue and identify the most relevant social actions connected to it, I read the research literature, interviewed immigrant cleaners and managers of cleaning companies, and wrote detailed field notes of my observations at the workplace. Navigating is the main stage of analysis, which in the present study meant analysing the interaction order of meaningful situations and tracing the connections between those moments and the people and mediational means involved in them (examined in more detail in Section 5). The final stage is to analyse change in the field through re-engagement and negotiations with the participants (see Section 6).

¹ The study was conducted in the context of a research project 'Finnish as a work language: A sociocognitive perspective to work-related language skills of immigrants', funded by the Emil Aaltonen Foundation. An informed consent was obtained from the employers and the participants to carry out the research and disseminate the results. All the names have been changed and some details have been removed to ensure the anonymity of the participants and companies. Kifibin gave his consent for the publication of the photographs he had taken.

After engaging with the research topic and the data, I chose to focus on analysing interaction order, since it is closely bound up with language learning opportunities. The concept ‘interaction order’ comes originally from the work of Goffman (1959, 1971, 1983). Scollon and Scollon (2003, 2004) have adopted Goffman’s work as a starting point and developed it further in their research. Simply put, it refers to the different social arrangements through which people form relationships in social interactions (Scollon and Scollon 2004: 13). Interaction order is *primary* when the participants are physically present in the same space (face-to-face interactions) and *secondary* when it is mediated between participants, e.g. through technology or texts (Scollon and Scollon 2004: 51). To be able to attend to the various kinds of interaction orders and the constraints and affordances embedded in them, I pay particular attention to the ways in which the participants use material *mediational means* in interaction. The term ‘mediational means’ – in other words, ‘cultural tools’ – comes primarily from the work of Vygotsky (1978), since further developed, particularly by James Wertsch (1991). It refers to everything that mediates action, and can be divided into technical tools, which are material objects such as books or technologies, and psychological tools such as language (Jones and Norris 2005: 49). In this study, the emphasis is on the material objects which enable action.

The activities of the researcher also need to be examined closely (Scollon and Scollon 2004: 17). I have not intended to detach my presence in the field from the data and findings. In addition to my status as a native Finnish speaker and Finnish language teacher-researcher, it is important to note that I was Kifibin’s teacher in 2012, when he took a Finnish language course at the university. I conducted the fieldwork at Kifibin’s workplace a year after the course. Hence, we initially had a teacher-student relationship, which influenced the research setting (see also Simon-Maeda 2009: 106).

4.2 The focal participant

The focal participant of the study is Kifibin, a young Ugandan man, whose mother tongue is Luganda and who was educated through the medium of English. He gained a Bachelor’s degree in natural sciences in a local university and worked in a water company in Uganda after graduation. He wanted to study further and decided to come to Finland because an intern in the water company had reported good experiences with Finnish education. In 2010 he moved to Finland to take an international Master’s Program in natural sciences at a Finnish university. To finance his stay, Kifibin took a part-time job in a cleaning company alongside his studies. Although the language of instruction in international programs is

English, he also took two Finnish language courses at the university (beginner's levels A1 and A2 in CEFR, see Council of Europe 2011). He was a motivated student and attended every lesson, three times a week, because he wanted to stay in Finland after completing his studies. Kifibin spoke Finnish outside the classroom too: he played soccer in a Finnish team and talked sometimes in Finnish with the team members, both face-to-face and in social media. Otherwise, he mostly used English and sometimes his mother tongue in his leisure time.

In 2012, Kifibin graduated and moved within Finland to a bigger city, attracted there by better employment opportunities. At the same time, he tried to find opportunities to study for a PhD in Finland, because his dream was to be a university lecturer and researcher. However, the supervisor of his Master's thesis was unable to get funding for his research projects and there was therefore no funding for Kifibin to start full-time doctoral studies. He did not succeed in finding a job in his field of expertise, either; instead, he continued his work as a cleaner, now full-time in two cleaning companies.

Kifibin wanted to learn more Finnish because he believed that a good knowledge of the language is a key to engaging in and becoming a part of Finnish society and the Finnish labour market. However, he no longer had time to take any language courses because he was holding down two jobs. Instead, he tried to use and learn the Finnish language at work, but as he was still a beginner, this meant at first mostly short sentences and simple topics. During the follow-up period, his language skills developed and he was able to talk about more complex topics and form longer sentences. Besides work mates, he had no Finnish friends or family with whom to speak Finnish. He continued playing soccer, but this time in a team that consisted of African players.

In one of his jobs he worked from 6 am till 1 pm, and in the other from 2 pm till 6 pm. This case study was conducted at the workplace where he cleaned in the morning. Having introduced the focal participant, I will now analyse his cleaning routine and interaction order within his work community.

5 Navigating language learning in a cleaning job: Affordances and constraints

5.1 The isolation of the cleaning routine within outsourced services

Kifibin's work included cleaning in restaurants, offices, toilets, halls, and changing rooms. He was usually the only cleaner working on the premises of the

client in question. It was only on extremely busy days that other cleaners from the company were allocated to help him carry out the cleaning tasks. He had two supervisors (a cleaning manager and a cleaning supervisor) who had 70 subordinates, one-third of them immigrants. They visited the clients' premises only occasionally, to give instructions, bring detergents and cleaning equipment or check the quality of the cleaning work.

Kifibin's workdays followed the weekly routine given to him by his employer. Every morning he started his workday at 6 am in a restaurant and three times a week he cleaned in offices after that. Otherwise, he worked in empty rooms and halls where he did not usually encounter anybody. Cleaners often work either early morning or late evening because clients prefer cleaning tasks to be carried out when employees are not present. It is also easier for cleaners to do their work in empty rooms.

During his workdays, Kifibin had very limited opportunities to interact with his workmates. Sometimes he exchanged a word or two with the waitress in the restaurant, but generally any communication with his workmates was limited just to greetings. In the excerpt below, Kifibin describes his work in the offices.

Example 1. Interview with Kifibin, at the end of the fieldwork (in English)

Maiju: you can describe the situation. you are three times per week there [at the offices]

Kifibin: actually there there is no interaction

Maiju: mm. I have noticed

Kifibin: basically not at all. I just go, clean and walk out.

Kifibin went to the offices early in the morning, before 8 am, mopped the floor in the corridor, quickly cleaned the small office rooms and took out the trash. Although most of the offices were empty, usually some of the office workers were starting their day and having coffee when he was there. Sometimes the employees greeted Kifibin and sometimes ignored him while they talked to other office workers. Due to their mutual attention at coffee breaks, the office workers clearly formed a *with*, a group of people who are perceived as being together with each other (Scollon and Scollon 2003: 61; Goffman 1983). The cleaner was excluded from the group, with the exception of one office worker, a middle-aged Finnish man, who had offered Kifibin coffee a couple of times and who Kifibin described as "different" from the others. Otherwise, the office workers clearly did not regard the cleaner as a member of their work community. If they had any requests about cleaning, they usually did not communicate their wishes directly to him, but informed their manager instead. For example, when they wanted to add vacuuming under the carpet to the cleaning routine, they never mentioned it to Kifibin when he was cleaning there.

The fact that the cleaner was not on the client's payroll inevitably affected the employees' attitudes. The next excerpt from an interview with the restaurant manager, Kaija, illustrates the complexity of outsourced services. Kaija was a contact person responsible for communication between the cleaning company and the client company. In the interview excerpts, the most significant parts for the analysis are bolded.

Example 2. Interview with Kaija, (originally in Finnish, my translation)

Maiju: mm. so in what kind of matters do they [cleaners] usually deal with you. or there is actually only one cleaner here now, so he

Kaija: well if there are some changes or there are some questions or something like that comes up. exceptions to the normal pattern so. **they work quite independently though.** and of course it's what we aim at. because **actually the cleaning is outsourced and the supervising is outsourced, too, so it should disturb our work as little as possible** so to say. so **the cleaner should be like very invisible** ((gives a laugh))

Maiju: mm yes. so do you usually contact his managers if there are some big changes or how does it

Kaija: well I have the habit that of course I like to shout out immediately when I see like I did today too, that now are you aware that something special is coming that it [the weekly routine] isn't following the typical rhythm. and of course **I need to contact their managers too so that the billing patterns and other stuff will be correct** to avoid conflicts like *who* and *what*

Within the client company, Kaija was the one who dealt with the cleaning company. However, it was not her task to supervise the cleaner because *the supervising is outsourced, too*. Because Kaija's office was in the same building where Kifibin cleaned every day, she did sometimes tell him directly about any extra cleaning tasks, usually in English. However, it was more important to inform the cleaning company, to avoid any problems with the billing. If there were any changes to the normal cleaning routine, Kaija informed the manager of the cleaning company via email first, who then called Kifibin's supervisor, who finally explained the changes to Kifibin, often over the phone (see Figure 1). Outsourcing

Figure 1: The chain of messages: An example of how requests to the cleaner were relayed.

the services therefore affected the *interaction order* between the cleaner and others: the client's employees did not usually communicate directly with the cleaner but acted through an intermediary instead. Besides being indirect, the interaction order was mainly secondary, as the messages were often relayed via different mediational means such as email, phone calls and text messages.

As a result of subcontracting and outsourcing their cleaning services, some clients might want cleaners to be *invisible*, work *independently* and *disturb their work as little as possible*, as Kaija states in the interview. The employees in the workplace did not offer affordances for active participation on the part of the cleaner. Because the services were outsourced, Kifibin neither took part in the client's social events nor met other cleaning staff on a daily basis. My observations and interviews show that Kifibin did not have many opportunities for language socialization at work.

Another reason for exclusion might have been language skills. Lønsmann (2014) argues that employees can be excluded from informal interactions on the basis of language skills. Here, the clients did not know much about Kifibin, not even about his language repertoire. Kifibin speaks English fluently and is also able to communicate in Finnish. Kaija, for instance, admitted that she did not know at first that Kifibin was able to communicate in Finnish. Duchêne (2011) showed in his ethnographic research within an international airport that invisible roles are often allocated to immigrants, which means that their multi-lingual repertoires remain mostly invisible, too.

Due to the silent nature of his work, Kifibin tried to get more opportunities for language learning by listening to the radio during his work. In the interview he described the benefits of this as follows:

Example 3. Interview with Kifibin, at the end of the fieldwork (in English)

Kifibin: like I said that because in [the workplace] probably, the fact that there are few people around, and I'm always alone so I get to listen to radio almost every day. so that has also been good for me to learn different different like phrases or even as well listening, especially listening, and trying to understand different topics when people are talking about different situations.

Radio was a significant mediational means for Kifibin to fill in his workdays with meaningful linguistic resources. In my field notes, there are many references to his comments about radio programs. He listened to the radio most of the time while he cleaned, preferring radio journalists who spoke clearly and slowly enough for him to follow. He focused on listening to the Finnish language, and he often asked about words or structures he had heard on the radio. He concentrated on the

different topics the journalists talked about and sometimes picked a culture-bound topic from the radio and discussed it with me. By linking linguistic structures to different situations he got ideas about how to use the language himself. That is how he linked the linguistic resources to the social context and used them as affordances (van Lier 2000) for learning to understand the language.

5.2 Interaction with significant others at the workplace

In this section, two interaction situations are analysed to show what kinds of language learning potentials cleaning work might afford. In spite of the lonely and non-linguistic nature of cleaning work, some opportunities for second language interaction did arise for Kifibin. In the interview, he mentioned a few significant others at the workplace: his supervisors, who offered him support, and a waitress called Pirkko, who always acknowledged him in a friendly manner and offered him coffee. She had brief chats with Kifibin about the weather or what was going on in the workplace.

The first situation takes place in the restaurant where Kifibin's workday started every morning before opening hours. Usually the cook, a middle-aged Finnish man, was already at work in the kitchen, while Pirkko, an elderly Finnish woman, came in at 7 am. In the situation presented below, Kifibin is cleaning in the kitchen and Pirkko is working near him. The excerpt begins when Kifibin takes out a full bag of organic waste. Organic waste had not been collected separately in the kitchen before. The language used in the situation is mostly Finnish, but some English is also used. English translations are given below the original utterances, and utterances in English are highlighted with asterisks (*).

Excerpt 1: "How can you call the roll?"

Participants: Kifibin, Pirkko, Maiju

Place: The restaurant kitchen

- 01 **Kifibin:** teillä on nut biojäte ((takes bio bag away))
you have bio trash now ((takes bio bag away))
- 02 **Pirkko:** joo
yeah
- 03 **Kifibin:** hyvä
good
- 04 **Pirkko:** hianoo (.) mä löysin tuolta komerosta (.) [pussin
great (.) I found in a closet over there (.) [a bag
- 05 **Kifibin:** aa] ookoo
aah] OK

-
- 06 ((Kifibin carries the full trash bags from the kitchen to the cleaning cupboard. He tries to find something in the cupboard. Pirkko stays in the kitchen.))
- 07 **Kifibin:** *she said* siivouskomero
**she said* the cleaning cupboard*
- 08 **Maiju:** mm siivouskomero
mm the cleaning cupboard
- 09 **Kifibin:** joo (.) mutta mä en näe mitään
yeah (.) but I don't see anything
- 10 **Maiju:** mitä sä etsit
what are you looking for
- 11 **Kifibin:** biojäte
bio trash
- 12 **Maiju:** aaa (.) sanoko se että se löysi jostain (.) tuolta komerosta en tiiä (.)
 ehkä sä voit kysyä ((laughing))
*aa (.) did she say that she found it somewhere (.) in the cupboard
 there I don't know (.) maybe you can ask ((laughing))*
- 13 ((Kifibin and the researcher are walking from the cleaning cupboard towards the kitchen.))
- 14 **Kifibin:** *how can you call the roll?*
- 15 **Maiju:** rulla
roll
- 16 **Kifibin:** rulla
roll
- 17 ((Kifibin goes into the kitchen.))
- 18 **Kifibin:** hei anteeksi (.) missä rulla on?
excuse me (.) where is the roll?
- 19 **Pirkko:** (– inaudible –)
- 20 ((Kifibin laughs.))
- 21 **Pirkko:** mutta se on aika tyhjä (.) anna olla
but it's quite empty (.) forget it
- 22 ((Pirkko shows anyway where she found the roll. It is in a cupboard in the kitchen. She gives it to Kifibin.))
- 23 **Pirkko:** no tässähan nyt tämä (–inaudible–) rulla (.) paaksä tän sinne?
well here it is. (– inaudible –) the roll. will you put it there?
- 24 **Kifibin:** ookoo kiitos
okay thank you
- 25 ((Kifibin puts a bio bag in the organic waste trashcan.))

The excerpt shows how Kifibin manages a problem-solving situation. It is his duty to take out the full bio trash bag and put a new one into the organic waste trashcan, but because the material tools in the kitchen have changed, Kifibin comments on the unusual setting to Pirkko in line 1. Pirkko replies and explains that she found a bio bag in a cupboard (line 04). Usually, all the cleaning equipment, detergents and trash bags are in the cleaning cupboard. So Kifibin assumes that Pirkko means that cupboard and tries to find the roll of bags there (line 06). He is surprised when the roll is not there and wonders out loud if Pirkko said *siivouksomero* (*cleaning cupboard*, line 07). I respond that Pirkko may have meant another cupboard and suggest he should ask about it (line 12). In order to ask for it in Finnish, Kifibin checks how to say *roll* in Finnish (line 14). After that, he asks Pirkko where to find the roll (line 18) and Pirkko gives it to him (line 22).

During the recorded situation, a lot of movement is going on. The excerpt thus illustrates that language use in cleaning work is an embodied practice and is often interwoven with work tasks. In the situation above, Kifibin comments on the task he is performing at that moment (line 01), and the purpose of asking a question (line 18) is to complete the task successfully. At work, Kifibin utilizes his linguistic repertoire by using both English and Finnish. Because Pirkko does not share any other linguistic resources with Kifibin than Finnish (she does not use English), Kifibin always speaks Finnish with her, even though it is difficult for him. To get through the interaction situation in the excerpt, he thus utilizes the ethnographer as an English–Finnish “living dictionary” before talking to Pirkko in Finnish (line 14, see also Suni 2010: 49).

The immediate social surroundings afford many relevancies that can be used for the social actions that an individual is engaged in (van Lier 2000: 252). Language learners select the affordances that are meaningful to them and the action they are carrying out. Kifibin’s purpose is to change the bio trash bag, and to complete the task he exploits the linguistic repertoire of the ethnographer who is walking beside him with a tape recorder. Hence he gets to know the Finnish word *rulla* that is necessary in the following interaction section with Pirkko (line 18). In nexus analysis, as the ethnographer is a participant in the social action, research activities merge with participation activities; this can mean other actors changing their actions somewhat when a researcher is in the field (Scollon and Scollon 2004: 156). Owing to our previous experiences in the classroom and our historical roles as a language teacher and a student, Kifibin turns to me when he has questions about the Finnish language, and I accordingly act as a supporter offering a possible way to solve the problem (line 12). Unfortunately, he did not usually have anybody to turn to in problematic situations at the workplace and he therefore missed many chances to interact

with his workmates. If Kifibin did not know how to ask Pirkko about the work task or how to react to her comments, the interaction often stopped there, probably because he was unable to use the affordances available to manage the situation.

Although his conversations with Pirkko were short, they nevertheless constituted rare opportunities for Kifibin to interact with the client's employees. During the research period, Pirkko unexpectedly stopped showing up at her workplace, and somebody else was hired in her stead. The replacement did not acknowledge Kifibin's presence or serve him coffee. Kifibin did not know what had happened to Pirkko. Due to her absence, opportunities for interaction in the restaurant decreased during the fieldwork period. In the absence of Pirkko, the supervisors from the cleaning company were basically the only workmates who interacted in Finnish with the cleaner.

In Excerpt 2, a cleaning supervisor (Katri) is giving Kifibin instructions about new tasks that have not been part of his usual cleaning routine. She is visiting Kifibin for half an hour to explain face-to-face the extra tasks for the coming weeks. The excerpt below begins when Katri has already been giving instructions for seven minutes and now remembers the last point she needed to tell him about. The situation was recorded two weeks after the previous one.

Excerpt 2: "How many, one roll?"

Participants: Kifibin, Katri

Place: a kitchen on the client's premises

- 01 **Katri:** [Kifibin]
 02 **Kifibin:** mm-m?
 03 **Katri:** yks vielä (.) mä näytän sulle kalenterista
one thing more (.) I'll show it to you on the calendar
 04 ((Katri shows Kifibin a calendar.))
 05 **Katri:** tällön ens viikon (.) viikon päästä perjantaina (.) tällön
then next week (.) a week on Friday (.) then
 06 ((Katri points to the date on the calendar.))
 07 **Katri:** niin jätä Kaijalle tohon keittiöön niin noita sataviiskymppisiä
roskapusseja
leave those 150-litre trash bags in the kitchen for Kaija
 08 **Kifibin:** yhm
 09 **Katri:** niin ne saa vaihtaa lauantaina jos on tarpeen kahvilassa
so they can change them on Saturday if necessary in the café
 10 **Kifibin:** ookoo
okay

- 11 **Katri:** niin kun jos tulee liian täyteen (.) niin jättää tollon heille sit
roskasäkkejä
*so that if they get too full (.) then you can leave them those trash
bags*
- 12 **Kifibin:** montako (.) yksi rulla
how many (.) one roll
- 13 **Katri:** kolme rullaa
three rolls
- 14 **Kifibin:** kolme
three
- 15 **Katri:** kolme rullaa (.) jätä varuks riittävästi (.) ne palauttaa ne sit
three rolls (.) leave enough just in case (.) they'll return them then
- 16 **Kifibin:** oookoo
okay

Excerpt 2 is an example of a typical linguistic situation in cleaning work: taking instructions. Typical and regular cleaning tasks do not require much linguistic performance, but when the daily routine changes in some way, cleaners need to understand their instructions. Sometimes they must also ask for clarification if they are unsure about the tasks, as happens in both the above excerpts.

The interaction order in the excerpt above is a hierarchical guiding situation, where the supervisor is higher in the hierarchy: she is the one who has the knowledge and power, and the task of the cleaner is to listen carefully and act according to orders. The situation requires more comprehension than production skills from the cleaner; it is very important to understand how to carry out the tasks. The supervisor often illustrates the instructions, as in line 4: she uses her calendar as a mediational means by pointing to the date when the task needs to be performed, and thus the calendar becomes an affordance for mutual understanding. The function of most of Kifibin's comments is to agree and show that he has understood the instructions (in lines 08, 10, 16). His reactions are very short and simple (*yhm, okay*), and the supervisor seems to be satisfied with them: they show comprehension. In addition to confirming that he has understood what is said, the cleaner needs to know how to ask for clarification and check the details. In line 14 Kifibin partly repeats Katri's answer to make sure of the quantity. Altogether, in situations where supervisors give instructions, they talk more and the cleaner mostly listens. Consequently, Kifibin believed that he had more opportunities to practice listening than speaking in his work.

However, some progress at least is shown in production as well. The situation above occurred two weeks after the first excerpt and now Kifibin uses the Finnish word *rulla* to find out if one roll is enough (in line 12). In the first

situation he needed support because he did not remember or know how to say *roll* in Finnish, but in the second one he uses the word with ease. Van Lier (2007) proposes that learning should be motivated by a learner's practical needs. The learner tests his tentative hypothesis in a language-using experience, remembers this learning experience, and prepares to utilize it appropriately on future occasions (van Lier 2007: 56). I would argue that when learner needs to know a word in a situated embodied social action they are engaged in, such as in the first situation, it is more probable that they will remember it and know how to use it in similar contexts.

6 Changes in the nexus: Becoming aware of learning opportunities

As the Scollons (2004: 178) emphasize, an ethnographer's actions alter trajectories for people in the field, which in turn produces social change. The last phase in the analysis is re-engagement, which means going back to the field and engaging in negotiations with the focal social actor(s). Kifibin was involved in the process of analysis as the findings were negotiated with him in an interview at the end of the fieldwork. He also read the manuscript of this paper and commented briefly on the results via email. In the excerpt below, he gives his views on the social issue in focus in this study: opportunities for Finnish language learning at work.

Example 4. Interview with Kifibin, at the end of the fieldwork (in English)

Maiju: so what do you think in general, have there been opportunities to learn Finnish in your cleaning work and what opportunities and why. this is a really large question but

Kifibin: yeah I think, the opportunities are, actually ever ever since that you began coming here, and then you interacted with with my bosses. **since then they've been using more Finnish when they are interacting with me.** and I think my my listening is is improving. and my interaction with people is also improving. so. and now that **I'm more keen on on the Finnish around me.** I think I'm **I'm having more opportunities to learn.** more things.

When I started the fieldwork, I explained the research topic (*Finnish language learning and work community support in entrance jobs*) to the participants, and some of them changed their practices as a result of my study. Kifibin's supervisors started to use more Finnish instead of English when they gave Kifibin

instructions, probably because my topic was Finnish language learning. Moreover, Kifibin also changed his practices at work. He told me that he began to be more aware of the Finnish resources in the environment. To locate the relevant social actions for the research problem, I asked him to tell me about meaningful opportunities he had for language learning and to take pictures of the meaningful learning situations in the workplace. In consequence, he started to take more notice of the texts surrounding him when he cleaned. In figure 2, there is a picture he took – a sign that says: “Please inform the staff if the roll runs out”. The context (a picture taken by the researcher) is presented beside it: the text is on a roll towel dispenser in a restroom.

Figure 2: Photographs: The text in its context.

When we were going through the pictures Kifibin took, I asked him why he had taken this photo. Below, he explains his view about the sign and the photography exercise as learning potentials (Finnish utterances are italicized and explanations are given in brackets).

Example 5. Interview with Kifibin, at the end of the fieldwork (in English)

Kifibin: this one I took it from, from that toilet in a hall. from this hand machine. hand paper machine. and then, basically **I was also interested in the sentence phrase**. like **if you are being polite**, *ilmoitathan*. [please inform]. then, *mistä* [relative case] like *henkilökunnalle* [to the staff; the word is in the allative case] – and then, *lullan loppumisesta* [about the roll running out; the words are in the elative case]. like *mistä* [relative case]. like what topic are you talking about.

–

Maiju: do you want to say something about pictures. how it was to take

Kifibin: I think it was. it was fun. taking them. and perhaps it's it's something that **I noted that you also can learn from notices. different sentence structures**

The interview excerpt shows that signs at the workplace became affordances for Kifibin: he believes that he started to be more aware of them and to use them for language learning. As the Scollons (2004: 162, 2003: 205) emphasize, some aspects of the place are central and foregrounded for social actions while others are backgrounded. Van Lier (2000: 252) notes that only engaged learners perceive actively linguistic affordances in their surroundings and use them for (linguistic) action. Due to the participant photograph task, Kifibin started to focus on the signs surrounding him in different locations in his workplace, and he began to use them for language learning purposes. He is an analytical person, and he often concentrated on the structures and forms of words. Finnish is an agglutinative language with an extensive inflectional morphology, which means that the endings and suffixes of words are significant in meaning-making and understanding (Suni 2007: 221, 2008). Kifibin mentions two different cases (the elative and the allative case) as targets of learning. He also uses notices to learn polite ways of using the Finnish language. In material artifacts, such as in this sign, there are structures, vocabulary and phrases that are conventionally used within a certain language community and therefore provide culturally and historically shared ways to express issues in a specific situation (Dufva 2013: 68). Kifibin was interested in the ways that politeness was expressed in the sign through different structures.

The photographs also illustrate the independent and lonely track that Kifibin had for language learning at work, as none of the photographs included any people. He took ten pictures, all of semiotic resources: signs, notes and advertisements. On the one hand, the pictures point to a very lonely image of the language learning potentials he encountered at work. On the other hand, notices work as material tools in secondary interaction order (Scollon and Scollon 2004: 50), because they are essentially messages from one person to others. That mediated social aspect might have helped Kifibin to learn from the notices. Either way, signs afford only rather limited opportunities for learning production skills, and therefore their pedagogical value is perhaps not very high.

The ethnographer's presence in the field increased the number of social situations in Kifibin's working day. When I was observing his work, we talked in Finnish and if he had difficulties understanding or constructing something, he asked me. There were a couple of situations when Kifibin asked me words to use in interaction, such as "rulla" in Excerpt 1. For instance, once he wanted to know how to say "terrace" in Finnish, and after that asked the waitress if the restaurant terrace was already open. More often, however, he asked me about phrases or structures he had heard on the radio and wanted to know how to use them in different contexts. Our historical roles as language teacher and language learner affected our interactions throughout the research process. Altogether,

the fieldwork changed the practices of Kifibin and his supervisors, which increased the opportunities Kifibin had to use and learn Finnish. The fieldwork can therefore be seen as an application of how to support language learners to notice, use and learn language at work.

Changes in the field are often unpredictable for the researcher as well. During the research process, the contract between the client and the cleaning company was terminated and Kifibin started to work for another client, in a shopping mall. Due to fierce price competition in the cleaning industry, efficiency norms have been tightened and contracts between cleaning companies and their clients are terminable and unstable (Herod and Aguiar 2006: 428). As a result, the places, people and discourses that Kifibin was already familiar with were left behind and he began to work in a new environment.

In a follow-up interview a year after the fieldwork was over, Kifibin told me that in spite of his language development² he was still working as a cleaner and had not been given any new responsibilities at work. Even though he had been cleaning for four years by then, he still considered it to be a temporary way of making his living. Kifibin's story is an example of the difficulties that immigrant cleaners often face: he works in a tight niche that is hard to expand, as even linguistic capital does not seem to help him enter into the broader labour market. If learners invest in a second language, they do so in the hope of acquiring a wider range of symbolic and material resources that would increase their cultural capital and social power (Norton Peirce 1995: 17). For Kifibin, this has not yet happened.

7 Conclusions

This ethnographic case study suggests that a cleaning job may offer only very limited opportunities to learn a second language. As a result of the outsourcing of cleaning services, this cleaner was rather isolated from the work community of the cleaning company, and worked instead on the business premises of the client, where he was not recognized as a member of the work community. Moreover, he had very limited access to the linguistic affordances circulating among the Finnish workers in the workplace. Participation in work activities and

² Kifibin took a National Certificate of Language Proficiency test (FNBE 2014) a year after the fieldwork. His overall result was level 3, which is equivalent to level B1 in the CEFR (see Council of Europe 2011). His listening comprehension, speaking, and reading comprehension were at level 3 (B1), and writing at level 4 (B2). This was a clear improvement, as he had taken language courses only to level 2 (A2).

access to support are not afforded evenly to all workers, but instead might depend on employment status, personal relations or individual factors such as gender or race (Billet 2001: 210). To encourage clients to become acquainted with a new cleaner, cleaning supervisors could introduce a new employee to them. Their language skills could be introduced too, as it seems that clients are not always aware of the language proficiency of the cleaner. That might make the cleaner more visible in the eyes of clients, which could increase the communication between them.

The interaction situations analysed in this case study showed that the most common linguistic practices in cleaning work were taking instructions and asking for clarification. Routine cleaning tasks did not include linguistic performance, but changes in cleaning practices and new work tasks required interaction with supervisors. However, the interaction order was indirect because the instructions are relayed through intermediaries. Furthermore, the interaction order of briefing by the cleaning supervisors was *secondary* when the communication was mediated through technology (see Scollon and Scollon 2004: 51). The amount of *primary* face-to-face interaction and support available to the cleaner at work therefore depended heavily on the people who worked on the client's premises. In this study the system of outsourcing contributed to the cleaner's isolation, and more research is needed to reveal the multiple and complex effects that privatization may have in different contexts.

This analysis of interaction situations at work shows that some learning opportunities can open up, even if the amount of interaction is limited. Learning is not dependent on the quantity of linguistic resources alone, but also on their meaningfulness. When learning is embodied and situated, as work-related learning often is (Beckett and Hager 2002), resources may become meaningful affordances for the learner. Unfortunately, in this case, the learner was left alone and there was nobody who regularly supported his language-learning process. The fieldwork increased the participant's learning opportunities owing to the teacher–learner relationship of the ethnographer and the participant. If Kifibin had been paired with a Finnish-speaking worker able to answer his questions, he could have utilized second language learning opportunities at work more efficiently.

From an ecological perspective, the capacity to perceive and focus on learning opportunities is a prerequisite for language learning (van Lier 2004). Therefore, in work-related pedagogy, it is essential to guide learners to notice and utilize affordances in their work environments. A participant photograph task, like the one applied in this case study, can benefit language learners by guiding their perception toward the linguistic affordances that are available in their immediate working surroundings. However, the pedagogical value of signs

is limited, and it is often more challenging to find opportunities to interact in a second language. In future research, more strategies for increasing opportunities to use and learn a local language in language-marginal jobs need to be developed.³

In conclusion, it is essential to question why immigrants are over-represented in the cleaning industry in the first place. While the Finnish Government (2006: 3, 2015: 34) aims to recruit work-related immigrants due to labour shortages, the position in the labour market of immigrants whose residence permit is dependent on being employed is especially precarious and unfair, as they need to have a specified minimum number of working hours to be able to stay in the country (Könönen 2015: 114). Many students from outside the EU countries would like to stay in Finland after graduation, but in order to renew their residence permit they have to find a job within six months (Aliens Act 301/2004: section 55, see Ministry of the Interior 2004: 18). As a result, they often need to remain in cleaning jobs, because leaving one job to hunt for another would be too risky. Therefore, cleaning is in fact often a dead-end job instead of a means of entry into the broader labour market, especially for immigrants in the most precarious position.

Acknowledgements: I would like to sincerely acknowledge Professor Alexandre Duchêne who provided guidance and invaluable feedback during different phases of this manuscript preparation. I am very grateful for the project *Finnish as a work language* (funded by the Emil Aaltonen Foundation) for research grants, collaboration and support, particularly for my principal supervisor Minna Suni and my colleague Aija Virtanen. I would also like to thank my supervisor Sari Pietikäinen and the participants of Discourse Studies Article Writing Programme organised by *Peripheral Multilingualism Project* for their encouragement and helpful comments. Furthermore, I wish to extend my thanks to the two anonymous reviewers who offered insightful suggestions on the earlier version of this paper and to Kifibin for his time and commitment.

References

- Angouri, Jo. 2014. Introduction. Multilingualism in the workplace: Language practices in multilingual contexts. *Multilingua* 33(1–2). 1–9.
- Atkinson, Dwight (ed.). 2011. *Alternative approaches to second language acquisition*. New York: Routledge.

³ See Roberts et al. (2001) for ideas on how to guide language learners to make observations about the target language in their social surroundings.

- Barab, Sasha & Wolff-Michael Roth. 2006. Curriculum-based ecosystems: Supporting knowing from an ecological perspective. *Educational Researcher* 35(5). 3–13.
- Beckett, David & Paul Hager. 2002. *Life, work, and learning: Practice in postmodernity*. London: Routledge.
- Block, David. 2003. *The social turn in second language acquisition*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Billet, Stephen. 2001. Learning through work: Workplace affordances and individual engagement. *Journal of Workplace Learning* 13(5). 209–214.
- Compton, Sarah. 2013. Implementing language policy for deaf students in a Texas school district. *International Multilingual Research Journal* 7(2). 138–154.
- Council of Europe. 2001. *Common European framework of reference for languages: Learning, teaching, assessment*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Duchêne, Alexandre. 2011. Neoliberalism, social inequalities, and multilingualism: The exploitation of linguistic resources and speakers. English translation of Néolibéralisme, inégalités sociales et plurilinguisme: l'exploitation des ressources langagières et des locuteurs. *Langage & Société* 136. 81–108.
- Duchêne, Alexandre, Melissa Moyer & Celia Roberts. 2013. *Language, migration and social inequalities: A critical sociolinguistic perspective on institutions and work*. Bristol: Multilingual Matters.
- Duff, Patricia, Ping Wong & Margaret Early. 2000. Learning language for work and life: The linguistic socialization of immigrant Canadians seeking careers in healthcare. *Canadian Modern Language Review* 57. 9–57.
- Duff, Patricia. 2007. Second language socialization as sociocultural theory: Insights and issues. *Language Teaching* 40. 309–319.
- Duff, Patricia. 2008. Language socialization, higher education, and work. In Patricia Duff & Nancy Hornberger (eds.), *Encyclopedia of language and education. Vol.8: Language socialization*, 257–270. New York: Springer.
- Dufva, Hannele. 2013. Kognitio, kieli ja oppiminen: Hajautettu näkökulma. [Cognition, language and learning: A distributed view]. In Tiina Keisanen, Elise Kärkkäinen, Mirka Rauniomaa, Pauliina Siitonen & Maarit Siromaa (eds.), *AfinLA-e: Soveltavan kielitieteen tutkimuksia 5*, 57–73. <http://ojs.tsv.fi/index.php/afinla/article/view/8739> (accessed 29 October 2014).
- Dufva, Hannele, Minna Suni, Mari Aro & Olli-Pekka Salo. 2011. Languages as objects of learning: Language learning as a case of multilingualism. *Apples – Journal of Applied Language Studies* 5(1). 109–124. http://apples.jyu.fi/article_files/v5-8_Dufva_et_al_final.pdf (accessed 29 October 2014).
- Finnish National Board of Education (FNBE). 2014. National Certificates of Language Proficiency (YKI). <http://oph.fi/english/services/yki> (accessed 22 August 2014).
- Gibson, James. 1979: *The ecological approach to visual perception*. Boston: Houghton Mifflin.
- Goffman, Erving. 1959. *The presentation of self in everyday life*. New York: Doubleday.
- Goffman, Erving. 1971. *Relations in public*. New York: Harper and Row.
- Goffman, Erving. 1983. *The interaction order*. *American Sociological Review* 48(1). 1–17.
- Goldstein, Tara. 1997. *Two languages at work: bilingual life on the production floor*. Berlin; New York: Mouton de Gruyter.
- Finnish Government. 2006. *Hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma: valtioneuvoston periaatepäätös 19.10.2006* [Government migration policy programme: Government resolution of 19.10.2006]. Työhallinnon julkaisuja 371. Helsinki: Ministry of Employment.

- Finnish Government. 2015. Valtioneuvoston tiedonanto eduskunnalle 29.5.2015 nimitetyn pääministerin Juha Sipilän hallituksen ohjelmasta. [Bulletin from the Government to the Parliament about the government platform by the Juha Sipilä's parliament designated 29.5.2015]. Helsinki: Council of State. http://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1433371/Tiedonanto_Sipil%C3%A4_29052015_final.pdf/6de03651-4770-492a-907f-89452141d0d5 (accessed 17 June 2015).
- Heller, Monica. 2008. Doing ethnography. In Li Wei & Melissa Moyer (eds.), *Blackwell guide to research methods in bilingualism and multilingualism*, 249–262. Oxford: Blackwell.
- Herod, Andrew & Luis Aguiar. 2006. Introduction: Cleaners and the dirty work of neoliberalism. *Antipode* 38(3). 425–434.
- Hult, Francis. 2010. Analysis of language police discourses across the scales of time and space. *International Journal of the Sociology of Language* 202. 7–24.
- Jones, Rodney & Sigrid Norris. 2005. Discourse as action/discourse in action. In Sigrid Norris & Rodney Jones (eds.), *Discourse in action: Introducing mediated discourse analysis*, 3–14. London: Routledge.
- Kauppinen, Kati. 2014. Welcome to the end of the world! Resignifying periphery under the new economy: A nexus analytical view of a tourist website. *Journal of Multicultural Discourses* 9 (1). 1–19.
- Könönen, Jukka. 2015. *Tilapäinen elämä, joustava työ: rajat maahanmuuton ja työvoiman prekarisaation mekanismina* [Temporary life, flexible work: Borders as mechanisms of precarisation of immigration and labour]. Joensuu: University of Eastern Finland.
- Lane, Pia. 2014. Nexus analysis. In Jan-Ola Östman & Jef Verschueren (eds.), *Handbook of Pragmatics: 2014 Installment* viii. John Benjamins.
- Lantolf, James & Steven Thorne. 2006: *Sociocultural theory and the genesis of second language development*. Oxford: Oxford University Press.
- Lier, Leo van. 2000. From input to affordance: Social-interactive learning from an ecological perspective. In James Lantolf (ed.), *Sociocultural theory and second language learning*, 245–260. Oxford: Oxford University Press.
- Lier, Leo van. 2004. *Ecology and semiotics of language learning: A sociocultural perspective*. Boston: Kluwer Academic.
- Lier, Leo van. 2007. Action based teaching, autonomy and identity. *Innovation in Language Learning and Teaching* 1(1). 46–65.
- Li, Duanduan. 2000. The pragmatics of making requests in the L2 workplace: A case study of language socialization. *Canadian Modern Language Review* 57(1). 58–87.
- Lønsmann, Dorte. 2014. Linguistic diversity in the international workplace: Language ideologies and processes of exclusion. *Multilingua* 33(1–2). 89–116.
- McCall, Christopher. 2003. Language dynamics in the bi- and multilingual workplace. In Robert Bayley & Sandra Schecter (eds.), *Language socialization in bilingual and multilingual societies*, 235–250. Clevedon: Multilingual Matters.
- Mertz, Elizabeth. 2007. *The language of law: Learning to think like a lawyer*. Oxford: Oxford University Press.
- Ministry of the Interior, Finland. 2004. *Aliens Act 301/2004*. <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2004/en20040301.pdf> (accessed 17 March 2015).
- Norton Peirce, Bonny. 1995. Social identity, investment, and language learning. *TESOL Quarterly* 29(1), 9–31.
- Official Statistics of Finland (OSF). 2013. *Employment* [e-publication]. *Industry, employer sector and jobs 2011*, Appendix table 1. Most common occupational groups among employed

- persons aged 18 to 74 with foreign origin in 2011. Helsinki: Statistics Finland. http://www.stat.fi/til/tyokay/2011/04/tyokay_2011_04_2013-11-06_tau_001_en.html (accessed 31 March 2014).
- Partanen, Maiju. 2013. Suomen kielen oppimisen mahdollisuudet ja työyhteisön tuki puhdistuspalvelualalla: Afrikkalaisten maahanmuuttajien käsityksiä ja kokemuksia [Finnish language learning opportunities and support from the work community at cleaning service: beliefs and experiences of African immigrants]. In Tiina Keisanen, Elise Kärkkäinen, Mirka Rauniomaa, Pauliina Siitonen & Maarit Siromaa (eds.), *Multimodal discourses of participation*, 55–76. Jyväskylä: The Finnish Association for Applied Linguistics.
- Pietikäinen, Sari. 2010. Sámi language mobility: Scales and discourses of multilingualism in a polycentric environment. *International Journal of the Sociology of Language* 202. 79–101.
- Pietikäinen, Sari. 2012. Kieli-ideologiat arjessa. Neksusanalyysi monikielisen inarinsaamenpuhujan kielielämäkerrasta [Language ideologies in practice: A nexus analysis of a multilingual Inari Sámi speaker's language biography]. *Virittäjä* 116(3). 410–440.
- Piller, Ingrid & Loy Lising. 2014. Language, employment, and settlement: Temporary meat workers in Australia. *Multilingua* 33(1–2). 35–59.
- Rampton, Ben, Janet Maybin & Celia Roberts. 2014. Methodological foundations in linguistic ethnography. *Working papers in Urban Language & Literacies* 125. 1–25.
- Roberts, Celia. 2010. Language socialization in the workplace. *Annual Review of Applied Linguistics* 30. 211–227.
- Roberts, Celia, Michael Byram, Ano Barro, Shirley Jordan & Brian Street. 2001. *Language learners as ethnographers*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Sandwall, Karin. 2010. "I learn more at school": A critical perspective on workplace-related second language learning in and out of school. *Tesol Quarterly*, 44(3). 542–574.
- Sandwall, Karin. 2013. *Att hantera praktiken. Om sfi-studerandes möjligheter till interaktion och lärande på praktikplatsen* [handling practice – second language students' opportunities for interaction and language learning at work placements]. Gothenburg: University of Gothenburg.
- Sarangi, Srikant & Celia Roberts. (eds.) 1999. *Talk, work, and institutional order: Discourse in medical, mediation and management settings*. Berlin & New York: Mouton de Gruyter.
- Scollon, Ron & Suzie Wong Scollon. 2003. *Discourses in place: Language in the material world*. New York: Routledge.
- Scollon, Ron & Suzie Wong Scollon. 2004. *Nexus analysis: Discourse and the emerging internet*. London: Routledge.
- Simon-Maeda, Andrea. 2009. Working the hybridization: A case of bi- and multilingual speakers in Japan. *International Multilingual Research Journal* 3(2). 90–109.
- Suni, Minna. 2007. Awareness of second language inflectional morphology: A case study of Finnish as a second language. *Acta Linguistica Hungarica* 54(2). 217–235.
- Suni, Minna. 2008. *Toista kieltä vuorovaikutuksessa. Kielellisten resurssien jakaminen toisen kielen omaksumisen alkuvaiheessa*. [second language in interaction: sharing linguistic resources in the early stage of second language acquisition]. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Suni, Minna. 2010. Työssä opittua: työntekijän näkökulma ammatilliseen kieli- ja viestintätaitoonsa. [learned at work: an employee's perspective on their professional language and communicative skills]. In Mikel Garant & Mirja Kinnunen (eds.), *AFinLA-e: Soveltavan kielitieteen tutkimuksia* 2. 45–58. Jyväskylä: Finnish association for applied

- linguistics. <http://ojs.tsv.fi/index.php/afinla/article/view/3875> (accessed 15 September 2014).
- Tapio, Elina. 2013. A nexus analysis of English in the everyday life of FinSL signers: A multi-modal view on interaction. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House. http://users.jyu.fi/~elmamcca/phdthesis_files/PhDElinaTapio2013.pdf (accessed 29 October 2014).
- Trux, Marja-Liisa. 2002. Diversity under the northern star. In Annika Forsander (ed.), *Immigration and economy in the globalization process: The case of Finland*, 175–225. Helsinki: Sitra.
- Wertsch, J. V. 1991. *Voices of the mind. A sociocultural approach to mediated action*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Virtanen, Aija. 2013. Minä sairaanhoitajana: Tulevaisuuden minuudet motivaatiota muokkaamassa [I as a nurse: future selves making motivation.] *Lähivertailuja – Lähivördlusi* 23. 403–427. <http://dx.doi.org/10.5128/LV23.16> (accessed 15 September 2014).
- Vygotsky, Lev. 1978. *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

III

MATERIAL SCAFFOLDING: SUPPORTING THE COMPREHENSION OF MIGRANT CLEANERS AT WORK

by

Strömmer, Maiju 2016

European Journal of Applied Linguistics 4 (2), 239-275.

Reproduced with kind permission by De Gruyter.

Maiju Strömmer*

Material scaffolding: Supporting the comprehension of migrant cleaners at work

DOI 10.1515/eujal-2015-0039

Abstract: Linguistic diversity is growing in labour markets throughout Europe, including Finland, where cleaning is the most common job for immigrants. This paper explores *material scaffolding* provided for second language users in tasks involved in cleaning work. The notion of ‘scaffolding’ refers to temporary and adaptive support, and here the emphasis is especially on ‘material scaffolding’, that is, material artefacts and body movements employed in mentoring. The theoretical framework of the study is van Lier’s (2004) ecological perspective on language learning, and a discourse-ethnographic perspective of nexus analysis (Scollon and Scollon 2004) is adopted to analyse the ethnographic data collected at two work sites. Scaffolding is regarded as a nexus of social practices in which participants, interaction orders and mediational means intersect. The social actions in work encounters are explored to show how space, body movements and material artefacts are employed in work-related communication. The observations on these two work sites suggest that cleaning work can be successfully performed with a beginner’s level in the work language as long as guided support is available, and especially if the multiple material mediational means in the immediate surroundings are utilized in scaffolding.

Keywords: scaffolding, materiality, nexus analysis, ethnography, language in the workplace, language learning

Zusammenfassung: Sprachliche Vielfalt nimmt auf dem europäischen Arbeitsmarkt zu, inklusive Finnland, wo Reinigungsarbeit die gewöhnlichste Tätigkeit bei Immigranten ist. In diesem Artikel wird die rechtzeitige materielle Unterstützung (Scaffolding) betrachtet, die Zweitsprachensprechern bei Reinigungsaufgaben angeboten wird. Der Begriff des Scaffolding bezieht sich auf eine befristete und adaptive Unterstützung, und hier wird besonders materielles Scaffolding (bzw. die im Mentoring gebrauchten materiellen Artefakte und Körperbewegungen) betont. Der theoretische Bezugsrahmen der Studie ist die ökolo-

*Corresponding author: Maiju Strömmer, University of Jyväskylä - Department of Languages, Department of Languages P.O. Box 35 FIN-40014, University of Jyväskylä, Jyväskylä 40014, Finland, E-mail: maiju.strommer@jyu.fi

gische Perspektive auf Spracherlernung von van Lier (2004), und eine diskursethnographische Perspektive der Nexus-Analyse (Scollon & Scollon 2004) wird benutzt, um das an zwei Arbeitsplätzen gesammelte ethnographische Material zu analysieren. Scaffolding wird als ein Netzwerk von sozialen Bräuchen betrachtet, in dem sich die Teilnehmer, Interaktionsordnungen und Mediationsmittel (mediational means) kreuzen. Soziale Begegnungen am Arbeitsplatz werden untersucht, um zu zeigen, wie der Raum, die Körperbewegungen und materiellen Artefakte in berufsbezogener Kommunikation benutzt werden. Die Beobachtungen an diesen zwei Arbeitsplätzen deuten darauf hin, dass man Reinigungsarbeit auch mit elementaren Kenntnissen in der Arbeitssprache gut leisten kann, wenn Unterstützung erhältlich ist, und besonders, wenn die in der unmittelbaren Umgebung erhältlichen materiellen Mediationsmittel im Scaffolding benutzt werden.

Schlüsselwörter: Scaffolding, Materialität, Nexus-Analyse, Ethnografie, Sprache am Arbeitsplatz, Spracherlernung

Resumen: La diversidad de lenguas aumenta en los mercados laborales de toda Europa, inclusive en Finlandia, donde los trabajos de limpieza son los más comunes para los inmigrantes. Este artículo explora cómo son ayudados con andamiaje material (scaffolding) los usuarios de segunda lengua que trabajan en limpieza. El concepto 'scaffolding' se refiere a andamiaje temporal y adaptivo, aquí se enfatiza especialmente 'scaffolding material' (los artefactos materiales y los movimientos corporales utilizados en la mentoría). El marco teórico es la perspectiva ecológica del aprendizaje del idioma de Leo van Lier (2004), y se utiliza una perspectiva discurso-etnográfica del análisis del nexo (Scollon & Scollon 2004) para analizar los datos etnográficos recabados en dos lugares de trabajo. El andamiaje se ve como un nexo de prácticas sociales en las que los participantes, las órdenes de interacción y los instrumentos mediadores (mediational means) se entrecruzan. Las acciones sociales en encuentros laborales son estudiadas para mostrar de qué manera el espacio, los movimientos corporales y los artefactos materiales son usados en la comunicación laboral. La observación de estos dos lugares de trabajo sugiere que el trabajo de limpieza puede ser realizado con éxito con un nivel de principiante en el conocimiento del idioma siempre y cuando se cuente con una guía, especialmente si se utilizan los instrumentos mediadores materiales del entorno inmediato como andamiaje.

Palabras clave: andamiaje, materialidad, análisis del nexo, etnografía, idioma en el lugar de trabajo, aprendizaje del idioma

Abstrakti: Kielellinen moninaisuus lisääntyy Euroopan työmarkkinoilla, myös Suomessa, jossa siivous on maahanmuuttajien yleisin työ. Tässä artikkelissa tarkastellaan, miten toisen kielen käyttäjille tarjotaan materiaalista oikea-aikaista tukea siivoustyöhön liittyvissä tehtävissä. 'Oikea-aikainen tuki' (scaffolding) tarkoittaa väliaikaista ja mukautuvaa tukea, ja tässä tutkimuksessa tarkastellaan erityisesti 'materiaalista oikea-aikaista tukea' eli materiaalisten artefaktien ja kehonkielen käyttämistä ohjaamisessa. Tutkimuksen teoreettisena viitekehystenä on van Lierin (2004) ekologinen näkökulma kielenoppimiseen. Etnografista diskurssintutkimuksen näkökulmaa, neksusanalyysia (Scollon & Scollon 2004), käytetään kahdessa työkohteessa kerätyn etnografisen aineiston analysoimiseen. Oikea-aikainen tuki nähdään sosiaalisten käytänteiden verkostona, jossa osallistujat, vuorovaikutusjärjestykset ja välittyneisyyden keinot (*mediational means*) risteävät. Sosiaalista toimintaa työtilanteissa tutkitaan, jotta saadaan selville miten tilaa, kehon liikkeitä ja materiaalisia artefakteja käytetään työhön liittyvässä suullisessa vuorovaikutuksessa. Tutkimukseen osallistuneilla työpaikoilla tehdyt havainnot viittaavat siihen, että siivoustyössä pystyy suoriutumaan hyvin myös alkeistason kielitaidolla, jos tukea on saatavilla. Parhaiten ymmärtäminen varmistuu, jos ympäristössä saatavilla olevia materiaalisia välittäjiä käytetään hyväksi oikea-aikaisessa tuessa.

Avainsanat: scaffolding, materiaalisuus, neksusanalyysi, etnografia, kieli työpaikalla, kielen oppiminen

1 Introduction

Cultural and linguistic diversity is growing in the labour markets throughout Europe, and this is posing a challenge to organizations' language practices and institutional policies (see Duchêne et al. 2013). Finland has long been a comparatively monolingual country and therefore Finnish workers are often not used to communicating with co-workers who speak Finnish as a second language. As in many other European countries, cleaning is the most common job for immigrants in Finland because of the flexible language requirements and demand for labour in the area (OSF 2013; Trux 2002; Ozyegin and Hondagneu-Sotelo 2008). As a result, work communities in the cleaning sector are often linguistically diverse, which makes it difficult to find appropriate language practices for orientation, supervision and teamwork. The aim of this paper is to locate good practices that could guide linguistically diverse work communities to provide scaffolding and achieve mutual understanding on work-related issues.

In this article, an ethnographic discourse analytic perspective of nexus analysis (Scollon and Scollon 2004; see also Pietikäinen et. al 2011; Hult 2014) is taken to analyse how cleaning supervisors and co-workers support migrant cleaners and help them to understand and perform their work tasks. The notion of *scaffolding* refers to temporary and adaptive support, and here the emphasis is especially on *material scaffolding*, that is, material artefacts and body movements employed in mentoring. Specifically, the research addresses the question, How do colleagues provide material scaffolding for second language users in tasks involved in cleaning work? This question will be answered by referring to ethnographic and interactional data collected at two work sites.

Many studies (e.g. Suni 2010, Virtanen 2013, author 2013) have found that the support received from work communities is essential for language learning at work, but only a few of these (e.g. Sandwall 2010, Virtanen 2015) have analysed interaction and social actions in actual work tasks. In sociocognitive and ecological perspectives in particular, material, embodied, and situated aspects of language learning are foregrounded in addition to the social nature of learning (van Lier 2004, Kramsch and Steffensen 2008, Dufva et al. 2011). In research on language use at work, e.g. de Saint-Georges (2004), Filliettaz (2013), and Izadi (2015) have also taken material and spatial elements into account. However, these angles – language learning and materiality at work – have not hitherto been combined in empirical research. This paper aims to provide insights into language learning and materiality by exploring material scaffolding in work-related tasks.

2 Material scaffolding in the work environment

This study draws on van Lier's (2004) ecological approach, which is based on Vygotskian socio-cultural perspectives on learning and the Bakhtinian dialogical philosophy of language. Following this approach, language should be explored in actual situations and contexts because it is realised only in use (van Lier 2000, 2004). Language ecology is a holistic approach that analyses also the semiotics, artefacts and embodiment used in linguistic action because they are significant aspects of communication (van Lier 2004; Barab and Roth 2006). The present study attends to these aspects by focusing on the materiality and scaffolding in work-related social actions.

From the ecological perspective, language learning requires perception and active engagement on the part of the individual, but the environment has a crucial role, too: it is a semiotic budget, which provides opportunities for meaningful actions in different situations (van Lier 2000: 252). The relations between

individuals and their social and physical surroundings are referred to as *affordances*. Originally, the concept of affordance comes from the ecological psychology of Gibson (1979: 127), who defined it as a reciprocal relationship between an animal and its environment: it is a resource that the environment offers “for good or ill”. According to van Lier (2000: 252–253; 2004: 62), the linguistic resources in the environment become learning opportunities only when a language user perceives them and chooses to use them. Resources are turned into affordances when they are used for meaningful action. In addition to the resources attached to the physical surroundings such as a workplace, also other people in the surroundings, in this study mostly co-workers, can offer affordances for social action.

The present study explores work-related encounters in which second language users need guided support from their co-workers in order to interpret the linguistic resources. Wood, Bruner and Ross (1976: 98) established the concept of *scaffolding* to refer to the problem-solving situations where learners manage with adaptive help. Scaffolding is connected to the Vygotskian socio-cultural theory of learning and particularly to the notion of the Zone of Proximal Development (Vygotsky 1978: 85). This notion refers to a metaphorical area of potential development where learners can manage with the help of others but not on their own. Traditionally, scaffolding has been defined quite narrowly as the mentoring given to children by adults or more advanced language users, usually in dyadic interactions in L1. However, more recent research has shown that the concept is also useful for second language learning, and peers as well as experts can provide scaffolding (see Hakamäki 2005: 54). Some studies have focused primarily on the party that provides support, but e.g. Nassaji and Swain (2000: 36) and Suni (2008: 122) regard scaffolding as a reciprocal activity in which meanings are built together on the basis of the learner’s needs. This study draws on this reciprocal and dialogical view of scaffolding.

Research on second language learning has focused primarily on *verbal* scaffolding in educational settings, such as scaffolded assistance in language teaching (Nassaji and Swain 2000; Hakamäki 2005; Smit, van Eerde and Bakker 2013), peer scaffolding in collaborative learning (Nguyen 2013; Hanjani and Li 2014), and scaffolding strategies for technology-mediated language learning (Huang and Huang 2015; Jung and Suzuki 2015; Lehtonen 2013). Scaffolding strategies in work-related settings have received much less attention. Orlikowski (2005; 2007) has explored material scaffolding afforded by the infrastructure, technologies and spaces in business organisations and Filliettaz (2013) multimodal and interactional support in car mechanics’ work tasks. Furthermore, Carter et al. (2006) investigated how gestures enhance scaffolding in small group situations in science class. However, these studies do not deal with language learning. This study examines the scaffolding provided for second language speakers of Finnish in two

workplaces. The emphasis is on the material nature of scaffolding, henceforth called *material scaffolding*. This term is used here to describe the use of material artefacts and embodied actions in physical places in scaffolding situations.

Embodied actions have been mostly studied in the field of multimodal interaction analysis, which focuses on embodied interaction in the material world, such as the use of gaze, gestures, body movement and position in meaning-making (e.g. Goodwin 2003; Lerner 2002; Streeck et al. 2011). Furthermore, there is a growing interest in studying the use of material artefacts in different institutional and technological settings, within workplace studies in particular (Hindmarsh and Heath 2000; Koschmann et al. 2006; Heath and Luff 2013). Hindmarsh and Heath (2000: 527) stress the need to understand how the objects in working environments feature within the course of work-related activities. Goodwin (2003; 2013) takes even a more holistic view by emphasizing the significance of social, cultural and physical aspects of surroundings when analysing situated social actions carried out through semiotic resources.

This article takes also spatiality into consideration by analysing the affordances and restrictions for interaction posed by the places (see Scollon and Scollon 2003). Actions are always spatially situated, and different spaces offer different material arrangements that might be tied to specific activities – therefore, spaces and places constrain and shape actions (Crabtree 2000). This study shows how the particular spaces in the workplace facilitate or restrict interaction in second language.

3 Data and methodology

3.1 Nexus analysis

Nexus analysis (Scollon and Scollon 2004) is an ethnographic discourse analytical approach that combines methodological tools from the traditions of linguistic ethnography, discourse analysis and interactional sociolinguistics. Researchers have applied nexus analysis in different fields to study social actions connected to e.g. minority languages (Pietikäinen 2010, Lane 2010), disabilities (Al Zidjaly 2006), language policy and planning (Hult 2010, Compton 2013), and tourism in the new economy (Dlaske 2015). Simon-Maeda (2009), Källkvist (2013), Tapio (2013), and Virtanen (2015) have conducted nexus analytical research on language learning, and the present paper follows in this field of study.

Following Scollon and Scollon's practical field guide (2004: 152–178), ethnographic research begins with engaging the field and locating the meaningful social actions for the focus of the study. Based on my observations, field notes,

interviews, and recordings, I located the most common interaction situations typical of cleaning work at two work sites. In the first workplace, the most common work-related interaction situation was supervising: the cleaning supervisors gave instructions to the cleaner every week. In the second workplace, the cleaning team consisted of five cleaners, who often discussed their work shifts and tasks together during their coffee and lunch breaks. In the analysis I will therefore focus on those situations.

In nexus analysis, the three main elements circulating through the focal actions are 1) *discourses in place*, 2) *historical bodies* and 3) *the interaction order*. Scollon and Scollon (2004: 14) emphasize that actions always take place in a material place, where different cycles of discourses intersect. The present study attends to this dimension by analysing spoken discourse along with those artefacts and the characteristics of the physical place that are meaningful for the social action. The historical body, in turn, refers to the embodied practices and life experiences of the individual social actors. Here, this dimension is analysed to explain why the participants carry out actions the way they do; different people act differently in the same situations as a result of their personal experiences (Scollon and Scollon 2004: 13). Especially the knowledge I gained from interviews and informal conversations with the participants offered me insights into their historical bodies. Finally, the concept of an ‘interaction order’, which comes from the work of Goffman (1983), covers the different social arrangements by which people come together in social groups, whether for instance a platform event, a meeting, a conversation, or a queue (Scollon and Scollon 2004: 19). From the nexus analytic perspective, social actors and discourses come together in the interaction order to enable some social action.

To analyse how material scaffolding is co-constructed through different actions at work encounters, I apply three categories of actions developed by Sigrid Norris within one of the applications of nexus analysis, referred to as mediated discourse analysis (Scollon 2001; Norris and Jones 2005). *Lower-level actions* are the smallest interactional meaning units, *higher-level actions* are composed of a chain of lower-level actions and have an opening and a closing, and *frozen actions* are entailed in material artefacts (Norris 2004: 102). Higher-level actions are constructed through numerous simultaneous lower-level actions in different communicative modes (Norris 2004: 102).

Mediated discourse analysis is inextricably tied together with nexus analysis, and they both take the social action as an analytical unit. All human actions are mediated, as they are performed by a social actor with or through mediational means (Scollon 2001: 3; Scollon and Scollon 2004: 12). Mediational means (or cultural tools, see Vygosky 1978; Wertsch 1991) include both material artefacts such as a computer or a calendar, and psychological tools such as language and

other symbol systems, through which mediated actions are carried out (Norris and Jones 2005b: 49). Spoken language is only one of the many available mediational means with which people take actions (Jones and Norris 2005: 4). Hence anything and everything that is significant in the situation – such as space, physical layout, written or multimodal texts, actions and body positions – is taken into account (Norris 2004). Therefore, it is necessary not only to gather data in many modes (audio, visual, textual), but also to do that with different people at different stages to cover different points of view of subjectivities (generalizations, experiences, observations and comparisons) (Norris and Jones 2005c: 202).

In this article the data examples in foci are audio- or video-recordings accompanied by observations made during the recording sessions. I wrote field notes as the situations progressed and worked them on afterwards. When analysing audio recorded actions, the emphasis is on those mediational means that are discovered to be meaningful for the situated social actions on the basis of ethnographic observations and that can be analysed reliably from the different kinds of data that are available. Audio-recordings carry a lot of information about movements and artefacts, too (e.g. the sound of footsteps, the clicks of a mouse, the creak of a door).

I will present so-called ethnographic vignettes (Erickson 1986: 163, Pietikäinen et al. 2008, Hult 2014) based on the field notes before presenting the transcripts in order to give background knowledge to the interaction situations. These vignettes elaborate upon the field notes and take a narrative form.

3.2 Key participants and data collection

The ethnographic data¹ of this study were collected at two workplaces in Finland. In these workplaces, I followed the social actions of three key participants: Kifibin, Omar and Mae Noi. Kifibin moved to Finland to do a Master's Degree, and Mae Noi and Omar both moved here to marry a Finnish partner. Originally, Kifibin is from Uganda, Omar from Gambia, and Mae Noi from Thailand.

I got to know Kifibin in the spring semester of 2012 when he took part in a Finnish course I taught, hence we had initially a student-teacher relationship. In the autumn of 2012 I contacted him and asked him if he would like to take part in my study, and he agreed. My first encounter with Omar and Mae Noi was in May

¹ The data collection was implemented as part of the project *Finnish as a Work Language: A Sociocognitive Perspective to Work-related Language Skills of Immigrants* (University of Jyväskylä, funded by The Emil Aaltonen Foundation). The names of the participants are changed and some details have been removed to ensure the anonymity of the participants and companies.

2013 on their employer's premises when I met the migrant cleaners working there to introduce my study to them and recruit them to take part. Five cleaners came and they all wanted to be interviewed. After the interview, Mae Noi and Omar were most willing to let me follow and record their working days, as well.

I conducted the fieldwork at Kifibin's workplace from January to March 2013. He works for a large private cleaning company, and at that time he was cleaning in a big event centre. To gain insights into another workplace, I carried out fieldwork from February to August 2014 with Mae Noi's and Omar's cleaning team. They work in a large specialist organization that directly employs its own cleaning personnel. I was an outsider in these workplaces as I was not officially part of those work communities. To get to know the setting and to gain understanding for my research project, I spent a total of 15 days following the key participants and their work and participating in discussions with members of their work communities. During the fieldwork I wrote field notes on work routines as well as on interactions and practices within the work community. I also recorded interaction situations during the workdays and interviewed the cleaners and their supervisors and managers about language practices in cleaning work (see Table 1). To allow shadowing and moving around, I mostly used a light audio-recording device because cleaners move quickly and change locations constantly. I wrote field notes during and after the recording sessions and transcribed the data as soon as possible to insert contextual knowledge into the transcriptions.

Table 1: Overview of the data.

	Kifibin's workplace	Omar's and Mae Noi's workplace
Observation	9 days during two months in 2013: 29.1., 30.1., 21.2., 22.2., 25.2., 12.3., 13.3., 25.3., 26.3.	7 days during 6 months in 2014: 5.2., 12.2., 19.2., 25.2., 29.4., 5.6., 30.7.
Audio recordings	18 files, 157 minutes in total	10 files, 225 minutes in total
Video recordings	–	2 files, 41 minutes in total
Interviews	7 semi-structured interviews: Kifibin: 10.12.2012, 26.3.2013, 24.4.2014 Mira (cleaning manager): 25.2.2013 Katri (cleaning supervisor): 30.1.2013, 13.3.2013 Kaija (restaurant manager): 22.2.2013	6 semi-structured interviews: Omar: 23.5.2013, 5.6.2014 Mae Noi: 29.5.2013, 30.7.2014 Maarit & Sirpa (Finnish cleaners in the cleaning team): 27.8.2014 Mari (cleaning supervisor): 29.4.2014
Photographs	Over 200 photographs taken by the researcher and 10 taken by Kifibin	About 100 photographs taken by the researcher

During the fieldwork I became established as a regular and familiar visitor in the cleaning teams. I am also present in the data: I was there recording the interactions, conducting the interviews and writing the notes, and this affects the nature of the data. An ethnographer's presence in the field always somehow affects the practices of the participants, and I have therefore not tried to detach my presence from the data and results.

4 Findings

4.1 Kifibin's workplace: Spatial elements of giving instructions

In this section, the analysis focuses on the spatial elements in scaffolding provided to Kifibin by his Finnish supervisors, Mira and Katri. Kifibin's cleaning area is a large and complex centre where a big sporting event is organized every week. It consists of multiple buildings, areas and rooms. All the halls, cafeterias and restaurants are closed when he is cleaning. From the ecological perspective, Kifibin's cleaning area is big and includes many different types of areas, but his niche is tight as far as social communication is concerned: he is not regarded as a full member of the work community and cannot attend the informal events of the client organization (see more Strömmer 2016). Moreover, as Kifibin is the only cleaner in the workplace, he does not meet his workmates from the cleaning company every day. However, because there are often extra cleaning tasks and changes in the cleaning routine, Kifibin regularly gets instructions from his supervisors. The supervisors visit the workplace or give instructions over the phone or via text messages.

Figure 1 illustrates the three dimensions of the nexus. The chosen situations are one-to-one between Kifibin and either his manager, Mira, or his supervisor, Katri. Mira is a Finnish woman who has worked as a cleaning manager for six years and is used to giving instructions to migrant employees, also in English. She lived in England for six months as an exchange student ten years ago and gained there the confidence to speak "broken" English. Katri is a young Finnish woman who has worked as a cleaning supervisor for a year. She is also used to working with migrant cleaners because one third of her subordinates are migrants. Kifibin has worked for the company observed in this study for four years, part-time while he was studying and, since graduating, full-time. Mira and Katri have supervised him for a year. Thus they already all know each other quite well. Previously, Mira and Katri had given Kifibin instructions in English as it was a strong common resource between them, but during the fieldwork they spoke mostly Finnish. Kifibin's mother tongue is Luganda and the language of his schooling was English. His Finnish language skills are at the intermediate level (B1 in the CEFR).

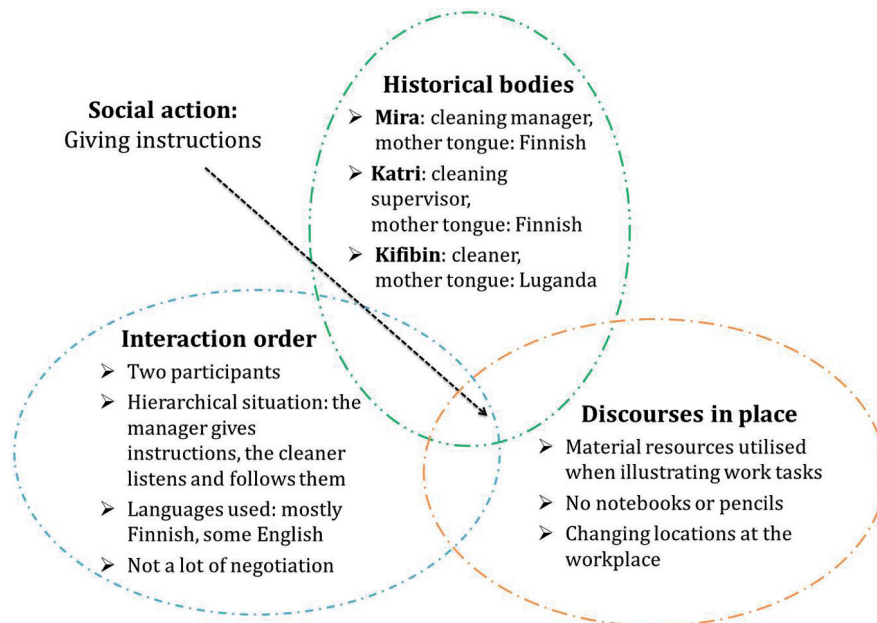

Figure 1: Nexus of giving instructions (Application from Scollon & Scollon 2004: 20).

The interaction order of the instructing situations is hierarchical: the institutional roles of manager and subordinate are clearly present. The situations are goal-oriented: the aim is to communicate the instructions so that the cleaner can perform the tasks accordingly. As the Finnish language is a second language for Kifibin, the supervisors use different ways to make the instructions more concrete. In the interview, Mira said that the biggest problem with the inadequate Finnish language skills of the cleaners is that it is sometimes difficult for them to follow the instructions, and that although the tasks can be shown, it is a challenge for them to remember all the tasks. Against this background it is worth noting that the supervisors do not give the instructions in writing and the cleaner does not take notes during the supervisors' visit, although many detailed instructions are given at once. However, the supervisors provide scaffolding by actively employing material mediational means such as a calendar, cleaning equipment and the objects to be cleaned.

Next, actual social actions are analysed in more detail to show how Katri and Mira provide Kifibin with material scaffolding. The most meaningful embodied actions are written in the transcription based on the audio-files and field notes (see Appendix 1). The actions continue and complete the oral instructions, which is evident as the silences are often filled in with the actions. Before the excerpts,

ethnographic vignettes developed from the field notes are presented to provide a background to the work situations.

Last Friday, when we were walking from Kifibin's workplace to the bus stop, Mira called Kifibin. After the phone call Kifibin told me that Mira would come on Monday to instruct him in an extra task that the client had ordered. Kifibin was surprised that the phone call did not cause him any particular problems – speaking in Finnish on the phone had been tough for him before, since it offers no other modes than voice. The following Monday I followed Kifibin's morning routines at work. At 10 am we entered the main lobby, where Mira was already waiting for us. She greeted us and told us that she had tried to find us everywhere. In addition, she said, "Let's speak Finnish!" Kifibin replied, "A bit." and Mira commented, "A lot!" We started to climb the stairs to a tower where the extra task was to be carried out. Climbing the stairs took over five minutes. When we were finally in the tower, Mira demonstrated and explained the task: Kifibin was supposed to lift the floor tiles and vacuum the floor under them.

Figure 2: Floor tiles.

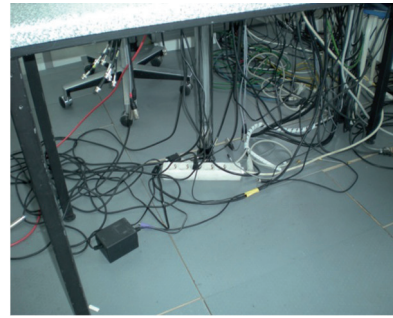

Figure 3: Cords under the table.

Excerpt 1: Demonstrating a particular cleaning task in a tower.

Participants: Mira (cleaning manager, Finnish, female), Kifibin (cleaner, Ugandan, male), Maiju (researcher, Finnish, female).

Data: audio-recording and notes based on ethnographic observations.

01	Mira	krh krh krh (1.4) tämä tila <i>krh-krh-krhh (1.4) this place</i>
02	Kifibin	mhm
03	Mira	täältä alta (.) kun nämä nousee (1.3) niin pitäis imuroida <i>down here (.) as these can be raised ((lifts a floor tile)) (1.3) you should vacuum</i>
04	Kifibin	ookoo <i>okay</i>
05	Mira	nää kaikki nousee <i>all these go up ((lifts a floor tile and there are many cords and dust under it))</i>

Excerpt 1: (continued)

06	Mira	ja missä on toi pöydänjalka (.) niin otat sitten imurilla vaan koska noita ei saa nostettuu
		<i>and where that table leg is (.) just take it with the Hoover because you can't lift those ((points at table legs and the floor tiles under them))</i>
07	Kifibin	ookoo
		<i>okay</i>
08	Mira	paljon johtoja (2.3) elikkä täältä niin pitkälle kun pääset tuolta nostaa näitä nii (.) nää pitää imuroida täältä
		<i>lots of cords (2.3) so from here for as far as you can lift these (.) these need to be vacuumed here</i>
09	Kifibin	mhm
10	Mira	kuten huomaat tulee pölyä (1.6) otat yhden pois ja (.) sitte nostat seuraavajja
		<i>as you see there's dust coming (1.6) (the creak of a floor tile)) just take one away and (.) then you raise the next one and</i>
11	Kifibin	ookoo
		<i>okay</i>
12	Mira	nää kaikki imuroit mistä pääset (1.8) näin
		<i>vacuum all these where you can ((a creak)) (1.8) like this</i>

This excerpt shows the opening of a higher-level action – giving instructions – which is composed of many multimodal lower-level actions (Norris 2004). The supervisor utilises the materiality of the particular task in many ways: she demonstrates how to lift up the floor tiles (lines 3 and 5) and points to the significant artefacts (cords and a table leg, line 6). Her embodied actions are parallel to the oral instructions, which is typical; people tend to gesture while speaking and their gestures and speech usually convey the same meaning (Gullberg 2006: 106). As we are in the room where the task needs to be performed (see Figures 2 and 3), the surroundings offer many relevant affordances for the interaction situation (van Lier 2000: 252). Employing the mediational means of the material place enables quite deictic language use – there is no need to strive for accurate linguistic explanations when everything can be shown in practice (see also Paananen 2015: 89). Instead, most of the expressions above make sense only as embedded in their context and connected with the body movements, for instance “*this place*” (not naming the place), “*down here*” (showing the direction of attention), and “*as these can be raised*” (not naming the floor tiles in Finnish). Although the linguistic explanation is vague, Kifibin signals that he is following the instructions: he does not ask anything or

hesitate. Instead, his turns are brief dialogue particles such as *mhm* and *okay*. By these lower-level actions Kifibin expresses that he is listening to Mira and watching what she is doing.

In the next two examples, it is not so easy to understand the tasks. Both excerpts are from the same situation just a minute after the previous one: we are now walking downstairs and Mira is continuing to give Kifibin instructions. On the staircase, many embodied elements of communication, such as eye contact, gestures, and body positions, cannot be fully employed. The supervisor does not employ any material artefacts to provide scaffolding, either, but the scaffolding is mostly verbal. Therefore the physical layout makes the communication more difficult; the architecture of a space sometimes restricts interaction (Tapio 2013: 61). During the walk downstairs we stop twice: first in Excerpt 2 and then again in Excerpt 3. These stops can be considered *key moments* as Kifibin seems to have a hard time understanding the instructions at these points and thus scaffolding is needed.

Excerpt 2: Giving instructions while walking downstairs: case 1, ‘tuulikaappi’ (*wind closet*).

01	Mira	sitten samalla tota niin toi [Matti] pyysi kun siellä <i>at the same time uh well [Matti] asked that there</i>
02		((They all stop walking.))
03	Mira	on siellä toimistot mitkä sää siivoot kolme kertaa viikossa <i>there are the offices that you clean three times a week</i>
04	Kifibin	mhm (.) mutta <i>mhm (.) but</i>
05	Mira	niin siellä kun on se pieni tuulikaappi <i>so there is that small wind closet [entrance room]</i>
06	Kifibin	tuulikaappi? <i>wind closet?</i>
07	Mira	tuulikaappi <i>wind closet</i>
08	Kifibin	missä <i>where ((slowly))</i>
09	Mira	mistä tullaan sisälle pihalta (.) sinne toimistoon <i>where you come in from outside (.) into the office</i>
10	Kifibin	mhm
11	Maiju	eteinen <i>an entrance hall</i>

Excerpt 2: (continued)

12	Mira	[eteinen (.) se <i>[an entrance hall (.) that</i>
13	Kifibin	[mhm mhm mhm
14	Mira	niin sieltä nostaa sen maton aina pois ja imuroi sieltä <i>so there lift up and take away the doormat and Hoover there</i>
15	Kifibin	mhm mhm mhm mhm
16		((They start to walk.))

In this example, the movement stops in line 2 when Mira is talking about a specific place: a small entrance room into the offices (lines 3 and 5). Mira tries to support understanding in many ways, and stopping moving may be a way to calm the situation and offer better conditions for concentrating on the instructions and providing embodied scaffolding. Kifibin had mentioned that Finnish-mediated phone calls were difficult for him to understand because visual and spatial modes and material artefacts cannot be used during a traditional phone call. Walking down the stairs imposes similar constraints on communication, because eye contact cannot be maintained safely.

In line 6, Kifibin repeats the place with a rising intonation. In Lilja's study (2010), partial repetitions by second language speakers in everyday Finnish interactions were treated as indications of not understanding the meaning of the repeated element. Here the source of the problem, which is repeated, is the infrequently used compound word *tuulikaappi*. It means literally 'a wind closet', which is a small entrance room between the front door and another door, the purpose of which is to prevent cold air coming inside during the winter months. Even when Mira has repeated the word *tuulikaappi* (line 7), Kifibin seems to be confused as he asks *missä* ('where') really slowly and thoughtfully (line 8). After that, the supervisor tries to explain the place in more detail (in line 9) and repeats the synonym offered by the researcher (lines 11 and 12). At this point, Kifibin is signalling understanding, because he repeats three times "mhm" in line 13, after which Mira finally gives the instructions for the task that has to be carried out (line 14). Then she walks on and gives more instructions.

Excerpt 3: Giving instructions while walking downstairs: case 2, ‘sosiaalitila’ (*social space*).

01	Mira	sitten meidän pitäis käydä tuolla [ravintolassa] <i>then we should go to the [restaurant]</i>
02	Kifibin	ookoo <i>okay</i>
03	Mira	kanssa kattomassa yksi (1.3) että tarvisko (.) siä pieni sisäänkäynti mistä mennään aamulla sisälle <i>to see too (1.3) if there is a need to (.) the small entrance where you go in in the morning</i>
04	Kifibin	mhm
05	Mira	ja sitten se naisten sosiaalitila henkilökunnalle <i>and then the women's staff-room</i>
06	Kifibin	ookoo <i>okay</i>
07	Mira	eikö ne oo kerran viikossa vaan niitten siivous (.) muistanko oikein (2.1) <i>don't they get cleaned just once a week (.) do I remember correctly (2.1)</i>
08		((Everyone stops walking.))
09	Mira	tuulikaappi ja se naisten sosiaalitila <i>the wind closet [entrance room] and the women's staff-room</i>
10	Kifibin	naisten <i>the ladies'</i>
11	Mira	henkilökunnan (.) se pieni (.) niin eikö ne ollu kerran viikossa vaan siivous <i>the staffs (.) the small one (.) so isn't it only once a week their cleaning</i>
12	Kifibin	kerran viikossa <i>once a week</i>
13	Mira	joo (.) niin mä muistelin <i>yeah (.) that's what I thought</i>
14	Kifibin	tai ainakin torstaina <i>or at least on Thursday</i>
15		((Everyone starts to walk.))

As in Excerpt 2, so too here in Excerpt 3, the source of the problem seems to be a physical place, namely a women’s staff room. The supervisor again uses a strange word, ‘*sosiaalitila*’ (literally ‘social space’), in line 5. At first Kifibin only listens to what Mira says and replies saying “mhm” and “okay”. In line 7, Mira asks a question that Kifibin does not answer immediately but there is a notice-

able silence of 2 seconds, which might implicate a problem in the flow of interaction (see Jefferson 1989: 171). After this silence everyone stops walking and Mira elaborates on her question by mentioning the places *tuulikaappi* and *sosiaalitila* again (line 9). Kifibin partially repeats Mira's turn in line 10 and Mira gives more information about the place she is talking about ("the staff's" and "the small one"). After that, she repeats her question in line 11 and now Kifibin replies to the question, in lines 12 and 14. Kifibin's reply confirms that mutual understanding has been reached, and they start walking downstairs again in line 15.

After this we went to the restaurant, where the supervisor pointed out the place she had been talking about in line 5 ("the staff's room") in order to show where exactly the extra cleaning task should be performed. However, she did not point out to Kifibin the small entrance room (*wind closet*) into the offices nor the exact point to vacuum there (under the doormat), which was the source of the problem in Excerpt 2.

Two weeks later another supervisor, Katri, is visiting Kifibin's workplace to give further instructions. She again asks Kifibin to vacuum under the doormat in the offices' small entrance room, and it becomes evident that he has not understood the instructions the first time.

Two weeks after Mira's visit, Kifibin is cleaning in an empty restaurant kitchen when Katri suddenly enters the room. She greets us and asks Kifibin how it is going. Kifibin tells her that there was a lot of rubbish in a restaurant he cleaned earlier in the morning. Katri consoles him by reminding him that there are not many days left in this workplace. She starts to give instructions for the last remaining days in this client's premises, because the cleaning contract with them will end soon – another cleaning company won the tendering. At the end, she asks about the same task that Mira asked Kifibin to do when she visited the workplace.

Excerpt 4: Repeated instruction.

Participants: Katri (cleaning supervisor, Finnish, female), Kifibin (cleaner, Ugandan, male), Maiju (researcher, Finnish, female).

Data: audio-recording and notes based on ethnographic observations.

01	Katri	ja voitko kattoo tosta mitkä toimistot teet kolme kertaa viikossa <i>and could you check those offices where you clean three times a week</i>
02	Kifibin	yhy
03	Katri	niin sieltä se toinen sisäänkäynti mistä ne miehet tulevat sisään <i>there is the other entrance where the men come in</i>
04	Kifibin	mhm

Excerpt 4: (continued)

05	Katri	niin sen <u>pienen</u> tuulikaapin maton alusen lähtee se puhtaaks vai ei <i>under the doormat in the <u>small</u> wind closet [entrance room] (.) can you get it clean or not</i>
06	Kifibin	ookoo ((hiljaa)) <i>okay ((quietly))</i>
07	Katri	mä en tiedä lähtee se mutta ilmota mulle jos ei se lähde <i>I don't know if it is possible to get it clean or not but let me know if it isn't</i>
08	Kifibin	ookoo <i>okay</i>
09	Katri	mhm (.) ymmärsitkö kaiken <i>mhm (.) did you understand everything</i>
10	Kifibin	[joo <i>[yeah</i>
11	Katri	[mitä puhun vai puhuinko liian nopeesti <i>[that I say or do I speak too fast</i>
12		((Kifibin laughs.))
13	Katri	ainakaan (.) ((katsoo tutkijaa)) [Kifibin] on aina joo joo ja sitten vaan miettii että tulee tota kaikki selväks (.) <i>at least ((looks at the researcher)) [Kifibin] is always like yes yes and then I just wonder if everything is really clear</i>
14	Katri	((katsoo Kifibiniä)) mutta hyvin sä jo osaat <i>((looks at Kifibin)) but you can already speak well</i>

This excerpt is taken from the middle of the higher-level action: Katri's visit at Kifibin's workplace to give him instructions. Two points are particularly worth our attention: firstly, that Kifibin did not follow the instructions Mira gave him two weeks ago about vacuuming under the doormat (line 5), and secondly, that Katri is unsure whether Kifibin understands all the instructions she gave (line 13). After Katri's visit, I discussed the vacuuming task with Kifibin and it became evident that he had not remembered it. This shows how effective it is to *show the places* where a task needs to be performed. At the end of the excerpt above, Katri asks (line 9) if Kifibin has understood everything and Kifibin says yes (line 10). After that the supervisor explains to the researcher that it is sometimes hard to know if Kifibin has understood, since he always says that he has (line 13).

Kifibin's reasons for not always showing when he has difficulties understanding the instructions remain unclear. The interviews and observations indicate that

Kifibin finds it complex and challenging to manage in a second language at work and keep up his role as a competent employee. He has asked Mira and Katri to use Finnish instead of English with him because he would like to take advantage of the opportunities to use Finnish at work. As the supervisors are really busy and their visits to the workplace are short, it might be that Kifibin does not want to cause too much trouble or take up too much of their time. When I asked Katri why she does not also give the instructions to the cleaners in writing – which would be reasonable and easy because clients often send their timetables and tasks via email – she simply told me that they prefer giving them orally and then reminding employees of them later on.

Although Kifibin's supervisors provide scaffolding when they are with him, they are not around on a daily basis. Kifibin works alone in the client's business premises, isolated from his workmates, able to ask for help only via the phone. For these reasons, it would be important that the supervisors and the cleaner would reach a proper agreement on the tasks face to face.

4.2 Mae Noi's and Omar's workplace: The social action of organising shifts

4.2.1 The cleaning team's coffee room as a social nexus point

This section (4.2) focuses on Mae Noi's and Omar's cleaning team. They have permanent jobs in a specialist organisation that directly employs its own cleaning staff. Their team consists of five cleaners, three of them native Finnish speakers. They usually have morning shifts from 6 a.m. to 2 p.m., sometimes evening shifts from 2 p.m. to 8 p.m. The cleaning areas consist of offices, corridors, toilets, and kitchens. Office and restaurant workers are present every day while they are cleaning. The cleaners have their own cleaning areas, where they may have short chats with other employees, but they perform their actual cleaning jobs individually, not in pairs or teams. However, they meet each other in the coffee room for coffee and lunch breaks. Because there is also a locker room behind the coffee room, they go there first thing in the morning and last thing in the afternoon. They also have their team meetings there approximately once a month. It is the material nexus where all the social actions in this section are located.

Figure 4: The table in the cleaners' coffee room.

The coffee room (see Figure 4) is a relatively small and intimate space that includes a dining table, a computer desk and kitchen equipment (a fridge, an oven, a sink; not visible in the picture). This place enables and even facilitates interaction between the team members: it is a peaceful and closed 'in-group' space to which only the team members have access (see Benwell and Stokoe 2006: 114). Therefore their interaction is not usually interrupted by noise or outsiders. Moreover, the room is open to wide range of formal and informal social actions, so it is relatively 'loosely controlled place', which refers to places that do not control actions strictly (Scollon and Scollon 2003: 169). During coffee and lunch breaks the cleaning team often talks about their free-time, family and other informal issues, but they also organise their work tasks and shifts then, since they

are all together in the same place. As there is a computer in the room, breaks are sometimes also used for work-related tasks that require the use of a computer.

4.2.2 Using a calendar as a mediational means in negotiating on work shifts

This section explores the social action of Omar and his Finnish workmate Maarit changing their shifts (see Figure 5). Omar is a 50-year-old man who moved from Gambia to Finland in 2001 to marry a Finnish woman. First he attended Finnish language courses and integration training for adult immigrants and had practical training and summer jobs in a factory. However, he was not able to continue there and he therefore started to do cleaning jobs. He worked in five cleaning companies in two cities in Finland before getting a permanent position in the organisation where he currently works. His Finnish language skills are at the intermediate level (B1 in CEFR). In the following example, other cleaners, namely Maarit, Kirsi, and Sirpa, and their cleaning supervisor Mari, are also present. All the others are women whose mother tongue is Finnish.

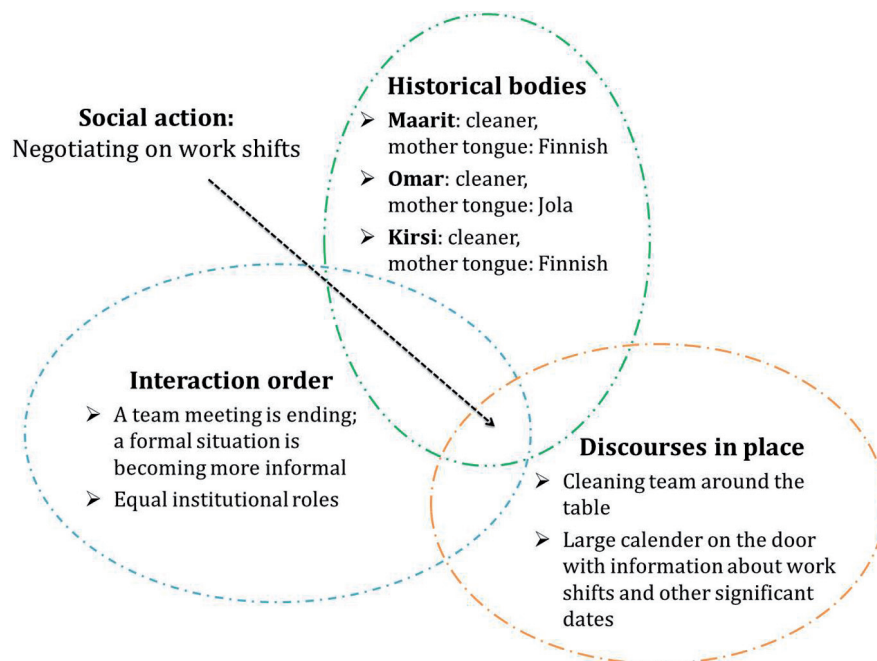

Figure 5: Nexus of changing work shifts (Application from Scollon & Scollon 2004: 20).

The next example takes place in the coffee room, where a calendar on the door (see Figure 6) is used a lot as a material artefact in mediating the scaffolding process. The interaction order is on the border of formal and informal: the team meeting led by Mari is ending, and the topic of conversation – shifts – is not on the agenda. On the one hand, the interaction order is equal between Omar and Maarit as far as their similar status is concerned: they are both cleaners. However, their historical bodies differ a lot as Omar moved to Finland 15 years ago and Maarit was born in Finland. Omar speaks Finnish as his second language, which is evident in this example: the team members adapt the conversation so that he can follow it.

The team meeting started directly after lunch in the coffee room. Omar, Maarit, Kirsi, and Sirpa were sitting round the table and Mari was sitting at the computer. I was sitting behind the video camera in the corner facing the table, recording the meeting. Sirpa had brought ice cream and they were still eating it when the meeting began. Mari read the agenda on the computer and Kirsi wrote notes for the record. They talked about window cleaning, ordering supplies, and training dates. They used some time figuring out when Mae Noi would come back from her vacation and how they would manage to clean her area properly before that. After 30 minutes they had dealt with all the formal issues and decided the date for the next meeting. At this point, Maarit stood up and went towards the calendar on the door. Suddenly she seemed to realise something and asked Omar if he could change the evening shifts with her.

Figure 6: Calendar on the door of the coffee room.

Excerpt 5: Changing shifts.

Participants: Maarit (cleaner, Finnish, female), Omar (cleaner, Gambian, male), Kirsi (cleaner, Finnish, female), Sirpa (cleaner, Finnish, female), Mari (cleaning supervisor, Finnish, female), Maiju (researcher, Finnish, female).

Data: video-recording and notes based on ethnographic observations.

01		((Maarit is standing in front of the calendar. Omar, Kirsi and Sirpa are sitting round the table.))
02	Maarit	hei [Omar] <i>hey [Omar]</i>
03		((Omar, Kirsi and Sirpa look at Maarit.))
04	Omar	no <i>what</i>
05	Maarit	haluaisitsä olla viikolla neljätoista <i>in week fourteen would you like to be</i>
06	Omar	mitä nii <i>what</i>
07	Maarit	haluaisitsä olla viikolla neljätoista aamuvuorossa ja mää oisin viikolla neljätoista iltavuorossa ja sä oisit viikolla *viistoista illassa ja mä oisin aamussa (2.2) <i>would you like to take the morning shift in week fourteen and I would take the evening shift in week fourteen and you would be on the evening shift in week *fifteen and I would be on the morning shift (2.2)</i>
08		* ((Kirsi turns to look at Omar and from now on looks continuously at Omar. Omar looks at the calendar without saying anything and frowns.))
09	Maarit	tä (1.6) oisko paha <i>so (1.6) would it be bad</i>
10		((Maarit moves from the calendar to the table. Kirsi glances at Maarit and turns her gaze back to Omar again.))
11	Kirsi	niin että vaihtaisitte päikseen iltavuorot <i>so that you would change the evening shifts</i>
12	Maarit	mhm
13	Omar	sä halua me vaihtaa iltavuoro <i>you want us to change the evening shift</i>
14	Maarit	niin mieti sitä <i>yeah think about that</i>
15		((Maarit goes to the calendar holding a pencil.))
16	Omar	mil- hh <i>whe- hh</i>

Excerpt 5: (continued)

17	Maarit	elikkä sulla on viikolla neljätoista iltavuoro ja mulla ois viikolla viistoista (1.3) ni (2.5) haluaisitsä vaihtaa <u>mieti</u> haluaisitsä vaihtaa nää (1.7) pä- niiku päikseen ((naputtaa sormellaan kalenteria muutaman kerran osoittaen ajankohtaa))
		<i>well you have the evening shift in week fourteen and I would have it in week fifteen (1.3) so (2.5) would you like to change <u>think</u> if you would like to change these (1.7) with each other ((taps the calendar a few times with her finger pointing at the dates))</i>
18	Maarit	elikkä mä oisin viik- tuolla sun viikolla
		<i>so I would be in wee- in this your week</i>
19	Omar	joo
		<i>yeah</i>
20	Maarit	ja sä olisit tolla (1.1) <u>mieti</u> (.) ilmota mulle sitte (2.5)
		<i>and you would be in that (1.1) <u>think about it</u> (.) let me know then (2.5)</i>
21	Maarit	sillo ois kaikki (poissa) ja mä [saisin Sirpan kanssa
		<i>then everybody would be (absent) and I [could with Sirpa</i>
22	Omar	[mä oon neljäs neljästoista viikko
		<i>[I am in four week fourteen</i>
23	Sirpa	[nii
		<i>[yeah</i>
24	Maarit	[mhm
25		((Maarit goes to sit at the table. Maarit, Omar and Sirpa are looking at the calendar. Kirsi is still looking at Omar.))
26	Omar	jaa mitä on onko se kolmekymmentä (.) kolmekymmentäyks
		<i>well so is it thirty (.) thirty-one</i>
27	Maarit	[kolmeyks (.) joo
		<i>[thirty-one (.) yeah</i>
28	Omar	ja menee
		<i>and it goes</i>
29	Maarit	huhtikuun alkuun (3.1) sulla ois sitte
		<i>till the beginning of April (3.1) you would then have</i>
30	Omar	ja sinä on viistoista (.) okei mä otan viistoista ja sä et
		<i>and you are fifteen (.) okay I take fifteen and you don't</i>
31		((Maarit stands up and moves back to the calendar.))

The higher-level action here – changing shifts – is quite simple, but it requires a lot of negotiation, a long chain of lower-level actions, before the issue is settled. In line 7, Maarit asks if Omar could change his evening shifts with her. Omar takes a look at the calendar on the door and looks thoughtful (line 8). Maarit reacts to the silence by asking if it would be bad (line 9) and moves towards the table. Kirsi forms Maarit's question in other words, putting it more briefly and simply, in line 11, and Omar makes sure that he has understood Maarit's suggestion correctly (line 13). Maarit confirms it (line 14) and goes back to the calendar (line 15). Since Omar still seems to be unsure (line 16), Maarit repeats the suggestion in line 17 and shows the weeks concretely by pointing to them on the calendar. Omar says the week out loud (line 22) and then asks about the date (line 26). At this point, Maarit has come to the table too (line 25) and is looking towards the calendar with Omar and Sirpa. She confirms the date (line 29) and finally, in line 30, Omar accepts the suggestion. After that, Maarit stands up and goes to the calendar again to record the result of the conversation (line 31).

The calendar seems to be a significant mediational means in the conversation because Sirpa's gaze is also fixed on it. Kirsi, on the other hand, attends to Omar during most of the conversation by looking at him, also when Maarit is speaking and when Omar is looking somewhere else. Even in line 25 when everybody else visible on the video (Omar, Maarit and Sirpa) direct their attention and gaze towards the calendar, Kirsi's gaze is directed at Omar's face. This is unusual, as the co-workers typically attend to the same object by 'collaborative viewing' if the object is made relevant in work-related interaction (Hindmarsh and Heath 2000: 540). It seems as Kirsi would be checking Omar's comprehension by monitoring his facial expressions – the team members told me that they learn to see when second language users have not understood something. Maarit and Sirpa said in an interview that they use as much time as is needed to achieve mutual understanding with team members because it is more of a problem if an issue remains unclear. Not all the conversations with Omar contain as much scaffolding as this one – usually he follows the conversation easily.

From the ecological perspective, this example shows how the physical environment and the material artefact – the calendar on the door – serve as material scaffolding. The team members perform many lower-level actions with the calendar in this team meeting. Maarit makes her suggestion more concrete by pointing to the dates on the calendar and the attention of the whole team is directed at the calendar when they are trying to make sense of the shifts. After the excerpt presented above, Kirsi goes to the calendar to check when the training week is and Sirpa goes and checks when she has an evening shift. After that, Omar goes up to the calendar to read what is written there, too. The texts and times on the calendar are used as affordances in conversations, and because the decisions are

written on the calendar, they become *frozen actions* (Norris 2004: 102) visible for anybody who checks it. Some of the team members use electronic calendars on their smart phones, too, but the calendar on the door is a common resource for all the team members. The fact that they use the calendar so much shows that dates and times are important to them when they are organising the team members' work. Also de Saint-Georges (2004) noted that anticipatory discourse in the form of schedules is common in cleaning work.

4.2.3 Embodied co-construction of knowledge: Filling in an electronic form

This section explores how Maarit provides material scaffolding to her co-worker Mae Noi when they are filling in an electronic form together (see Figure 7). Mae Noi is a 40-year-old woman who moved from Thailand to Finland in 2005 in order to get married. She has attended Finnish integration training for adult immigrants and worked in restaurants as a cook and a waitress. Before getting a permanent position as a cleaner, she cleaned hotels. In Thailand, she studied to be a masseur and in Finland she also has a massage business. Using a computer is a practice that has not (yet) fully become part of her personal experience and historical body. In the interview, Mae Noi brought out that she would like to learn to use a computer because it is necessary in her job, but she still needs to ask for help. Maarit, in contrast, is confident with computer programmes and electronic forms. She is an informal support person for Omar and Mae Noi, probably because she has worked in the team longer than the other Finnish cleaners, and from the beginning, like Omar and Mae Noi. Thus she best understands their way of speaking Finnish.

The social action takes place in the coffee room after a lunch break. The interaction order changes from informal lunch-time conversations to work-related issues. Several technical tools – a computer, an electronic form, a keyboard, and a mouse – are utilised to mediate the scaffolding process. The social surroundings offer affordances for the social action, too, and in the next example Maarit offers many affordances by sharing her computational and literacy skills in Finnish and English with Mae Noi in the scaffolding process.

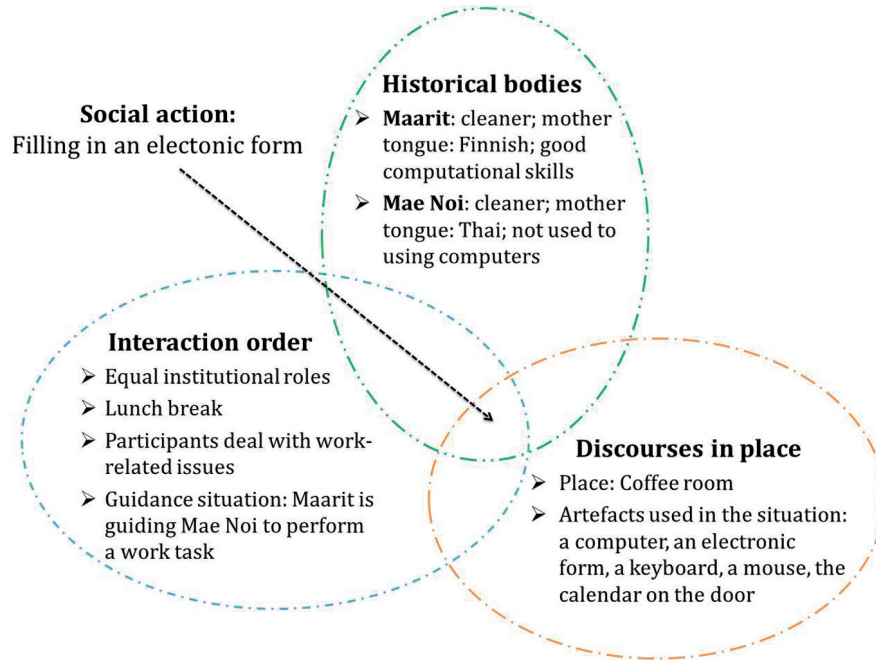

Figure 7: Nexus of filling in an electronic form (Application from Scollon & Scollon 2004: 20).

Mae Noi, Omar, Maarit and an intern, a young Finnish man called Elias, were eating lunch in the coffee room. First they talked about their free-time activities and holidays. After lunch they had coffee and started to talk about work-related issues, namely about filling in applications for leave. It was a practice they needed to perform because their manager used to check the applications and confirm them online. First Omar remembered that he had not applied for any holiday yet, but he seemed to be unsure when to take it. After that, Mae Noi asked Maarit to help her with filling in an electronic application. Mae Noi sat down in front on the computer and Maarit came to help her. Maarit stood behind her and watched the screen. I was sitting next to Omar and faced the computer so that I could see both the women filling in the form. I watched and wrote field notes while they carried out the task.

Excerpt 6: Applying for leave using an electronic form.

Participants: Mae Noi (cleaner, Thai, female), Maarit (cleaner, Finnish, female), Omar (cleaner, Gambian, male), Maiju (researcher, Finnish, female), Elias (intern, Finnish, male)²

Data: audio-recording and notes based on ethnographic observations.

01	Mae Noi	tää ensimmäinen <i>this first one</i>
02	Maarit	mhm
03		(2.3) ((Mae Noi clicks the link.))
04	Maarit	sit kirjauvuu taas sinne <i>then log in again there</i>
05		(22.1) ((Mae Noi types her user name and password. It takes 22 seconds. At this point, there is a short conversation about Omar's leave, too.))
06	Mae Noi	mikä se on <i>what's that</i>
07	Maarit	((Maarit reads the message on the screen)): sinun Java-versiosi on päivittämätön (.) update (1.5) oota (.) continue and you will remind it up- (.) pistä later (.) pistä later ((Maarit reads the message on the screen)): <i>your Java version is not updated (.) update (1.5) wait (.) continue and you will remind it up- (.) choose later (.) choose later</i>
08	Mae Noi	tämä <i>this one</i>
09	Maarit	joo <i>yes</i>
10		(1.0) ((Mae Noi clicks this option.))
11	Maarit	muista vaan päivittää se sitten (.) sitten run (3.0) joo'o <i>yes (.) you just need to remember to update it then (.) then run (3.0) yes</i>
12		(1.9) ((Mae Noi clicks the mouse.))
13	Maarit	vielä kerran run <i>once more run</i>
14		(6.1) ((Mae Noi clicks the mouse.))
15	Maarit	sitten vuosilomat (2.2) <i>then annual leave (2.2)</i>

² Omar and Elias have simultaneous discussions that are audible on the tape, but these turns are not shown in the transcription for the sake of clarity.

Excerpt 6: (continued)

16	Mae Noi	missä pää- <i>where the main-</i>
17	Maarit	vasemmalla (.) siinä <i>on the left (.) there</i>
18	Mae Noi	tämä <i>this one</i>
19	Maarit	joo <i>yeah</i>
20		((Mae Noi clicks.))
21	Maarit	ja avaa <i>and open</i>
22		(4.4) ((Mae Noi clicks.))
23	Maarit	sit sinne pitäis laittaa alku- alkupäivä elikkä sä olit viikon (1.5) siis olitko sä nyt sitten vii- <i>then you must put the starting date so you've had a week (1.5) so did you have a wee-</i>
24	Mae Noi	kaksykksi <i>twenty-one</i>
25	Maarit	kaksyks viikolta alot- <i>starting from week twenty-one</i>
26	Mae Noi	joo (.) maanantaina (.) voin kirjostaa <i>yes (.) on Monday (.) I can (write)</i>

In this excerpt, the interaction order is a hierarchical novice–expert situation: Mae Noi waits for Maarit’s advice before proceeding with the form and clicking the links. Going to the computer and logging in to the system combine an opening to the higher-level action of filling in the form. The opening is followed by a specific pattern of lower-level actions that is repeated many times: Maarit’s verbal instructions followed by Mae Noi’s embodied actions (lines 4–5, 11–12 and 13–14, and 21–22). Mae Noi follows the orders with actions, not words. Therefore, the noticeable silences between Maarit’s turns are not gaps in accomplishing the higher-level action but instead they are filled with lower-level actions, namely clicking the links (lines 3, 10, 12, 14, 22), which is necessary in moving on in the electronic form. Materiality is evident as the keyboard and the mouse are used as mediational means to co-construct meanings on the electronic form, and the cursor is used to navigate the way through the different steps on the form. Mae

Noi uses her cursor as an indicator and asks Maarit to confirm if it is in the right place before clicking the link in lines 1, 8 and 18.

Maarit provides scaffolding for Mae Noi by many overlapping lower-level actions. Maarit's bodily orientation displays a strong alignment to the electronic form: she stands right behind Mae Noi and looks at the screen (see also Hindmarsh and Heath 2000: 540). From that position, she gives verbal and embodied advice on where to click and reads the message that pops up on the screen (line 7). Writing and reading Finnish, especially typing on the computer, is challenging for Mae Noi. However, she writes down her user name and password on her own (line 5), which is a repeated practice and therefore part of her historical body: the employees in the organisation need to do it every time they use a computer. After Excerpt 5, Mae Noi enters the starting and finishing dates of her holiday, too, but this time with Maarit's help. The calendar on the door serves as an affordance when writing the dates. This part of the transcription is not presented here because of its length: it takes 1 minute 10 seconds (25 turns) to type the dates on the keyboard. Maarit guides the writing by saying out loud how to write the date (zero eight comma etc.) and Mae Noi follows step by step. Once the dates are successfully on the form, Mae Noi indicates by her body position that she would like Maarit to write the longer text to the manager:

Excerpt 7: Writing a message.

01	Mae Noi	missä nyt (.) tässä näin <i>where now (.) this one here</i>
02	Maarit	siinä (1.5) ja sitten pistät vaikka viestin vastaanottajalle että hei (1.3) loma-anomus ((nauraa)) hei [esimies] loma-anomukseni <i>there (1.5) and then send a message to the recipient that hi (1.3) my application for leave ((gives a laugh)) hi [manager] my application for leave</i>
03		(4.3) ((Mae Noi moves her upper torso.))
04	Mae Noi	entä muuta (4.0) <i>and something else (4.0)</i>
05	Maarit	kato <i>look</i>
06		(16.5) ((Maarit leans over the keyboard and writes the message. Then she starts to laugh.))
07	Maarit	anteeks ((nauraen)) (1.6) onko nyt hyvä <i>sorry ((laughing)) (1.6) is it good now</i>
08	Mae Noi	joo <i>yes</i>

Excerpt 7: (continued)

09	Maarit	sitten vaan lähetät sen siitä <i>then you just send it there</i>
10		(1.7) ((Mae Noi clicks.))
11	Maarit	joo (.) ja sitten katotaan vielä (1.4) joo sitten jatkat <i>yes (.) and then let's take a look at (1.4) yes and then you continue</i>
12		(2.6) ((Mae Noi clicks.))
13	Maarit	nyt siinä lukee että ehdotettu (.) ja nyt se on menny [esimiehelle] <i>and now it reads it's proposed (.) and now it's gone [to the manager]</i>
14	Mae Noi	mhm

It takes over 5 minutes to perform this higher-level action of filling in the form. The last step is to write a message to the manager who accepts (or rejects) the applications, and Mae Noi gives Maarit a lot of power, which shows Mae Noi's trust in her close colleague. In line 2, Maarit seems to propose to Mae Noi that she should write the message on her own, but by turning away Mae Noi signals to Maarit that she would like her to write it. Maarit leans over Mae Noi's shoulder to type, which seems to be confusing for her as she laughs and apologises (lines 6–7). In Finland, people expect their personal space to be quite large and independence is much appreciated at work, and so Maarit might feel a bit unsure about writing the message on Mae Noi's behalf even though she is used to providing her with scaffolding in many of the tasks she has to do at work. The filled electronic form with the message attached to it becomes a frozen action, a material manifestation of the scaffolding situation (Norris 2004), but reveals only a small part of it. The manager will only see the end product, in which Maarit's contribution remains invisible.

Based on the analysis of the ethnographic and interactional data collected at these two work sites, it is evident that cleaning work does not necessarily require fluent language skills in the working language of the cleaning organisation if material scaffolding is available. Computational tasks might turn out to be the most challenging part of the working routine, and appropriate support and training should be offered. Mae Noi and Omar appreciate the fact that they now work within a familiar team that is always present and available to offer support – which was not the case in their previous cleaning workplaces.

5 Conclusions

The aim of this paper was to analyse material scaffolding in cleaning work. The ethnographic discourse analysis shows that the more concrete the situation is and the more material mediational means available for scaffolding in the surroundings there are, the easier it is for these speakers of Finnish as a second language to understand and follow instructions. In addition to utilizing material artefacts in physical places, these colleagues also provided embodied scaffolding, by using gaze to monitor comprehension and by pointing to direct attention to the significant elements for the task in hand.

The recent flow of asylum seekers to Europe mean more migrant employees in the workplaces of many European countries. In Finland, refugees' quick entry to the labour market is emphasized as an important goal in the integration policy. The practical aim of the paper was to offer good practices and advice for multilingual work communities. This study suggests that it is possible to manage in cleaning work in a new country even if one is still in the early stages of learning the local language(s) as long as scaffolding is provided. Work communities should be encouraged to use the local language(s) of the country within multilingual teams as knowledge of a majority language facilitates integration into society. Besides verbal scaffolding to help support migrants' language skills, several material scaffolding strategies can be employed in communication. It is evident that the participants in this study are used to working with second language speakers and have learned different ways of communicating with them efficiently and effectively. They know how to demonstrate the work task and utilize body, gaze, space and material artefacts in communication. They also reported that they try to speak slowly, repeat themselves, and check if the migrants have understood. The results suggest that the biggest challenge is to ensure that tasks are understood if cleaners work on their own without any immediate support available in their workplaces. When managers allocate cleaners to workplaces and decide who they will work with, they could usefully take this into account. As the cleaning industry is highly competitive, breakdowns in communication are not a good selling point.

From the pedagogical perspective, balancing is required in order to provide an optimal amount of scaffolding (see also Suni 2008: 117–118). Gradually scaffolding strategies should be reduced and learners should be encouraged to manage on their own whenever possible because too heavy support may reduce learning opportunities. For instance, language use that is too concrete and deictic may inhibit vocabulary learning, like in Excerpt 1, in which the cleaning supervisor never mentions the word 'floor tile' in Finnish (see also Sandwall 2010: 559). The challenge is to provide enough scaffolding to make sure workers perform

their work properly but not so much as to prevent them from becoming independent employees.

This study offers some discoveries on the spatial aspects of communication, but more research is needed to understand the constraints and affordances the physical layout sets for communication in different settings. It seems that some places, such as stairways, restrict communication because not all the material and embodied modes of communication can be employed there; other places, such as coffee rooms, offer more affordances for meaningful interaction. Coffee rooms can offer social nexuses, in other words, rich ‘semiotic budgets’ (van Lier 2004), for scaffolding language learning.

Acknowledgements: I am grateful to the participants and their organizations for making this study possible. I would like to express my gratitude to Minna Suni, Sari Pietikäinen and the second anonymous reviewer for their valuable comments. In addition, I want to thank my peers who read and discussed the paper with me during different phases of the writing process – it was truly helpful.

Appendices

Appendix 1: Transcription

(.)	pause in speech (less than 1 second)
(2.1)	silences timed in tenths of a second
((lifts a floor tile))	explanations of actions and sounds
mil-	cut-off word
[beginnings of simultaneous talk
<u>small</u>	emphasis
?	rising intonation at the end of the prosodic entity
[in a restaurant]	changed names and blurred details

References

- Al Zidjaly, Najma. 2006. Disability and anticipatory discourse: The interconnectedness of local and global aspects of talk. *Communication & Medicine* 3(2). 101–112.
- Barab, Sasha & Wollf-Michael Roth. 2006. Curriculum-based ecosystems: Supporting knowing from an ecological perspective. *Educational Researcher* 35(5). 3–13.
- Carter, Glenda, Eric Wiebe, Angelia Reid-Griffin & Susan Butler. 2006. Gestures: Silent scaffolding within small groups. *Journal of classroom interaction* 41(1). 15–21.

- Compton, Sarah. 2013. Implementing language policy for deaf students in a Texas school district. *International Multilingual Research Journal* 7(2). 138–154.
- Crabtree, Andy. 2000. Remarks on the social organization of space and place. *Journal of mundane behavior* 1(1). <http://mundanebehavior.org/category/issues/issue-1-1> (accessed 18 March 2016)
- de Saint-Georges, Ingrid. 2004. Materiality in discourse: The influence of space and layout in making meaning. In Philip Levine & Ron Scollon (eds.), *Discourse & Technology: Multimodal Discourse Analysis*, 71–87. Washington D.C.: Georgetown University Press.
- Dlaske, Kati. 2015. Discourse matters: Localness as a source of authenticity in craft business in peripheral minority language sites. *CADAAD Journal* 7(12). 243–262.
- Duchêne, Alexandre, Melissa Moyer & Celia Roberts. 2013. *Language, migration and social inequalities: A critical sociolinguistic perspective on institutions and work*. Bristol: Multilingual Matters.
- Dufva, Hannele, Minna Suni, Mari Aro & Olli-Pekka Salo. 2011. Languages as objects of learning: Language learning as a case of multilingualism. *Apples – Journal of Applied Language Studies* 5(1). 109–124. http://apples.jyu.fi/article_files/v5-8_Dufva_et_al_final.pdf (accessed 25 September 2015)
- Erickson, Frederick. 1986. *Qualitative methods. Research in Teaching and Learning* 2. New York: Macmillan Publishing Company.
- Filliettaz, Laurent. 2013. Affording learning environments in workplace contexts: an interactional and multimodal perspective. *International Journal of Lifelong Education* 32(1). 107–122.
- Gibson, James. 1979. *The ecological approach to visual perception*. Boston: Houghton Mifflin.
- Goodwin, Charles. 2000. Action and embodiment within situated human interaction. *Journal of Pragmatics* 32(10). 1489–1522.
- Goodwin, Charles. 2013. The co-operative, transformative organization of human action and knowledge. *Journal of Pragmatics* 46(1). 8–23.
- Gullberg, Marianne. 2006. Some reasons for studying gesture and second language acquisition (Homage à Adam Kendon). *International Review of Applied Linguistics in Language Teaching* 44(2). 103–124.
- Hakamäki, Leena. 2005. *Scaffolded assistance provided by an EFL teacher during whole-class interaction*. Jyväskylä Studies in Humanities 32. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Hanjani, Alireza Memari & Li Li. 2014. Exploring L2 writers' collaborative revision interactions and their writing performance. *System* 44 (1). 101–114.
- Heath, Christian & Paul Luff. 2013. Embodied action and organisational interaction: Establishing contract on the strike of a hammer. *Journal of Pragmatics* 46(1). 24–38.
- Hindmarsh, Jon & Christian Heath. 2000. Sharing the tools of trade: The interactional constitution of workplace objects. *Journal of Contemporary Ethnography* 29(5), 523–562.
- Huang Yong-Ming & Yueh-Min Huang. 2015. A scaffolding strategy to develop handheld sensor-based vocabulary games for improving students' learning motivation and performance. *Educational Technology Research and Development* 63(5). 691–708.
- Hult, Francis. 2010. Analysis of language policy discourses across the scales of space and time. *International Journal of the Sociology of Language* 202. 7–24.
- Hult, Francis. 2014. Covert bilingualism and symbolic competence: Analytical reflections on negotiating insider/outsider positionality in Swedish speech situations. *Applied Linguistics* 35(1). 63–81.

- Izadi, Dariush. 2015. Spatial engagement in Persian ethnic shops in Sydney. *Multimodal Communication* 4(1). 61–78.
- Jefferson, Gail. 1989. Preliminary notes on a possible metric which provides for a ‘standard maximum’ silence of approximately one second in conversation. In Derek Roger & Peter Bull (eds.), *Conversation*, 166–196. Clevedon: Multilingual Matters.
- Jones, Rodney & Sigrid Norris. 2005. Discourse as action/discourse in action. In Sigrid Norris & Rodney Jones (eds.), *Discourse in action. Introducing mediated discourse analysis*, 3–14. New York: Routledge.
- Jung Insung & Yoko Suzuki. 2015. Scaffolding strategies for wiki-based collaboration: Action research in a multicultural Japanese language program. *British Journal of Educational Technology* 46(4). 829–838.
- Koschmann, Timothy, Curtis LeBaron, Charles Goodwin & Paul Feltovich. 2006. The mystery of the missing referent: Objects, procedures, and the problem of the institutional follower. *CSCW '06 Proceedings of the 2006 20th anniversary conference on computer supported cooperative work*, 373–382, New York: ACM.
- Kramsch, Claire & Sune Von Steffensen. 2008. Ecological perspectives on second language acquisition and language socialization. In Patricia Duff & Nancy Hornberger (eds.), *Encyclopedia of Language and Education* 8, 17–28. Dordrecht: Springer Verlag.
- Källkvist, Marie. 2013. The engaging nature of translation: A nexus analysis of student-teacher interaction. In Dina Tsagari & Georgios Floros (eds.), *Translation in language teaching and assessment*, 115–134. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing.
- Lane, Pia. 2010. “We did what we thought was best for our children”: A nexus analysis of language shift in a Kven community. *International Journal of the Sociology of Language* 202. 63–78.
- Lehtonen, Tuija. 2013. Tuen muodot ja oppimisen mahdollisuudet suomen kielen verkkokurssilla [scaffolding and affordances in the Finnish as a foreign language web course]. *Lähivörtlusi. Lähivertailuja* 23. 163–186.
- Lerner, Gene. 2002. Turn-sharing: the choral co-production of talk-in-interaction. In Cecilia Ford, Barbara Fox & Sandra Thompson (eds.), *The language of turn and sequence*, 225–256. Oxford: Oxford University Press.
- Lilja, Niina. 2010. Ongelmista oppimiseen. Toisen aloittamat korjausjaksot kaksikielisessä keskustelussa [other-initiated repair sequences in Finnish second language interactions]. *Jyväskylän humanities* 146. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Lier, Leo van. 2000. From input to affordance: Social-interactive learning from an ecological perspective. In James Lantolf (ed.), *Sociocultural theory and second language learning*, 245–260. Oxford: Oxford University Press.
- Lier, Leo van. 2004. *Ecology and semiotics of language learning: A sociocultural perspective*. Boston: Kluwer Academic.
- Nassaji, Hossain & Merrill Swain. 2000. A Vygotskian perspective on corrective feedback in L2: The effect of random versus negotiated help on the learning of English articles. *Language Awareness* 9(1). 34–51.
- Nguyen, Minh Hue. 2013. EFL students’ reflections on peer scaffolding in making a collaborative oral presentation. *English Language Teaching* 6 (4). 64–73.
- Norris, Sigrid. 2004. *Multimodal discourse analysis: a conceptual framework*. In Philip Levine & Ron Scollon (eds.), *Discourse & Technology: Multimodal Discourse Analysis*, 101–115. Washington D.C.: Georgetown University Press.
- Norris, Sigrid & Rodney Jones (eds.). 2005a. *Discourse in action: Introducing mediated discourse analysis*. New York: Routledge.

- Norris, Sigrid & Rodney Jones. 2005b. Introducing mediational means/cultural tools. In Sigrid Norris & Rodney Jones (eds.), *Discourse in action. Introducing mediated discourse analysis*, 49–51. New York: Routledge.
- Norris, Sigrid & Rodney Jones. 2005c. Methodological principles and new directions in MDA. In Sigrid Norris & Rodney Jones (eds.), *Discourse in action. Introducing mediated discourse analysis*, 201–206. New York: Routledge.
- Official statistics of Finland (OSF). 2013. *Employment* [e-publication]. *Industry, employer sector and jobs 2011*, Appendix table 1. Most common occupational groups among employed persons aged 18 to 74 with foreign origin in 2011. Helsinki: Statistics Finland.
- Orlikowski, Wanda. 2005. Material knowing: The scaffolding of human knowledgeability. Essay based on an address given to the Sixth European Conference on Organizational Knowledge, Learning, and Capabilities, Cambridge, MA in March 2005. http://seeit.mit.edu/Publication/s/Orlikowski_OKLC_write-up_2006.pdf (assessed 21 October 2015).
- Orlikowski, Wanda. 2007. Sociomaterial Practices: Exploring Technology at Work. *Organization studies* 28(9). 1435–1448.
- Ozyegin, Gul & Hondagneu-Sotelo, Pierette. 2008. Conclusion: Domestic work, migration and the new gender order in contemporary Europe. In Helma Lutz (ed.), *Migration and Domestic Work: A European Perspective on a Global Theme*. Ashgate Publishing Group.
- Paananen, Jenny. 2015. Kuinka eleet helpottavat yhteisymmärrystä? Ikoniset ja deiktiset eleet monikulttuurisilla lääkärin vastaanotoilla [how does gesturing facilitate mutual understanding? Iconic and deictic gestures in multicultural general practice consultations]. *Puhe ja kieli* 35(2). 73–95.
- Pietikäinen, Sari, Riikka Alanen, Hannele Dufva, Paula Kalaja, Sirpa Leppänen & Anne Pitkänen-Huhta. 2008. Language in Ultima Thule: Multilingualism in the life of a Sami boy. *International Journal of Multilingualism* 5(2). 79–99.
- Pietikäinen, Sari, Pia Lane, Hanni Salo & Sirkka Laihiala-Kankainen. 2011. Frozen actions in the Arctic linguistic landscape: a nexus analysis of language processes in visual space. *International Journal of Multilingualism* 8(4). 277–298.
- Pietikäinen, Sari. 2010. Sámi language mobility: Scales and discourses of multilingualism in a polycentric environment. *International Journal of the Sociology of Language* 202. 79–101.
- Sandwall, Karin. 2010. "I learn more at school": A critical perspective on workplace-related second language learning in and out of school. *Tesol Quarterly* 44(3). 542–574.
- Scollon, Ron. 2001. *Mediated discourse: The nexus of practice*. London: Routledge.
- Scollon, Ron & Suzie Wong Scollon. 2003. *Discourses in place: Language in the material world*. New York: Routledge.
- Scollon, Ron & Suzie Wong Scollon. 2004. *Nexus analysis: Discourse and the emerging internet*. London: Routledge.
- Simon-Maeda, Andrea. 2009. Working the hybridization: A case of bi- and multilingual speakers in Japan. *International Multilingual Research Journal* 3. 90–109.
- Smit, Jantien, Henriëtte A. A. van Eerde & Arthur Bakker. 2012. A conceptualisation of whole-class scaffolding. *British Educational Research Journal* 39(5). 817–834.
- Streeck, Jürgen, Charles Goodwin & Curtis LeBaron (eds.). 2011. *Embodied interaction: Language and body in the material world*, 1–26. Cambridge: Cambridge University Press.
- Strömmer, Maiju. 2016. Affordances and constraints: Second language learning in cleaning work. *Multilingua*. Published ahead of print in 2015. DOI: 10.1515/multi-2014-0113
- Suni, Minna. 2008. *Toista kieltä vuorovaikutuksessa. Kielellisten resurssien jakaminen toisen kielen omaksumisen alkuvaiheessa* [second language in interaction: sharing linguistic

- resources in the early stage of second language acquisition]. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Suni, Minna. 2010. Työssä opittua: työntekijän näkökulma ammatilliseen kieli- ja viestintätaitoonsa [learned at work: an employee's perspective on their professional language and communicative skills]. In Mikel Garant & Mirja Kinnunen (eds.), *AFinLA-e: Soveltavan kielitieteen tutkimuksia 2*, 45–58. Jyväskylä: Finnish association for applied linguistics. <http://ojs.tsv.fi/index.php/afinla/article/view/3875> (assessed 21 October 2015).
- Tapio, Elina. 2013. *A nexus analysis of English in the everyday life of FinSL signers: A multimodal view on interaction*. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.
- Trux, Marja-Liisa. 2002. Diversity under the northern star. In Annika Forsander (ed.), *Immigration and economy in the globalization process: The case of Finland*, 175–225. Helsinki: Sitra.
- Virtanen, Aija. 2013. Minä sairaanhoitajana: tulevaisuuden minuudet motivaatiota muokkaamassa. *Lähivertailuja – Lähivõrdlusi* 23. 403–427. <http://www.rakenduslingvistika.ee/ajakirjad/index.php/lahivordlusi/article/view/LV23.16/243> (assessed 23 October 2015)
- Virtanen, Aija. 2015. The multivoicedness of written documentation: An international nursing student documenting in a second language. Published online in October 2015 in *European Journal of Applied Linguistics*.
- Vygotsky, Lev. 1978. *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Wood, David, Jerome Bruner & Gail Ross. 1976. The role of tutoring in problem solving. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 17(2). 89–100.

IV

WORK-RELATED LANGUAGE LEARNING TRAJECTORIES OF MIGRANT CLEANERS IN FINLAND

by

Strömmer, Maiju (arvioitavana lehdessä Apples – Journal of Applied Language
Studies)

Work-related language learning trajectories of migrant cleaners in Finland

Maiju Strömmer

Cleaning is often the survival employment that migrants can get in their new home country. Ideally, the workplace can be a site for integration and language learning. This article explores how two migrants working as cleaners in Finland narrate their work-related Finnish language learning trajectories. The research is designed by applying nexus analysis (Scollon & Scollon, 2004), which focuses on social action in the intersection of interaction order, participants' life experiences, and discourses in place. The social action in focus here is *investment* (Darvin & Norton, 2015), which means a commitment to developing language skills to achieve one's aspirations. The article also analyses how language learners position themselves and are positioned by others, because positioning affects access to meaningful learning opportunities. *Positioning analysis* by Bamberg & Georgakopoulou (2008) in a *small stories* approach is applied to analyse the key participants' oral narratives told in the context of ethnographic research interviews. Follow-up interviews conducted a year later are analysed to show how positioning changes over time. The study illustrates that investment in work-related language learning is meaningful when occupational development and language learning can be purposefully combined. However, migrants are positioned as a potential workforce in low-level jobs and their expertise is often ignored, which means that investments in language learning might not pay off in career development. Supporting educated migrants in finding appropriate employment would facilitate goal-oriented language learning.

Keywords: language learning, language in the workplace, migration, nexus analysis, small stories, positioning, investment

1 Introduction

Learning the local language and getting a job are often seen as the two main goals of adult migrants' integration into society. Getting employment in a new country may benefit an employee in many ways: not only is it a way of earning a living, but it also acts as a site of recognition, linguistic and cultural socialisation and self-improvement (see Roberts, 2010; Duff et al., 2000). However, the downward occupational mobility of migrants is typical in western countries (e.g. Caglitutuncigil, 2015; Creese & Wiebe, 2012; Flubacher et al., 2016). Wills et al. (2010, p. 121) argue that it is especially hard for migrants working in low-wage low-skilled survival jobs to truly integrate into society because structural inequalities limit their opportunities to connect with wider communities in their new home country. Employment in unstable low-paid manual jobs might therefore actually hinder rather than foster integration into society (see also Könönen, 2015; Mankki & Sippola, 2015). In Finland, one of the biggest challenges for migrants is to find employment that meets their education, which is most often explained by their lack of language competence (Tarnanen & Pöyhönen, 2011, p. 150). The most common entry-level job for migrants in Finland is cleaning (Official statistics of Finland, 2013; Trux, 2002).

This study explores the work-related language learning of two migrants working as cleaners in Finland. Both of them have a place in Finnish working life and the education system: one of them came to Finland to take a Master's degree but ended up working for two private cleaning companies, and the other is apprenticed to become a professional cleaner in her permanent cleaning work in a specialist organisation that hires its own cleaning personnel. To understand the key participants' experiences of work-related language learning after moving to a new country, this study explores their oral narratives and addresses the following questions:

- 1) How do the key participants narrate their work-related language learning trajectories after moving to Finland?
- 2) How do they position themselves and how are they positioned in these narratives?

This article applies Darvin and Norton's (2015) construct of 'investment' in the field of language learning to explore the language learners' work-related language learning trajectories. Investment refers here to learners' commitment to learning a language guided by their aspirations and imagined identities (Norton, 2016, p. 476). Moreover, it is important to analyse how language learners are positioned in different sites of learning, as positionings affect their language learning opportunities and access to different resources (see Darvin & Norton, 2015, p. 46). In so doing, this study also discusses how social roles and power relations affect migrants' language learning and employment in a new country. The concept 'trajectory', in turn, highlights the temporality of learning paths: the participants' learning processes are in constant motion but still have coherence through time (Wenger, 1998, p. 154). Trajectories are regarded here as dynamic and ongoing, without a fixed course (Wenger, 1998; see also Räisänen, 2013).

This study is part of a nexus analytical (Scollon & Scollon, 2004) study conducted in the key participants' workplaces (see Strömmer, 2016a, 2016b). Following a nexus-analytical research design, the study regards investment in work-related language learning as a nexus of social practices where people's historical trajectories and experiences, discourses, and interactional elements intersect. In this article, investment in language learning is analysed in the context of oral narratives told by the key participants in interviews which are subjected to narrative analysis, specifically, the *small stories* approach developed by Georgakopoulou (2006) and Bamberg (2004). Particularly *positioning analysis* (Bamberg & Georgakopoulou, 2008) is applied in the analysis to tap into the relevant positionings that have an influence on investment in language learning. Based on the analysis of these stories, I argue that learners can best invest in their work-related language learning if they position themselves as working in the field also in the future. In that case, it is motivating to combine language learning with occupational development. If, on the other hand, the career goal is unclear, investing in goal-oriented language learning activities can feel burdensome. Further,

migrants' poor language skills are commonly stressed and migrants are positioned unequally in the Finnish labour market. Migrants working in precarious jobs might therefore have difficulty seeing the value of developing Finnish language skills.

In the following, the analytical concepts and methodology of the current study will be introduced. Then the key participants' work-related language learning trajectories will be examined. Finally, the main findings of the study will be connected to the discourses concerning migrants' work-related language skills and career options.

2 Investment in work-related language learning

Most migrants moving to Finland have no prior knowledge of the Finnish language, and inadequate knowledge of the language is most often used to explain their precarious position in the Finnish labour market (Forsander, 2013; Komppa, 2015). All unemployed migrants are offered a year-long integration course which concentrates on learning Finnish and also includes training in civics and computational skills. The goal is to reach the intermediate level in language proficiency (B1 in CEFR, Council of Europe, 2001), which enables independence in everyday situations and is one of the key requirements for Finnish citizenship (Tarnanen & Pöyhönen, 2011, p. 143). Ideally, it should be possible after that to continue language learning in a workplace and to develop especially those language and literacy practices that are necessary for performing well in that specific job (Arajärvi, 2009). However, the Finnish integration training is criticised for not being work-related enough: many students do not reach the goal of B1 and even those who do have difficulty finding employment directly after the training (Tarnanen & Pöyhönen, 2011). Besides, the situation of migrants who move to Finland to work or study is different: they are not offered integration training but should instead learn Finnish while studying or working. It is therefore important to explore how work-related language learning in working sites succeeds.

In order to explore language learners' work-related experiences and aspirations, this study applies Darwin and Norton's (2015) construct of *investment*, which refers to the use of time, energy or money to perform goal-oriented activities such as language learning to earn more material or symbolic capital. Its origins are in Norton's (1995) research on investment and imagined communities, which she has developed further with Darwin to better cover the changed settings for second language learning: mobility to western countries has increased, working conditions have generally become more precarious, and the technologies have developed. The mechanisms of power are therefore more invisible, and a critical exploration of the relationship between language learning, investment and identity is needed. The model proposes that identity issues, ideologies and capital are interwoven in investment in second language learning.

I am aware that the construct of investment has been criticised for applying economic terms to language learner identity (see Kramsch's afterword in Norton, 2013), but nevertheless many scholars have found it useful for uncovering the social aspects of migrants' language learning in the globalised world (see De Costa, 2010). The investment of second language learners has mostly been explored in the context of (language) education (e.g. Skilton-Sylvester, 2002; De Costa, 2010; Early & Norton, 2014). Cooke (2009) focused on the aspirations and language needs of adult ESOL (English for speakers of other languages) learners in the UK and found out that even though they invested heavily in English language learning, many constraints still hindered their access to satisfactory employment. Gonçalves and Schluter (2016) investigated the value of migrant cleaners' linguistic resources in relation to economic and political conditions in a local cleaning company in New Jersey. Darwin & Norton's (2015) new model of investment has been applied in Barkhuizen's (2016) narrative longitudinal study, which explores the imagined identities of a preservice English teacher with an immigrant background, and in Stranger-Johannessen and Norton's (2017) study on teachers' investment and changing identities, in their case in the context of a Ugandan primary school where multilingual literacy practices are promoted.

This study explores the ways in which the key participants position themselves and are positioned in their work-related narratives. Darwin and Norton (2015, p. 37-39) emphasise that access to meaningful resources may be impeded if language learners are positioned unequally in the sites of learning. Thus even highly motivated learners might encounter discriminatory practices that pose obstacles to their language learning. Moreover, human agency and imagined futures play a role in investment, because learners invest in different language and literacy practices not only because they desire benefits, but also because they recognise the practices as affordances for their learning (Darwin & Norton, 2015, p. 46-47). Here, I draw also on van Lier's (2000) notion of *affordance* to illustrate how the key participants are able to use the opportunities available to them at work to invest in their language learning. The emphasis is on the relations between learners and their social surroundings when they invest in language learning. Linguistic resources in the environment are learning potentials, but they do not automatically produce learning or become affordances. From all the opportunities that the environment offers for action, learners select those that are somehow meaningful or useful for the activity in which they are engaged. (van Lier 2000, p. 252-253.). In work-related language learning, this means that workers employ those (linguistic) resources that are somehow relevant for the tasks they are involved in at work – if (s)he has access to them.

3 Data and methodology

The research design of this study draws on nexus analysis, developed by Ron and Suzie Wong Scollon (2004, 2007, 2009). It is based on the traditions and methodological tools developed in critical discourse analysis, linguistic anthropology, interactional sociolinguistics and narrative approaches (Scollon & Scollon, 2004; Pietikäinen, 2010; Hult, 2010; Lane, 2014, p. 17). Pietikäinen (2012) and Al Zidjaly (2006) have applied a narrative approach within nexus analysis, as does the current paper. Pietikäinen (2012, p. 418) states that in nexus analytic research, meanings are constructed and reshaped in interaction situations that are part of larger (social) processes and practices. She explores language ideologies as a nexus of discourses, life experiences, and interaction order (an interview and a genre analysis of a story) that build the language biography of a key participant. Al Zidjaly (2006), in turn, focuses especially on a disabled man's hypothetical future-oriented narratives – in other words, sequentially ordered pieces of anticipatory discourse (Scollon & Scollon, 2000) – to show how he uses this narration activity to cause social change.

The interview data analysed in this article have been generated in nexus analytical research being carried out at the key participants' workplaces (also reported in Strömmer, 2016a, 2016b)¹. The first of the three steps in conducting nexus analysis is to engage in the field and discover the social actions and actors crucial in that research problem (Scollon & Scollon, 2004, p. 153). I became interested in the role of language in so-called survival jobs and to begin to explore the theme I interviewed ten migrants working as cleaners. Three of them agreed to allow me to conduct ethnographic fieldwork in their workplaces. The data from that consist of 15 days of observations, field notes, over 300 photographs, 13 interviews, 382 minutes of audio-recordings, and 41 minutes of video-recordings. The aim of nexus analysis is to investigate the chosen social action – in this case, migrant cleaners' investment in work-related language learning – in a nexus point that is relevant for the study (see Pietikäinen, 2012, p. 418). I have chosen key participants' small stories about their work-related language learning for detailed analysis, which is the second step in conducting nexus analysis. For this sub-study, I decided to focus on two key participants, Mae Noi and Kifibin, because their educational backgrounds, current workplaces, and career plans are clearly different. Their work- and language-related trajectories can therefore be expected to demonstrate different aspects of investment.

The investment of these two language learners takes place at the intersection of the three main elements of nexus analysis: the *discourses in place*, *interaction order*, and *historical body* (Scollon & Scollon, 2004, p. 19). In the current study, the emphasis of the analysis is on the interaction order because positionings are constructed in interaction. This concept was first used by Goffman (1983), who emphasised the

importance of exploring different social arrangements at a micro-level as interactional engagements that have specific norms and expectations. By observing individuals who have a joint focus of attention, one can find out about their statuses, relationships and cultural assumptions, and also about the conventions and rules that are attached to specific situations (Goffman, 1983, p. 3-4). In this case, the interaction order is a research interview where *small stories* and *positioning* are constructed. The interview situation has norms and traditions: for instance, the interviewer is expected to ask questions and the interviewee is expected to answer them. From the nexus analytical perspective, historical bodies and discourses come together in the interaction order. By the term *historical body*, Scollon and Scollon (2004, p. 13) emphasise that people act differently in the same situations because of their bodily memories and personal experience. In this article, the term means that the key participants' and the interviewer's life history and also their shared experiences affect their behaviour in the research interview setting. *Discourses in place*, in turn, means that all the actions are accomplished in material places where there are many discourses circulating and some of them are enacted (Scollon & Scollon, 2004, p. 4, p. 14). In this study, discourses are not the focus of analysis, but linkages between the positionings and dominant discourses about migration are discussed in the Conclusion.

To operationalise the analysis of the interaction order further, I draw on the small stories approach developed by Georgakopoulou (2006) and Bamberg (2004). 'Small story' is an umbrella term for stories that are smaller than big life stories in two ways: they can be shorter, and they might not meet all the requirements of a prototypical chronological story of personal past experiences of non-shared events (Georgakopoulou, 2006, p. 123). Avoiding clear-cut boundaries, small stories research is interested in the tellings of past, ongoing, future, hypothetical and shared (known) events but also refusals to tell and delaying telling (Georgakopoulou, 2015, p. 258). In this study, I follow Bamberg and Georgakopoulou (2008) by focusing on *positioning*. Positioning analysis was developed within constructivism and first used by Davies and Harré (1990), but in this paper I narrow the scope to the positioning analysis developed further in the context of small stories research to take into consideration the situational and fluid nature of positioning.

I analyse positioning by attending especially to the two first of the three levels proposed by Bamberg and Georgakopoulou (2008, p. 385). Level 1 means exploring how the characters are positioned *within the story*, which is significant because the ways the speaker relates him/herself in relation to others in narrating indicates how (s)he wants to be understood (Bamberg & Georgakopoulou, 2008, p. 380). Level 2 focuses on the ways in which the speaker positions him/herself and is positioned *within the interactive situation*. This level can be investigated by analysing narrating as activity, for instance by analysing story openings, evaluation, tense shifts and repetitions (Bamberg &

Georgakopoulou, 2008, p. 386-388). As the interaction situation here is a research interview, it is important to look also at the formulation of the questions and answers. The second level explores the constructive nature of narratives, while the first level focuses more on investments. In addition to the examples, there are also short excerpts from the interviews in the running text to give the background knowledge needed for understanding the key participants' experiences (see also Virtanen, 2016; Sprain & Hughes, 2015). However, detailed analysis of positioning levels 1 and 2 is applied only to the numbered data excerpts 1–7.

In the Conclusion, I also discuss issues related to the third level proposed by Bamberg and Georgakopoulou (2008, p. 391) and developed further by de Fina (2013). This level requires connecting the small stories to macro-level societal processes, and I consider particularly how the positionings analysed in the next section (Section 4) relate to the *dominant discourses* about language and migration. I have not located the discourses in this study but instead I refer here to relevant research on migration.

When analysing small stories, it is essential to understand the situational nature of storytelling, because stories are seen as discourse engagements that produce or are connected to specific social activities (de Fina & Georgakopoulou, 2012, p. 117). In this study, two audio-recorded interviews with each key participant are analysed. The first interview with Kifibin was conducted in December 2012, and the follow-up interview in April 2014 (one year and 4 months later). Similarly, I interviewed Mae Noi in May 2013 and July 2014 (one year and 2 months later). While Mae Noi chose to use Finnish, Kifibin used mostly English and a little Finnish in the interviews, although he mostly used Finnish in informal discussions in the field with me. The interactional dynamics and participation roles in the interview context – in other words, in the interaction order – define which stories will be told and how (de Fina & Georgakopoulou, 2012, p. 124). The interviewer affects and sometimes also co-constructs stories with the interviewees (de Fina, 2009). The ethnographic perspective is strong in the interviews, as I share some experiences from the field with the participants. Moreover, I was Kifibin's teacher when he took a Finnish language course at the university a year before the data collection, and these experiences are part of our historical bodies affecting the interview situations. In the discussions with Mae Noi, I offer her utterances in Finnish and rephrase some of her turns to check if I have understood her correctly, because it is sometimes hard for her to express herself in Finnishⁱⁱ. Nevertheless, there still remain some misunderstandings between us. The data triangulation part of nexus analytical research design – ethnographic observations, field notes, and interviews conducted with the key participants' co-workers – facilitates the interpretation of the interviews.

4 Migrant cleaners' work-related language learning trajectories

4.1 Kifibin: Tensions between aspirations and opportunities

Kifibin's trajectory as a Finnish language learner began when he moved to Finland from Uganda to study in 2010. His mother tongue is Luganda, and he had already studied in English in his home country. In Uganda, he studied biology and graduated with a Bachelor's degree in science technology, after which he worked in the water industry. He wanted to take further studies, and as one of the interns in his workplace had studied in Finland, Kifibin checked the options here. He found an appropriate international Master's programme that was related to his expertise and was taught in English, applied, and was accepted. Hence Kifibin's main reason for coming to Finland was professional: he already had a Bachelor's degree in natural sciences and work experience in the water industry, and he wanted to develop this proficiency. Darwin and Norton (2015, p. 45) state that learners often use the capital they already have as affordances in acquiring new resources in their new home countries. Kifibin's degree was regarded as valuable in the Finnish university context as it gave him access to the Master's degree.

To finance his stay in Finland, Kifibin took a cleaning job soon after arriving. He got a part-time job in a large private cleaning company. In 2012, he completed his degree and moved to a bigger city in Finland for better employment opportunities, but he continued to work for the same cleaning company there. The first interview with him took place in December 2012. On the day of the interview, he travelled back to the university to complete his Master's degree: the last compulsory exam. For the near future, he wanted to apply for doctoral studies and get a PhD, to be able to work at a university. The next excerpt shows that Kifibin hopes his investment in a doctoral degree will pay out in the future:

Excerpt 1, December 2012

- 1 Kifibin:** before I even came to Finland, I I always admired the teaching profession. so I always wanted to be like a teacher in my university. and
- 2 Maiju:** in Uganda or
- 3 Kifibin:** yeah. so. actually that's why I I I I so much wanted to go for further studies. so if I upgrade, learn more, then I would be able to to teach in the university. because I mostly want to teach in the university. and I also am interested in doing research. yeah. so
- 4 Maiju:** so maybe university would be a dream workplace for you
- 5 Kifibin:** yeah it would because me, I I always look at myself. like if I do part time teaching in the university and then I have this research, maybe a research project going on. that's what I would love in future.

Level 1. Positioning in the story-world in this example is twofold, because Kifibin talks about both his past and his plans for the future. First, Kifibin narrates himself admiring the teaching profession in his home country, Uganda, and more specifically in the university where he did his Bachelor's degree. Then at the end of this excerpt the telling turns into a hypothetical future-oriented narrative (Al Zidjaly, 2006) about studying for a PhD degree and getting a university post. Kifibin is imagining himself teaching and doing research in this hypothetical dream-come-true future, and his words *I always look at myself* indicate this reflection. Barkhuizen (2016, p. 658) emphasises that imagining yourself in relation to your future – “anticipation of what one will be” – is a meaningful aspect of investment. Kifibin hopes that his investment will help him get his dream job. The historical body is constituted by the lived experiences of an individual but also includes orientation to the future (Scollon & Scollon, 2004, p. 160); these both orient the individual's social actions, in this case, investment.

Level 2. Narrating begins in this example with orienting the listener to the time of the narrated events (*before I even came to Finland*). There is a lot of evaluation expressed by verbs and intensifiers here: *I always admired, I always wanted, I so much wanted, I mostly wanted, I would love*. This positive evaluation frames future plans as highly meaningful for Kifibin: he explains that they are the main reason for coming to Finland to study more, and ends the hypothetical telling with an affective coda (*that's what I would love in future*). When it comes to positioning in the interactional situation, I as the interviewer position Kifibin as a potential academic by proposing that the university is a *dream workplace* for him. Kifibin invested a lot of time and energy in participating in my research, which he explained by his own interest in doing research. Given our shared professional goals and parallel historical bodies in that sense, the interview situation probably offered Kifibin a relevant site to share his future plans as an academic as well.

However, Kifibin's hopes of getting onto a PhD programme foundered for lack of funding. In 2013, he started to work for another cleaning company in addition to the first one, to get more working hours. In interviews with the managers of these two companies it emerged that cleaners need to have either Finnish or English language skills to get hired, but the level is not defined or evaluated in detail. Because of his tight work schedule, Kifibin had no time to take any further language courses after the two beginners' level courses (CEFR target levels A1 and A2) he took at the university. However, he believed that Finnish language skills were necessary in cleaning work and on other occasions in Finland (an excerpt from an interview conducted in December 2012): “*I think I really need the Finnish language skills. Otherwise, in most cases it's so hard because, people are always trying to interact with you, and if you don't understand then it does break the communication ... probably it's much easier to get even friends and along everywhere if you can speak the language.*”

Kifibin worked in many locations, as cleaners' work in private companies is usually mobile: they need to clean the premises of several different clients (Käyhkö, 2006, p. 106). Due to the field's fierce price competition and terminable contracts, cleaners need to be flexible about changing locations and their working schedule (Herod & Aguiar, 2006; Könönen, 2011). In different locations there are different combinations of co-workers and clients with whom to interact. Cleaners are often on the outer edges of work-communities, partly because of their status within the outsourced services (see Strömmer, 2016a) and partly because their workplaces change so often they do not have time to become part of the work community (Käyhkö, 2006, p. 183). Certainly, this sets constraints on networking and inhibits access to social capital, and so it makes language learning in interaction at work more difficult. In the next excerpt, Kifibin reflects on one of his working locations from the perspective of Finnish language learning:

Excerpt 2, December 2012

- 1 Kifibin:** before I went to that place [the current workplace], there is this place it's *jäähalli* [ice stadium].
- 2 Maiju:** *joo* [yeah].
- 3 Kifibin:** so we're doing that. so for that place, we were taking like three coffee breaks. so like sometimes six people, sometimes five, like that. so you work from six up around seven or eight, we take a coffee break. so then they would call us, *mennään kahville* [let's go for coffee], so we would go for coffee, then we sit they discuss, they talk they talk actually that place I liked it a lot because, I I could sit and listen and, get to hear how they pronounce some things and. yeah.

Level 1. In this example, Kifibin narrates the routine of taking three coffee breaks each working day together with a changing combination of cleaners (*sometimes six people, sometimes five*). He uses mostly the personal pronoun *we* when referring to his colleagues but it is not always clear when he is referring to all of them and when to only some of them. By saying *then we sit they discuss*, he makes a distinction between “we” and “them” – probably migrants who were listening and Finns who were talking. Kifibin positions himself as an active listener: he listens to the Finnish discussions and tries to learn from them, especially pronunciation. However, in doing so he positions himself at the outer edge of the coffee table discussions, not as an active participant. Also Cooke (2006, p. 67) found that her research participant, a migrant woman working as a cleaner in the UK, framed herself “as an eavesdropper in others’ conversations”. According to Cooke (2006), the low status of the cleaner limits her right to speak, and there might be similar reasons for Kifibin’s silence. However, it is clear that he is trying to learn Finnish at the workplace even though he invests in learning mostly by listening. Van Lier (2004, p. 93) argues that perceiving and interpreting linguistic resources in the learner’s social and physical environment is a precondition for language learning, and it

seems that Kifibin is actively concentrating on Finnish phrases that he can take as affordances for learning at the workplace.

Level 2. Kifibin begins the narration by orienting the listener in respect to time (*before I went to that place*) and place (*there is this place it's jäähalli [ice stadium]*). He frames this narrative in the past tense at the beginning and at the end, where he presents an evaluative coda: “*actually that place I liked it a lot*”. In other parts of this excerpt he mostly uses the historic present, which is a discourse device often used to bring the narrated past events closer to the telling situation (Schiffrin, 1981, p. 46). Kifibin also uses a highly conventional Finnish phrase, *mennään kahville* (‘let’s go for coffee’), which is an example of a phrase that he has heard and learned at the workplace. He evaluates coffee table discussions there as good opportunities to learn Finnish. However, at another point in this interview Kifibin declares that he could learn a certain amount of Finnish in cleaning work, but the possibilities were rather limited: “*it’s a slow process. but every now and then I’m learning something*” (Interview, December 2012).

I conducted a follow-up interview with Kifibin in April 2014, a year and four months after the first one. He was still working for two cleaning companies and had neither a position as a PhD student nor other work opportunities. His working day began at 6 am and ended around 9.30 pm so he did not take any language courses: “*I would love to. but. it’s a bit tricky with the time*” (Interview, April 2014). Nevertheless, he believed that his language skills had developed a lot. He had another new workplace: he was cleaning a shopping mall with a Finnish co-worker, with whom he spoke Finnish regularly. He also invested in language learning by using online materials to study at home. The development was confirmed in a National Certificate of Language Proficiency test (FNBE, 2014)ⁱⁱⁱ. Kifibin told me that he could now understand “*probably like 50 percent or more*” of Finnish phrases, and in the next excerpt he describes how this development is manifested at work:

Excerpt 3, April 2014

- 1 Maiju:** how can you tell that it [Finnish language proficiency] has improved. are some situations easier or?
- 2 Kifibin:** yes. I can really like now. (there) are different situations that I have encountered. like, in now I bought some old car. but when it breaks down, sometimes I have to take it for for repair. and some mechanics they don’t speak English, but somehow I can survive with my Finnish and. then another situations. when I am at work. when my colleague is not there. then I have to be with the phone work. so they always call and sometimes I am surprised that people talk to me on phone in Finnish and I am understanding what they are saying. so different situations (work) and I manage them in Finnish. so I think I’ve really really improved. mhm. since last year
(...)

- 3 Maiju:** is any situation somehow different now for example with your supervisors or workmates or?
- 4 Kifibin:** my supervisors aren't worried any more about. like they just call and speak. they don't maybe worry about speaking English. and sometimes we we have those meetings they are in our coffee place. and the meetings are in Finnish.

Level 1. Compared to Excerpt 2, where Kifibin positions himself as a listener, here he positions himself as a more active participant in phone conversations and work meetings, which are linguistically demanding situations (see Suni, 2011, p. 17). In this example, Kifibin's supervisors position him as a competent Finnish language speaker, as they no longer use English with him (turn 4); previously, they used English if they wanted to double check that the instructions were understood. When I interviewed his supervisors at the beginning of 2013, they framed Kifibin as a successful language learner with an urge to learn but not yet capable of managing entirely in Finnish at work (see more Strömmer, 2016a).

Level 2. The interview questions I asked prompted storytelling, as they call for situations where development is evident. However, Kifibin's replies are not typical narratives in the sense that they concentrate on sequenced events with an opening, middle, and end, but instead his answers are more general and descriptive: he tells me about typical events that happen often by using the adverbs *now*, *sometimes*, *always*, *any more*. He knows that the research focuses on Finnish language learning in cleaning work, and this probably affects what situations he chooses to refer to in the interview, although he first mentions out-of-the-workplace events at the garage. Nevertheless, it seems that Kifibin's networks in Finland are so limited that his work actually offers one of the few opportunities he has to use Finnish. That is why he tries to invest in speaking Finnish at the workplace, to take the opportunity to practise his Finnish language skills.

In addition to investing in language learning, Kifibin had also invested in his work by getting a driving licence, which meant taking driving lessons in Finland, and by buying an old car, which he used for moving between his home and his different cleaning locations. Despite these investments and his comparatively long work experience (four years) in the same cleaning company, he had not got any new responsibilities at work. After working in the same cleaning company for over a year after completing his Master's degree, his position had not changed at all, but his attitude towards the future had changed. He said that he had tried to apply for doctoral studies in Finland and contacted professors in North America too, without success. He had therefore started to consider other options, and he presented various possibilities that could give him more power over his working life. He mentioned different plans: starting his own company, doing smaller projects like buying land in Uganda, or training in a new vocational field in Finland. He had also looked at research assistant jobs, but he believed that his language skills were not sufficient as a *good command in Finnish language* was

required. Whatever the plan, Kifibin considered developing his Finnish language skills as a major means of success, but he seemed not to have any clear idea of an appropriate goal to pursue:

Excerpt 4, April 2014

- 1 Kifibin:** the longer I stay in Finland, the more chances of learning the language. and then I can I can learn something different. maybe if. I can learn something different. a different skill. that maybe I can work still for some time as I am thinking of what else I can do
- 2 Maiju:** do you have any idea what kind of skills those could be
- 3 Kifibin:** well not yet but maybe it could be in construction. I don't know. I'm just still thinking.
- 4 Maiju:** you said
- 5 Kifibin:** ((stops Maiju)) well and and and. ((7.0)) but still everything that I'm thinking of the language limits. but I have like my background in biology. would would support me to do anything in the medical field. I don't know. a friend of mine was advising me to do nursing. but I haven't thought of it yet.

Level 1. This excerpt begins with a hypothetical future-oriented narrative (Al Zidjaly, 2006) of getting the needed skills for vocational education and thus a better position in the labour market by investing in better Finnish language proficiency (turn 1). Kifibin mentions some new career options he is still unsure of: construction work and nursing, both of which are typical jobs for immigrants in ethnically segregated labour markets locally and globally (Lønsmann & Kraft, forthcoming; Näre, 2013; Lahti & Valo, 2013). However, contradicting his earlier observations about managing well in Finnish at work (Example 3), he voices the belief that his Finnish language skills are still inadequate for success in any of these plans (*everything that I'm thinking of the language limits*). It seems that Kifibin does not know enough about the opportunities and obstacles concerning education and work in Finnish society. Creese and Wiebe (2012) noticed that although many sub-Saharan African men working in survival jobs in Canada continued to express hope of eventually getting a job in their field of expertise, they did not have any strategies for reaching this goal and most of them were trapped in precarious jobs. Similar observations have also been made in the Finnish context (Mankki & Sippola, 2015; Könönen, 2015; Helkkula, 2014). Kifibin's case shows that the problem is not only that his entry-level cleaning job offers rather limited opportunities for language learning; he also has difficulties getting acknowledged professionally in the Finnish labour market even with a good command of Finnish (see also Strömmer, 2016a).

Level 2. In this excerpt, Kifibin is evaluating the probability of realising his different plans. The first turn is quite optimistic, and the possibilities are expressed by repetition: *I can I can learn something different - - I can learn something different - - a different*

skill - - I can work - - I can do. The last turn, however, is more doubtful sceptical: *but* is repeated three times. Kifibin expresses the uncertainty of his plans by highlighting his ongoing thinking process (*maybe if, I am thinking of what else, not yet, still thinking*). It is a common belief that individuals experience their lives as a coherent life story, and even that this is crucial for a good life (Strawson, 2004, p. 428-429). However, postmodern life is characterised rather by uncertainty, fracture and experience of disunity (De Fina & Georgakopoulou, 2012, p. 157). The aim of trying to tease out a coherent life story with a clear future plan is visible in my attempt throughout the interview to get Kifibin to narrate his main plans. Here, in turn 5, Kifibin stops me when I try to refer back to what he had said about his future earlier in the interview, and then takes a long break, which might indicate that he is tired of this attempt.

Kifibin's first option was still to begin doctoral studies: "*it would be also good to like keep on this knowledge and science that I've learned*" (Interview, April 2014). By investing in studying for a doctoral degree in Finland Kifibin would certainly gain symbolic capital, which might help him to get a privileged position in Uganda. As it was uncertain whether he could ever succeed in this plan, he had started to see the value of Finnish language skills differently: he was planning to stay in Finland for at least some years to learn more Finnish and maybe even study something different, which would strengthen his position in the Finnish labour market. He seemed to be unsure of the value of his degree and language skills – in other words, his cultural capital – in the Finnish context. From the researcher's perspective, his command of Finnish was not the real reason for getting trapped in cleaning work: in Finland, it is tricky even for Finns to get employment with a degree in biology, and many people with Masters degrees in that field go on to doctoral studies (YLE 24.2.2013). Besides, African men in Finland often have difficulty getting a job that matches their education (Mankki & Sippola, 2015), so Kifibin's race and nationality will also have affected his employment opportunities.

4.2 Mae Noi: Investing in work-related language learning

Mae Noi came to Finland for personal reasons: she moved from Thailand to Finland in 2005 because she married a Finn, which is the most common reason for moving to Finland from Thailand (Lumio, 2011, p. 17). I interviewed Mae Noi in 2013, when she had already lived in Finland for eight years and had had a full-time position as a cleaner for one year. Mae Noi told me that before coming to Finland she had had various jobs in Thailand: massaging, cooking, and selling food in a market place. Of these, she preferred massaging and described it as her *real occupation*^{iv} because she had a degree in that field. Therefore she would have liked to continue that in Finland, too. However, she had not worked as a masseur after coming to Finland except for giving massages to her friends, neighbours and family. Sometimes cultural capital is not valued in a new

context (see Darwin & Norton, 2015, p. 45), and it seems that Mae Noi's degree had lost its value in Finland. Mae Noi doubted her ability to work as a masseur here; she was worried about the taxation system and other bureaucracy related to starting one's own company. At the same time, she stressed her motivation for massaging: "*because it is my occupation*". This indicates that although Mae Noi had achieved a secure position in the Finnish labour market, she still differentiated between what she saw as her real occupation and cleaning by highlighting that she had invested in massaging skills. Massaging was a meaningful part of her life experiences, and therefore, her historical body.

Mae Noi's mother tongue is Thai and she knows some phrases in English. Her trajectory as a Finnish language learner began as soon as she arrived in Finland, when she studied Finnish first in the one-year integration training for unemployed adult immigrants. These full-time studies consisted of a so-called *ABC course*, where she learnt to read and write in Finnish, and then the courses *Finnish 1* and *Finnish 2*. After three years of parental leave she started working life in Finland with a two-month internship in a lunch restaurant. In the next excerpt she describes the workplace and, particularly, learning Finnish there. The language of the interview was Finnish, and because of the inaccuracy in Mae Noi's pronunciation and the structures she used, the translation cannot capture all the characteristics of her telling^{vi}. The goal of the English translation presented below is to convey the content and to maintain the interactional elements crucial for the narrative analysis. The analysis is based on the original data.

Excerpt 5, May 2013 (an English translation below)

- 1 Maiju:** no millasta oli ku alotit, alotit työn siellä lounaspaikassa, niin niin miten siellä suju. miten meni työ millasta se oli
- 2 Mae Noi:** missä
- 3 Maiju:** siellä lounaspaikassa
- 4 Mae Noi:** joo se menee hyvin ja hauska, ja opitan tämä suomen kieli puhumaan enemmän, koska puhuu nyt puhuu maustekieli, niin sä tiedä minkälainen mausteita on, mikä mauste tämä nimi on, mikä siellä on luokan nimi on, mikä luoka. esimerkki mikä tuolla makaloonilaatikko pitää tehdä mitä laitetaan aine (...) sä on nyt on kaikki oppima sä tiedän kaikki
- 5 Maiju:** keneltä opit siellä
- 6 Mae Noi:** se on, se on tuolla mun kokki, tämä pääkokki nimi vain [Kaisa], tää on hyvä sä opit mä mun kaikki, sä anna mun tekee luokaa kaikki ite myös, sä on kokeilla ja hän vain maistaa, tää on hyvä sitä, ja nyt opitaan tuolla jos asiakas tilausluokaa, minkälainen lautasia annosta minä pitää antaa mitä pitää tekee, mä oon mä oon oppinu ((nauraa))
- 7 Maiju:** no niin, kyllä. ja samalla opit sitten suomen kieltä myös
- 8 Mae Noi:** nii, se hauskaa sitä näin
- 9 Maiju:** joo, millä tavalla opit sitä suomee siellä
- 10 Mae Noi:** sitä oppii vaan puhuu plaa plaa plaa plaa tämmönen näin, ja on kaikki on nainen, sä vaan oppi vaan puhuu, ja oppi vaan

- 1 Maiju:** well what was it like when you started, started working there in the lunch restaurant, so how did it go. how did the work go, how was it
- 2 Mae Noi:** where
- 3 Maiju:** in the lunch restaurant
- 4 Mae Noi:** yeah it goes well and fun, and I learn to speak Finnish language more, because now speaking spice language, well you know what kinds of spices there are, which spice what's the name of it, what's the name of the food, what food, for example what is there macaroni casserole should make what ingredients to put (...) you are now learning everything you know everything
- 5 Maiju:** who did you learn from there
- 6 Mae Noi:** it is, it's there my cook, this main cook her name is [Kaisa], it's good you learn I my everything, you let me cook food everything by myself as well, you can try and she only tastes, this is good that, and now we learn if a client orders food there, what kinds of plates portions what you should give what to do, I've I've learned ((laughs))
- 7 Maiju:** so, yes. and at the same time you've learned Finnish as well
- 8 Mae Noi:** yes, it's fun like this
- 9 Maiju:** yeah, so how did you learn Finnish there
- 10 Mae Noi:** you just learn it you just speak blah blah blah like this, and everyone there is woman, you just learn just speak, and just learn

Level 1. In this excerpt, Mae Noi strongly links language learning at the workplace with the work tasks, in this case cooking different meals: the names of the dishes, the ingredients to use, and the ways to season and cook them. She mentions work-related vocabulary (the names of spices and dishes) as a target of learning (see also Ratia, 2016). Terminology is one aspect by which work-related language skills are often defined (Härmälä, 2008, p. 62; Komppa, 2015). In her telling, her language learning and use are narrated as strongly situational. According to Darwin and Norton (2015, p. 48), language learners develop their language skills by employing the linguistic resources available in different places, which in this case means a lunch restaurant. Particular places activate different spatial repertoires because speakers take part in repeated activities and language practices that are relevant and attached to specific places (Pennycook & Otsuji, 2014, p. 166). Interaction between the language learner and his/her social environment, for instance other people present at a place, can also offer meaningful affordances for language learning (see van Lier, 2000, p. 50-52). In this excerpt, Mae Noi names her co-worker, a Finnish cook, as the one she mostly learned Finnish from (turn 6), and she positions herself among the other women who worked in the restaurant. Mae Noi says it was fun to talk and learn Finnish with them (turn 10). Immigrant women often have difficulties gaining access to opportunities to interact in the public world (Norton, 2000, p. 12), and therefore it must be important to Mae Noi to have the chance to talk Finnish with her female colleagues.

Besides language learning, Mae Noi claims to have also developed her cooking skills: she was able to work individually, as the main cook let her prepare dishes and she only tasted them afterwards (turn 6). Virtanen (2016) found in her research on the development of professional language skills that it is important to give newcomers opportunities to work independently but also to provide enough support. This example indicates that the chief cook, who had the power to regulate working practices in the restaurant, offered good conditions for Mae Noi to invest in work-related learning. This example indicates that Mae Noi would have learned a whole new “spice language” related to a cook’s work. A cook’s practices had become part of Mae Noi’s *historical body* already in Thailand, and that might be why she could relate the Finnish language utterances she heard directly to the cooking tasks.

Level 2. As for positioning in this interactional situation, it is evident that the research setting strongly affects the interactional accomplishment of narrating. The telling is strongly co-constructed here. The research question (turn 1) prompts Mae Noi to start narrating. I then ask Mae Noi to say who she learnt Finnish from (turn 5) and suggest ways to interpret the narrated events (turn 7). In general, throughout the interview I clearly position Mae Noi as a Finnish language learner getting scaffolding (Wood et al., 1976) for her learning process from others, and this is visible in this example as well – turns 5, 7 and 9 are all about learning.

After the internship in the lunch restaurant, Mae Noi worked for a while as a cook in a Thai restaurant, where she used mostly Thai language with her co-workers and did not have as many opportunities to use Finnish. When the restaurant went bankrupt, Mae Noi got a job in a private cleaning company. She was given hotel cleaning, where she had few chances to use Finnish: “*rush rush does not say anything to anybody, sometimes there is a client, just say hello, yeah and for the whole day just hello, nothing else*”^{vii} (Interview, May 2013). She also regretted that she did not even have the opportunity to learn work-related Finnish vocabulary there, but another Thai cleaner gave Mae Noi orientation in Thai. In low-level jobs it is common to have several employees from the same linguistic groups so that they can use their mother tongue at work (Cooke, 2006, p. 66; Goldstein, 1996). Mae Noi was unsure whether she used the correct detergents and equipment because she did not know their names in Finnish. Thus here too her Finnish language needs were directly connected to the actual work routines, but unlike in the lunch restaurant, here there was nobody to help her (Excerpt 5).

In 2012, Mae Noi got tired of hotel cleaning. She noticed that a large specialist organisation was recruiting their own cleaning personnel, applied, and got a job. The work was more varied than hotel cleaning, and the area where she worked had different workspaces. My observations indicated that there were Finnish language learning

opportunities at the workplace. Many of the organisation’s employees chatted with Mae Noi during her cleaning routine, and in addition to that she spoke Finnish with her cleaning team daily in breaks and monthly in team-meetings (see Strömmer, 2016b). Mae Noi told me that she wanted to develop her language skills: “*I want to learn more [Finnish] all the time, because I live in Finland and (...) because I need to work here*”^{viii} (Interview, May 2013). In the next excerpt, she narrates a moment when she realised that her language skills had developed at the current workplace:

Excerpt 6, May 2013 (an English translation below)

- 1 Maiju:** no tota tuntuuko sinusta että opit täällä [työpaikalla], suomea
2 Mae Noi: joo
3 Maiju: joo, miks, miks se tuntuu siltä tai mistä sen huomaa
4 Mae Noi: juttelee [palkkaneuvottelu] mitä se on saa pääsee nousee palkka. sitten hän [esimiehen nimi] sanoo Mae Noi sinä huomaatko, mitä, sinä puhu suomi enemmän kun ensimmäinen tulee tähän, onkoo, mä sanoo sille ((nauraa))
5 Maiju: ((nauraa)) joo
6 Mae Noi: hän sanoo oon oon oon no, huomaatko, en huomaa, no, koska mä juttelee koko päivä, ja sitten koko ajan siellä, taukotila plaa plaa plaa plaa silleen näin. niin koska mä tykkään puhuu, ja sitten mä puhuu enemmän ((nauraa))

- 1 Maiju:** well do you feel that you learn Finnish here [at the workplace]
2 Mae Noi: yeah
3 Maiju: yeah, why, why do you think so or how do you notice it
4 Mae Noi: talk about [wage negotiation] what is it you get salary increases. then she [the superior] says Mae Noi do you notice, what, you speak Finnish more than when you came here for the first time, am I, I say to her ((laughs))
5 Maiju: ((laughs)) yeah
6 Mae Noi: she says yes yes yes well, do you notice, no I don’t, well, because I chat the whole day, and then all the time there, in a break room blah blah blah like that. yeah because I like talking, and then I talk more ((laughs))

Level 1. Here Mae Noi narrates two characters – herself and her superior – in a performance appraisal, which is a high-stakes situation because her performance is being evaluated and her salary might increase as a result (see Boswell & Boudreau, 2002). It is a hierarchical and confidential discussion, a rare occasion to discuss vocational development with a superior. In this setting, Mae Noi positions her superior as someone who evaluates her language skills and has noticed her development (turn 4). Mae Noi explains that her language skills have developed due to chatting all day long, especially in the coffee room (turn 6). Telling me this, Mae Noi positions herself again as a person who learns a language by happily and actively taking part in conversations at the workplace and she reinforces her words by a laughter “because I chat the whole

day - - because I like talking” (*koska mä juttelee koko päivä - - koska mä tykkään puhuu*) (see also Excerpt 5).

Level 2. Mae Noi decides to tell a story to answer the question about how she notices the progress in her Finnish language skills. She begins by orienting the listener to the situation of the story, a performance appraisal discussion. This kind of interactional situation is not typical at her work, and thus it is relevant to consider why she chooses to tell this particular story in the interview. The interaction order of the performance appraisal is a hierarchical negotiation, which is a linguistically demanding situation where achieving and agreeing on common goals in a dialogue is crucial (see Pälli & Lehtinen, 2014, p. 93). By using reported speech in her story, Mae Noi gives more credibility to the process of developing language skills: quoting the manager adds an authoritative voice to the small story (de Fina, 2003, p. 94). Reported speech is also a powerful positioning device (Wortham, 2001), since it allows a speaker to present different points of view (De Fina, 2003, p. 96). Here Mae Noi uses it to express her surprise: “am I, I say to her” (*oonkoo, mä sanoo sille*; turn 4) and “do you notice, no I don’t” (*huomaatko, en huomaa*; turn 6).

I interviewed Mae Noi for the second time in July 2014, one year and two months after the first interview. By then she had held her permanent full-time position as a cleaner for two years. In the follow-up interview, Mae Noi was especially satisfied with the chance to develop her cleaning skills in an apprenticeship, which had begun a year ago. She told me that she was learning new cleaning techniques, such as the use of cleaning machines and the specific cleaning equipment and detergents for handling different floor materials, all the time. In the next example, she describes the process of work-related learning, in which language learning is closely connected with the actual work:

Excerpt 7, July 2014 (an English translation below)

- 1 Maiju:** eli koulussa opit ja sitten työkaverit vielä täällä paikan päällä
2 Mae Noi: joo koska on kouluun vaan mennään vaan kouluun. ja sitten on työpaikka, pitää tekee töitä ja näyttää ihan oikein mitä siellä tapahtuu. sitten meidälle muistaa enemmän kun ka mennään kouluun istuu penkkii. siellä on vaan teoriaa.
3 Maiju: okei
4 Mae Noi: siellä on vaan. täällä on tekee töitä. täällä on kunnon sitä tekemään. ja sitten työkaveri ka pitää näyttää. ka siellä on koulu. jos on nimi. jos ei näytä pullo tämmönnäin esimerkiks sä näytä pullo. minkälainen pullo ja tämmönen tämmönen on. minkä nimi on ja mikä pitää käyttää tämmönen näin. koska mennään kouluun mennään vaan teoriaa meidälle ei näe missään. sitten meidälle ei muistaa mittää. ja työpaikan ja näyttää ja pitää tekee. ja sitten on ihan oikee. sä on muista kaikki. sillälaine.
5 Maiju: no onko se kuitenkin hyödyllistä se koulu. onko se tärkeä.
6 Mae Noi: ((nauraen)) särä sä
7 Maiju: tai hyvä.

8 Mae Noi on hyvä. on hyväkin myös. ihan molemmissa on hyvä. kouluu ka oppii. se on nytten vaan ensinnäkin sä on oppii, sä opettaja opettaa kaikki. tämän nime. sä ei vielä oikein ymmärrä että ihan työssä. pitää täällä työ työpaika työkaveli kanssa ja sitten on. kysymys kysyy tämmönennäin työpaikka ja sitte on työkaveri mitä tämä tarkoittaa mitä tää on. mikä tämä on nimi on täällä. näytä minkälainen on

1 Maiju: so you learn at school and then on top of that the workmates here
2 Mae Noi: yeah because to school you just go to school. and then the workplace, you need to work and show right what happens there. then we remember more than when we go to school to sit at a desk. there's only theory there
3 Maiju: okay
4 Mae Noi: there is only. here you work. here it's really doing that. and then a workmate also has to show. there at school. if there's a name. if you don't show a bottle like this for example you show a bottle. what kind of a bottle and like this like this is. what's the name and what you need to use like this. because we go to school go just theory we do not see anywhere. then we don't remember anything. and workplace and show and have to do. and then it's just right. you remember everything. like this.
5 Maiju: well is the school anyway useful. is it important
6 Mae Noi: ((laughing)) [unclear: särä sä]
7 Maiju: or good
8 Mae Noi it's good. it's also good. both are good. in school you learn. it's now firstly you learn, the teacher teaches everything. the name of this. and then you don't quite yet understand but at work. you must here at work with a work mate and then it's. question to ask like this at work and then there's a workmate what does this mean what's this. and what's the name is here. show me what this is like

Level 1. In this example, Mae Noi positions herself as someone who learns best by practising and doing: “just theory we do not see anywhere. then we don't remember anything. and workplace and show and have to do. and then it's just right. you remember everything” (see in Finnish at the end of turn 4). Mae Noi mentions different people who are significant for her learning process: her workmates and her teacher. She mentions two relevant environments for work-related language learning: the school and the workplace. Mae Noi narrates learning to be a cyclic process: it takes place at school in theory and at the workplace in practice. The outcome of the investment in learning at school is concrete, as Mae Noi can use the detergents and techniques directly after the school week.

Level 2. The beginning of this example shows how co-constructed the interaction in the interview with Mae Noi is: I as an interviewer try to sum up what Mae Noi has been telling me, and the summary prompts Mae Noi to carry on. In turns 4 and 6, Mae Noi seems to contrast language learning at school negatively with learning at the workplace, as she says “to school you just go to school” (*kouluun vaan mennään vaan kouluun*) and “there is only” (*siellä on vaan*). In turn 5, the research question calls for a (re-)evaluation of the usefulness of the school, and when Mae Noi's reply is unclear (turn

6), I rephrase the question to get the evaluation, suggesting a positive response (turn 7). Then Mae Noi gives a more positive evaluation of the school, and her laughter in turn 6 may signal awkwardness, as the question in line 5 may have put her in a rather difficult position by questioning her evaluation. In this excerpt, the speech is very repetitive: Mae Noi says the same things slightly differently again and again and gives me many examples to highlight the division between the theoretical school and the practical workplace, probably partly to try to make sure that I understand what she means. Repetitions have a crucial role in negotiating shared understandings (see Suni, 2008, p. 200). She emphasises the theoretical and static aspects of school with the phrase, “we go to school to sit at the desk” and the practical and dynamic aspects of the workplace with “here it is really doing”.

In the follow-up interview, Mae Noi seemed to be satisfied with her work. She was clearly proud of being a recognised and valued employee. Brody (2006, p. 549) found in her ethnographic research on Thai cleaners in a shopping mall in Bangkok that especially the female cleaners expressed working-class pride in their ability to withstand a physically hard job, and a similar attitude came across to me from Mae Noi’s speech and the reactions she described when doing her job. She told me that she wanted her working life to go on just as it was. She had also established her own business and gave massages every Saturday in customers’ homes. The change from the first interview to the second one was that she felt she belonged in cleaning work as well as in her occupation as a masseur – maybe partly because she was studying to get a vocational degree in cleaning, too. Earlier she had said that massaging was her “own occupation”, and in the follow-up interview cleaning seemed to be her occupation too. The vocational development in cleaning work gave her motivation: she was able to gain new skills and appreciation at work. Her orientation towards language learning was work-related, as she wanted to do her job better; she therefore invested in activities that would help her to attain that goal.

5 Conclusion

This study focused on the investment in work-related language learning of two migrants from different backgrounds, by exploring how they narrate their work-related language learning trajectories after moving to Finland and how they position themselves in these narratives. The positioning analysis illustrates that the ways in which the key participants position themselves as language learners is connected with their learning opportunities, especially related to their future aspirations. Mae Noi invests a lot in vocational development in cleaning work because she can imagine herself in the field in the future. Kifibin’s primary aspirations, on the other hand, are in the field of biology and he therefore does not find it so useful to invest in work-related language learning

when doing cleaning work. Kifibin invests in Finnish language skills in order to get on in his career in some other field(s), but is unsure of his goal, which undermines his attempts and is stressful. This indicates that when learners have a realistic career goal to which they can orient their investment, and especially if it pays off, it is meaningful to develop the relevant work-related language skills.

The high unemployment rates among immigrants are often highlighted in reports on migration in Finland (e.g. Arajärvi, 2009; Eronen et al., 2014). The research participants in this study emphasised their willingness to work, and they both had two jobs. Their poor Finnish language skills are often given as the main reason for migrants' weaker position in the Finnish labour market. Kifibin's trajectory indicates that improving their Finnish language skills does not necessarily further migrants' career, because the expertise of skilled migrants is not always taken into consideration. This implies that there are also mechanisms of exclusion that are not directly connected to language skills. Darwin and Norton (2015, p. 43) note that sometimes language learners are positioned before they even speak, so the mechanisms of power can constrain migrants' entry to specific sites. For instance, the ways in which African men are positioned in Finland as potential workforce for cleaning jobs, regardless of their high level of education (see Helkkula, 2014), could explain why Kifibin does not believe that his intermediate language proficiency (B1) would be sufficient for getting a job related to his academic expertise in Finland. As Canadian research (Creese & Wiebe, 2012) on tertiary educated sub-Saharan migrants with excellent English language skills has shown, employment agencies tend to guide migrants to entry-level jobs instead of helping them to build a long-term career strategy. Garrido and Codó (2014) found that African migrants in Barcelona had appropriated the dominant 'tabula-rasa' discourses and thus disregarded their education and language skills and aimed at low-skilled jobs, although their reason for coming to Spain had been to study further. The migration services in general and employment offices in particular should carefully consider how educated migrants could be supported in finding appropriate employment, because that would facilitate both purposeful language learning and integration into Finland.

Mae Noi's case indicates that when the workplace offers opportunities for an employee to develop vocationally, it is more meaningful for them to invest in work-related language skills. Getting a full-time job in an organisation offering apprenticeship as well as scaffolding in language learning was an important step for Mae Noi towards starting to imagine her future in cleaning work. Mae Noi also found a way to work as a part-time masseur, which is an important part of her historical body. Webster and Haandrikman (2017, p. 17) found that Thai women who have small businesses are excluded from the privileged normative entrepreneurial discourses in Sweden as "racialized others", and there might be similar stereotypes in Finland, too. Besides, Thai masseurs are often linked to prostitution (Monk-Turner & Turner, 2017). Mae Noi

challenges these stereotypes by having a business name as a masseur and by being proud of her massaging and language skills. Serwe (2015) found in his ethnographic research on Thai entrepreneurs in Germany that self-employment motivated the participants to develop their German language skills, and Mae Noi's Finnish language proficiency is an advantage in her massaging business as well.

This article offers a new angle from which to operationalise the study of investment in second language learning by applying a nexus analytical research design and positioning analysis in the small stories approach. The second level of analysis worked as a reflexive tool to analyse the constructive nature of narratives. It is important to take into consideration also the role of the interviewer when research interviews are analysed as interaction. Further, this study applied the concept of investment to the context of working life, which opened new viewpoints on societal power relations connected to migrants' opportunities to invest in second language learning. More research is needed to uncover the hierarchies and inequalities that limit migrants' ability to purposefully invest in a meaningful career in general, and work-related language skills in particular.

Acknowledgements

I am grateful to Prof. Sari Pietikäinen and Prof. Minna Suni for their helpful comments during the different phases of the preparation of this article and to the two anonymous reviewers who greatly contributed to strengthening it. Further, I would like to acknowledge my appreciation of Dr. Lindsay Bell's ethnographic research writing seminar, where this article was initially planned, and her article writing school, where it was developed further. Dr. Sanna Tapionkaski and Dr. Maria Rieder – who also attended the writing school – thank you for your useful suggestions! Thanks are due too to Prof. Alexandra Georgakopoulou, whose narrative analysis seminar I had the privilege of attending during my research visit at King's College London.

References

- Al Zidjaly, N. (2006). Disability and anticipatory discourse: The interconnectedness of local and global aspects of talk. *Communication & Medicine*, 3(2), 101–112.
- Arajärvi, P. (2009). *Maahanmuuttajien työllistyminen ja kannustinloukut* [Employment of immigrants and inactivity traps]. Helsinki: Ministry of Interior.
- Bamberg, M. (2004). Talk, small stories, and adolescent identities. *Human Development*, 47(6), 366–369.
- Bamberg, M. & Georgakopoulou A. (2008). Small stories as a new perspective in narrative and identity analysis. *Text and Talk*, 28(3), 377–396.
- Barkhuizen, G. (2016). A short story approach to analyzing teacher (imagined) identities over time. *Tesol Quarterly*, 50(3), 655–683.

- Boswell, W. R. & Boudreau, J. W. (2002). Separating the developmental and evaluative performance appraisal uses. *Journal of Business and Psychology*, 16(3), 391–412.
- Brody, A. (2006). The cleaners you aren't meant to see: Order, hygiene and everyday politics in a Bangkok shopping mall. *Antipode*, 38(3), 534–556.
- Caglitutuncigil, T. (2015). Intersectionality in language trajectories: African women in Spain. *Applied Linguistics Review*, 6(2), 217–239.
- Council of Europe (2001). *Common European framework of reference for languages: Learning, teaching, assessment*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cooke, M. (2006). “When I wake up I dream of electricity”: The lives, aspirations and ‘needs’ of Adult ESOL learners. *Linguistics and Education*, 17, 56–73.
- Creese, G., & Wiebe, B. (2012). ‘Survival Employment’: Gender and deskilling among African Immigrants in Canada. *International Migration*, 50(5), 56–76.
- Darvin, R. & Norton, B. (2015). Identity and a model of investment in applied linguistics. *Annual Review of Applied Linguistics*, 35, 36–56.
- Davies, B. & Harré, R. (1990). Positioning: The discursive construction of selves. *Journal of the Theory of Social Behaviour*, 20, 43–63.
- De Costa, P. I. (2010). Reconceptualizing language, language learning, and the adolescent immigrant language learner in the age of postmodern globalization. *Language and Linguistics Compass*, 4(9), 769–781.
- De Fina, A. (2003). *Identity in narrative: A study of immigrant discourse*. Philadelphia: John Benjamins.
- De Fina, A. (2009). Narratives in interview: the case of accounts. For an interactional approach to narrative genres. *Narrative Inquiry*, 19(2), 233–258.
- De Fina, A. (2013). Positioning level 3: Connecting local identity displays to social processes. *Narrative Inquiry*, 23(1), 40–61.
- De Fina, A. & Georgakopoulou, A. (2012). *Analyzing narrative. Discourse and sociolinguistic perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Duff, P., Wong, P. & Early, M. (2000). Learning language for work and life: The linguistic socialization of immigrant Canadians seeking careers in healthcare. *Canadian Modern Language Review*, 57, 9–57.
- Early, M. & Norton, B. (2014). Revisiting English as medium of instruction in rural African classrooms. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 35(7), 1–18.
- Eronen, A., Härmälä, V., Jauhiainen, S., Karikallio, H., Karinen, R., Kosunen, A., Laamanen, J.-P. & Lahtinen, M. (2014). *Maahanmuuttajien työllistyminen: Taustatekijät, työnhaku ja työvoimapalvelut* [Employment of immigrants: Background factors, job search, and employment services]. Ministry of Employment and the Economy. Retrieved from <https://tem.fi/documents/1410877/2859687/Maahanmuuttajien+ty%C3%B6llistyminen+10022014.pdf>
- Finnish National Board of Education (FNBE). 2014. National Certificates of Language Proficiency (YKI). Retrieved from <http://oph.fi/english/services/yki>
- Flubacher, M.-C., Coray R. & Duchêne, A. (2016). Language, integration, and investment: The regulation of diversity in the context of unemployment. *Multilingua*, 35(6), 675–696.
- Forsander, A. 2013. Maahanmuuttajien sijoittuminen työelämään [Immigrants’ position in working life]. In T. Martikainen, P. Saukkonen & M. Säävälä (Eds.) *Muuttajat*:

- kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta* [Migrants: International migration and Finnish society]. Helsinki: Gaudeamus, 220–244.
- Garrido, M. R. & Codó, E. (2014). Deskillling and delanguaging African migrants in Barcelona: pathways of labour market incorporation and the value of ‘global’ English. *Globalisation, Societies and Education*. DOI: 10.1080/14767724.2014.944757
- Georgakopoulou, A. (2015). Small stories research. Methods – analysis – outreach. *The handbook of narrative analysis*. Wiley.
- Georgakopoulou, A. (2006). Thinking big with small stories in narrative and identity analysis. *Narrative Inquiry*, 16(1), 122–130.
- Goffman, E. (1983). The interaction order. *American Sociological Review*, 48(1), 1–17.
- Goldstein, T. (1997). *Two languages at work: bilingual life on the production floor*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Gonçalves, K. & Schluter, A. (2016). “Please do not leave any notes for the cleaning lady, as many do not speak English fluently”: Policy, power, and language brokering in a multilingual workplace. *Language Policy*. DOI:10.1007/s10993-016-9406-2
- Helkkula, M. (2014). *Eriarvoinen siivoustyö osana elämäntulkua. Korkeasti koulutetut afrikkalaiset Suomen työelämässä* [Inequal cleaning work as a part of a life course. Highly educated Africans in Finnish working life]. (Unpublished Master’s thesis). University of Tampere. Retrieved from <http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201406041575>
- Herod, A. & Aguiar, L. (2006). Introduction: Cleaners and the dirty work of neoliberalism. *Antipode*, 38(3), 425–434.
- Hult, F. (2010). Analysis of language policy discourses across the scales of time and space. *International Journal of the Sociology of Language*, 202, 7–24.
- Härmälä, M. (2008). *Riittääkö Ett ögonblick näytöksi merkonomilta edellytetystä kielitaidosta?: kielitaidon arviointi aikuisten näyttötutkinnoissa*. [Is Ett ögonblick a sufficient demonstration of the language skills required in the Qualification of Business and Administration? Language assessment in competence-based qualifications for adults]. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Komppa, J. (2015). Työnantajan odotukset, työntekijän vastuu ja työyhteisön tuki: näkökulmia korkeakoulutettujen maahanmuuttajien ammatillisen suomen oppimiseen [An employer’s expectations, an employee’s responsibility and a work community’s support: Perspectives to tertiary educated immigrants’ professional Finnish language learning]. In J. Kalliokoski, K. Mård-Miettinen & T. Nikula (Eds.), *Kieli koulutuksen resurssina: vieraalla ja toisella kielellä oppimisen ja opetuksen näkökulmia* [Language as a resource in education: Perspectives to learning and teaching in a foreign and second language]. *AFinLae*, 8, 168–185. Retrieved from <https://journal.fi/afinla/article/view/53778>
- Kramsch, C. (2013). Afterword. In B. Norton (Ed.), *Identity and language learning. Extending the conversation*. Bristol: Multilingual Matters, 192–201.
- Käyhkö, M. (2006). *Siivojaksi oppimassa. Etnografinen tutkimus työläistyöistä puhdistuspalvelualan koulutuksessa*. [Learning to become a cleaner. An ethnographic study of proletarian girls in cleaning service education.] Joensuu: Joensuu University Press.

- Könönen, J. (2011). Palvelualan työnantajat ja joustavat ulkomaalaiset työntekijät. Maahanmuuttohallinnon merkitys prekaarin työvoiman tuottamisessa. [Employers of the service sector and flexible foreign employees. The role of the immigration administration in producing labour.] *Janus*, 19(1), 52–67.
- Könönen, J. (2015). *Tilapäinen elämä, joustava työ: rajat maahanmuuton ja työvoiman prekarisaation mekanismina* [Temporary life, flexible work: Borders as mechanisms of precarisation of immigration and labour]. Joensuu: University of Eastern Finland.
- Lahti, M. & Valo, M. (2013). The development of intercultural relationships at work: Polish migrant workers in Finland. *Journal of Intercultural Communication*, 13(31).
- Lane, P. (2014). Nexus analysis. In J.-O. Östman & J. Verschueren (eds.), *Handbook of Pragmatics: 2014. Installment viii*. John Benjamins.
- Lønsmann, D. & Kraft, K. (forthcoming). Language in blue-collar workplaces. In *The Routledge Handbook of Language in the Workplace*.
- Lumio, M. (2011). *Hymyn takana. Thaimaalaiset maahanmuuttajat, viranomaiset ja kotoutuminen* [Behind a smile. Thai immigrants, authorities and integration]. Tampere: Police University College.
- Mankki, L. & Sippola, M. (2015). Maahanmuuttajat suomalaisilla työmarkkinoilla: intersektionaalisuus ja "hyvä kansalainen" työmarkkina-aseman määrittäjänä [Migrants in the Finnish labour market: Intersectionality and "good citizenship" as determinants for the position in the labour market]. *Työelämän tutkimus* [The Finnish Work Research Journal], 13(3), 193–208.
- Monk-Turner, E. & Turner, C. (2017). Thai massage and commercial sex work: A phenomenological study. *International Journal of Criminal Justice Sciences*, 12(1), 57–68.
- Norton, B. (1995). Social identity, investment, and language learning. *TESOL Quarterly*, 29(1), 9–31.
- Norton, B. (2016). Identity and language learning: Back to the future. *TESOL Quarterly*, 50(2), 475–479.
- Näre, L. (2013). Ideal workers as suspects. Employers' politics of recognition and the migrant division of care labour in Finland. *Nordic Journal of Migration Research*, 3(2), 72–81.
- Official statistics of Finland (OSF) (2013). Employment [e-publication]. Industry, employer sector and jobs 2011, Appendix table 1. Most common occupational groups among employed persons aged 18 to 74 with foreign origin in 2011. Helsinki: Statistics Finland. Retrieved from http://www.stat.fi/til/tyokay/2011/04/tyokay_2011_04_2013-11-06_tau_001_en.html
- Pennycook, A. & Otsuji, E. (2014). Metrolingual multitasking and spatial repertoires: "Pizza mo two minutes coming." *Journal of Sociolinguistics*, 18(2), 161–184.
- Pietikäinen, S. (2010). Sámi language mobility: Scales and discourses of multilingualism in a polycentric environment. *International Journal of the Sociology of Language*, 202, 79–101.
- Pietikäinen, S. (2012). Kieli-ideologiat arjessa. Neksusanalyysi monikielisen inarinsaamenpuhujan kielielämäkerrasta [Language ideologies in practice: A

- nexus analysis of a multilingual Inari Sámi speaker's language biography]. *Virittäjä*, 116(3), 410–440.
- Pälli, P. & Lehtinen, E. (2014). Making objectives common in performance appraisal interviews. *Language & Communication*, 39, 92–108.
- Ratia, A.-M. (2016). "Mina ymmärrän, mutta en tiedä onko oikia vai ei." Maahanmuuttajatyöntekijän vuorovaikutustilanteita suomenkielisessä ravintolan keittiössä. ["I understand but I don't know is it right or not." A migrant worker's interaction situations in a Finnish-speaking restaurant kitchen] Unpublished Master's thesis. University of Jyväskylä. Retrieved from <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201509142869>
- Roberts, C. (2010). Language socialization in the workplace. *Annual Review of Applied Linguistics*, 30, 211–227.
- Räsänen, T. (2013). *Professional communicative repertoires and trajectories of socialization into global working life*. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Schiffrin, D. (1981). Tense Variation in Narrative. *Language*, 57 (1), 45–62.
- Scollon, R. & Scollon, S. W. (2000). *The construction of agency and action in anticipatory discourse: Positioning ourselves against neo-liberalism*. Paper presented at III Conference for Sociocultural Research, Sao Paulo, Brazil. Retrieved from https://www.academia.edu/9566507/The_Construction_of_Agency_and_Action_in_Anticipatory_Discourse_positioning_ourselves_against_neo-liberalism
- Scollon, R. & Scollon, S. W. (2004). *Nexus analysis: Discourse and the emerging internet*. London: Routledge.
- Scollon, R. & Scollon, S. W. (2007). Nexus analysis: Refocusing ethnography on action. *Journal of Sociolinguistics*, 11 (5), 608–625.
- Scollon, R. & Scollon, S. W. (2009). Breakthrough into action. *Text & Talk*, 29 (3), 277–294.
- Serwe, S. (2015). *Exploiting linguistic resources for self-employment: Workplace practices and language use of Thai immigrant entrepreneurs in the German periphery*. Luxembourg: University of Luxembourg. Retrieved from <http://hdl.handle.net/10993/22075>
- Skilton-Sylvester, E. (2002). Should I stay or should I go? Investigating Cambodian women's participation and investment in adult ESL programs. *Adult Education Quarterly*, 53 (1), 9–26.
- Sprain, L. & Hughes J. (2015). A new perspective in public deliberation: analysing small stories in discussion about immigration. *Text & Talk*, 35(4), 531–551.
- Stranger-Johannessen, E. & Norton, B. (2017). The African storybook and language teacher identity in digital times. *Modern Language Journal*, 101(1), 45–60.
- Strawson, G. (2004). Against narrativity. *Ratio*, 17(4), 428–452.
- Strömmer, M. (2016a). Affordances and constraints: Second language learning in cleaning work. *Multilingua: Journal of Cross-Cultural and Interlanguage Communication*, 35(6), 697–721.
- Strömmer, M. (2016b). Material scaffolding: Supporting the comprehension of migrant cleaners at work. *European Journal of Applied Linguistics* 4(2), 239–275.
- Suni, M. (2008). Toista kieltä vuorovaikutuksessa: Kielellisten resurssien jakaminen toisen kielen omaksumisen alkuvaiheessa [Second language in interaction:

- Sharing linguistic resources in the early stage of second language acquisition]. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Suni, M. (2011). Missä ja miten maahanmuuttajat kehittävät ammatillista kielitaitoaan? [Where and how do immigrants develop their work-related language skills?] *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 13(2), 8–22.
- Tarnanen, M. & Pöyhönen, S. (2011). Maahanmuuttajien suomen kielen taidon riittävyys ja työllistymisen mahdollisuudet [Immigrants' employment opportunities and the sufficiency of their Finnish language skills]. *Puhe ja kieli* [Speech and language], 31(4), 139–152.
- Trux, M.-L. (2002). Diversity under the northern star. In A. Forsander (Ed.), *Immigration and economy in the globalization process: The case of Finland*. Helsinki: Sitra, 175–225.
- van Lier, L. (2000). From input to affordance: Social-interactive learning from an ecological perspective. In James Lantolf (Ed.), *Sociocultural theory and second language learning*. Oxford: Oxford University Press, 245–260.
- van Lier, L. (2004). *Ecology and semiotics of language learning: A sociocultural perspective*. Boston: Kluwer Academic.
- Virtanen, A. (2016). Insights into the agency, positioning and development of professional Finnish language skills of international nursing students. *Apples – Journal of Applied Language Studies*, 10(2), 63–81.
- Webster, N. A. & Haandrikmana, K. (2017). Thai women entrepreneurs in Sweden: Critical perspectives on migrant small businesses. *Women's Studies International Forum*, 60, 17–27.
- Wenger, E. (1998). *Communities of practice: learning, meaning, and identity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wills, J., Datta, K., Evans, Y., Herbert, J., May, J. & McIlwane, C. (2010). *Global cities at work: New migrant divisions of labour*. Pluto Press.
- Wood, D., Bruner, J. & Ross, G. (1976). The role of tutoring in problem solving. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 17(2), 89–100.
- Wortham, S. (2001). *Narratives in action*. New York: Teachers College Press.
- YLE 24.2.2013. Liian teoreettinen työelämään? Tohtoreita joutuu suoraan kortistoon [Too academic for working life? Doctors are joining the dole queue.] Retrieved from <https://yle.fi/uutiset/3-6503299>

ⁱ This study is part of a research project *Finnish as a work language: a sociocognitive perspective to work-related language skills of immigrants* (University of Jyväskylä, Funding: Emil Aaltonen Foundation 2011–2013). The study was also partly funded by Ellen and Artturi Nyysönen Foundation and by the project *Cold rush: Dynamics of language and identity in expanding Arctic economics* (University of Jyväskylä, Funding: Academy of Finland 2016–2020).

ⁱⁱ The participants chose the language(s) for the research interviews. I told them that I could use Finnish and English, and if they wanted to use another language, I would arrange a professional interpreter. Mae Noi did not want to have an interpreter but wanted instead to use Finnish with me.

ⁱⁱⁱ Kifibin had taken the language test a couple of months before the follow-up interview. He got level 3, which is equivalent to B1 in CEFR (see Council of Europe, 2001) for speaking, listening comprehension, and reading comprehension, and level 4, equivalent to B2, for writing.

^{iv} This is a translation of the original phrase in Finnish: ”mun oikee ammatti”.

^v This is a translation of the original phrase in Finnish: ”koska iten on ammatti”.

^{vi} Mae Noi has not taken an official language test. Her oral Finnish language usage has features typical of level A2 in CEFR. She uses some simple structures correctly, but still systematically mixes up tenses. Her pronunciation is generally clear enough to be understood despite a noticeable foreign accent, but conversational partners often need to ask for repetition and check if they have understood. She told me that her written skills are weaker than her oral skills.

^{vii} This is a translation of the original phrases in Finnish: "kiile kiile ei puhu mitään ketään, joskus on asiakas, sanoo vaan telve, niin ja koko päivä vaan telve, ei mitään muuta sano".

^{viii} This is a translation of the original phrases in Finnish: "minä haluu koko ajan lisää [suomea] oppi, koska minäkin iten asun suomi (...) koska pitää teke töitä täällä".